

PHILOSOPHIA

PERIPATETICA

TOMIS QUINQUE

COMPREHNSA

AUTHORE

IO: BAPTISTA

DE BENEDICTIS

E SOCIETATE JESU.

TOMVS PRIMVS.

LOGICA

NEAPOLI, MDCLXXXV

Ex Officina Typ. Jacobi Raillard,
Superiorum licentia.

ILLVSTRISSIMO DOMINO

D. IOSEPHO

DE P O N T E

EX DUCIBUS FLUMARI

IO: BAPT. DE BÉNEDICTIS
è Soc. Iesu Felicitatem.

DEbitum hoc tibi jam olim munus, & indè à primo intuitu nominis spè conceptum, ac genitum, exitu, ut fit, fallente votum, offerre in hanc diem distuli, Iosephe Illustrissime. quin

2 2

etiam

etiam quòd fidem meam liberare ex toto non valerem (valetudo quippe incòmoda, versæq; aliò typographi curæ interpellare opus, aut languidè procedere coegerunt) malui partem repræsentare, quàm solidam officii gratiam diutiore mora corrumpere. Vnum igitur, & alterum cape Philosophiæ nostræ volumen, quod nunc primum in lucem publicam, tuamque do, reliquis interim ad eandem gloriam nitentibus, ut Tua propediem appellentur. Quæ me causæ non impulerint, sed adegerint, ut Te potissimū ex omnibus deligerem, cuius auspiciis obscurum hoc opus, ac tenue famam laceffere non

ye-

eam li-
n vale-
e incō-
ypogra-
re opus,
edere coe-
tem repræ-
olidam offi-
tiore mora
num igitur,
e Philosophiæ
en, quod nunc
cem publicam,
reliquis interim
gloriam nitenti-
a propediem ap-
Quæ me causæ
lerint, sed adege-
Te potissimū ex om-
ligerem, cuius auspi-
rum hoc opus, ac
nam laceffere non
ye-

vêreretur, in promptu sunt :
nam quæ aliis aliæ fuerunt
quâ generis, quâ pectoris do-
tes Scriptorum ambitum so-
licitantes, in Te uno conspi-
rant universæ; nobilitas stir-
pis, suavitas moris, iudicii
vis acerrima, ingenii celeri-
tas incredibilis, animus deni-
que literarum omnium stu-
dia, partesque complexus,
ab inscitia æquè, ut à menda-
ci scientia alienatus. Quam
ob rem cum me tot beneficiis
cumulaveris, benevolentia
maximè singulari, qua nihil
accedere mihi potuit vel ad
pretium carius, vel ad digni-
tatem honestius, atque adeo,
nisi os planè perfricui, aliam
clientelam respicere nefas
fuerit; Te tamen præ cæteris

a 3 la-

labor iste poscebat, ignotus
tibi quamvis, & alienus es-
sem. Atque utinam, qualis
animo meo infidet, amori,
admirationique sacra, virtu-
tum tuarum expressam ad vi-
vum imaginem per magnitu-
dinem tuam liceret ad exte-
ros, posterosque transmittere.
quantum inde philosophiæ,
quantum sapientiæ, virtutisque
compendium ab illustribus
exemplis in Nobilium
Ordinem migraturis! quid
non illa adolescentibus
exprobraret, si qui equestrẽ
locum, quem sorte natalium
occuparunt, morum turpi-
tudine dedecorant, nec ulla-
re magis, quàm scelere, &
stultitia se se eximunt vul-
go, ut claritatem generis no-
bi-

notus
us es
qualis
mori;
virtu-
ad vi-
agnitu-
ad exte-
ansmitte-
e philoso-
apientiae,
endum ab
lis in No-
migraturis!
olescentibus
qui equestre
orte natalium
norum turpi-
ant, nec ulla
m scelere, &
eximunt vul-
em generis no-
bi-

bilitate facinorum probent.
Amplissima enim familia na-
tus, majorum quâ gloria, quâ
opibus in Te pleno alveo cō-
fluentibus, futurusque serò
quidem, si pietatis tuæ vota
valent, toparchiæ locupletis-
simæ hæres, blandimenta
fortunæ libasti tam sobriè, ut
nullam inde aut luxus, aut
arrogantiæ consuetudini tuæ
guttam aspergeres. nec ali-
ter fortis istius fastigio es u-
sus, quàm ut altiore de gra-
du commodius ad sapientiã
ascenderes. Vitasti commer-
cia, quæ virtus non conci-
liaret; traductaque sanctissi-
me ad domestici formã exē-
pli adolescentia, illud obti-
nuisti, ut vivendi normam ex
Te jam petas; utque aliorū

est labor tibi pares succre-
scere, ita tuus, te quotidie
superare. Quid referam, quod
Philosophiam hanc nostram,
dum publice dictaretur, ex-
ceperis eo successu, ut, vix fe-
rente ingenio discipuli no-
men, quod ætas imposuerat,
visus sis docere, cum disceres?
quid? quod Mathematicas
disciplinas interea percurre-
res, & in alias ex aliis in dies
avidius evolares; quod me-
tis sagacissimæ instinctu la-
tos quamvis limites, quibus
viriles etiam animi finiuntur,
puer ipse pati non posses, sed
multiplicis laudis avidus jux-
ta, ut capax, in hoc literarum
stadio plurimarum simul pal-
marum Athleta esses? No-
stra igitur hæc Academia

Auo-

A vorum tuorum magnificē-
tia, & impensis extructa, eve-
tque in hanc molem, quæ
imperantibus Musis non tã
porticum, quam regiam ex-
hiberet, jure hætenus hære-
ditario tua fuit. sed ex quo
studiorum tuorum aucta est
monumentis, coepit se tibi
ursus ex Te debere, jure eò
potiore, quò major est hono-
ris accessio, quàm structuræ.
Per hæc laudum curricula
etatem primam exegisti, quæ
plenioribus jã annis in quan-
tam decorum segetem se in-
duerit, ex jactis ante semini-
bus cognosci potest. Vetus
enim est verbum, Vt sementē
feceris, ita metes. Iam qui-
bus artibus diem impleas,
quò otium frangas, malorum

caput , dicere nihil attinet .
multæ quidem adscitæ , ut or-
nent ; multæ , ut ornentur .
quare & gladium per artem
distringere assuescis , & fidi-
bus canere ; atq; hoc etiam
veterum heroum habes . geo-
graphiam , historiam , archi-
tecturam subindè lustras , nec
ulla superest tui digna gra-
dus institutio , ac disciplina ,
quam non attigeris : quod
abundè fuit scilicet , ut ex-
hauseris . At non in his aut
multitudo raritati , aut vete-
ribus recentia fraudi sunt ;
ita enim tenes singula , quasi
solidam iis ætatem impendis-
ses : ita aggredieris ad nova ,
ut suus novitatis splendor
prioribus constet . Testis est
nostra hæc literarum publi-
ca

ca aula nè, an arena? , ubi toties Tyro cum Veteranis, iis etiam, á quibus didiceras, commissus, eam disputando doctrinæ jam adultæ speciem prætulisti, quam plausus æqualium, admiratio doctorũ, famæ præconium non satis pro merito cõmẽdaret. Quid plura? affatim, reor, laudum uuarum est (non enim laudationem scribere, sed epistolam institui: nec modestiã offensus, sed imploratus comitatem adveni) ut parum sit, in Te omnia consentire ad absolutam, perfectãque tutelam, quam sibi prolixioribus votis Peripaterica Philosophia præoptarit. non illa titulos, non stemmata, non spes æstimat: ingenium tuũ,

a 6

&c

& animum spectat, strenuum
illud, ut possis, hunc facile,
ut velis in tuam fidem sua
omnia recipere; precaturq;
ut quem pugilem sortita est
aliquando fortissimū, æquis-
simum nunc habeat sapientia
judicem, dignitate præstitem,
authoritate defensorum. scis
enim, quàm multo, quàm
audaci cum hoste res illi sit,
qui multitudine fretus, quam
sibi in dies, novitatis ambi-
tione devincit, quasi magni-
tudinis quoque securus, con-
temptu, & supercilio in alios
pugnat, se seque, & suos ex
loco senatorio Sophos, vul-
gus reliquos, & imi subsellii
plebem censoria voce pro-
nunciat. Et istum quidem
vix egressus è pueris, & pe-
nè

um nè à lacte recens, quod pri-
mum Tibi Philosophia pro-
pinarat, de ore illo, & auda-
cia deturbare solitus es; atq;
ubi ad ingenium res redierat,
subita, fortuitaque oratione
ita exagitare, ut exitus quæ-
renti non esset. Perge jam
porrò beneficia tua tueri; ne-
que enim apud immemores
collocabis: sed si quid valēt
ad immortalitatem nominis
literæ, id universum in te or-
nando, æternandoque con-
ferent, cujus benignitate, stu-
dioque perpetuo, ac singula-
ri tutæ, & incolumes, auspi-
cio tandem, ac ductu inci-
pient de injuriis experiri.

AD

Ad Lectores Peripateticos.

Quicumque estis, qui novandi
libidine non dum tacti, pro
Lycei dignitate, & magni Stagiri-
te placitis tamquam pro aris, & fo-
cis certatis adhuc, vos ipsos paucis
volo, quibus in operis hujus vesti-
bulo totam consilii mei rationem
exponam. quid enim? Lectorem
nè sperem unam aliquem ex con-
temptoribus istis, quibus Demo-
critus, Epicurus, Cartesius, Gas-
sendus Philosophi sunt, ceteri sim-
plex, & credulum vulgus, Ari-
stotelem cæca impetu sequenti ducē
aut primum, aut depravatū? Non
equidem novam naturæ phenomena,
novum Orbis systema, novam phi-
losophiæ methodum in lucem pro-
fero: rerum arcana in phantasiæ pe-
culio non numero: animantium
motus ad mechanicas leges non re-
fero: ignem è sphaerulis, aquam ex

an.

guillulis, ex dissolutis corpora a-
mis non cōpono. verbo, fabulas non
, nec somnia vendita. quid por-
ab his fastidiosis expectem, qui-
s alia omnia obsoletum, putidum,
sulfum sapiunt? Adeste vos er-
paulisper animis, quos melior
ens afflavit, dum institutum me-
n non multis aperio. Paucis ab
nc annis, cum publice Philoso-
iam profiterer, in Atomistas, qua-
factio è parvis initijs ad sum-
am celebritatem id temporis ad-
ucta erat, cœpi inquirere diligen-
us, ut qua parte Aristoteli infe-
i imminent, occurrerem pro uirili.
m verò qua scripseram, secundis
iris lustrans, & ad incudem, li-
amq; revocans, amicorum instin-
u facile persuadentium, quod ge-
us ante probaverat, non ea solum,
a in istos conceperam, sed alia
iam Novatoribus intentata, uni-
rsamq; adeo Peripateticam Phi-
sophiam edere constitui. Hanc
pri-

primùm humanitati vestra com-
mendo, & à tenuis ingenijs factu in
vestros se cœtus perfricta fronte
immittere non verentis meritas au-
dacia pœnas deprecor. tum, quod
caput est, oro quaesoque, ut, quod ego
in presenti pro viribus sequor, as-
sequamini vos aliquando, Peripa-
ticas partes adversus improbos quo-
rundam conatus serio, seduloq; sus-
cipientes, non, ut hætenus, pertran-
sennam, & quasi aliò properantes.
Hoc equidem habebopretium opera
non pœnitendum, si cotis vice fun-
gar, vobisq; laureola in hoc musta-
ceo quarenda sim author; non ut
depositis, sed ut intermissis severio-
ribus studiis, ad hæc blandiora di-
vertere subscecivis (ista enim satis
superque) identidem velitis. Im-
punè olim istos contempsimus, dum,
amulis consopultis, Aristotelis no-
men, ac dignitas, ut merita fuerat,
rerum potiretur. nunc quandò De-
mocritus revixit, regnumque ato-
mo-

orum, & licentia rediit: his scho-
his atria fervent; adesque, &
ra Epicuro, & Lucretio perso-
nt; an non pudet cessare diutius,
anumque in sinu habere, cum in-
rim hac timoris, ignaviaque spe-
e ad suum isti decus abutantur, si-
ntiumque nostrum pessima cause
nfessionem interpretentur? An-
rò re ipsa quidquam ab his me-
amus, qui sola plerumque in nos
micant ignorantia? non enim va-
dius, nō crebrius telum coniciunt,
sām leve illud, & hebes (nisi qua-
nus adiecto ioco nō nihil acuitur,
e vellicet, non ut feriat) dum ja-
ant scilicet, se, qua dicimus, non
telligere. At certe si, qua inter
os exercemus dissidia, pusillum
iescant, donec iunctis viribus,
occurrimus in alienum, & amen-
ta, mutuisque de plagis acutiora
cula in hostibus Peripatetici no-
inis experimur; intelligent pro-
cto, nihil ipsis superesse, nisi ut
la-

latebras respiciant, qui neque à Logicis, neque à Metaphysicis instrui, clypeo proinde penitus exuti, - toto corpore ad cladem patent. Nec terreat experimentorum illa inimensum exaggerata substructio, qua veluti muro, ac propugnaculo se protegunt, iners enim est, & bruta moles, quae sponte sua corrui, dum recta philosophandi ratione quasi spiritu destituitur. quin etiam illa eadem inventa, quibus se involvunt, pro laqueo erunt, quo citius irretiantur, si solidum ex iis veri specimen proferre pergimus, rerumque naturam per ea docentem audire, atomorum nihil minus, quam examina patientem. Experti credite, dum ista tractant, tot se fallaciis implicant, ut credibile vix sit de viris, qui inter suos Doctissimi, Clarissimi, aliisque id genus amplificatis vocabulis nominantur. an non ridebitis, dum fuisse invenietis (id unum sit omnium instar) qui

que à Lo-
is instrum,
exiti, .
ent. Nec
lla in im-
struetio,
agnaculo
& bruta
it, dum
ne quasi
rtiam il-
è invol-
so citius
iis veri
rerum-
em au-
quàm
to cre-
falla-
vix se
simi,
mpli-
an-
enie-
-) qui

cal^o rī nativo coquendi cibos in sto-
macho minus planè detraxerit ,
quod esse apud Indos piscem nar-
ret , cuius ventriculo recens disse-
cto tantum frigoris inest, quantum
ferre manus admota vix queat; &
inde insultare in Aristotelicos per-
gat, quasi animalis œconomia igna-
ros? Huiusmodi sexcenta passim
occurrunt , quæ equidem apertiora
pro tempore adnotavi: vos verò quo
estis ingenio solertissimo , plura de-
prehendetis , quæ loco movere oport-
teat; ut cogatur demum in ordinē
illa pictoribus dumtaxat , po etisq;
concessa olim, nunc à philosophis u-
surpata quidlibet audendi potestas.
Excitet nos denique illud, quod lu-
dibrio prætereà istis sumus, tra-
ducimurque apud plebem: nam
apud istam, aut eos, qui supra ple-
bem loco, non animo asurgunt, do-
ctrinaque famam , quam non me-
tentur, emunt, totus istorum triū-
phus est: hoc volunt scilicet, dum
pe-

Peripateticam Fratrum, seu Monachorum Philosophiam non sine cachinno appellant, & hoc putant non convicio debellatum. Quamquam quem illi contemptum, equidem metum interpreter. norunt siquidem, quantas ab hac ipsa, quam in speciem negligunt, Philosophia, auxiliarem manum Theologiae submitte, clades acceperint sui Fœderati; pace enim bonorum, quos bona fides, & novandi usque ad aram animus Atomistarum scholae inseruit, Atheos, Hereticos hoc nomine comprehenderim. huc sanè spectare videtur illud metaphysicæ odium, studiumque ex toto ad experimenta translatum, à quibus nihil Fides divina subsidii possit in posterum expectare. Hæc habui, quibus vos in limine morarer. Quod reliquum est, ut novi non me gratiam huic labori meruisse, sed veniam, ita utramque de vestra mihi humanitate facilem spondeo, speroque prolixam.

REVERENDISS. SIGNORE

IL Padre Gio: Battista de Benedictis ,
dovendo dare alle stampe cinque
Tomi di *Filosofia Peripatetica* , la sup-
plica à commetterne la revisione per la
solita licenza, e l'haverà à gratia , ut
Deus .

R. P. *Nicolaus Parthenius Giänettasius*
videat, & in scriptis referat. 10. Jan.
1686.

F. VERDE VIC. GEN.

REVERENDISS. DOMINE.

Tuis jussis obaudiens vidi Tomos V.
Philosophia Peripatetica P. Io:
Baptistæ de Benedictis Soc. nostræ, quos
omnes ad veritatis normam, atque Ca-
tholicam examusim-ingeniosè, crudi-
teque elaboratos summa cum admira-
tione deprehendi; censeo igitur in lu-
cem edi posse: idque rei literariæ ma-
xi-

ximæ profuturum . Vale Neapoli xix.
Kal. Aug. æræ Christianæ ann. 1686.

Tuus additiss. Famulus
Nicolaus Parth. Giannettasus S.I.

Stante suprascripta relatione, Imprima-
tur 22. Iulii 1686.

F. VERDE VIC. GEN.

ECCELLENTISSIMO SIG.

Giacomo Raillard dovendo stam-
pare la Filosofia del P. Gio: Bat-
tista de Benedictis, divisa in cinque to-
mi, supplica V.E. di compiacersi di cõ-
metterne la revisione per la solita li-
cenza, e l'avrà à gratia, ut Deus, &c.

Rev. Pater D. Franciscus Maria d' Asti
videat, & in scriptis referat.

CARRILLO REG. SORIA REG.
MOLES REG. MIROBALL. REG.
JACCA REG.

Anastasius.

EC-

EXCELLENTISS. DOMINE.

Mandatis E. V. obtemperans, Philosophiam Peripateticam tomis quinque comprehensã, Auctore Joanne Baptista de Benedictis è Societate Iesu, attentè perlegi: eamque utpote miro ingenio, præstantique doctrina elaboratam, imò absque ullo regiminis politici, aut Regiæ jurisdictionis præiudicio elucubratam, dignã autumo, quod prodeat in lucem, ut quamplurimis Philosophis lucem afferat. Datum Neapoli in ædibus Sanctæ Mariæ Lauretanæ 5. Kal. Oct. 1688.

Exc. Vestræ

Addictiss. Servus
P. Franc. Maria de Aste C.R.
Regii Collateralis Theol.

Imprimatur, verum in publicatione
servetur Regia Pragm.

CARRILLO REG. SORIA REG.
MOLES REG. MIROBALL. REG.
JACCA REG.

Anastasis

Fran-

*Franciscus Guarinus Præpositus
Provincialis Soc. Jesu in Regno
Neapolitano.*

CVM Philosophiæ Peripateticæ to-
mum primum, & secundum à P.
Jo: Baptista de Benedictis Societatis
nostræ conscriptum aliquot eiusdem
Societatis Theologi, quibus id com-
missum fuit, recognoverint, & in lu-
cem edi posse probaverint, nos pote-
state nobis facta à R. Adm. P.N. Thy-
so Gonzalez Præp. Generali, faculta-
tem, ut in lucem edatur, concedimus;
si iis videbitur, ad quos editio libro-
rum spectat: cujus rei gratia literas
hasce manu nostra subscriptas, & si-
gillo nostro munitas dedimus Romæ
die 27. Septembris 1687.

Franciscus Guarinus.

I N

U N I V E R S A M

A R I S T O T E L I S

P H I L O S O P H I A M

Q V Æ S T I O P R O O E M I A L I S .

Nsitum cuique sciendi de-
siderium, quod ab ipsis cu-
nabulis cum luce hausi-
mus, eò demum spectat,
ut, nisi deserere per sum-

nam ignaviam ingenii impetum malu-
mus, studio, ac diligentia egregiè mu-
niti, in rerum naturalium notitiam, to-
tiusque Philosophiæ possessionem, in-
quam dati à natura sumus, hereditario
veluti jure pervadamus: sine qua scili-
cet, ut verè Seneca, non fuerat operæ
pretium nasci. Hanc nos aggressuri per-

A

par.

2. QVÆSTIO

partes, nonnulla in antecessum non modo, quæ Philosophiæ generatim conveniunt, verum etiam, quæ de ipsius præcipuis partibus disputari ab authoribus solent, unum veluti sub aspectû cōgeremus, ne sit opus hæere in singulorum vestibulo, eademque sæpius non sine Lectorum fastidio iterare.

C A P V T I.

De nomine, notione, divisioneque Philosophiæ.

Philosophiæ nomen Pythagoræ vercundia invenit. cum enim ad ejus ætatem ambitiosum Sapientis vocabulû in literatos suos jactabunda de more Græcia contulisset, primus Pythagoras sapiens esse, quàm dici maluit, nomenclationemque sibi ab amore, studioque sapientiæ imposuit. cuius deinceps modestiam imitati, quotquot ipsum subinde consecuti sunt, Philosophi nomen commune jam sapientiæ professoribus effecere.

Philosophiam alii aliter definiunt. Plato mortis ipsam affectum, & commentationem dixit, quòd animum non quidem à corpore, ut ineptè, Cleombrotus

PROOEMIALIS. §

tus nescio quis interpretatus est , qui propterea ex alta se turri præcipitem egit , sed à vitiis , cupiditatibusque corporeis secernat , & avocet. Alii Philosophiam animi medicinam , omnium matrem artium , donum , inventum , imitationemque Deorum , rhetorico potius more laudaturi , quam philosophico indagaturi naturam , appellavere . Vetus illa magis ad definitionem accedit , quod sit scilicet Philosophia rerum omnium humanarum , divinarumque cognitio , & scientia . quæ quidem definitio non descendit ad singulas partes subjectas , nisi secundum distributionem accommodam ; neque enim quælibet Philosophiæ pars de quolibet agit . Brevius , & exactius ex Aristotele Damascenus Philosophiam definit *Eorum , quæ sunt , prout sunt , cognitionem* . Nomen cognitionis habitum hic appellat , non actum : reduplicatio autem illa notitiam rei non modo intimam , & secundum essentiam , sed etiam per sua principia , causasque designat ; cum enim ex admiratione , cognitione scilicet effectuum , & ignorantia causarum , cœperint homines philosophari , seu causas inquirere , ut habet Aristoteles 1. Metaph. t. c. 10. perfectus is erit Philosophus , qui rerum omnium causas sit assecutus .

A 2 In

I QVÆSTIO

In hac universalitate accepta Philosophia dividitur in Rationalē, Moralem, & Naturalem. Hujus divisionis rationem tradit D. Th. in initio Comment. in Ethica Nicomachia; cum enim sapientia sit potissima perfectio rationis, cuius est cognoscere ordinem, consequens est, ut pro multiplicitate ordinis sapientia dividatur. atqui ordo iste duplex est: primus, quem ratio considerat, & non facit, qualis est rerum omnium naturalium, quarum effectio, ac dispositio à nostra cognitione non pendet: alter, quem ratio considerando facit in propriis actibus: tertius, quem facit in operationibus voluntatis: quartus, quem facit in exterioribus artefactis. Hic postremus ad artem spectat. primi consideratio naturalem Philosophiam, secundum rationalem, tertii moralem constituit. Paulò aliter eandem Philosophiæ tripartitam divisionem explicat, & probat Augustinus L. 8. de Civ. cap. 4. & lib. 11. c. 25.

Porro naturalis Philosophia, cuius nomine venit speculativa facultas eademtaxat obiecta contemplans, quæ nostram cognitionem ut regulam non agnoscunt, triplicem & ipsa habet partem, Physicam, Metaphysicam, & Mathe-

PROOEMIALIS. ¶

ematicam. quam divisionem per tri-
 icem abstractionem à materia ex D.
 h. opusc. 70. super lib. Boet de Trin. sic
 aucis expono. Aliquis recessus à ma-
 eria communis est omni speculabili,
 uod debet necessariò esse universale,
 deoque & abstrahere à materia singu-
 ati, & signata. sed hoc ipsum tamen,
 speculabile potest de sua natura esse à
 materia dependens, idque dupliciter;
 vel enim secundùm esse, & intellectum,
 ut sunt omnia naturalia, quæ & sunt ip-
 sa in sensibilem materiam immersa, &
 secundùm hanc rationem sunt physicæ
 considerationis, in qua proinde ab expe-
 rientia sensibili itur in notitias uni-
 versales, & à sensibus externis veritas ad
 intellectum derivatur. Vel pendet se-
 cundùm esse, & non secundùm intelle-
 ctum, ut quantitas, quæ immergitur qui-
 dem in sensibilem materiam, sed non
 ita à mathematico consideratur, qui
 propterea exterioribus sensibus, eorûq;
 experimentis ad speculandum non in-
 diget, nisi forte in materiis quibusdam
 mediis, quæ Physico-mathematica nun-
 cupantur. Vel demum materiam om-
 ninò reiicit, siuè quòd sine materia fit, ut
 Deus, & Intelligentiæ, siuè quòd ma-
 teriam in suo conceptu non involvat, ut
 ens, ac decem suprema genera: quæ om-

QVÆSTIO

hia ad metaphysicam pertinent.

Hanc divisionem cum sua probatione non ita equidem accipio, ut aliter institui à primis scientiarum inventoribus non potuerit, sed ut ità instituta fuerit convenientissima, & maximè rationi consentanea. nec me movent Arriagæ cavillationes disp. 1. Log. sect. 3. subsect. 3. operosè contendentis, non posse sciē-
tias dividi per abstractionem; quia, inquit, in abstractione duo sunt, & actus abstrahens, & obiectum abstractum, per primum si scientiæ distinguuntur, distinguuntur per actus suos; quod quidē licet verum sit, non tamen ità declaratur divisio scientiarum, sed confunditur. si verò distinguantur per obiecta, hoc debuit à principio dici, nec recurrj ad terminos illos obscuros triplicis abstractionis. Addit præterea valdè improprie dici abstractionem à materia signata, & singulari non esse item abstractionem à materia sensibili; neque enim materia communis, & universalis senti-ri potest, licet possit intelligi.

Sed utraque hæc instantia probat sciē-
tiam de universalibus non esse; cuius op-
positum ab omnibus Philosophis meri-
tò asseritur. universale enim dicit ab-
stractionem intellectus, & rem, quæ ab-
strahit. de abstractione non est scientia

rea-

PROOEMIALIS. 7

realis, sed ad summum rationalis, si vero sit res ipsa subiectum scientiæ, quid opus est dicere, scientiam esse de universalis? quod si hoc tamen certum est, quis prohibet juxta variam abstractionem, & universalitatē scientias distingui? Dicendum ergo scientias dividi per obiecta, sed juxta recessum diversimodum à materia, & variam considerationem magis, minusve universalem. neque ista consideratio actus est scientiæ, sed obiectum; neque enim est conclusio, sed subiectum conclusionis scientiæ, eo quod rem constituat in esse talis subiecti. Improperitas autem loquendi quæ sit in hac materia, non video; nisi forte impropriū Arriagæ videatur, quod homo in sua universalitate sumptus dicatur rationalis, cum tamen homo universalis discurre non possit. sed debuisset advertere, quod materia universalis stare potest in suppositione simplici; atque in ea sensibilis non est, sicuti nec homo in illa suppositione rationalis, quamvis & materia sensibilis, & homo rationalis sint in ea suppositione. cæterum si stet materia in suppositione personali, sensibilis est, ut homo in eadem est rationalis.

CAPVT II.

*Singularum Philosophia partium nomen,
natura, & divisio.*

Incipio à rationali Philosophia , quæ reliquas naturæ, doctrinæque ordine præit. Ea dicitur Logica, quod idem sonat, ac rationalis, seù ratiocinativa, dicitur Dialectica, seù disceptativa. quo nomine solam eam Logicæ partem, quæ est de Topico, seù probabili syllogismo, Aristoteles inscribit; quamquam ex communi iam Philosophorum usu ad totam Logicam extendatur. Dicitur modus sciendi, vel quia tradit sciendi modum per artem syllogizandi; vel quia ipsa est sciendi modus, hoc est regula, ac norma, qua instructi ad reliquas scientias comparandas ad eam us. Dicitur demum organum, seù instrumentum, quod nomē Logicæ suæ primus apposuit Aristoteles, quod sternat ad scientias viam easque in suis operationibus adiuvet. Est autem rationalis Philosophia facultas, quæ rectè differendi præcepta scientiis omnibus communia tradit, quæ est definitio Logicæ artificialis; naturalis enim, quæ divinæ mentis est radius, cuiusq;

jusque ingenio per naturam infossus, sine reflexione ad regulas artis discursum conficit, ut videre est in rudibus, & imperitis.

Dividitur in Docentem, & Utentem. Docens est, quæ modum tradit construendi definitionem, syllogismum, aliaque sciendi instrumenta; adeoque hæc est simpliciter Logica. Utens est ipsa definitio, divisio, & syllogismus contexta conformiter ad præcepta. quare dicitur Logica per extrinsecam denominationem à forma, & regula præconcepta, ac dirigente; nisi fortè usus sit circa propriam hujus facultatis materiam, ut cū definitur syllogismus, aut syllogizatur circa definitionem. Quamquam non desit, qui neget usum Logicum in aliena materia, physica v.g., aut mathematica, posse utentem Logicam appellari. Sed in hac lite, quæ tota est de voce, loquatur quisque ad arbitrium; quia tamè usus communior Doctorum obtinuit, ut hic etiam usus Logica dicatur, ità loquendum: tantò magis, quod ità loquutus videtur Aug. apud Hurtadum disp. 2. Log. tr. 4., dum D. Paulum, aliosque Theoll. Dialecticos appellavit. quod si rectè syllogizantes in Theologica materia Dialectici dicuntur, rectus syllogismus, in quacumque demum materia

A S. con-

construatur, Dialectica dici potest, ut constat per locum à conjugatis,

Deindè Philosophia moralis, scù Ethica, quod perindè est, operationes humanas, in quantum humanæ sunt, contemplatur, & ordinat in finem felicitatis. sunt autè humanæ operationes propriè, quæ voluntatis dominio secundùm ordinem rationis subiacent; cæteræ verò, quæ non patiuntur arbitrium, sed omnimoda naturæ necessitate proveniunt, ut sunt omnes animæ vegetativæ operationes, quamquam sint hominis, humanæ non dicuntur. Eadem propterea morales appellantur, quod mores gignant: est autem mos habitus, & consuetudo operandi, qua homo bonus, vel malus simpliciter dicitur, hoc est aptus, aut ineptus ad felicitatem consequendã, quæ est ultimus ejusdem finis.

Hinc moralis Philosophia definitur doctrina rectè vivendi, quæ scilicet, determinato hominis fine, docet, quo pacto ad ejus consecutionem vita, moresque sint instituendi.

Tres habet species; monasticam, œconomicam, & politicam. cum enim homo animal sit non solitarium, sed sociale, ut potè qui plurimis indiget ad vitam, & virtutem, quæ sibi ipse præstare non potest, naturaliter cuiuspiam com-
mu-

muneris est pars. Communitas autem duplex, vel imperfecta, & insufficientis, qualis est familia, vel sufficiens, & perfecta, qualis est Civitas, aut regnum. hinc triplex data existit moralis Philosophiæ species. Prima, quæ partes communis secundum se perficit, eas erudiendo in operationibus tum absolutis, ut temperantiæ, tum respectivis ad alios, ut justitiæ: & dicitur Monastica. Altera, quæ communitatem ordinat ad suas partes, easque meliorum regimine continet in officio. quod si hæc ordinatio sit communis imperfectæ, familiæ nim., cujus princeps natura est pater, habetur Oeconomica: si sit communis perfectæ, civitatis nim., aut regni, cujus princeps arbitrio, & electione est Senatus, aut Rex, habetur Politica. Ex quibus demum constat, Ethicæ species cum quodam respectu, & ordine se respicere, secundum quod obiecta ipsarum sibi subordinantur; nam & monastica indiget oeconomica, & hæc politica; familiæ enim peccata, Patris est, ut coerceat; & , ubi hic non potest, Principis.

Tertio loco consideranda est Physica, quæ primum habet locum inter partes naturalis Philosophiæ. ea vero propriissime naturalis appellatur, ut nomen declarat, quod de rebus propriissime na-

turalibus agar . sunt autem res naturales in rigore , quæ sensibilis motus principium in se habent , ut sunt omnia generabilia , & corruptibilia , imò omnia omninò corporea , ac sensibilia , etiam , si quæ sunt , generationi , ac corruptioni minimè obnoxia , ut cæli , elementa , & mixta omnia tum viventia , tum non viventia . Porro Physica specialem divisionem nō habet , quæ hic consideratione indigeat , nisi eam dumtaxat , quam sortitur ratione obiecti sui , quod tractat modo in uniuersum , modo ad singulas eius species descendendo iuxtà methodum doctrinæ ab Aristotele diligenter præscriptam , diligentiusque seruatam .

Deindè Mathematica , quæ alterum tenet locum inter naturalis Philosophiæ species , nomen omnibus scientiis commune proprium sibi fecit ; idem enim sonat , ac disciplina , seu doctrina . quod quidem iuxtà Pythagoricos ei potissimum convenit proptereà , quia ipsius beneficio , quæ noster animus in alio olim corpore didicerat , veluti excitatus reminiscitur , ut Plato in Menone pueri cuiusdam , cætera ineruditi , experimento probare contendit . Sed istæ tamen deliramenta sunt . Verius nomen disciplinæ , ac scientiæ mathesi tributū , quod non alia certius , evidentiùsque ad veri-

tatem nititur, quum reliquæ per obscura, per ambigua reptent; & ut aliquando colliment, plerumque aberrant. Aperta etiam est Alstedii ratio ex eo putantis disciplinæ vocabulum mathematicæ impositum, quod à primis annis in Græcorum scholis ab omnibus fermè discebatur; nec assequi eam potest, nisi qui ingenium per se optimum adiuvet nō mediocri discendi diligentia. Est autem mathematica facultas tractans de quantitate terminata à materia sensibili abstracta.

Jā verò sic accepta adæquatè dividitur in Arithmetica, & Geometriam. prima agit de quantitate discreta, secunda de continua; atque hæc est pura mathematica. sed est alia item mixta, quæ à sensibili materia planè non abstrahit, cum sensuum experimentis ad suas demonstrationes tamquam fundamentis utatur. talis est Astronomia, Musica, Optica, Statica, Mechanica, & sim.

Postremum ordine, sed principem dignitate locum obtinet Metaphysica, quæ propterea Sapientia, prima, & divina Philosophia nuncupatur. Dicitur metaphysica, vel quasi, ut quidam volunt, postnaturalis; quia præviam habet, ac veluti ancillantem rerum naturalium cognitionem: vel quasi, ut alii interpretantur

tantur, transnaturalis, seu supernaturalis, quia supra sensibilem naturam elevata, Intelligentias, Deumque ipsum complectitur in quantum naturaliter cognoscibilem : ex quo naturalis Theologiæ nomenclationem sortita est. imò verò, si credimus D. Th. 3. cōt. Gentes c. 25., hic est potissimus metaphysicę propositus finis, ut ad Dei notitiam perducatur, & ex hoc divina scientia nominatur. Huic etiam, ut de physica dictum est, deest specialis divisio, secundum quam varia nomina accipiat, sed ente, quod est eius subiectum, universim considerato, atque in summa genera divisio, in substantiis deum immaterialibus sistit.

C A P V T I I I.

*Ad quem habitum intellectualem
Philosophia partes per-
tineant.*

Habitus est qualitas quædam à frequentatis cuiusque actibus relicta, facilitansque potentiam ad similes in posterum actus eliciendos. constat siquidem experientia, ab operationibus in facultate aliqua iteratis relinqui in nobis stabilem inclinationem, facilita-

tem-

temque ad operationes eiusmodi repetendas, quam habitum nominamus: qui sanè tum in intellectu, tum in voluntate haberi potest, prout facilitas ex cōsuetudine aut in agnoscendo, aut in amando est. Constat autem Philosophiā inter habitus voluntatis non numerari. quare superest, ut sit habitus intellectualis.

Rursus ex habitibus intellectum perfectentibus alii virtutes sunt, alii non. Virtus est dispositio perfecti ad optimā, hoc est disponens potentiam, quam perficit, ad optimam operationem, naturæque ipsius maximè consentaneam. & quia perfecta intellectus operatio ea est, quæ nos infallibiliter cum veritate coniungit, ille habitus, qui ad e. m. operationem disponit, virtus appellatur. qui verò disponit ad actum vel falsum, vel ex modo tendendi indifferentem ad verum, & falsum, licet plerumque cum vero coniunctum, ut habitus erroneus, vel opinativus, virtus non dicitur.

Habitus deinde intellectuales, qui virtutes sunt, quinque numerantur à Philosopho 6. Ethic. c. 3. Intellectus, Scientia, Sapientia, Prudentia, & Ars. Hæc divisio ab obiectis derivatur hoc pacto. Omnis cognitio aut circa necessaria, aut circa contingentia versatur. Rursū
ne-

necessariæ veritates vel sunt primæ, atque ex suis terminis notæ: & habitus, qui circà illas est, dicitur intellectus. præcipuus enim actus potentia cognoscitivæ est circà principia, ut præcipuus volitivæ est circà finem; unde & illi nomē intellectus, & huic voluntatis absolutè tribuitur. Vel sunt veritates secundæ, & à primis per demonstrationem deductæ: & habitus, qui ad illas se habet, dicitur scientia. Complexum ex utroque habitu, intellectu nim. & scientia, sapientia est; quia sapiens dicitur, qui neque circa principia errat, neque circa conclusiones. Addit insuper sapientia utrique eminentiam quandam, vel quia est de altissimis rebus, & à sensu remotioribus; vel quia est universalissima, & aliis præest, quibus tradit communia quædam ad demonstrandum principia: & talis Philosopho est Metaphysica.

Contingentia verò alia sunt agibilia, alia factibilia. agibilia sunt, quorum est actio: actio autem est operatio manens in suo agente, ut videre, intelligere, velle. factibilia sunt, quorum est factio: factio autem est operatio transiens in exteriorem materiam, ut ædificare, secare, & huiusmodi. Habitus ergò, qui est de agibilibus, Prudentia dicitur, & definitur Habitus cum recta ratione activus

Artius: qui est de factibilibus, dicitur **Ars**, & definitur **Habitus cum vera ratione factivus**. Differunt, quod prudentia requirit appetitum rectum, & morali virtute instructum, non item ars; illa enim, non hæc versatur circà fines, ad quos ordinat per consilium media; proindè exigit appetitum rectè se habentem ad finè, quod præstat virtus. Hinc est, quod qui in arte volens peccat, minus peccat, quàm qui nolens, & ignorans; cum tamen oppositum contingat in prudentia, ut notat idem Philosophus loc. cit. c. 5.

Venio nunc ad rem præsentem, & ostendo omnes Philosophiæ partes ad habitum scientiæ pertinere. Quod ut præstem, præmitto, scientiam propriè dictam esse habituales notitiam certam, & evidentem veritatis necessariæ per suam causam. quare tria sunt ad scientiæ requisita. primum ut sit in materia necessaria: ex quo capite iuxtà Philos. 6. Metaph. t. com. 5. & 6. de contingente omninò, quod dicitur ab ipso ens per accidens, scientia non est. sed necessitas ista nō est opus ut sit absoluta, qualis uni Deo competit: satis est, si sit conditionata. quare licet non sit simpliciter necesse, ut triangulus tres habeat angulos æquales duobus rectis.; quia non est simpliciter necesse, ut triangulus sit; sufficit

tamē ad scientiam necessitas, quam habet triangulus, ut tres ipsius anguli duobus rectis congruant ex suppositione, quod sit. Alterum ad scientiam requisitum, ut sit cognitio rei per causam: hoc enim est scire ex 1. post. x. com. 7. rem per causam cognoscere. Tertium, ut sit certa, & evidens. per certitudinem distinguitur ab opinione, quæ nitens probabili motivo, intellectum in vero non immobilitat. per evidentiam distinguitur à fide, quæ nitens extrinseco motivo, obscuritatem aliquam habet in suo assensu. Hæc omnia melius constabunt l. 4. Log.

Probo nunc Logicam docentem esse scientiam; habet enim enumeratas omnes condiciones ad scientiam requisitas. Veritates enim ipsius universales de modis sciendi habent omninò eam necessitatem conditionalem, quã satis esse diximus ad scientiam, ut patet consideranti. Præterea demonstrat per causam; procedit enim à definitione syllogismi v. g. ad eiusdem passionem probandas, & sic de aliis. ex quo postremò fit, ut certa sit, & evidens; omnis enim notitia de rebus necessariis per veram demonstrationem collecta certa, & evidens fit oportet. Conf. si Logica demonstrativè non procederet in suis præceptis, nulla alia
 ● scienti-

scientia sic procederet ; omnes enim in suis discursibus nituntur regulis Logicis quæ proindè si infallibiles , evidentæsq; non essent , conclusiones in iis fundatæ evidentiam , ac firmitatem habere non possent . certificat ergò Logica de istis regulis intellectum : quod non fit , nisi per demonstrationem ; neque enim sunt veritates primæ , & ex terminis suis notæ .

Hoc idem manifestum est de morali *Philosophia* , quæ plurima de fine ultimo , de operationibus virtutum ad finem conducentibus , de virtutibus ipsis , de amicitia , de felicitate demonstrat ; quæ quidem omnia tam præclare , tam evidenter assequutus est . saltem in plurimis Aristoteles , ut cum in physicis , ac metaphysicis reliquos , in moralibus ipsum etiam Aristotelem superaverit . Differt autem Ethicæ habitus à Prudentia , quæ cadit à propria scientiæ ratione , quia non determinat de necessariis , & universalibus , ut Ethica , sed imperat in particulari , & attentis individuis circumstantiis , quid hic , & nunc agendum sit in ordine ad finis ultimi consecutionem .

Idem dicendum de naturalis *Philosophiæ* partibus ; nam & Physica plurimos effectus per experientiam notos ad suam

suam causam reducit, ut cum è rerum transmutabilitate materiam (quæcumq; ea sit) materiæque proprietates indagat, & rursus ex materia per regressum transmutabilitatem demonstrat: aut cum è corporum continuitate infinitam divisibilitatem ostendit, aliaque huiuscemodi multa. De mathematicis quis hoc in dubium vocet, qui ea vel à limine salutavit? quare irridendi potius, quam impugnandi videntur nonnulli innominati apud Fonssecam 6 met. c. 1. q. 6. sec. 2. qui Mathesin è numero scientiarum expungere conati sunt; si qua enim apud nos absoluta est ex omni parte scientia, ea certè mathematica est, quæ nihil, nisi vel per se notum, vel ex per se noto evidenter collectum assumit. Postremò Metaphysica non solum scientia, sed sapientia est; nam & entis uniuersalissimas passiones demonstrat, & prima principia ab erroribus, si qui irrepsere, purgata scientiis reliquis tradit tum ad entis divisiones, ac tumma genera descendit methodo semper scientifica, parique in omnibus certitudine, & evidentia.

Unum est, quod aduersus dicta opponi meritò potest, plurima scilicet in his scientiis esse, quæ non demonstratiuè, sed opinatiuè dicuntur. cuius rei testes sunt

In contentiones, & dissidia Philosophorū, in alias aliis sententias abeuntibus, quod non potest contingere in demonstratis. Hoc quidem verissimum est; sed tamen in his scientiæ nomen desumitur à potiori; & quia omnes habent scientificam methodum: habent subiectum scibile, de quo passionibus inquirunt per naturam, & definitionem, quæ est medium demonstrationis potissimæ; scientiæ iure optimo appellantur. quamquam in pluribus ex humani intellectus defectu, atque imbecillitate non semper a sequentis propositum, ad quod dirigitur, à scientiæ rigorosæ perfectione deficiant. Atque hoc unum fortassis voluere magna illa Philosophorum nomina, Socrates, Pythagoras, Plato, dum nihil sciri posse asseverabant, ut indicaret scilicet, tam esse arduam veræ Philosophiæ adeptionem, ut id, quod scimus, præ eo, quod ignoramus, aut nihil, aut exiguum omninò sit. Accedit etiam illud, quod non omnia demonstrata, præsertim metaphysico more, ea sunt, quæ in dubium revocari à protervo non possunt, propterea quod eorum principia à sensibus, & vulgi intelligentia remotissima sunt. quod si dissidium argumento semper esset veritatem non demonstrari, probaret dubium primi principii comple-

plexi, quod à Protagora, aliisque veteribus Philosophis, si Aristoteli credimus, negatum fuit.

Ultimo loco duo circà Logicam adverto. primum, scientiam non esse, nisi Logicam docentem; Utens enim, si fit pro formali, notitia, adeoque scientia non est, cum non fit, nisi dependentia à directione Logica, quæ modus est operationis, non operatio. si vero fit pro materiali, quãdoq; scientia est, quãdoq; opinio, prout Logicæ doctrinæ usus in materia scientifica est, vel probabili.

Alterum, quod adverto, est, eam partem Logicæ Aristotelicæ, quæ Topica appellatur, scientiam non esse. quare videtur inter logicæ partes verè nō numeranda, sed dicendum cum Alexandro, Philopono, Simplicio, ac Boetio specialem facultatem per eam constitui, in qua præcepta traduntur, & argumenta opinandi, & proprio vocabulo Dialecticæ nuncupatur. Quod non sit scientia, manifestum mihi ex eo est, quod methodo scientifica non procedit. licet enim de syllogismo topico possit esse scientia, assumendo eius definitionem, indeq; probando proprietates; id tamen de facto non præstat topica aristotelica, ut constabit eam attentè pervolutanti. primo enim libro, præmisso sine, utilitateque

Topicæ facultatis, de dialecticis rationibus in universum tractat. sex deinde sequentibus communes locos, sedesque argumentorum ostendit ad rationes conficiendas, quibus de quovis proposito problemate in utramque partem syllogizare possimus. octavo demum libro agit de dispositione dialecticarum disputationum, quæ quia interrogando, ac respondendo fiunt, quo pacto interrogandum, quo respondendum, præcipit Stylus, ac methodus horum librorum eadē plane, quæ servatur in rhetoricis, ad artē potius, quam ad scientiam accommodata. Ex hoc præterea fit, Topicam Logicæ partem non esse (quis enim artem cū scientia in unum habitum cogat?) sed facultatem specialem Rhetoricæ affinem, à qua tamen differt, quod topica universalius vagatur, cū rhetorica restringatur ad tres solum partes, iudicialem, deliberativam, ac demonstrativam. topica solis rationibus utitur ad suadendum, cum rhetorica in affectus etiam invadat. topica demum forma utitur arguendi breviorē, quæque vim rationis statim obiciat, cum rhetorica amplificationibus argumentum dilaret; undè Zeno Rhetoricam palmæ, Dialecticam pugno similem esse dicebat. De hac demum Dialectica, non de Resolutoria loquutus

videtur Philof. 1. Rhet. ipfo cap. initio, dum, ait. *Rhetoricam Dialecticam equipollere; nam de iis utraque est, qua omnium quodammodo communia, & nullius determinata scientia esse cognoscuntur. quapropter omnes etiam utriusque aliquo modo participes sunt; quippe omnes aliquosque sum quarere, ac reddere rationem, tum defendere, & accusare conantur,*

C A P V T I V.

Qua partes Philosophia speculativa, qua practica sint.

PHysicam communis authorum sensus speculativam statuit, itemque Metaphysicam; Mathematicam ex parte practicam, ex parte speculativam. Moralem omnino practicam. De Logica ingens dissensio; Scotus enim cum Thomistis non paucis merè speculativam: Occham, Aureolus, Conimbricenses merè practicam: Suarez, & Ruvius partim practicam, partim speculativam: D. Fh. apud Alamannium in Log. q. 1. ar. 4. nec practicam in rigore, nec speculativam, sed introductoriam, & adminiculatricem utriusque constituit. Totalis ex eo provenit, quod nomen practici, ac speculativi

tivi ab aliis aliter usurpatur. quapropter antequam ad decisionem controversiæ accedo, de his vocabulis decerno auctoritate, usque Aristotelis, ac Philosophorum, qui unus in huiusmodi questionibus pro ratione est.

§ I.

Practicum à speculativo in quo differat.

Primum omnium videndum, quid sit praxis, à qua practicum denominatur: deinde quid sit cognitio practica: postremò quid sit habitus practicus. Ex vi vocis praxis est operatio: sed ea operatio propriissimè dicitur praxis, quæ nata est elici conformiter ad rationem dirigentem, & in hoc est primum discriminè practicæ à speculativa notitia, quod sicuti practica respicit praxim à se distinctam, & à se directam, non item speculativa speculationem, quæ scilicet ab ipsa distincta non est. Addit Scotus in prol. q. 4. ad rationem praxis requiri, ut sit actus alterius potentie ab intellectu. quare si tota directio sit notitiæ ad notitiam, negat haberi practicum, aut praxim. Fundatur in Philosophi auctori-

tate 3. de ant. 49. ex quo illud axioma circūfertur, *Intellectus extensione fit practicus*. stando autem præcisè in actibus intellectus nulla est extensio; neq; enim tendit intellectus extrà, nisi cum actum respicit extraneæ potentiæ. Præterea omnis practica notitia vel de actione est, vel de factio. actus autem intellectus neque factio est, cum non sit immediatè circa exteriorem materiam, neque actio quæ in solis actibus voluntatis habetur, ut sæpè ait Philosophus. Ex his praxim Scotus definit, actū alterius potentiæ ab intellectu, natum elici conformiter ad rationem rectam.

Ista tamen arbitraria planè est huius vocis acceptio. tam enim supra suos, quàm supra voluntatis actus versari directivè potest intellectus, & quidem eodem profus modo quoad esse regulativum, & regulatum. practicum autem sonat operativum per regulam, & directionem: praxis sonat operationem directam. si ergo habetur in intellectu directivum, & directum, habetur practicum, & praxis. saltem irrationabiliter nomina ista intellectui denegantur, cui res illis subjecta conceditur. Neque allata ex Aristotele contrarium probant. non primum, quia in

co

eo textu Philosophus nihil tale habet , sed solum distinguit intellectum practicum à speculativo per finem . atque hæc fortasse extensio est practici propria, nō de potentia ad potentiam, sed de actu ad actum, & de habitu ad habitum : quod speculativo intrà se sistenti non competit . non secundum ; actio enim si strictè sumatur , & idem sonat , ac electio , ad intellectum non pertinet . cæterum dici etiam communiter actionem de notitia dubium non est , cum dicatur universim de quocumque actu vitali, cuius est ut sit operatio manens in agente . Videatur Greg. q 5. prol ar. 1. multis hanc Scoti sententiam refellens.

A praxi ad practicam notitiam accedo . Iam verò ut praxis idem est , ac operatio , ità practicum idem est , ac operativum . triplex autem vis operativa potest in notitia considerari . prima est operativa efficienter : atque ità omnis actus , omnisque habitus scientificus est operativus : habet enim actus vim producendi habitum , & habitus actum in intellectu scientis . secunda est vis operativa veluti formaliter , quatenus una cognitio , vel assensus informans intellectum ad aliam cognitionem , aliumq; assensum ipsum determinat : atque ità principia omnia operativa sunt conclu-

Nonum. Secundum duplicem hanc vim operativam ex communi omnium Doctorum sensu practica à speculativa cognitione non secernitur. Tertia est vis operativa idealiter, & per modum formæ, ut loquitur Aureolus, ac regulæ præconceptæ, ad cuius exemplum, & imitationem aliquid fit, eo modo quo ars pingendi v.g. cooperatur manui pictoris, non quidem quia ars est causa effectiva picturæ unâ cum manu, sed quia est forma exemplaris, ac directiva, quam imitatur artifex, dum pingit.

Eam igitur dico practicam cognitionem, quæ est obiecti sui operativa exemplariter. in hac enim cognitione reperio conditiones omnes, quæ ex Philosopho, ac reliquis ad practicam notitiam requiruntur, quæque juxta D. Th. 1. p. q. 14. ar. 16. ad tres reducuntur, obiectum, finem, & modum cognoscendi.

Ex propria autem ratione idealis causæ primum colligo, obiectum ipsius debere esse aliquo modo operabile ab ipso cognoscente. cognitio enim dirigit agens, & ita accipit rationem ideæ. non potest autem dirigere subiectum, in quo non est, sed illud solum, in quo est. illud ergo debet esse agens, adeoque obiectum debet esse operabile à cognoscente. Hæc

por-

porrò conditio requisita omninò est ad practici rationem; 6. enim met. t. com. 1. in hoc distinguitur practica à speculativa scientia, quod *Factivarum est in faciente principium, aut intellectus, aut ars, aut aliqua potentia, & activarum in agente electio*. Idem habetur 11. met. summa 3. c. 1. ubi, *Cum aliqua, inquit, sit scientia de natura, patet, quod ab activa, & effectiva diversa erit. effectiva namque in faciente, non in eo, quod fit, motus principium est: & hoc aut ars quaedam, aut alia vis est. similiter activa nò in eo, quod agitur, sed magis in agentibus motus est. naturalis verò scientia circa ea, qua in se ipsis habent motus principium, est. quod itaque neque activam, neque effectivam, sed speculativam esse naturalem scientiam necesse sit, ex his patet.* Dixi obiectum debere esse aliquo modo operabile à cognoscente; neque enim est necesse, ut operatio directa immediatè ab ipso ponatur. sic operationum artificialium, quæ à brutis fiunt, in quantum subiiciuntur imperio rationis humanæ, ars est, & practica cognitio non in brutis, sed in homine. hoc tamen satis est, ut hominis notitia brutorum directiva, artificialis, & practica nominetur; quia sic earum operationû est in homine cognoscente principium: & idcirco illæ

plus homini, quam brutis ipsis tribuuntur.

Colligo prætereà practicæ notitiæ finem esse opus, speculativæ veritatem: ex quo capite speculativum à pratico discrevit Philosophus 2. met. t. c. 3. Et quidem aliter comparatur obiectum speculativæ ad speculativam: aliter obiectum practicæ ad practicam cognitionem. Speculativa respicit obiectum suum, ut mensuram, cui se conformando vera dicitur: mensuratum autem finis est mensuræ, nō è contrario; est enim mensura propter mensuratum, non mensuratum propter mensuram. quare cognitionis in quantum verè obiectum non finis est, sed medium: quod voluit Philosophus, dum ait verum, & falsum esse in anima, non in re; ut alibi explicabitur. At cognitio practica ipsa est mensura obiecti sui, si sumatur non ut vera, sed ut practica. opus enim, quod est obiectum practici intellectus, est rectum, quia conformatur notitiæ dirigenti, ac tenenti se in priori ad ipsum: in quo stat causalitas ideæ: sed notitia non est recta, quia operi conformatur. Hinc fit, ut speculativa, cum directiva non sit, sed solum vera, obiectum suum nō respiciat sub ratione finis: practica verò quæ talis obiectum, quod est opus, ut finem habeat; cum in prima
fit or-

fit ordo obiecti ad cognitionem, in secunda cognitionis ad obiectum. quare in prima cognitio, seu potius intellectus se habet, ut subiectum, adeoque ut finis cui, veritas autem ut forma, & ut finis qui, obiectum ut medium. in secunda obiectum se habet, ut subiectum, & finis cui, rectitudo ut forma, & finis qui, cognitio, ut medium.

Tertiò demum colligo notitiam practicam habere specialem modum cognoscendi obiectum suum, in quantum scilicet illud est operabile, adeoque secundum modum, & formam operationis. Hæc conditio requiritur etiam necessariò ad practici rationem, quia de obiecto operabili à nobis haberi potest notitia speculativa, ut advertit D. Th. q. 3. de veritate ar. 3. ut si artifex consideret domum investigando præcisè essentiam, & passiones ipsius; utque de facto Geometra considerat triangulum in suis theorematibus, & Animasticus potentiarum vitalium actus, etiam illos, qui in sua sunt potestate. ac dominio: quæ omnis consideratio inter speculativas vulgò ceteretur. debet ergò cognosci à practica obiectum operabile quò tale: quod tunc fit, quando in ipso considerantur omnia, quæ ad eius esse, & fieri requiruntur. Hoc etiam deducitur ex eo, quod ista notitia

fit idea; quia hinc fit, ut debeat ea esse, quæ agens ad opus per artem exequendum sufficienter iuvare possit, ac dirigere. notitia autem, quæ de obiecto operabili quâ tali non est modo explicato, non potest iuvare, ac dirigere agens. quid enim dirigatur artifex ad ædificandum à definitione domus, si modum ignoret, quo lapides rectè colligantur ad structuræ soliditatem, &c. ? aut quid dirigatur ad statuam conficiendam, si sciat, quid sit statua, sed nesciat, quo pacto cælû marmorî adhibeatur, aut erudiatur æs ad figuram accipiendam ?

Deindè hic modus explicandi practicam notitiam, quod sit obiecti sui exemplariter operativa, præterquam quod expressè videtur doceri à D. Th. l. cit. de veritate, & expressius ab Aureolo quodl. 15., colligitur manifestè ex ipso vocabulo practici, & operativi, quod aliquam causalitatē importat, & quidem talem, quæ speculativo non competat. non est autem alia assignabilis, nisi idealis, & exemplaris. Accedit, quod Aug. & Philosophus, ut explicarent vim artis operatricem, non aliter quam per exemplar exposuerunt. Ille quidem de cogn. veræ vitæ ait, quod cum artifex domum facere cogitat, iam domus est in ipsa arte, quam postmodum manus exequen-

do

do, ædificat ad illius exemplar. Idem
 fusè prosequitur Arist. 7. met. t. com. 23.
 exemplificans etiam in medicina, quæ
 scientia practica communiter existima-
 tur, aitque inter alia, quod *ex sanitate
 sanitatem accidit fieri, & domum ex do-
 mo, quæ sine materia, eam quæ habet ma-
 teriam. ars enim medendi, & adificandi
 est formæ (hoc est exemplar) sanitatis, &
 domus.*

Ex data, confirmataque notione
 practicæ notitiæ non nulla inferemus, &
 quædam dubia resolvemus, quæ solent à
 Doctoribus moveri circà ipsam. Primū
 est, ad rationem notitiæ practicæ non
 requiri, ut sit formaliter enunciativa,
 multò minus ut sit enunciativa præcep-
 tivè, & per gerundium, v. g. syllogis-
 mus ità est conficiendus, domus ità est
 ædificanda. Ill. est cont. Greg. q. 5. prol.
 ar. 2. Prob. ex dictis; quia simplex appre-
 hensio operis non solum absolutè, sed e-
 tiam ut operabilis, adeoque secundum
 modum, & qualitatem operationis, ha-
 bet rationem operativi per modū ideæ,
 ac formæ exemplaris, ad quam attendēs
 artifex operetur. ergò habet rationem
 practici. neque verò quod sequatur iu-
 dicium, tollitur ab ea cognitione vis di-
 rectiva, ut constat. Altera pars, quod
 non oportet præceptivè, ac per gerun-

B 5. dium

dium enunciari, manifestum est ex eo, quod secus si artis præcepta, & notitiæ artificiales per experientiam collectæ sine eo modo efferantur, ars practica non erit: quod nemo dicat, similiter conclusiones à mathematicis demonstratæ in problematis sine isto modo enunciatur, nisi quod post totam demonstrationem additur, Quod erat faciendum; & illæ tamen conclusiones juxtà communiorem sensum verè practicæ sunt. Rursus si in eo præcisè modo enunciandi staret essentialis ratio practici, ut videtur velle Gregorius, arbitrarium cuique foret scientias, & artes practicas, aut speculativas efficere. quare & physica poterit practica evadere, si eius conclusiones per gerundium efferantur; & medicina omnis speculativa, si eius conclusiones efferantur sine modo gerundiali, ac præceptivo. Videtur ergò hæc sententia voluisse, quod est proprium speciei, transferre ad genus, & dictamē prudentiæ, quæ est species notitiæ practicæ, & eo modo præceptivo procedit, commune omnibus practicis notitiis efficere. Adde, quod singularis est, nec præter Gregorium, paucosque Recc. ipsum sequutos est, qui modum hunc præceptivum necessarium esse ad practicam assereret, quod quidem unum satis est, ut
sen-

sententia aliqua reiiciatur, dum sumus in vocum acceptione.

Infero secundò praxim, & operationem, quam respicit notitia practica, non debere esse formaliter liberam, nec immediatè subiectam dominio voluntatis. Ratio est; quia cognitio potest esse forma exemplaris operationis etiam necessariæ; si enim artifex à Deo prædeterminaretur ad opus artis suæ, & ille operaretur cum dependentia ab artificiali notitia dirigente, adhuc ista notitia practica esset in actu secundo, quamvis opus esset necessarium; neque enim in practicæ definitione libertas explicatur similiter Christi Domini dictamen de morte subeunda practicum est; & tamen juxtà plerosque libera eius voluntas non erat ad mortem non acceptandam, supposito mortis præcepto. Id ipsum apparet, in motibus primis, & indeliberatis, qui fiunt ab habitu; ut cum citharædus, vel dormiens, vel attendens ad alia pulsat scitè citharam. quod quidem vidit, ac docuit Philosophus 1. phys. t. c. 86. dum ait; *quod ars non deliberat*. Neque oppositum voluit 6. eth. c. 4. dū ait; *neque earum est ars, que ex necessitate vel sunt, vel fiunt*. iis enim verbis id solum contendit, artem, ut à scientia distinguitur, de particularibus esse, & de contingenti-
bus, non verò de necessariis, & univer-

salibus: quod stare potest cum hoc, quod actio sit naturalis, non quidem naturalis in eo sensu, quo dicitur lapis naturaliter moveri deorsum, hoc est independenter à propria cognitione; istæ enim operationes sub artem non cadunt: sed prout naturale dicitur etiam de actibus à cognitione regulatis.

Infero tertio, quod, cum ad completam denominationem practici requiratur vis effectiva operis in subiecto cognoscente, ut dictum est; hæc autem possit dupliciter deesse vel per se, vel per accidens; primus defectus tollit à cognitione rationem practici, non secundus. Vtraque pars prob: prima quidem; quia non potest appellari operativa cognitio, quæ per se habet, ut operari non possit. atqui dum subiectum per se operis non est effectivum, cognitio etiam per se operis ideativa non est. ergò non potest appellari operativa, nec practica. Hoc autem assero in suppositione, quod cognitio affixa sit de sua natura subiecto suo: si enim oppositum supponatur, tunc certè, ut per accidens est notitiæ, ut sit in hoc subiecto impoente operari, ita per accidens eidem est, ut non possit ideare. secunda etiam patet; quia potentia per accidens impedita ab operando, non amittit denominationem potentia, ut

pa-

patet generali inductione. hinc fit, ut, si citharædus manum amittit, ars ipsius practica adhuc maneat; sicuti enim ipse retinet aptitudinem saltem remoram ad habendam manum, adeoque ad pulsandam manu citharam, item ars retinet aptitudinem ad regulandam manum citharizantem: quod satis esse videtur, ut ars practica dicatur. Atque hinc ulterius fit, ut cognitio practica non possit transire in speculativam, nec è converso; quia non potest subiectum transire à per se habente potentiam operis effectricem ad per se non habentem; neque ipsa notitia, vim per se operis ideatricem si habet, deperdere potest.

Infero quartò, quod quamvis in aliquo sc̄su omnis practica notitia sit simul speculativa, si tamen speculativum in rigore sumatur, nulla cognitio potest esse practica simul, & speculativa respectu eiusdem. utraque pars constat ex dictis; speculativum enim est, quod habet pro fine veritatem: hoc autem competit omni propositioni, in quantum veræ. sed cognitio practica potest & ipsa esse vera, ac proindè secundum istam rationem respicere opus ut medium, non ut finem; atque ità induere aliquam rationem speculationis. Cæterum quia communiter speculativa notitia accipitur pro ea, quæ
opus

opus regulare non potest, manifestum est eandem non posse esse practicam relatè ad idem ; quia non potest ad idem comparari ut directiva , & non directiva simpliciter.

Infero demum quintò, notitias practicas, & speculativas in nobis, si invicem componantur in nobilitate, & perfectione, se habere sicut excedens, & excelsum; superant enim practicæ secundum perfectionem operativitatis: sed superantur primò in obiecto, quia operabile à nobis imperfectius est non operabili, statua v. g. Angelo, aut Deo: secundò, quia practicæ ordinantur ad operationem, adeoque expetuntur ut media: speculativæ sunt tantum propter se, & appetuntur ut finis. Hinc est in Deo perfectissima ratio cognitionis practicæ, depurata scilicet ab imperfectionibus, quas ea in nobis admiscet; divina enim intellectio est rerum omnium operativa exemplariter, & simul est de obiecto nobilissimo, & est gratia sui, non operationis, aut creaturæ.

His ità stabilitis, accedo ad habitum, & quæro, undè is practicus denominetur. Sed cum denominatio in habitum ex actibus derivetur, manifestum est, illum esse practicum habitum, cuius actus practici sunt. Est tamen in hoc specie-

cia-

cialiter animadvertendum, ad hoc, ut habitus dicatur simpliciter, & absolute practicus, aut speculativus, non esse opus, ut omnes omnino ipsius conclusiones, & notitiæ practicæ sint, aut speculativæ, sed satis est, si præcipuæ, & finaliter in habitu, & facultate intentæ.

Quare habitus eas denominationes accipit à fine. sed finis potest esse duplex: alter omnino accidentalis, eique ab addiscente appositus, ut si quis physicam comparet, ut eam alios docendo stipendium lucretur; aut si quis medicinæ studeat solius notitiæ gratia, & non ut eam medendo exerceat. atq; hic finis non variat iuxta communem usum habitus denominationem. Alter est finis scientiæ, aut facultati ex natura rei ab instituyente attributus; & hic unice inspiciendus, ut videatur, utrum habitus sit practicus an speculativus simpliciter appellandus. sic prudentia dum consultat de medio, eligendum ne sit, an secus, multa de eo cognoscit speculativè, quæ sufficientia non sunt ad directionem, nec propterea prudentiam rectè speculativam appellabimus. sic ars considerat naturam materiæ, circa quam versatur, ut marmoris, aut æris, eamque colligit vel per rationem, vel per experientiam, quæ sanè cognitio speculativa est; nec tamè

ar-

artem quis speculativam dicit vel ex parte. Sic medicina multas conclusiones statuit merè speculativas de corporis humani partibus, de generibus februm, & complexionum, aliisque hujusmodi pluribus; quia tamen ejus finis est sanitas inducenda, ut dicitur 1. Eth. c. 1. simpliciter ab Averroel. 1. Colliget c. 1. nuncupatur ars operativa, & à Philos. 7. met. t. 23. dicitur ars medendi forma sanitatis, ut ars ædificandi forma domus. ea vero pars ipsius, quæ theoretica nominatur, non est illa quidem in rigore speculativa, sed imitatur speculativã, quatenus est de universalibus, remotisque ab operatione, ut contendit Aureolus. vel si speculativa est, & dicitur seorsim accepta, si sumatur per modum unius cum reliquis medicinæ partibus, practica simpliciter erit. Stat igitur habitum denominari practicum

à fine principaliter intento,

& ad quem institutores

facultatum notitias

in ea conten-

tas ordi-

narunt,

§. II.

Resolvitur principale quaesitum:

EX his facile erit discernere, quæ partes Philosophiæ practicæ sint, quæ speculativæ. Et primò tres partes naturalis Philosophiæ speculativas statuit Aristoteles I. met. sum. 3. c. 1. de physica sanè, & metaphysica nullum dubium; contemplantur enim rerum sive naturalium, sive transnaturalium causas sine ullo prorsus ordine ad operationem, & praxim; neque earum notitiæ sunt sufficientes operum ideæ, ut patet consideranti. De mathematica certum est, aliquas in ea esse practicas, aliquas speculativas conclusiones, quæ solent distinguui in problemata, ac theoremata; quare si attendantur actus, mathematica ex parte practica erit, ex parte speculativa. Hoc idem dicendum videtur, si attendatur finis; nam prima ejus inventio eò spectavit, ut per Geometriam agris metiendis ratio præstaretur, undè nomen accepit, & per Arithmetica commercia gentium, ac mercaturæ juvarentur. Cæterum sequuti deinceps magni nominis mathematici, quibus, propterea

reà quod artem ad scientiam perduxerunt, mirisque incrementis amplificaverunt, inventorum nomen tribui jure merito potest, non id unum respexere, sed multò magis veritatem ipsam tot demonstrationibus illustratam. hinc mathematica, quæ stat pro parte potiori, simpliciter speculativa à Philosopho dicitur; quamquam sit & pars ipsius practica ad operationem ordinata, & soleat propterea tota mathematica, ejusque partes singulæ dividi in practicas, & speculativas.

De Philosophia morali omnes, quod sciam, pronunciant eam esse scientiam simpliciter practicam. Habet illa quidem suas speculativas notitias, & conclusiones; multa enim determinat de natura felicitatis, utrum in operatione, & in qua potissimum intellectusnè, an voluntatis consistat; de virtutibus, in qua hominis parte sint, ut in subjecto; de amicitia quod sit mutuus amor non latens. vel jus mutuum ad amorem, & quæ indè sequuntur passiones, & sim. quia tamen hæc omnia moralis non considerat veritatis, & contemplationis causa, sed eo fine, ut hominem disponat ad felicitatis consecutionem, præcipuæque ipsius notitiæ practicæ sint, & ideativæ virtuosarum operationum, moralis Phi-
loso-

Philosophia simpliciter scientia practica denominatur.

Sed hic noto, à Moralibus dividi iudicia operum etiam directiva in speculativa, & practica; & prima appellant, quæ remotè, & in genere; secunda appellant, quæ proximè, & in specie, seu verius in individuo sunt directiva. utraque indubitanter sunt practica, sed illa tamen speculativa dicuntur, quod servant modum speculationis procedendo per universalia principia, ex quibus universales etiam conclusiones deducuntur. Et quidem si ista practica non essent, Ethica, ad quæ ista pertinent (ultima enim dictamina non Ethicæ sunt, sed Prudentiæ) non esset practica, sed speculativa scientia. Ex quo apparet, quam non rectè ii disturrunt, qui practicum iudicium volunt illud, quod non mediatè, & remotè, sed proximè, & immediatè regulat praxim.

Hoc idem dicendum videtur de Philosophia rationali, seu Logica, sive spectemus Logicæ finem, sive præcipuas ipsius conclusiones, & veritates, quæ practicae sunt. Quod attinet ad finem, D. Th. initio l. 1. Periherm. & iterum in principio l. 1. Post. testatur ad hoc inventam esse rationalem scientiam, ut sit directiva actuum rationis, & cuius ope intel-

tellectus in operationibus suis facile ; ordinatè, & citra errandi periculum procedat. De Logicis principiis, & conclusionibus nolo examinare, utrum omnes practicæ sint, an aliquæ sint speculativæ, quod multi contendunt; prolixior enim tractatio esset, & ad præsens institutum inutilis. satis est, si obtineam, quod negari non potest, plerasque, imò præcipuas, & finales practicas esse, cum doceant constructionem definitionis, divisionis, ac syllogismi; & sint eiusmodi, ut ad eas attendens, quisquis particulares scientias comparaturus est, perfectè juxtà artem definiat, dividat, ac syllogizet. iam vero hoc est ex dictis, quod scientiam simpliciter practicam facit. ergò Logica est scientia simpliciter practica.

Confirmat hoc assertum Aureolus ex communi Logicæ divisione in Docentē, & Utentem. illa enim doctrina, cuius est usus distinctus ab ipsa, non est speculativa, sed practica; usus enim est praxis doctrinæ: doctrina autem, quæ habet praxim, ex terminis est practica. atqui omnis doctrina scientiæ docentis, quæ habet pro altero membro divisionis utentem, habet usum præcepti, quod proponit. ergò eiusmodi doctrina practi-

Talis est. Talis est autem juxta omnes Philosophos Logica docens.

Hoc idem declaratur nomine organi, seu instrumenti, quo veteres Peripatetici Logicam inscripserunt, quod maxime ostendit ordinem Logicæ ad opus directionis. Favet etiam D. Th. opuse. no. in q. de divisione scientiæ speculati-
va ar. 1. ad secundum, ubi scientia, inquit, speculativa sunt de illis, quorum cognitio queritur propter se ipsa. Res autem, de quibus est Logica, non queruntur ad cognoscendum propter se ipsas, sed ut adminiculū quoddam ad alia scientias.

Neque verò Scotus videtur omnino ab hac sententia discrepare, quia non negat logicam tenere modum practicæ disciplinæ; negat tamen esse practicam, quia putat praxim ad actus intellectus, quos Logica regulat, non pertinere.

Argumenta istam assertionem impugnantia & si multa afferantur, nulla propono, quia nulla invenio,

quæ non abunde sint in
 superioribus oc-
 cupata.

C A P V T V.

*Singularum Philosophia partium
Subiecta inquiruntur.*

HAnc equidem controversiam in vi-
tus tracto, quòd licet in ea Recc.
versentur latissimè, satis tamen videtur
intempestiva, atque irrita speculatio,
quæ ipsam scientiarum materiem in du-
bium vocat, ut ne scilicet certi simus de
eo ipso, de quo in scientiis agimus. Bre-
vissimè propterea, quoad res feret, ab
hac lite me expediam. Et primò subje-
ctum scientiæ non illud hic inquirimus,
in quo, sed de quo scientia est, quod so-
let vulgò appellari obiectum, non quod
ipsum reverà obiectum sit, sed quia con-
tinet in virtute obiectum, ut constabit.

Itaque prius termini aliqui ad hanc
quæstionem pertinentes expli-
candi sunt, ut quæstio
deindè per partes
decidi pos-
sit.

§ III.

*Non nulla prenotantur de natura
subiecti, & obiecti.*

HAbitus scientificus obiectum suum per suos actus respicit. quare ut inveniatur materia, de qua est habitus scientiæ, quærenda est ea, de qua est actus. Actus autem scientificus cum sit assensus veritati conclusionis propter veritatem evidentium præmissarum, habet terminari ad obiectum complexum, totam scilicet veritatem conclusionis sciæ. Rursus triplex habet obiectum incomplexum, id, de quo aliquid scitur, id, quod scitur, & id, quo, seu propter quod scitur. primum est subiectum conclusionis sciæ; alterum est prædicatum; tertium medius terminus. subiectum conclusionis dicitur scientiæ subiectum, quod in præsentī investigamus; quærimus enim illud, de quo scientiæ naturam, causas, principia, & proprietates indagant in suis demonstrationibus. prædicatum vero, & medium dicuntur obiecta, sed illud obiectum quod, hoc autem obiectum, quo.

Scien-

Scientiæ ergò subiectum illud est ; quod subiicitur in conclusionibus scitis, & duas habere debet conditiones . prima est, ut sit aliquo modo unum , quatenus sub ratione universali ipsius plura subiecta conclusionum scitarum unificentur . hæc autem unitas quandoque est univoca , ut ens naturale in Physica ; quandoque analogica , ut ens reale in metaphysica ; quandoque est mera unitas ordinis , ut exercitus in militari . secunda est, ut quæ in scientia consideratur , dirigantur ad ipsum , & ad ipsius cognitionem aliquo modo sint pertinentia . Hinc scientia à suo subiecto tria participat , unitatem , dignitatem , & ordinem . Unitatem quidem , quia ex 1. post. t. com. 179. scientia una est , quæ est unius generis subiecti partes , passionesque demonstrans : dignitatem vero, quia scientia una est altera dignior , quod meliorum , aut mirabiliorum est , ut dicitur initio lib. 1. de Anima : postremò ordinem , quia scientia una est sub altera , quod subiectum unius est sub alterius subiecto , ut Perspectiva sub Geometria , quia linea visualis , quæ pertinet ad Perspectivam , est sub linea simpliciter, quæ pertinet ad Geometriam .

Præterea licet scientiæ subiectum sit veluti materia eiusdem, ad quam prædicatum

catum comparatur ut forma, est tamen adhuc in eo distinguere, quod se habet de materiali, quod de formali. primum est, quod à scientia consideratur: alterum est ratio, sub qua consideratur. sic ens naturale, seu mobile statuetur physicæ subjectum, in quo possunt hæc, & illa entia naturalia considerari, ut cæli, elementa, homo, quæ se habent de materiali: & potest considerari ratio naturalitatis, sub qua à Physica respiciuntur, quæ se habet de formali. Jam verò ut possint scientiæ communicare in materiali subjecto, non tamen in formali, & ratione sub qua. sic idem homo ad Physicam pertinet, ad Mathematicam, & Metaphysicam, sed ad Physicam ut ens naturale, ad Mathematicam ut ens quantum, ad Metaphysicam, ut ens simpliciter. est ergò unus materialiter, sed formaliter multiplex: & hinc habet, ut multiplex de ipso sit scientia.

Deindè subjectum secundùm utramque partem aliud est adæquatum, & totale, aliud inadæquatum, & parziale. primum est, quod totam scientiæ latitudinem æquat; neque enim exceditur, neque excedit; & solet propterea dici subiectum communitatis, & adæquationis. tale est in Metaphysica ens; nam quidquid in Metaphysica consideratur,

est

est

est ens, & nullum est ens, quod non consideretur in Metaphysica. secundum est pars subiecti adæquati, quod proindè à scientia exceditur aliquid præter ipsum considerante, ut est in Metaphysica Deus.

Postremò partiale subiectum aliud magis, aliud minus principale: quæ divisio potest attendi vel penes maiorem, aut minorem dignitatem, ac perfectionem subiecti, ut Deus in Metaphysica, & homo in physica obtinent ratione entitativæ nobilitatis subiecti primitatem: vel penes considerationem ipsius scientiæ, quæ unum tractat per ordinem, & attributionem ad aliud: atque ità subiectum præcipuum dicitur subiectum attributionis; est enim illud, cuius notitia primò, & per se quæritur in scientia, cætera verò notificantur ex hoc solū, quod conferunt ad cognitionem illius. ac subiectum minus præcipuum dicitur subiectum attributum; eius enim tota consideratio alterius cognitioni tribuitur, ut medium fini.

§. I I.

Traditur Logica subiectum.

Dico primò: subiectum Logicæ non sunt res. Probatur. Logica non est realis, sed rationalis scientia; tota proindè continetur intrà terminos rationis, quam dirigit. quare licet agat de genere, specie, & sim. quæ quidem in recto dicunt rem, in obliquo rationem; non tamen ea considerat materialiter secundùm recta, sed formaliter tantum secundùm obliqua; cuius ratio est; quia cum Logica sit practica facultas inducens artificialem rectitudinis formam in suum subiectum, illud sit oportet per se subiectum ipsius, in quod inducitur rectitudo. atqui realia obiecta capacia non sunt, in quæ cadat directio, ac dispositio scientifica, quæ est forma à logicis præceptionibus intenta. ergò non sunt res subiectum Logicæ.

Dico secundò: voces aliquo modo pertinent ad Logicæ subiectum, secundariò tamen, & minus principaliter. Probatur primum, quia voces capaces sunt Logicæ directionis, & de facto à Logica diriguntur; cum enim quidquid con-

C 2 - cep-

ceptu exprimimus, voce significemus, & ordo cognitionum redundet in voces, quæ sunt externa mentis signa, & argumenta: manifestum est, quod illa eadẽ rectitudo concipiendi, ac discurrendi, quam in intellectu Logica ponit ex primaria intentione, secundariò refundit etiam in voces. hinc juxtà communem loquendi usum, qui recte definit, ac syllogizat non solum animo, sed etiam oratione, quamquam peccet non nihil in syntaxi, aut barbaris verbis utatur, bonus dicitur Logicus, & malus Grammaticus. Certum igitur est, ad voces etiam dialecticas institutiones pertinere; undè Philosophus in omnibus fermè Logicę suæ libris de vocibus tractat: in Antepredicamentis enim agit de Univocis, Æquivocis, ac Denominativis: in lib. De Interpretatione de nomine, verbo, & oratione: in Analyticis incipit à syllogismo, quem definit per hoc, quod sit oratio: multa item habet in lib. Elenchorum de sophismatis, quæ contingunt in dictione. Prætereà dum vocalis syllogismus rectè disponitur in modo, & figura, dum vox communis in propositione prædicatur, singularis subiicitur, &c. habetur sine dubio in vocibus aliqua rectitudo per artem inducta, & non nisi per Logicam. voces ergò capaces sunt

Lo-

Logicæ directionis, & de facto à Logica diriguntur, secundariò tamen, ut dixi, & minus principaliter, sed non omninò per accidens; regulatis enim conceptibus, quos per se primò respicit Logica, facile est regulare voces, cum eadè præcepta utrisque adhibeantur, nec regula in voces, nisi per conceptus descendat. Præter hæc principalius est scire, quam manifestare scitum: illud autem per conceptus habetur, hoc per voces. quare videtur Logica ità agere de vocibus, ut Astronomia de armillari sphæra, de qua tradit & modum construendi, & usum, ut sic facilius intelligantur motus siderum, & apparentiæ. Cum vero voces per se habeant, ut sint signa, & instrumenta conceptuum humanorum, non erit omninò per accidens logicæ, quæ hominem dirigit, ut voces etiam regulet ad rectè definiendum, & disputandum.

Neque valet, quod communiter opponitur, Logicam dirigere duntaxat opus mentis, ac rationis, qua directione jam posita, Grammatices est tribuere voces, quæ conceptus sic regulatos exponant. Etenim similiter dici posset lignum, aut marmor ad statuariam non pertinere; regulata enim mente, manu, ac scalpro per artem, sylvæ est, aut fodi-

næ materiam tribuere. sicuti ergò marmor etiam, ac lignum ad statuariã pertinet ut subiectum, quia in illa statuariæ artis forma inducitur; ità quia voces à Grammatica acceptæ, & secundùm solam syntaxim ordinatæ, novam rectitudinem accipiunt, quæ in ipsas à conceptuum rectitudine immediatè, mediatè verò à Logica directione descendit, consequens est, ut voces ad Logicam ut materia, & subiectum pertineant.

Dico tertio. Conceptus nostræ mentis, ut est genus ad apprehensionem, iudicium, & discursum, est præcipuum subiectum scientiæ rationalis. Hanc conclusionem docuit D Th. initio 1. post. & 1. Periher. citatus iterum c. superiori, ubi ait quod Logica ad hoc inventa est, ut sit directiva actuum rationis. Sunt autem rationis tres actus. Intelligentia incomplexorum, ad quam ordinatur à Philosopho doctrina tradita in 1. Prædicam; & præterea quæcumque traduntur de definitione, ac divisione; prima enim tollit à simplici apprehensione obscuritatem, secunda confusionem. Compositio, & divisio, in qua est verum, vel falsum, cui regulandæ deserviunt libri Periherm. Discursus, qui est transitus à noto ad ignotum, in quo regulando reliqui Logicæ libri, occupantur. Et quidem

dem cum mētis nostræ operationes pos-
 sit esse bonæ, vel malæ secundum ar-
 tem, adeoque ab arte dirigibiles sint, ne
 errent, invenienda fuit aliqua facultas,
 cujus effectus ad hoc ipsum præcepta, & ca-
 nones sancire. quid enim absurdius,
 quam dari artes, quæ potentias exte-
 riores in suis operationibus juvent; ut pi-
 ctura, architectonica, & similes: nullam
 vero reperiri, qua ratio ipsa, quæ defec-
 tibilis est, potensque à veritate, ac re-
 stitutum deflectere, se ipsa in suis o-
 perationibus adiuvet, ac promoveat?
 Eiusmodi facultatem esse Logicam ne-
 mo neget, nisi qui nesciat ipsam prop-
 terea dici rationalem artem, quod insti-
 tutum ipsius sit rationis opera formare,
 & intellectui facem præferre, ut in ady-
 ta veritatis inoffenso pede pervadat.

Dico quartò. Ratio formalis, sub qua
 unificantur omnia Logicæ materialia
 subiecta, est ratio entis rationis, prout
 hoc idem sonat, ac secunda intentio, si-
 ve, ut loquitur Avicenna, secundum in-
 tellectum. Prob. conceptus animæ non
 tractat Logicæ, ut sunt actus vitæ rali
 natura, hisque proprietatibus præditi;
 ita enim pertinent ad Animasticam: sed
 ti actat, in quantum derivat in obiecta
 denominationes generis, speciei, prædi-
 cati, subiecti, ac medii, adeoque in quã-

tum sunt formæ secundarum intentionū. voces item considerat in quantum sunt signa secundarum intentionum, non primarum. Rursus secundum eam rationem Logica subiectum suum respicit, secundum quam est capax accipiendæ rectitudinis intentæ. atqui rectitudinem logicam, ac dispositionem regulatam non aliter accipiunt conceptus, quàm secundum quod istas denominationes secundò intentionales constituunt. ergò hæc est ratio formalis, sub qua respiciuntur à Logica.

Atq; hoc melius, aptiusque videtur, quàm dicere cum Recc. rationem istam formalem esse dirigibilitatem. sicuti n. juxtà Phil. 5. met. t. com. 20. non rectè assignatur pro obiecto intellectus intelligibile, aut oculi visibile; quia, inquit, *intelligibile significat, quod eius est intellectus: non est autem intellectus ad illud, cuius est intellectus; idem enim profectò bis dictum esset. similiter & visus cuiusdam est visus, non cuius est visus (& si verū est hoc dicere) sed ad colorem; aut aliquid aliud tale illo verò modo bis idem diceretur, quod visus est, cuius est visus.* itē in re nostra si dirigibile assignetur pro Logicæ subiecto dicitur idem per idem; dicitur enim, quod Logica docens, seu dirigens

rigens fit ad dirigibile: dirigibile autem est, quod potest logica dirigere. quare dicitur Logica esse dirigens eius, quod potest dirigere. Sicuti ergo in aliis potentiis assignatur ratio formalis obiectiva, ratione cuius potentia sit ad obiectum præter istam, quod obiectum possit ipsam terminare, ut color est ratio formalis, ad quam est oculus, & bonum, ad quod est voluntas: ita debuit in præfati; quod nos fecimus, assignando rationem secundæ intentionis.

Dico quintò: subiectum præcipuum tū principalitate perfectionis, tum attributionis in Logica est demonstratio præsertim potissima, & propter quid. Ratio est primi, quia hæc una parit propriissimam scientiam, neque alius est sciendi modus, qui tam rectè, & evidenter concludat per propriam, & immediatam causam. Ratio est secundi mens Aristotelis, qui unus optimè novit, quo pacto Logicam suam ordinavit. is ergo primus librum Priorum ita exordiat: *Primum dicendum, circa quid, & de quo est intentio, quoniam circa demonstrationem, & de disciplina demonstrativa est.* Neque verò hæc intentio non rationalis est; etenim Logica id habet, ut reliquis pareat scientiis instrumenta sciendi. finis ergo Logices est, quò scientiæ conatu ultimo

C J spes

ſpectant, eò præcepta ultimatiè dirigere. atqui ſcientiæ omnes ad demonſtrandum tendunt; ordinantur enim ad hoc, ut faciant ſcire, quod eſt rem per cauſas ſuas præſertim proximas, & immediatas cognoscere. ergò præcepta de demonſtratione ſunt finis ultimus Logices; & conſequenter demonſtratio eſt ſubiectū attributionis in rationali facultate.

Poteſt in contrarium urgeri hic paradoxismus. Omnis cognitio intellectiva vera eſt, aut falſa, recta, aut ſecus. neutra autem dirigibilis eſt à Logica. cognitio enim vera, ac definitio recta non indiget directione, quia vera, & recta jam eſt: neque indiget directione falſa, & prava; cum enim ſit neceſſariò talis, rectificari, verificarique non poteſt.

Sed hoc diſcurſu æquè prob. nullam ſcientiam, vel artem dirigere opus ſuum. quare prudentiæ non dirigeret actus voluntatis, quia vel iſti ſunt boni, vel mali. boni non indigent regula: mali ſunt regulæ incapaces. ſimiliter ars citharizandi nõ dirigeret citharæ dū; vel enim pulſatio citharæ recta eſt, vel prava. primæ fruſtrà apponitur directio; ſecūde impoſſibili ter. Dico igitur directionem cadere potius ſuprà potentiam, quam ſuprà actus; intellectus enim per artem Logicā ità diſponitur, ut, dum operatur, non niſi re-

si recte, & ad amissim legum logicalium operetur. Rursus est in ipsa operatione dirigibilitas, si secundum se operatio sumatur, & in quantum præscindit à recta, & obliqua: facit enim logica, ut ejusmodi genus ad rectas semper operationes contrahatur, si regulæ ipsius seruentur.

§. III.

*Subiectum moralis Philosophiæ, ac
Mathematica exponitur.*

IN his duabus facultatibus exiguum difficultatis est, ut subiectum assignetur; intactæ enim fermè sunt à speculationibus cursistarum, quas oporteat discutere. Moralis igitur Philosophiæ subiectum videtur ens morale in quantum morale, ita ut moralitas sit formalis ratio, sub qua omnia partialia, & materialia subiecta ab Ethicæ respiciuntur. P. Maurus in Ethicæ Aristotelicæ, quam egregia paraphrasi exponit, præmio vult subentis moralis nomine comprehendere primo hominem ipsum, qui est agens morale, tum actus hominis internos, externosque, postremò obiecta ipsa, circa quæ tales actus versantur. Sed ista enu-

meratio extēditur ultrà limites moralis Philosophiæ, quæ quidem de homine, qui est actuum moralium principium, & habituum subiectum, nihil penitus agit. neque verò quod actus moralis sit hominis effectus, & perfectio, satis est, ut homo dicatur pertinere ad Ethicam, ut subiectum; aliter cum intellectus humanus sit cognitionis subiectum, & causa, diceretur etiam pertinere ad Logicam, ut subiectum, de quo ea est. Rursus obiecta virtutum non pertinent ad Ethicã, ut præcipua, & attributionis subiecta; cum enim Ethica sit simpliciter practica facultas, in quantum est voluntatis directiva ad finem felicitatis, illud erit subiectum ipsius, quod est dirigibile per ipsam. atqui soli actus, non obiecta sunt directionis susceptiva, quare si obiecta considerantur, non ratione sui, sed in quantum in actus ipsos honestatem, inhonestatemque derivant, considerantur.

Aptius ergò videtur nomine entis moralis sola actio humana intelligi, quæ moralis est, in quantum libera, adeoque prudentiæ, & consultationi subiecta, atque ad finem beatitudinis conduçens, aut ab eo avertens, estque capax ut à morali scientia dirigatur, ut cognitio à Ra-
tio-

tionali. Hoc docuit D. Th, initio cō-
ment. in Ethicam Aristotelis, ubi ait,
quod *moralis Philosophia proprium est
considerare operationes humanas, secun-
dum quod sunt ordinata invicem, & ad
finem.* & Philof. § 1. c. superioris rela-
tus scientiam moralem activam vocat,
quod de actionibus, & electionibus fit;
cui consonat Commentator Epitom. in
2. post. c. 4. dicens, *scientia practica* (mo-
ralem intelligit) *esse considerare opera-
tiones, quarum est consilium, & electio ex
parte, qua homo fit felix per illas, aut ei
nocetur per illas.* Manet ergo operatio-
nem humanam in quantum humanam,
& moralem esse Ethicæ subiectum non
modò communitatis, verum etiam at-
tributionis; neque enim invenio specia-
lem aliquam actionem, ad cuius consi-
derationem reliquæ ordinantur, nisi for-
te quis putet eam esse felicitatem ipsam,
quæ tamen actio rigorosa juxtà Philo-
sophum non est, quia ponitur consiste-
re in contemplatione; neque ab Ethicæ
respicitur ut dirigenda, sed ut acquiren-
da, adeoque non efficitur ab ea idealiter,
sed causaliter per mediorem dispo-
sitionem.

Venio nunc ad subiectum Mathema-
ticæ, quod quidem compertissimum est
apud omnes non aliud esse præter quantū
ter-

terminatum in tota sua universalitate, adeoque ut genus est continuo, & discreto, non quòd de tali genere sic abstracto aliqua sit consideratio mathematica, sed quia tractando de singulis quanti speciebus, totum genus exhaurit. Ratio autem, sub qua consideratur in Mathematica quantum, videtur esse ipsa terminatio, ratione cujus & numerus in Arithmetica, & linea, superficies, ac corpus in Geometria sunt mensurabilia, adeoque diversimodè inter se comparabilia secundum proportionem, ac proportionalitates varias.

§. I V.

Physica, ac Metaphysica subiectum assignatur.

Certum primò videtur, nec Deum, nec Angelos physices subiecta esse; quod quamquam de Angelis inficietur non nulli Scotistæ post Jo: Canonicum, negat tamen Faber theoremate 20. id unquam à Scoto dictum. & quidem, vel loquimur de physica juxtà Aristotelicam divisionem, & institutionem, vel de physica aliter ordinabili. secundum non est ad rem controversiæ presentis. primum

mū est falsum; physica enim Aristotelis nec de Deo, nec de Angelis tractat, nisi ad summum in quantum sunt extrinseci motores, quoad an est, non quoad quid est. imò vero nec potest; cum enim nō abstrahat à materia sensibili, medioque sensibili in suis demonstrationibus utatur: de Deo autem, & Angelis omnis materiæ expertibus nulla passio per tale medium ostendi possit; restat, ut ad physicæ subiectum non pertineant. nec potest ab anima rationali duci paritas ad Angelos. illa enim ad physicum spectat, quia cum sit forma corporis, quod vivificat, & pars hominis, quem constituit, sit licet immaterialis, est tamen intrinsicum principium motus physici, sensibilis, ac materialis: per quod ipsa constituitur physica natura. hoc autem Angelis convenire non potest.

Certum est secundo physicam agere, non solum de substantia corporea eiusque partibus substantialibus, verum etiam de accidentibus, adeoque ista omnia ad ipsius subiectum communitatis pertinent. Prima pars apud omnes est inconcussa; de partibus, & accidentibus dubitatur; ista enim videntur subiecti potius, quam subiectum - sed utrumque tamen habent; demonstrantur enim de subiecto, & rursus de ipsis suæ passionis

de-

demonstrantur . sic quantitas est passio corporis, atque adeò de corpore per corporis definitionem demonstratur: & rursus de quantitate demonstratur infinita divisibilitas per ipsius naturam quantitatis . in prima demonstratione quantitas est passio, in secunda subiectum. Atque hoc verum est de accidente tum in abstracto, tum in concreto; & de hoc magis, quam de illo; physicus enim ex propria sua ratione tendendi à subiecto non abstrahit, nec tam considerat quantitatem, quàm quantum, nec tam calorē, quàm calidum, &c.

Ex his primùm deduco subiectū adæquationis in physica materiale esse ens, quia debet poni commune substantiæ, & accidenti: rationem vero formalem, sub qua, esse naturale, vel mobile; utraque enim apta est, quia non differunt nisi secundum explicitum, & implicitum, cum natura definiatur per principium motus, adeoque naturale per mobile. quare non rectè mobilitatem à formali ratione physici subiecti authores quidā excludunt, quod sit passio, non essentia; neque enim mobilitas per naturam demonstratur, aliter demonstraretur definitio per definitum, sed solùm motus, qui proindè propria est entis naturalis

pas-

passio conveniens subiecto suo sub distinctione, ut par est passio numeri; omne enim mobile in motu est, aut in quiete, sicuti omnis numerus aut par est, aut impar.

Deduco iterum, subiectum attributionis physica esse substantiam corpoream, seu corpus mobile, aut naturale. & quidem quod physica finis sit corporis naturalis consideratio, testatur aperte Philosophus 11. met. c. 1., ubi, *Circa ea*, inquit, *quae in se habent principium motus, & quietis, omnis naturalis intentio est.* postrema haec verba subiectum attributionis indicant, ad quod fertur ut ad finem intentio scientiae, nomine eius, quod in se habet principium motus, intelligi corpoream substantiam, declarat 2. phys. t. c. 4. ubi, *naturam*, inquit, *habent, quaecumque huiusmodi habent principium, & sunt haec omnia substantia*, & t. c. 5. asserit, quod ferri sursum in ignem secundum potentiam, quae est levitas, cum secundum actum, qui est motus, natura non est, neque habet naturam, sed à natura, & secundum naturam est. Profecto si physicam ipsam Aristotelis spectare velimus, omnia reperiemus per attributionem ad corpus naturale tractari, & in tali corpore sibi. nam materia, & forma sunt intrinseca corporis principia;

cipia; causæ sunt principia extrinsecæ; motus est eiusdem præcipua passio; & sub hac habitudine considerantur: corporis verò consideratio ad aliud non ordinatur.

Circà Metaphysicę subiectum sex sententias refert, ac reiicit Suarez disp: 1. met. sec. 1., quibus ipse septimam veriorē subiicit. Ut rem ego totam paucis amplectar, ostendo prius; de quibus Metaphysica sit, ut deindè communem subiecti rationem inveniam: Est ergò primum Metaphysica de ente, quod in decem prædicamenta dividitur, adeoque de substantia, & accidente. hoc nemo negaverit, nisi qui Aristotelis Metaphysicam nunquam legerit; postquam .n. Philosophus multa in tribus prioribus libris de Metaphysici officio, institutoque agit, & in quarto prima principia complexa, quæ de ente ut ente sunt, cōtrà paucorum proterviam confirmavit, accedit in quinto ad tractationem de ente, & uno, ac decem summorum generum: quæ tractatio usque ad integrū decimum extenditur. neque verò de accidente non est specialiter ut de subiecto metaphysica, quia illud est substantiæ passio; etenim licet in re ita sit, non tamen sub hac una ratione accidens Metaphysicus considerat; sed etiam in quã-

tum

tum participat ens, entisque universalissimas passiones; & suas habet proprietates specialiter cognoscibiles, ac demonstrabiles. Excluditur autem ab hac entis universalissima acceptione ens rationis, & ens per accidens. primum quidem; quia vel sumitur ut sonat secundas intentiones; atque ita spectat ad Logicum. vel ut sonat chimæram; atque ita cum pro nullo intelligibili supponat, ad nullam scientiam pertinere potest. secundum verò; quia vel sumitur pro contingente, aut quod à casu, non ex agentis intentione fit: atque ita scibile non est, quod habere debet necessariam veritatem. Vel sumitur pro aggregato plurium ut plurium; atque ita non est subiectum, quod debet habere aliquam unitatem.

Progreditur deinde Metaphysica usque ad Intelligentias, & Deum ipsum in quantum naturaliter cognoscibilem. neque verò ista dumtaxat considerat, ut extrinseca principia, & causas obiecti sui, ut Flandria contendit, verum etià ut propria subiecta, eorum natura & attributa inquirendo, ut videre est in 12. Metaphysices. & consonat rationi; cum enim istæ scibilia sint naturalia, ea debuit aliqua scientia naturalis contemplari, nec alia certè, quam Metaphysica, qua

transnaturalis est, & à sensibili materia abstrahit. propterea Philosophus, sumpta à subiecto potissimo, nobilissimoque denominatione, metaphysicam divinam scientiam, ac Theologiam nominavit. & 6. met. t. 7. ait metaphysicam naturali præstare, quod ea circa primam substantiam sit: quod debet intelligi de propria substantia ut subiecto, non ut principio; naturalis enim de Deo etiam ut motore est, ut patet ex 7. & 8. Physicorum.

Post hæc dicendum cum communissima sententia, ens reale in quantum tale subiectum esse Metaphysicæ adæquatū. de eo enim ostendit tum generalia attributa, tum principia essendi, ac cognoscendi, tum demum partes subiectivas, ad plures entis species singillatim discutendas descendens: plures, inquam, non omnes; neque enim veram puto Aegidii, ac Mirandulani opinionem arbitrantium, Metaphysici esse usque ad ultimas entium species, ac differentias pervadere, sed hoc pacto non esset reliquus aliis scientiis ad speculandum locus, & Metaphysica non esset una, sed omnis scientia. & quamvis Aristoteles 1. met. t. co. 8. *Sapientem dixerit scire omnia*; se tamen ipse satis explicat, dum addit, *ut possibile est scire non habentem*
fin-

singulariter eorum scientiam. Addit D. Th. 3. cōt. Gētes cōt. 25. nec sine magna verisimilitudine, Deum esse in Metaphysica attributionis subiectum: Ipsa, inquit, n. 6. prima Philosophia tota ordinatur ad Dei cognitionem sicut ad ultimum finem; undè & scientia divina nominatur.

C A P V T V I.

De ordine partium Philosophiæ inter se.

Dplex ordo attendi potest inter partes Philosophiæ, alter doctrinæ, alter perfectionis, & excellentiæ. hic potest dici ordo intentionis, ille executionis. in primo quaeritur, qua seriè ad discendæ sint scientiæ, & cui primum, cui medium, cui postremum locum tribuere docendo sit opus. in altero comparatur disciplinarum dignitas, quænam scilicet infimum, ac plebejum, quæ verò equestre, aut Senatorium subsellium mereantur.

S. I.

Stabilitur ordo doctrinae.

Non solum apud Peripateticos, verum etiam apud plerosque extra scholam Aristotelis melioris notæ Philosophos, Zenonem, Chrysippum, Apollodorum, cæterosque omnes, qui Logicam ab aliis facultatibus separarunt, in confesso fuit in ordine doctrinae à Logica incipiendum. præmitti enim debent ut artibus, ita & sua scientiis instrumenta, quæ cum parentur à Logica, hanc primùm discendam consequens est. Atq; hinc orta inter authores est de Logicæ necessitate quæstio, quæ quia huius propria loci est, breviter hic decidetur.

Est ergò triplex necessitas, quam loqui in præsentī possumus. prima simpliciter talis, & quidem aut physicè, ut dicitur alimentum, ac respiratio animali necessaria, quia sine ea vivere naturaliter nō potest: aut Metaphysicè, ut cuilibet contingenti opus est distincta causa, à qua fiat, & conservetur. altera est necessitas moralis, quæ tum habetur, cum res una ad alterius adeptionem necessaria ita est, ut comparari hæc quidem sine illa
pos-

possit, sed non nisi raro, nec sine ingenti labore, ac summa difficultate. tertia est necessitas secundum quid, & ad melius esse, cum scilicet una res haberi sine alia potest etiam facile, sed cum alia facilius.

Jam verò Logicam artificialem (neque enim de naturali est sermo, sine qua scilicet aliquid sciri tam sine dubio non potest, quam non potest sine intellectu) scientiis addiscendis necessariam non simpliciter, sed moraliter statuo.

Probo primum; duo enim sunt satis, ut scientiæ comparentur, assensus certus, & infallibilis, quo principia teneantur, & certa item notitia, ex iis necessario conclusiones illas descendere, quibus scientia conflatur. ad primum Logica non est opus; quæ enim ars opus sit, ut certò quis sciat, *Quæ eidem aequalia, inter se esse aequalia: Si ab æqualibus aequalia demantur, quæ remanent, aequalia esse: Totum esse maius sua parte,* aliaque huiusmodi axiomata? Rursus non aliud lumen necessarium videtur, quam naturale, ut videatur conclusionis à principiis necessaria consecutio; ut experiri est in Mathematicis demonstrationibus, quæ si proponantur intellectui Logicæ artis ignaro, ea solum vi, qua, ut dicitur I. Rhet. ad Theodect *Dialectici, ac Rhe-*

torici nascimur, extorquent assensum : quod unum probat, quæ Plato congerit in Menone, ubi Socratem inducit, qui rudem cæteroqui puerum à primis, ac notissimis sensim ad intima perducit Geometriæ arcana.

Probo secundum; qui enim aliis scientiis comparandis operam locant, plurima, & quidem difficillima obviam habent, quæ speciem præferunt demonstrationum, sophismata: ex altera parte debili, imperfectoque ingenio utimur, ut sæpe etiam Logica tota muniti implicatissimos paralogismos solvere nequeamus. difficillimum ergò est sine Logicæ ductu in alias scientias citra errandi periculum penetrare. Accedit experientia; veteres enim Philosophi, qui summo studio in veritatis investigationem insudarunt, in plurimos errores sola Dialecticæ ignorance prolapsi sunt, si credimus Aristoteli, qui propterea 2. Metaph. t. c. 15. adversus ipsos illud celebre pronunciavit, *Absurdum est simul scientiam, & modum sciendi querere*. Ex quo nova confirmatio propositi existit. nihil enim officit magis perfectæ scientiarum adeptioni, quam recta methodus neglecta. at verò communia omnibus scientiis priora sunt iis, quæ singularum sunt propria, quæ proindè si ignorentur,
man-

invenitur, & ad hanc confusa, si mi-
 scetur, & Desiderat autem, dividere, &
 ad invicem in communi scientiis omni-
 bus, quae probe scire oportet an-
 tes, ut in differentias atcedatur, ne ista-
 rum notitia, hanc us imperfecta, & obse-
 ra reddatur.

Primo vero Logica necessaria ad se ip-
 sam est, quatenus una pars ipsius condu-
 cit ad constitutionem alterius, quod ut
 intelligatur, notare oportet processum,
 quod primo contingit in inventione, &
 inde iterum contingit in acquisitione.
 Logicae Principium ergo rationalis
 disciplinae, ut & reliquarum artium
 natura est, perfectio ab arte, usu, & e-
 xercitio, ut notat Albertus initio prae-
 dicitur, ex modo enim, quomodo unusquisque
 servat in disciplina, quae in arte, & exer-
 citio in re, & inveni, & plus est in arte, &
 adverti modus, & ordo in quavis ar-
 te tenendus, atque ita promoti per artem
 natura, ad hanc perfectionem Logicae
 ex solis Porro, & facilius, & tum est in
 difficultate, ut a terminis ad propositio-
 nem, & ab hac ad discursum. Quin etiam
 quae liber dialecticae pars a se quoque ju-
 vatur, ut quod definitio, definitionis sit
 bona, ab ipsa natura definitionis digno-
 scitur, & quod syllogismus, de syllogis-
 mo sit rectus, a forma, & modo syllo-

D gif-

gismis præscripto dijudicatur. Sed hoc non incōmodat Dialecticæ, ut reliquis, in quibus nō potest facilè propria cuiusq; materia, & modus differendi cōiūgi.

Quod attinet ad ordinem cæterarum facultatum, duplex is esse potest; vel incipiendo ab universalioribus, tum per divisionem descendendo ad minus universalia; vel inchoando à facilioribus, & sensim ad difficiliora progrediendo. primus dicitur ordo naturæ, secundus ordo doctrinæ: in quo tamen advertendum, quandoque difficiliora facilioribus præmitti, quòd hæc facilitatem sine illis non habent, ut constat in Logica, quæ licet multa habeat difficiliora, quàm Physica; præire tamen debet, quod Physica sine Logica per quam difficilè comparatur. Ut ergò lis decernatur, narabo prius super ipsas mentem Phylosophi. post Logicam ergò Mathematicas disciplinas ponit Aristoteles: has sequi jubet Physicam: tertium locum Ethicæ, ultimum Metaphysicæ assignat. Atque hic ordo videtur procul dubio aptissimus. Primam partem docuit 6. Ethic. c. 8. ubi ait, quod *puer fieri Mathematicus potest: sapiens, ac naturalis non potest*. Rationem affert eam, quod Physica postulat experienciã, quæ non contingit in pueris; Mathematica verò ex-

pe-

...neque facta est. si
...habere, ut as accipiat, hoc
...genera, non scientiam.

...in Porphyrii præfatione
...in Mathematica præpo-
...quod illa habeat mini-
...abstractionem, hæc ve-
...Verum enim verò id non
...mathematicas doctrina postero-
...scilicet, si ea, quæ Mathemati-
...sunt, forent in eodem genere cū
...Physicis; tunc enim per medi-
...ascendendum, esset ad
...at Mathematicæ mate-
...est eisdem rationis cū Physi-
...est accidens, hæc substan-
...tia.

...quod Ethicæ præfatione sequitur, ex
...Philosophi est ostensione, quæ
...multo enim, difficilius est in mo-
...tibus, quam in Physicis experientias.
...hæc moralia ingenium querunt
...acerbum, & præcox, sed pro vecta
...maturum: quæ est ratio, cur
...ad regimen vitæ adolescentibus non
...adhibeantur. Postremus debetur Me-
...taphisicæ locis; est enim de supremis,
...nullam habent cū sensu cognatio-
...eiusque abstractio summam parit
...difficultatem, nisi superabilem
...ab ingenio, nisi reliquis disciplinis ex-

culto. Neque oppositum convincitur ex eo, quod sermo de universalibus præferendus est sermonibus particularibus, ut dicitur I. de part. anim. c. 1. ; id enim verum esset, si Metaphysica solum de universalissimis secundum prædicationem ageret: nunc verò cum universalissimas causas, & à materia prorsus separatas indaget, non potest non esse postrema; quòd harum cognitio difficillima sit, ut I. met. c. 8. Aristoteles ipse testatur.

§. I I.

Decernitur ordo nobilitatis, & excellentia.

DVO sunt capita, ex quibus metiri excellentiam scientiarum possumus. primum est evidentia, & certitudo: alterum subiecti nobilitas, & perfectio. ex his facultatum dignitatem mensurabimus præsertim Metaphysicæ adversus ineptos quosdam eiusdem altissimæ facultatis obrectatores.

Occurrit in primis comparatio inter Logicam, & Ethicam ex una parte, & reliquas Philosophiæ naturalis species ex altera, de qua non nihil dictum superius cap. 4. §. I. ill. 5. ubi secundum per-

perfectionem comparavi practicas cum speculativis facultatibus . ex dictis autē ibi cōsequēs est, ut Ethica, & Logica Mathematicæ de nobilitate nō cōcedāt; sunt enim illę operative, & de obiecto perfectiori; & licet ordinentur ad opus, cum tamen hic finis sit nobilissimus, perficere scilicet hominem in eo, in quo est homo, & media universim à fine ut bonitatem, itā & perfectionem participant, vix aliquid ex hoc nobilitatis Logicæ, Ethicæque decedit. & quidem mediū tunc est absolutè imperfectius fine, cum non est, nisi mediū: at verò si mediū simul & finis sit, poterit non esse imperfectius. itā est in casu; scientiæ enim licet practicæ, scientiæ sunt, adeòque perfectivæ intellectus, & appetibiles propter se. Ex eadem ratione subiecti minus nobiles sunt Physica, & Metaphysica scientiis speculativis de substantiis, cum Logica sit de actibus intellectus, Ethica de operationibus voluntatis, quæ sunt accidentia. Quod si comparentur inter se, præcellit Ethica ex fine, felicitate nīm, quæ est quid in homine præstantissimum.

Venio ad partes naturalis Philosophiæ, seriemque perfectionis inter eas itā decerno, ut spectata ratione subiecti primum locum Metaphysica, secundum

dum Physica, tertium teneat Mathematica. De hoc quidem dubium esse non potest conferenti subiecta eiusdem scientiarum inter se. Quare licet darem, Mathematicam evidentia, & certitudine superare, non tamē do, quod absolutè sit melior. Rationem eruo ex iis, quæ habet S. Th. 3. cōt. Gentes c. 25. nu. 4., ubi, *Intellectus*, inquit, *humani magis desiderat, & amat, & delectatur in cognitione divinorum, quamvis modicum quidem de illis percipere possit, quàm in perfecta cognitione*, quam habet de rebus infimis, quæ doctrina verissima est, & explicari potest obvio exemplo; quemadmodum enim curiosius inquirimus, & pluris multò facimus notitias dubias licet, atque incertas eorum, quæ reges in aulis, aut in castris seù meditantur, seù agunt, quàm certas, atque intuitivas eorum, quæ vulgus in triviis, aut ganeis exercet, aut garrit, idque non solum propter difficultatē ex inclinatione conandi in vetitum, sed etiam propter rerum gravitatem, & magnitudinem negotiorum: ità prorsus multò magis à natura impellimur ad Intelligentiarum, Deique naturam investigandam propter supremam obiecti excellentiam, atque ideò delectabilius in huiusmodi cognitione, quāvis imperfecta versamur, quā
in

...entia, ac pas-
...speculatione. Illic
...quæ, & ma-
...cognoscendi a-
...infulque, & mores
...dubia licet fide
...quæ oculis te-
...nostris, quanto magis, quæ non
...sed natura dicitur a nobis sunt, se-
...sentibus, quibus utitur ducibus
...cognitio nostra, omnino subducunt.

Deinde, si vera est sententia Philoso-
phi, quod hominis felicitas intra natu-
rae limites stantis sit Dei contemplatio,
manifesta est Metaphysicæ dignitas su-
pra reliquas; etenim habitus excellen-
tia ab excellentia actuum est. atque
actus Metaphysicæ, qui est Dei con-
templatio, optimus, & perfectissimus
est; aliter felicitas non esset, quæ cum
sit ultimum, & finale bonum, est item
bonum, quo melius nihil homini, nec
nobilitas. Et licet putem felicitatem
per se consistere non ad intellectum, sed ad
voluntatem pertinere, adhuc stat Me-
taphysicam ex hoc capite nobilissimam
esse, quia possit actum ultimo determi-
nare ad adhibitionem illam, quæ for-
tasse beatitudo est, & ad scientiam nul-
lo imperrunt, nisi actus, sed solum, ut
...tunc.

Ad hæc, quatuor attributa Metaphysicæ convenire probat Philosophus i. met. à t. c. 10. undè non parum eius dignitas constat. primum ut sit maximè libera, & independens: secundum ut non sit possessio ipsius humana: tertium ut sit honorabilissima: quartum ut sit sublativa omnis admirationis. Primum ostendit; quia libertas, & independètia est in omnibus speculativis facultatibus, ut distinguuntur à practicis, quæ sunt serviles; specialiter tamen est in Metaphysica, quia reliquæ ordinantur ad cognitionem primi, & supremi intelligibilis, quod cum contempletur Metaphysica, ipsa ad alias non ordinatur, sed aliæ omnes ordinantur ad ipsam; ac proindè sola ea domina est, ac regina. ostendit secundum; cum enim natura hominis in plerisque sit serva, quod subdita scilicet sit necessitatibus vitæ, quibus dum mederi vult, ab optimorum cognitione avertitur; consequens est, ut in homine Metaphysica perfecta esse non possit, ut est in Angelo. Ostendit tertium; quia divina omnia sunt maximè per se honorabilia; Metaphysica autem divina est; tum quia est de Deo, ut de subiecto; tum quia præcipua est in Deo, ut in subiecto: nostra autem divinæ sci-
 tiæ

tiz participatio est in eo, in quo illa scientia divina est. Ostendit quartum: commune enim est omni scientiæ, ut admirationē pellat, ut est commune pellere ignoratiōē causarum, in qua admiratio consistit. sic audiens diametrum incommensurabilem admiratur, quam admirationem tollit Geometria. at Metaphysicæ proprium est altissimas, primasque causas speculari, in quibus omnem scientiæ inquisitionem sistere oportet; adeoq; omnem admirationem Metaphysicæ specialiter interimit. Hæc summā Metaphysicæ excellentiam convincunt ex obiecto derivatam: ex quibus potest meritò cum Aristotele concludi, quod aliæ sunt Metaphysicæ magis necessariae, at nulla melior.

Post hæc videndum, quæ scientiarum perfectissima sit ex certitudine. sed prius adverto, comparari hic scientias in eo, in quo scientiæ sunt, atque adeò secundum partem, qua de suis subiectis passionibus demonstrant. quare non nisi ineptè, ut Mathematicam quis Methaphysicæ v.g. præponeret, eò recurreret, quod Metaphysicæ sæpe non ostendit, sed suadet; ita enim non scientiam cum scientia, sed opinionem cum scientia conferret. Vt ergò veniam ad rem ipsam no-

D E TO

to, certitudinem posse sumi pro necessitate veritatis, quæ nascitur ex obiecto habente omnimodam necessitatem, ut ità sit, quemadmodum esse à scientia enunciatur: & hæc dicitur certitudo obiectiva, in qua omnes scientiæ sunt æquales, cum sit perfectio gradualitatis non susceptiva. Potest deindè sumi certitudo pro firmitate assensus exclusiva dubietatis circà scitum: atque in hac, quæ appellatur certitudo subiectiva, est distinguere magis, & minus.

Porro secundùm hanc certitudinem tripliciter potest una scientia aliam superare juxtà Phylos. I. Post. t. com. 178. primò quidem quæ acquiritur per demonstrationem propter quid, certior est ea, quæ comparatur per demonstrationem, quia, precedentem vel per effectum, vel per causam remotam. exemplum est in Chirurgo sciente ab experimento, quod vulnera circularia tardius curantur; sed causã huius solus à priori, adeòque certius novit Geometra ex circuli natura secundùm omnes sui partes æquè recedentis à medio. ratio est; quia sola prior, quæ est potissima demonstratio, extinguit etiam dubium, & inquisitionem circà conclusionis veritatem; adeòq; certiorem scientiam parit. hinc fit
pri-

... in terra sit, quam
... mathematica proprium
... posteriori, &
... & licet re-
... obtinet viam de-
... per experien-
... .

... ut
... certissima sit; una
... primas & altissimas
... non est inquisitio.
... inferiores; quo
... a sensibilibus praecedunt. Mate-
... sensibilibus fons est, & origo om-
... mutabilitatis, mutabilitas in certitudi-
... quanto igitur a materia tanto ab-
... magis animus elongatur
... Arithmetica certitudine Musicam,
... Geometrica superat Perspectivam, & ge-
... pura Mathematica emittat. Hinc
... locum certitudinis,
... Mathematica medium, Metaphysica re-
... .

Tertio scientia considerans obiectum
... certior est, considerante obic-
... magis compositum. Ratio huius est
... eadem, qua praecedentis. compositio
... certitudinem facit, & incertitudi-
... . simplicitas e contrario reddit
... modo immobile, adeo-
... intellectum. Ex hoc cer-

rissima est Metaphysica, utpote de simplicissimo obiecto, ente nimirum secundum se, aut ente primo. minus certa, Mathematica, utpote de quanto integraliter composito: minimè omnium Physica, utpote de corpore integraliter, ac substantialiter composito.

Deniq; si spectemus evidentiam, hæc quidem comparativè ad obiectum minima est in Metaphysica: ut enim obiectum ipsius perfectissimum sit, & natum proinde efficere maximam evidentiam, ex incapacitate tantum, nostriq; intellectus debilitate fit, ut longè minorem, quam potest, efficiat; efficit tamen magnam, quæq; aliarum evidentiam superet: tum quia ens est primum, quod obijcitur intellectui, & ad cuius notitiam reliquorum notitiæ resolvuntur; tum quia Metaphysicus per omnia 4. causarum genera demonstrat, & à singulis evidentiam trahit, quod in alijs scientijs non cõtingit. Physicus enim procedit ab effectu; Mathematicus demonstrat per solam causam formalem.

Fatendum tamen est, in Mathematica esse majorem tum certitudinem, tum evidentiam, ut ità dicam, extensivè; quia non est alia, quæ omnes omninò conclusiones demonstrat, ut Mathematica; quam

Metaphysicis, ac
Philosophicis, quibusdam
non est, quod sibi
Mathematici, ista
imperfectio
humani intellectus
comprehendi. Neq. vero per
hoc, ut in nullo negotio ele-
vatur, quae librae, quae ingens pon-
tus non elevat, at satem concutit.

sed illud certe omittendum non est,
quod plenissime etiam ex doctrinis di-
scipuli, usque adeo a nobis. Metaphysi-
cam commendari, quod ea utique uti-
tur, eiusque abstracum philosophan-
ti morem in physicis praecipue adhibe-
ntis, non exiguo dispendio veritatis.
itaque Metaphysicam praclaram perfe-
cientiam, inveniunt tamen praedicant,
& in qua non sit opus debitam naturae
cognitioni veritatem impendere.

Vereor equidem, ut ne iste Novatorum
sit sibilus, qui post sublatam e medio su-
pernaturalis Theologiam, cruentas ma-
nus naturali admovent, a qua una secun-
dum illam sibi metuunt, quare ad Ma-
thematicas, & Physicas disciplinas sola
experientia contentas divertunt, a quibus
nihil omnino timent. Caeterum quid
veritati obesse possit Metaphysica in Phy-

ficis speculatio, præsertim ubi sensibiles experientia non cōtradidunt? Quod verò Metaphysicam inutilem appellant, commendant illam inviti. utilitas enim finis non est, sed mediū. hinc artes quò utiliores, eò ignobiliores; quæ enim vilior, quæ utilior coquinaria, sutoria, & similibus, quæ illiberales habentur? Quod si inutilem Metaphysicam dicunt, quasi ad veritatis consecutionem non conducatur; nimis multum ingeniosi sunt, si probant: nimis multum audaces, si tantum dicunt. Quam verò illa sit non sibi solum, sed reliquis etiam scientiis ad veritatem obtinendam utilis, ex multis constat; nam & aliis principia tradit, in quæ omnis speculatio resolvitur, quemadmodum videre est in principio omnium primo, ut cætera omittam, *Idem non potest simul esse, & non esse*, quo probatur omnis veritas per deductionem ad impossibile: & abstracto speculandi more dum se reliquis insinuat, ingenium mirum quantum acuit, & ad veritatis inventionem disponit.

Vnum illud prætermittere nec possum, nec debeo, quod isti auctores in Scyllam incidunt, dum Charybdim vitant, & dum à Metaphysica perinde quasi minus ad veritatis adeptionem idonea adole-

scen-

scientes deterrent, ad Physicam illam suam paucissimis veritatibus, plurimis experimentis contentam alliciunt: quasi verò in illis etiam dubietatis plus non sit, quàm veritatis. quàm multos enim videmus cōtrariis experiētiis eadem super quæstione pugnantes?

Quid? quod reiecta Metaphysica, Geometriam pro duce accersunt, Platone scilicet sequuti, qui aditu Academiæ Geometras prohibebat. Sed perperam sanè tanti Philosophi mentem interpretantur. necessaria enim ea tempestate fuit Geometria, non ut viam reliquis disciplinis muniret, sed ut pueri, qui Græcè scire non studio, sed usu discabant, in ea primùm occuparentur, ac rubiginem mentis abstergerent. Ad hæc ex ipso Aristotele jam notavi Mathematicas facultates Physicis anteire, non quòd ad istas conducant, sed quòd experientia non egent, quæ sanè in pueris esse non potest. Cæterum Geometriam Physicæ non modo, non prodesse, sed & obesse plurimum, libri ipsi Atomistarum ostendunt; in quibus quòd Geometrica methòdo procedant, omnia se putant demonstrare, cum tamen pleraque ne probent quidem, sed apparentibus tantùm paralogismis involvant.

Sed

Sed jam satis multa de Philosophiæ natura, & partibus dicta in universum sunt. Superest, ut ad singulas accedamus, quo præscripsimus, ordine, ut prius scilicet rationalem, seu Logicam, tum Physicam deinde Ethicam, postremo Metaphysicam pertractemus.

LOGICAE

PERIPATETICAE.

PROOEMIUM.

Proprium Logicæ munus est, si credimus D. Thomæ c.4. §.1. superioris quæstionis laudato, imò & omnibus, quotquot ante, aut post Aristotelem Philosophica tradidere, nostræ mentis actus dirigere, ne quâ devient à recta differendi ratione. Quo mihi dolendum vehementius fuit, novandi libidinem nostræ hæc tempora usque adeo inclinasse, ut non defuerint, qui Logicæ præceptiones, toti hæctenus antiquitati sacras, rescindere non sint veriti. Incidi non ita pridem in Logicam tractationem sex non amplius foliis absolutam, quam nescio quis alicuius nominis apud suos magister palam dictaverat hoc titulo, *Logica ad lumen divinum reformanda*, iis ineptiis ad calcem usque refertam, ut puduerit me ætatis nostræ, quæ hæc videat, & ferat: ferat autem? laudibus etiam esse.

ferat, iisque & scholam instruat, & cōciliet auditores. Quid enim expectes post titulum tam lautum, propter quem, ut ait ille, *vadimonium deserere possit*? Pauca admodum, quæ reprehendenda illi videntur in Aristotelis organo, iis rejecta rationibus, quæ risum, & stomachum moveant (sunt enim pleraque ex primis obiectiunculis, quas sibi ipsi Peripatetici opponunt, non quod aliquid momenti habeant, sed ne in ijs pueri hæreant) hæc demum omnia sunt, quibus ea Logices ad lumen divinum reformatio ex asse constat. Quid tum postea? hinc gradus ad physicam esse; ut tam bellè instructi adolescentes una Logicarum instructionum ignorantia, quæ rectè, quæ secus probata, improbatave fuerint, distinguere scilicet pro merito, valeant, & ad scientias tandem nitantur eas, quarum principia evellere id nempe in antecessum unicè didicerunt. Quorsum hæc? ut calamitatem tibi publicam, Lector, aperiam, non quod me facturum sperem malo tam ancipiti medicinam; scio enim, quanti iam fiat compediaria istæ nesciendi disciplina. sed neque ego tantus sum: & si quis essem, in animum nunquam inducerem eas nugas ex professo aut refellere, aut referre. Satis erit Logicam in suo lumine pro viribus collocare

immigrarunt; ea equidem, ut par est,
segregabo, & ubi illa in primum librum
coniecero; tres sequentes reliqua,
quo dictum est, ordine
complecten-
tur.

LIBER PRIMVS.

DE LOGICIS

PRÆCEPTIONIBUS

Vo. mihi sunt in toto
hoc libro præstanda
parva, ut tradam,
exordium brevis-
sime, notiones om-
nes terminorum, pro-
positionum, & con-
sequentiarum ad parvam, ut vocant, Lo-
gicam pertinentes, & sine quibus Logi-
cæ præceptiones intelligi non possunt.
Aliam, ut seorsum Logicas ipsas regulas
tradam, aliam, sed fortasse non peiore me-
thodo, quam vulgo solet ab his, qui
huc ista permiscunt.

QVÆ.

QUÆSTIO PRIMA.

De Notionibus ad Logica præcepta prærequisitis.

C A P V T I.

De Terminis.

Terminus, ut est Logicę considerationis, est Id, in quod resolvitur propositio, tamquam in subiectum, & prædicatum. subiectum autem est id, de quo aliud affirmatur, aut negatur. Prædicatum est id, quod de alio affirmatur, aut negatur. Copula est id; quo præstatur affirmatio, vel negatio. sic dum dico, *Petrus est homo*, *Petrus* est subiectum, quia de eo dicitur homo: *homo* est prædicatum, quia dicitur de Petro. & hi sunt termini. *est* non est terminus, sed copula, seù nexus terminorum.

Terminus communis est, qui potest de pluribus prædicari, ut *homo*. Singularis, seù discretus, qui non nisi de uno, ut *Deus*. Inter communes, qui communior est, dicitur superior, ut *animal*: qui minus communis, inferior, ut *homo*.

Ter-

Terminus univocus est, qui
propter suam significando determi-
natam habet, ut possit de solo esse
relativus, ut subiectum, vel prædica-
tum, ut *homo, albus, quatuor*. Syn-
categorialis est, qui propter oppo-
sitam indeterminationem nec subijci
per se potest, nec prædicari, sed solum
aliqua genere inuncta circa subiectum,
& prædicatum, illa determinando, ac
modificando, tale est signum distribu-
tivum, *Omnia, quilibet, quilibet* horum
particularitate confundens, *aliqui, aliqui*,
prepositiones, adverbia, conjunctiones,
& patris omnes obliqui.

Terminus univocus, æquivocus, &
analogus quid sit, vide l. 2. q. 3.

Terminus abstractus est, qui signifi-
cat formam per se, secundum se,
ut *albedo, humanitas*. Concretus est,
qui significat formam in subiecto, adeo-
que & subiectum & formam, sed forma
principaliter, & clarius quoad significa-
tionem, subiectum obscurius, sed prin-
cipaliter quoad suppositionem, ut *albus ho-*
mo, quæ albedinem, & humanitatem
exprimunt, pro neutra tamen supponit,
sed pro solo habente ipsas.

Terminus absolutus est, qui nihil si-
gnificat ut alteri adiacens: quo pacto
omnia abstracta sunt absoluta. Conno-

tativus est, qui formam significat subiecto adiacentem; adeoque simul stat pro subiecto, & connotat, seu significat formam: quo pacto omnia concreta sunt aliquo pacto connotativa, sed in rigore ea tantum, quæ formam significant realiter à subiecto distinctam. Sub connotativo est Relativus, qui addit, ut non solum dicat habitudinem subiecti ad formam, sed etiam formæ ad aliud, ad quod ordinat subiectum suum, ut *Agens*, quod non solum explicatur per causam in recto, & actionem in obliquo, sed etiam per effectum, ad quem est actio.

Terminus finitus est, qui certam habet significationem, ut *homo*. Infinitus est, qui, adiecta negatione, in incertum vagatur ad omnia, eo uno excepto, quod interimitur, ut *non homo*.

Terminus primæ impositionis est primariò impositus ad significandas res, ut, *homo*. secundæ impositionis est impositus ad significandas voces, earumque affectiones, ut *Verbum*, *nomen*, *participium*, &c.

Terminus primæ intentionis est, qui significat rem, ut est in se antecedenter ad animæ tractationem, ut, *homo*. secundæ intentionis est, qui significat rem secundum quod denominatur ab actu animæ, ut, *genus*, *species*, &c.

Po-

Postremò possunt termini comparari inter se secundùm vim se mutuò inferēdi, aut excludendi: quam vim si neutrâ habēt, dicuntur termini impertinentes, ut, *album*, & *calidum*. Si se mutuò inferunt, dicuntur pertinentes sequela, ut *rationale*, & *risibile*. si se mutuò excludunt, dicuntur pertinentes repugnātia ut *calidum*, & *frigidum*.

C A P V T I I.

De Terminorum Proprietatibus.

Suppositio est acceptio termini in propositione pro aliquo juxtà naturam verbi, aliasque determinationes termino appositas. Suppositio materialis est acceptio termini pro voce, quæ est scilicet termini materia; ut est in hac, *Petrus est vox dissyllaba*. Suppositio simplex est acceptio termini pro re significata, secundùm esse acceptum ab anima, & non significatum à termino. sic dum dicitur, *homo est species, homo*, qui est terminus primæ intentionis, trahitur à prædicato secundæ ad supponendum pro re secundùm denominationem ab anima acceptam, quam terminus *homo* neutiquam per se significat. Hanc esse verā

E no.

notionem simplicis suppositionis, constabit cap. 1. quæst. 2. Suppositio personalis est acceptio termini pro re significata, ut est per terminum significata. Ità supponunt non solum nomina primæ, sed etiam intentionis secundæ, ut constabit loco cit.

Suppositio communis est propria termini communis non affecti signo discreto, & singulari, *hic*, &c. Suppositio discreta est propria termini singularis, aut communis affecti signo singulari.

Communis alia est confusa, alia determinata. Confusa altera, quæ nihil, altera, quæ aliquid determinationis admiscet. prima dicitur confusa immobilis: secunda confusa mobilis. prima habetur, cum terminus communis sumitur pro suis singularibus disiunctivè, ita ut de nullo determinato possit verificari. hoc autem contingit, dum explicitè, aut implicitè importatur modus de necessè; tunc enim terminus necessitatis, aut exigentiæ de nulla singulari certò dici potest: ut est in his: *alter oculus est necessarius ad videndum: aliqua navi indigeo ad navigandum*. Secunda habetur, cum terminus communis nullum sibi singulare determinat, sed in aliquo tamen certò verificatur: ut est in istis, *alter oculus videt, aliquis homo currit*.

sup-

Suppositio determinata alia est distributiva, cum terminus communis sumitur pro singulis sub se contentis, ut in hac, *omnis homo currit*. Sed distributio potest fieri completa pro singulis generum, ut in hac, *omne animal est mortale*; & potest fieri incompleta pro generibus singulorum, ut in hac, *Omne animal fuit in arca Noe*. Alia est copulata, cum sumitur non pro singulis seorsim, sed pro omnibus simul, ut in hac, *omnes Apostoli sunt duodecim*.

Ascensus terminorum in rigore est inductio; procedit enim à singularibus sufficienter enumeratis ad universale.

Descensus est resolutio termini communis in singulares sibi subiectos. Quadruplex est, Copulativus, Copulatus, Disiunctivus, Disiunctus. Copulativus fit per particulam & necentem integras propositiones, adeòque constansem hypotheticam copulativam. Sic resolvitur terminus supponens distributivè. quare hæc, *omnis homo currit*, ità resolvitur, *hic homo currit, & ille homo currit, &c.*

Descensus copulatus fit per particulam & necentem non propositiones, sed extrema; unde resultat non copulativa, sed categorica de extremo copulato. sic resolvitur terminus supponens copulativè. quare hæc, *omnes Apostoli sunt duo-*

decim, sic resolvitur, Petrus, & Iacobus, & Andreas &c sunt duodecim.

Descensus disiunctivus fit per particulam *vel* necentem propositiones, formantemque ex iis hypotheticam disiunctivā. sic resolvitur terminus supponens confusè mobiliter, ut est in hac, *aliquis homo currit, cui æquivalet hæc disiunctiva, vel hic homo currit, vel ille homo currit &c.*

Descensus disiunctus fit per particulam *vel* necentem non propositiones, sed extrema; unde resultet non disiunctiva, sed categorica de extremo disiuncto. sic resolvitur terminus supponens confusè immobiliter, ut in hac, *alter oculus est necessarius ad videndum: quæ sic unicè resolvitur, vel hic, vel ille oculus est necessarius &c.*

Status termini est eius acceptio pro solo tempore importato per copulam: ut cum dico, *Sortes est albus*, uterque terminus supponit pro existentibus.

Ampliatio est termini acceptio pro alio tempore ab importato per copulā; ut in hac, *justus erit peccator, iustus ampliatur pro eo, qui est, aut fuit.*

Restrictio est, cum terminus per se amplius vi additi limitatur ad pauciora, ut cum dico, *homo sapiens*, Hæc eadem

dem si fiat à toto integrali ad partem ; dicitur diminutio , ut cum de Aethiopia dicitur , quod sit *albus secundum dentes* . Tale additum appellatur *diminuens*

Alienatio , seu Distractio est , cum à propria significatione terminus compellitur ad alienam : ut si dicatur , *homo pius* . Tale additum appellatur *distrahens* .

Appellatio habetur , dum unadictio aliam denominat , ut si dicas , *Sortes est bonus musicus* ; dictio *homo bonus* denominat , & appellat dictionem non *Sortes* , sed *Musicus* .

C A P V T I I I

De Propositionibus.

Nomen est vox significativa ad placitum sine tempore (quatenus nullam habet significare actionem pro aliqua temporis differentia consignificata exercitam) cuius nulla pars separata significat , finita , & recta . Explicationem harum particularum vide apud Summulistas passim .

Verbum est vox significativa ad placitum cum tempore (quatenus importat

E 3 actio.

actionis alicuius, aut existentiã exerci-
tium pro aliqua temporis differentia .
Videl. 3. q. 2. & 3.) & est nota eorum ,
quæ de altero dicuntur ; est enim signum
quod positum inter extrema, ea trahit in
identitatem , aut distinctionem supposi-
tionis , ut q. 2. cit. explicabitur . Ex quo
fit solum verbum, *sum, es, est*, in rigore
esse verbum , quod & dicitur verbū sub-
stantivum : cætera sunt verba , quia hoc
includunt . sic *curro* est verbum, quia ex-
ponitur, *sum currens*.

Oratio est vox significativa ad placi-
zum , cuius aliqua pars separata signifi-
cat , ut *homo albus, Deum esse* . Alia est
imperfecta , quæ imperfectum sensum
ingenerat audienti, ut positæ . Alia per-
fecta , quæ perfectum . hæc autē in quin-
que species dividitur, enunciativam, vo-
cativam , interrogativam, imperativā,
deprecativam : de quibus vide D. Tho-
mam in 1. perih. lec. 7. Ex his sola e-
nunciativa veritatis , & falsitatis capax
pertinet ad Philosophum veritatis inda-
gatorem.

Propositio , seu enunciatio est oratio
judicativa verum , & falsum significans .
Vide citatas lib. 3. quæstiones.

In hac sunt 4. consideranda, Materia,
Forma , Quantitas , Qualitas . Materia
Summulistis est habitudo terminorum ,
quæ

quæ quia triplex est, in triplici materia dicitur esse propositio . 1. in necessaria , seù naturali , cum prædicatum subiecto convenit necessario, ut, *homo est animal*. 2. in materia impossibili, seù remota , dum prædicatum non potest convenire subiecto, ut, *homo est lapis*. 3. in materia contingenti, dum prædicatum potest inesse, & potest non inesse subiecto, ut, *homo est albus*. Forma propositionis est copula iam explicata.

Quantitas est extensio , aut restrictio principalis subiecti. & est quadruplex : Universalis : dum communis terminus distribuitur , ut in hac , *omnis homo currit*. Particularis, dum communis terminus confunditur , ut in hac , *aliquis homo currit*. Indefinita , dum communis terminus sullo signo afficitur , quæ quidem in materia necessaria æquivaleret universali : in contingente, particulari ex communi acceptione , nisi aliud ferat sensus loquentis , aut scribentis contextus. Singularis demum , dum subiicitur vel terminus discretus , ut *Petrus sedet* , vel terminus communis affectus signo demonstrativo, ut *hic homo currit* . Qualitas demum est affirmatio , vel negatio . hinc dicitur mutari propositionis qualitas , dum ex affirmativa fit negativa , vel contrà .

Propositio categorica, seù simplex est, cuius partes sunt subiectum, prædicatū, & copula. Rursus hæc potest esse de extremo simplici, ut, *homo est sapiens*, vel de extremo cōposito sivè coniuncto, sivè disiuncto, ut *Petrus, & Paulus sunt binarius hominum: vel hic, vel ille oculus requiritur ad videndum*. Propositio hypothetica, seù composita est, cuius partes sunt plures propositiones categoricæ.

Categorica de inesse est, in qua prædicatum inest subiecto simpliciter, & sine ulla modi determinatione, ut *Sortes videt*. Modalis est, quæ modum enunciat, quo prædicatum subiecto inest. Modi eiusm. quatuor sunt, Possibile, Impossibile, Necessarium, Contingens. Possibile est, quod positum non repugnat. Impossibile, cuius positio repugnat, h. e. trahit esse, & non esse. Necessarium, cuius non positio repugnat. Contingens, cuius nec repugnat positio, nec repugnat non positio. quare explicatur contingentia per simultaneam possibilitatem essendi, & non essendi; adeoque per copulativam, & compositam ex duplici de possibili. His modis bifariam effertur propositio modalis. vel per adverbium sic: *homo contingenter est albus: necessario est animal: impossibiliter est*
la-

Lapis : *possibiliter est sapiens*. Vel per nomen, quod subiiciatur orationi per verbum infinitivum elata, quæ oratio appellatur *Dictum*, sic: *Contingens est, hominem esse album: necessè est, hominem esse animal: impossibile est, hominem esse lapidem* : *possibile est, hominem esse sapientem*.

Hypothetica, seu coniuncta plures categoricas necit per notam conditionis, copulationis, disiunctionis, vel aliã his æquivalentem. quare tres sunt præcipuæ species Propositionis coniunctæ, Conditionalis necitens plures propositiones per particulam *si*, ut, *si sol est, dies est*. Copulativa necitens duas, pluresquè categoricas per particulam *et* ut, *Sortes sedet, et Petrus currit*. Disiunctiva necitens categoricas per particulam *vel*, ut, *vel dies est, vel nox est*.

Exponibiles dicuntur propositiones in speciem simplices, re ipsa compositæ quæque proindè exponendæ sunt per plures categoricas, cuiusm. sunt Reduplicativæ, Exclusivæ, Exceptivæ, de quibus vide q. seq. c. 2.

C A P V T I V.

De Proprietatibus Propositionum.

Oppositio est duarum propositionum eodem subiecto, & prædicato cōstantium repugnantia secundum qualitatem; ut *Petrus sedet, Petrus non sedet*. quatuor numerantur oppositionis rigorosæ conditiones. 1. ut cadant suprâ eodẽ omninò terminos. 2. pro eodem tẽpore, & loco. 3. secundum eandem suppositionem. 4. secundum easdem modificationes utriuslibet extremi.

Oppositio cōtradictoria est inter propositiones eodem subiecto, & prædicato constantes repugnantia secundum quantitatem, & qualitatem, ut est inter has, *Omnis homo currit, aliquis homo non currit.*

Contraria est inter propositiones universales qualitate differentes, ut, *omnis homo currit, nullus homo currit.*

Subcontraria est inter propositiones particulares qualitate differentes, ut, *aliquis homo ridet; aliquis homo non ridet.*

Subalterna est inter propositiones eiusdem qualitatis quantitate differen-

tes

tes, ut *omnis homo currit, aliquis homo currit*: & *nullus homo sedet, aliquis homo non sedet.*

Perindè ut propositiones de inesse opponuntur modales, si tantum in his notentur signa quantitatis. *Necessè est nota universalis affirmativæ: Impossibile est nota universalis negativæ: Possibile particularis affirmativæ Possibile non particularis negativæ. Contingens non habet specialem locum, cum complectatur possibile, & possibile non.* Hypotheticæ nõ opponuntur, nisi contradictoriæ; differunt enim sola qualitate, non item, quantitate, qua carent.

Conversio est commutatio extremorũ propositionis, ita ut subiectum transeat in prædicatum, prædicatum in subiectũ, servata qualitate, & veritate. Sic ista propositio, *Nullus homo est albus*, convertitur in hanc, *nullum album est homo*: ex quibus prima dicitur conversa, secunda convertens.

Conversio simplex, quæ & dicitur cõversio in terminis, fit transmutando extrema, & retinendo eandem tum qualitatem, tum quantitatem propositionis. hoc pacto convertitur universalis negativa, & particularis affirmativa; ut illa, *nullus leo est lapis*, in hanc, *nullus lapis est leo*; & illa, *aliquod vivens est corpus*,

in hanc, *aliquod corpus est vivens.*

Conversio per accidens, quæ & dicitur conversio in parte, fit commutando extrema, & servando qualitatem, non quantitatem eandem. Sic convertitur universalis tum affirmativa, tum negativa; ut illa, *omne currens est mobile*, in hanc, *aliquod mobile est currens*: & illa, *nulla nix est calida*, in hanc, *aliquod calidum non est nix.*

Conversio per contrapositionem est commutatio extremorum, servata quantitate, & qualitate, sed mutatis terminis finitis in infinitos. Sic convertitur universalis affirmativa, & particularis negativa, ut illa, *omnis homo est vivens*, in hanc, *omne non vivens est non homo*: & illa, *aliquis paries non est albus*, in hanc, *aliquod non albū non est nō paries*. Hanc tamen conversionem & esse inutilem, & formaliter non concludere, q. sequ. c. 6. ostendam.

Aquipollentia est, qua propositiones eodem subiecto, & prædicato constantes, una vel altera negatione differentes, æquivalent, h. e. eundem omninò sensum faciunt, adeoque mutuò se inferunt. Iam quamvis regulas omnes Logicas in sequentem quæstionem reservo, lubet tamen hic regulas æquipollentiæ

af-

afferre, quæ puræ putæ de voce sunt, & pertinent ad grammaticum potius, quam ad Logicum.

Prima est. Negatio præposita subiecto, eiusque signo facit propositionem æquivalentem suæ contradictoriæ. quare ista, *non omnis homo est albus*, æquivalet illi, *aliquis homo non est albus*: & ista, *nonnullus homo est albus*, illi, *aliquis homo est albus*.

Secunda. Negatio postposita subiecto facit propositionem æquivalentem suæ contrariæ. quare illa, *nullus homo non currit*, æquipollet huic, *omnis homo currit*: & illa *omnis homo non sedet*, huic, *nullus homo sedet*.

Tertia. Negatio præposita simul, & postposita subiecto facit æquivalere subalternæ. quare illa, *non omnis homo non est sapiens*, æquivalet huic, *aliquis homo est sapiens*: & illa, *nonnullus homo non est sapiens*, huic, *aliquis homo non est sapiens*. Has regulas, ut facilius teneantur, hoc carmine complexi sunt Dialectici.

Pra contradic. Post contra. Pra Postq; subalter. h. e. negatio præposita facit æquivalere contradictoriæ, postposita contrariæ, præposita simul, & postposita subalternæ.

Ex.

Eadem regulæ valent pro æquipol-
 lentia modalium, si prætereà notetur,
 quod negatio in his dicitur præponi,
 dum afficit modum, ut, *non neceſſè*
eſt fortem ridere. dicitur post-
 poni, dum ſequitur ſub-
 iectum dicti, ut, *ne-*
ceſſè eſt, fortem
non ridere.

CAPUT V.

De Consequentiâ, eiusque speciesibus.

Consequentiâ est fluxus unius veritatis ex alia; ut cum infero, *Petrus est homo, ergo Petrus est animal.* in qua illatione prima propositio dicitur antecedens, secunda consequens: illatio autem huius ab illa notatur per particulam *ergo*, quæ dicitur *nota rationis.*

Consequentiâ bona est, quæ servat leges bonæ consequentiæ quæ sequi latè exponendas. Mala, quæ non servat, adeoque in qua consequens reverà ex antecedente non sequitur. quare mala consequentiâ reverà non est consequentiâ, sed est consequentiâ cum addito distrahente, ut homo pictus.

Consequentiâ formalis est, quæ concludit vi formæ, & per consequens quæcumque materia adhibeatur, semper eodem modo concludit. talis est ista; *Nullus homo est lapis, ergo nullus lapis est homo.* sic concludunt omnes modi triplicis figuræ syllogisticæ. Consequentiâ materialis est, quæ concludit solum vi materiæ, adeoque si sub eadem forma alia

alia sit materia, non benè concluditur, hinc ista conversio, *Omnis homo est rationalis, ergò omne rationale est homo*, est bona propter materiam, quia prædicarum est convertibile: sed non tenet in simili, *omnis homo est animal, ergò omne animal est homo*.

Consequentia necessaria est, cuius consequens necessariò colligitur ex antecedente, ut, *Sortes est homo, ergò est animal*. Contingens, & probabilis est, cuius consequens non necessariò, sed ut plurimum sequitur antecedens, ut, *Berta est mater, ergo diligit filium*.

Consequentia simplex est, quæ medio non utitur, ut conversio, æquipollentia, & sim. Consequentia utens medio dicitur argumentatio ab argumento, quod est ipsum medium; estque oratio, in qua ex argumento explicato, altera pars quæstionis concluditur.

Huius quatuor sunt species. Syllogismus est oratio, in qua, præmissa duplici veritate, tertiam necessè est sequi vi formæ, & dispositionis, qua duplex prior veritas præmittitur; ut, ex eo, quod *omnis homo sit animal, & Petrus sit homo*, sequitur, *Petrum esse animal*.

Inductio est progressio à singularibus sufficienter enumeratis ad universale; ut, *animal nutritur, & planta nutritur,*

ergo omne vivens nutritur. Hinc apparet, inductionem reverà argumentationem non esse (quid enim mediet inter universale, & omnia singularia?) nisi reductivè, vel quatenus est inchoatio syllogismi, cuius primam propositionem universalem probat: vel quatenus est imitatio syllogismi; ut enim hic per medium, sic inductio probat per tertium; nam probat de medio maiorem extremitatem per minorem.

Enthymema est syllogismus imperfectus, ac truncatus, in quo altera præmissa omittitur, sed subintelligitur: ut si dicas, *fortes est homo, ergo est animal*: ubi reticetur, & latet altera præmissa, *omnis homo est animal*. Ad enthymema pertinent etiam consequentiæ simplices, prout hoc idem sonat, ac consequentiam constantem duplici propositione, antecedenti, & consequenti.

Exemplum est, quo ex uno singulari simili ad aliud simile singulare arguitur ex paritate, aut identitate rationis, ut si quis ex eo, quod Romana resp. propter civicas discordias interiit, de alia hoc idem rep. futurum ominetur. ex quo fit, exemplum etiam reduci posse, & debere, ad syllogismum, in quo fit pro maiori ratio utrique communis.

Quatuor hæc genera argumentationum

num, ità se habent, ut duo prima ex toto probent partes v. g. laudabilē esse temperantiam, quia laudabilis est virtus. tertium ex partibus probat totum v. g. laudabilem esse virtutem, quia laudabilis est iustitia, temperantia &c. quartum ex parte probat partem, v. g. laudabilem esse temperantiam, quia laudabilis est iustitia.

Syllogismus porrò alius universalis, qui scilicet utitur medio iuniversalali, ac distributo: alius singularis, seu expositorius, qui utitur medio discreto; ut, *Sorzes est albus, hic homo est Sorzes, ergo hic homo est albus.*

Syllogismus categoricus est, qui constat ex puris categoricis de inesse. Modalis est, qui vel ex duplici modali, vel ex altera modali, altera de inesse infert conclusionem modalem. Hypotheticus est, qui ex una propositione coniuncta, & ex altera, vel coniuncta, vel simplici, propositionem colligit, vel simplicem, vel coniunctam.

Syllogismus Apodicticus, seu Demonstrativus est, qui generat propriissimam scientiam, & procedit ex primis, & evidentibus. Topicus, seu Dialecticus, & Probabilis est, cuius medium non dicit cum extremis necessariam connexionem.

De-

PROOEMIALIJS. 115

Demonstrativus alius probat à priori per causam; & dicitur *propter quid*: ut dum ex interpositione terræ probat Luna defectum. alius probat à posteriori per effectum, & dicitur *quia*: ut dū ex Luna deficiente probat terram interponi.

Syllogismus Pseudographus mentitur Apodicticum; procedit enim ex ijs, quæ apparent, & non sunt evidèntia, aut evidènter connexa; adeoque peccat contra leges Demonstrationis. Sophisticus mentitur Dialecticum, & peccat, vel in materia, quia sumit improbabilia vice probabilium: vel in forma, adeoque contra leges syllogismi in genere.

C A P U T V I.

De partibus syllogismi.

Materia syllogismi remota sunt termini, proxima propositiones. In omni syllogismo tres sunt termini, & tres propositiones. cum enim omnis conclusio probanda duos terminos habeat: probatio autem in hoc stet, ut ostendatur, prædicatum conclusionis verè subiecto inesse; assumitur argumentum, seu medium, cui si insunt subiectum, & prædicatum conclusionis, necessè est, ut prædicatum subiecto conclusionis pariter insit juxtà principia sequenti quæstione declaranda. Opus ergo est, ut medium semel prædicato, iterum subiecto conclusionis, ut demum tertio loco inferatur conclusio. tres ergo sunt syllogismi propositiones, & tres termini.

Ex his, qui conclusionem ingrediuntur, extrema, seu extremitates dicuntur: sed quæ prædicatur in conclusione, maior; quæ in eadem subiicitur, minor extremitas nuncupatur; tertium, cui istæ in præmissis junguntur, medius terminus. Ex propositionibus prima, in
qua

qua est maior cum medio extremitas ,
propositio maior , & absolutè maior : se-
cunda , in qua est minor cum medio ex-
tremitas , propositio minor , & absolutè
minor : tertia conclusio appellatur.

Forma syllogismi est recta terminorū
dispositio . Hæc verò duplex est , altera
consistens in terminorum habitudine se-
cundum prædicationem , & subiectionē ;
atque hæc Figura dicitur . altera , quæ est
in propositionibus aliter , & aliter se-
cundum qualitatem , quantitatemque
dispositis ; & dicitur Modus .

Figura est triplex pro triplici dispo-
sitione utili medii termini , & extremorū .
Prima est , in qua medium primò subii-
citur extremitati maiori , tum prædica-
tur de minori . Secunda est , in qua me-
dium prædicatur de utraque . Tertia ,
in qua utrique subiicitur . Ex primæ .
*Omne animal est vivens : omnis equus est
animal : ergò omnis equus est vivens .* Ex
secundæ . *Omnis lapis est corpus , nullus
Angelus est corpus , ergò nullus Angelus
est lapis .* Ex tertix . *Omnis homo est ri-
sivus : Omnis homo est substantia : ergò
aliqua substantia est risiva .* Hanc figu-
rarum diversitatem complectitur tritum
illud apud Summulistas carmen ,

*Sub præ prima : secunda est bis præ : ter-
tia bis sub .*

Mo-

Modus est, ut dixi, dispositio variarum propositionum in qualibet figura secundum aliam qualitatem, & quantitatem. quare quod una syllogismi propositio sit universalis, alia particularis, una affirmativa, alia negativa, ad modum syllogismi pertinet. Est & alia varietas in modis secundum conclusionem directam, vel indirectam. Dicitur directa conclusio, cum maior extremitas, seu extremitas, quæ est in propositione prima, seu maiori, in conclusione prædicatur: & minor extremitas, seu extremitas, quæ est in propositione secunda, seu minori, in conclusione subiicitur, ut habes in datis tribus exemplis. Dicitur indirecta, cum è contrario maior extremitas dicta subiicitur, & minor prædicatur, ut vides in hoc exemplo: *Omne animal est vivens; nulla planta est animal: ergo aliquod vivens non est planta.*

Modi figurarum numerantur omnino decem, & novem. ex his novem primi pertinent ad primam figuram, sed ita, ut primi quatuor concludant directè, quinque reliqui indirectè, quatuor alii, qui sequuntur, ad secundam: sex postremi ad tertiam. Omnes modi his carminibus à Dialecticis significantur.

Barbara, Celarent, Darii, Ferio, Baralipson,

Ce-

Celantes, Dabitis, Fapesmo. Frisefo-
morum.

Cesare, Camestres, Feslino, Baroco.
Darapti,

Felapton, Disamis, Datisi, Brocardo,
Ferison.

His scilicet undeviginti vocibus no-
tantur totidem modi concludendi. quos
ut intelligas, adverte duo. 1. attendas
in his solas tres primas vocales (si sint
aliae, ponuntur solum metri causa) ita
ut prima vocalis significet primam syl-
logismi propositionem, secunda secun-
dam, tertia tertiam. 2. per eas vocales
significari qualitatem, & quantitatem
propositionum hoc ordine. A notat uni-
versalem affirmativam: E universalem
negativam: I particularem affirmativam:
O particularem negativam, juxta ea Sū-
mulistica carmina.

Afferit A, negat E: sunt universaliter
ambo.

Afferit I, negat O: sunt particulariter
ambo.

Exempla pro singulis figuris singula
subiicio, sed bina pro prima, alterum
pro indirecta conclusione.

Pro

Pro prima figura.

- Bar.* Omnis vitiositas est vitanda.
Ba. Omnis iniustitia est vitiositas.
ra. Ergo omnis iniustitia est vitanda.
Fri. Aliquod animal est vivens.
se Nulla planta est animal.
som. Ergo aliquod vivens non est plāta.

Pro secunda figura.

- Ce* Nullum vitium est laudabile.
sa Omnis virtus est laudabilis.
re Ergo nulla virtus est vitium.

Pro tertia Figura.

- Da* Omne animal est sensitivum.
rap Omne animal est corpus.
ti Ergo aliquod corpus est sensitivū.

CAPVT VII.

*De modo perfecto, & imperfecto, deque
reductione imperfecti ad
perfectum.*

Modus concludendi per syllogismū perfectus is est, in quo ita præmissæ disponuntur, ut bonitas consequentiæ manifesta cuique primo intuitu fiat. Imperfectus is est, qui licet rectè concludat, non tamen ita clarè, ac manifestè, ideoque opus habet, ut ad perfectum reducatur. Primi generis sunt primi dumtaxat primæ figuræ modi, immediatè regulati per *dici de omni*, & *dici de nullo*. reliqui sunt imperfecti, & ad illos reducendi.

Huiusmodi reductio dupliciter fit, tū ostensivè, tum deducendo ad impossibile. Reductio ostensiva est, qua syllogismus imperfectus ita immutatur, & construitur, ut perfectus evadat. in qua commutatione illud servandum primò, ut imperfecti ad eos tantum reducantur, perfectos, qui litera eadem incipiunt; ut qui primam habet B, ad *Barbara*: qui C, ad *Celarent* &c. 2. recolenda est duplex *Inversio*, simplex, & per accidēs:
F qui-

quibus adde aliam huius loci propriam per transpositionem præmissarum, ut quæ maior fuerat, fiat minor, & contrà. 3. Est in ipsis modis nota, qua dignoscatur, quæ præmissæ sint transponendæ, quæ simpliciter, quæ per accidens convertendæ. nam S indicat simplicem conversionem: P conversionem per accidens: M transpositionem præmissarum. quare si post primam vocalem sit litera S, prima præmissa convertenda est simpliciter: si P, convertenda per accidens. Si literæ istæ sint post secundam vocalem, indicant proportionem conversionem secundæ præmissæ; si post tertiã, tertiæ. Litera M ubicumque sit, ostendit præmissas transponendas.

Sit primum exemplum in reductione modi indirecti ad directum in prima figura. Fiat ergo hic syllogismus in

- Fris.* Aliqua gemma est lapis.
es. Nullus homo est gemma,
om. Ergo aliquis lapis non est homo.

indiget primò trãspõsitis præmissis propter M, quod tertiam vocalem sequitur. maior, & minor convertendę simpliciter propter S, quo utraque afficitur. quod ubi præstiteris, habebis hunc syllogismum in

Ec.

Fe Nulla gemma est homo

vi. Aliquis lapis est gemma

o. Ergo aliquis lapis non est homo

Sit alterum exemplum in reductione modi imperfecti secundæ figuræ ad perfectum primæ. Fiat hic syllogismus in

Cam Omnis leo est rugibilis.

es Nullus homo est rugibilis.

tres ergo Nullus homo est leo.

jam opus est, ut reducatur ad *Celarent* transpositione præmissarum; quod notat *M* primæ vocali succedens. minor & conclusio convertendas simpliciter notat *S*, quo utraque signatur; hoc pacto habebis syllogismum in

Ce Nullum rugibile est homo

la. Omnis leo est rugibilis.

rent ergo Nullus leo est homo.

Sit tertium exemplum in reductione tertiæ figuræ. si enim vis reducere hunc syllogismum in

Dis Aliquis homo est discursivus

am Omnis homo est risibilis

is ergo aliquid risibile est discursivum.

primam, & tertiam propositionem converte simpliciter, & trāspone præmissas. tum syllogismus erit in

Da Omnis homo est risibilis

ri Aliquod discursivum est homo

ergo Aliquod discursivum est
rifiibile.

Licet autem in secundo, & tertio exemplo non videatur inferri conclusio modi imperfecti, ex hac tamen, quæ inferitur, inferitur illa per simplicem conversionem, ex quo Philosophus conversionem appellat principium syllogismi perfecti-
vum.

Reductio per impossibile fit, assumendo contradictoriam conclusionis negatæ, & alteram præmissam ab adversario concessam: tum in forma syllogismi perfecti deducendo contradictoriam, vel contrariam alterius præmissæ iam concessæ. cum enim vi huius reductionis ostendenda sit vis, quam habet in concludendo imperfectus syllogismus (hæc autem vis tota est in eo, ut non possint esse veræ præmissæ, quin sit vera conclusio) jam si adversarius, concessis præmissis, neget conclusionem, assumitur illico ut vera, ex lege prima oppositionis, eius contradictoria: tum ex hac simul cum præmissa concessa deducitur in modo perfecto contradictoria, vel contraria alterius præmissæ concessæ. quod est cogere adversarium, ut duas contrarias, vel contradictorias simul esse veras affirmet. & hoc est reduci ad impossibile.

Huiusmodi reductio notatur per litteram

Cre-

C repertam in mediis dictionibus indicantibus modos, qualis non est, nisi in *Brocardo, & Baroco*. non quod isti dumtaxat modi sic reducantur, sed quod isti non aliter reducantur. Sit ergo syllogismus in

Bro Aliqua planta non est sensitiva.
car Omnis planta est substantia
do ergo Aliqua substantia non est sensitiva.

hunc ita ex dictis reduces in

Bar Omnis substantia est sensitiva
ba Omnis planta est substantia
ya ergo Omnis planta est sensitiva.

Vt autem commodius teneantur, quæ literarum quarum conversionum, aut transpositionis, vel reductionis per impossibile sint signa, hæc cōstruxere carmina Dialectici:

Simpliciter verti vult S. P. verò per acci.

M vult transponi. C per impossibile duci.

QVÆSTIO SECVNDA.

De Regalis Logicis.

IN præfenti quæcumque sunt alicuius
utilitatis Dialectica præcepta, mens
est in unum congesta, quoad fieri potest,
breviter, ac dilucidè exponere. Vete-
res Summulistæ fusissimi in hac re sunt:
Recentes plerumque nimis parci. Media
mihi via incedendum. claritati studebo
præcipuè, quatenus res ipsa patietur. Sed
ut procedam distinctiùs, Regulas Logi-
cas in duplici genere constituo. aliæ .n.
sunt, quæ ad voces spectant; quarum ex-
plicant potestatem: aliæ, quæ pertinent
ad res, & continent generalia principia,
quibus consequentiæ nituntur. Primi
generis regulæ rationem aliam non ha-
bent, quàm usum, & authoritatem; ade-
oque satis erit illas in medium exhibere.
Secundi generis regulæ quædam probari
non possunt, cum sint principia prima,
& dignitates: quædam probari possunt;
atque has ex prioribus demonstrabo.

C A P V T V.

Regula suppositiozum.

1. **R**egula. Vox non significativa supponit tantum materialiter; est enim incapax alterius suppositionis. Vox autem significativa tunc supponit materialiter, quando illi apponitur terminus secundæ impositionis, qui ita significat subiectum, pro eoque supponit, ut non stet pro re per subiectum significata, ut in hac, *homo est nomen*: in qua suppositione terminus verificatur de termino, & pro termino, ut veteres loquuntur; cum in simplici, & personali, quæ sunt formales suppositiones, terminus de termino, non autem pro termino, sed pro termini significato verificetur.

2. Reg. terminus communis notatus signo universalis, *Omnis nullus*, &c. aut particulari, *aliquis, ullus*, &c. semper supponit personaliter. Ratio est; quia eiusm. signa faciunt descendere descensu copulativo, vel disiunctivo iuxta suam cuiusque naturam, seu impositionem descensus autem non contingit, nisi in suppositione personali.

3. Reg. In nulla propositione affir-

E 4

ma-

mativa prædicatum stare potest distributivè; evaderet enim propositio falsa. sic in ista, *omnis homo est rationalis*, si prædicatum distribueretur, fieret sensus, quod singuli homines essent omne rationale: quod est falsum. ex quo ista propositio, *omnis homo est omnis homo*, quæ videtur identica, re ipsa est falsa; quia prædicatum cum tota sua distributione, ac latitudine tribuitur singulis subiecti partibus. Excipe propositionē in qua prædicatum est singulare; cum .n. *Petrus* v.g. aut *Deus*, sit omnis Petrus, & omnis Deus, unus ipse si prædicatur, prædicatur omnis ipse.

4 Reg. Terminus secundæ intentionis non supponit simpliciter, sed personaliter. Ratio est; quia est natus descendere vel copulativè, vel disiunctivè. quare supponit distributivè, vel confusè: quæ sunt species suppositionis non simplicis, sed personæ; ut videre est in hac, *Homo est species*, in qua *species* stat confusè: & in hac, *omnis species est universalis*, in qua *species* stat distributivè.

5 Reg. Terminus primæ intentionis supponit simpliciter, cum illi adii-citur terminus intentionis secundæ, ut in istis, *homo est species, animal est genus*. Hinc est, ut non rectè suppositio simplex definiatur illa, in qua terminus
acci-

accipitur pro re secundum esse, quod habet non in se, sed in mente (hoc enim habent termini secundæ intentionis, qui tamen supponunt personaliter, ut patet per tertiam) sed in qua terminus natus significare rem, ut est extra, traducitur, ac veluti alienatur ad supponendum pro re, ut est intrâ animam, adeoque ad supponendum pro re secundum esse per terminum formaliter vi suæ primariæ institutionis non significatum.

Hujus regulæ est exceptio, cum ratione signi additi impeditur terminus à simplici suppositione, quam cæteroque acciperet à prædicato: ut videre est in his, *Omnis homo est singularis, nullus homo est species*: in quibus subiecta à signo universali accipiunt suppositionem personalem distributivam.

6 Reg. Signum universale affirmativum *Omnis, quilibet &c.* facit supponere distributivè subiectum; quod afficit immediatè, prædicatum confusè. Sic in ista, *Omnis homo est animal, homo* stat distributivè, *animal* confusè. Huius regulæ est una extensio, & una exceptio pro obliquis. Extensio est: Rectum distributum distribuit etiam obliquum à se dependens, ut in ista, *Quilibet equus hominis currit*; est enim hic sensus, *Quilibet equus cuiuslibet hominis currit*. Ex-

H. S. sep-

ceptio est: obliquum distributum non distribuit suum rectum, ut in his. *Cuiuslibet hominis equus currit, videns omnium album est musicus; equus enim in prima, & videns in secunda supponit tantum confusè.*

7 Reg. Negatio non infinitans, sed negans, quæ scilicet facit propositionem negativam, non terminum infinitum, facit supponere distributivè omnem terminum, quem afficit sive immediatè, sive mediatè post se: ut in ista, *Nullus homo est lapis*, in qua distribuitur tum *homo*, tum *lapis*. similiter in ista, *quidam homo non est lapis*, prædicatum, quod unum negatione afficitur, distribuitur. Ratio est natura, seu veriùs institutio negationis, quæ propterea dicitur esse malignantis naturæ; quia interimit, quidquid post se reperit.

Habes hinc 1. omne verbum adiectivum faciens propositionem æquivalenter negativam distribuere omnem terminum post se: ut in hac, *ego careo pecunia*, in qua distribuitur tum rectum, tum obliquum prædicati: & in hac, *Homo differt à leone*, in qua leo stat distributivè, cum æquivaleat huic, *Homo non est leo*.

Habes 2. quod in ista, *Equus nullius hominis currit*, neuter terminus distribui-

buitur; quia negatio solum afficit obliquum, illudque infinitat. at in ista; *Nul-
lius hominis equus currit*, negatio præcedens facit propositionem negativam, adeoq; distribuit & obliquum, & recta; sed subiectum distribuit restrictè ad equos hominum. Ratio est usus. quare non est attendenda materialis præcedentia negationis; nam in ista, *non homo currit*, non contingit idem, cum neq; propositio sit negativa, sed affirmativa de subiecto infinito: & quamvis homo stet distributivè, si tamen sumatur per modum unius cum negatione, non stat distributivè, sed confusè, ut & stat prædicatum.

8 Reg. Verba indigendi, exigendi, aliaque vel categoremata, vel syncategoremata necessitatem importantia faciunt supponere terminum indigentia, exigentia, necessitatis confusè restrictè, quæ dicitur apud Veteres suppositio cõfusa immobilis, sub qua non licet descendere disiunctivè, sed disiunctè, non per hypotheticam disiunctivam, sed categoricam de disiuncto extremo. sic supponit rectum subiecti in hac, *alter oculus est necessarius ad videndum*, & obliquum prædicati in his, *aliqua navi indigeo ad navigandum, aliquam formam exigit materia, ut naturaliter sit*. Ratio

huius regulæ est natura exigentiæ respicientis plures terminos, à quibus singulis est æqualiter explebilis, adeoque nullum respiciens determinatè; si enim **A** determinatè respiceretur, **B** non esset æquè natum exigentiam eandem explere, ut constat consideranti.

9 Reg. Nomen comparatiuum, & superlativum facit supponere terminum compositionis, & excellentiæ distributivè. talis est suppositio in his, *Cicero est eloquentior Græcis, Aristoteles est Græcorum doctissimus*. fit enim sensus omnem Græcum esse minus eloquentem Cicerone, omnem minus doctum Aristotele. Idem iudicium esto de verbis, & syncategorematis comparisonem, aut excellentiam importantibus. sed notandum, quod in his unus dictus terminus distribuitur: ablativus autem si quis additur importans mensuram, aut qualitatem excessus, stat confusè, ut in his *homo equum superat perfectione, Sortes Caiso maior est longitudine*; non enim est sensus de omni, sed de aliqua perfectione, nec de omni, sed de aliqua longitudine.

10 Reg. Dictio exclusiva facit supponere confusè terminum, quem afficit immediatè: quem mediatè, distributivè.

vè. sic in ista, *tantum homo est grammaticus*, homo stat pro aliquo, *Grammaticus* pro omni. non tamen facit hunc supponere distributivè in hac ipsa propositione, nisi solum æquivalenter, & inconverta, quatenus scilicet trahit hanc, omnis grammaticus est homo. Cæterùm in nulla affirmativa prædicatum stare actu distributivè dictum est in tertia.

11. Reg. Dictio exceptiva confundit terminum à se affectum. quare in his, *Omne animal præter hominem currit, nullum animal præter hominem currit.* homo non distribuitur, sed confunditur. quare ad veritatem primæ satis est, si aliquis homo non currat: ad veritatem secundæ opus est, ut aliquis homo currat. Ita Occam; quamquam Venetus repugnet, putans talem terminum stare distributivè. Sed mihi ex communi usu Occami opinio videtur verior.

12. Reg. Dictio reduplicativa dum reduplicat terminum à subiecto distinctum, tum terminum reduplicatum, tum prædicatum facit supponere confusè, ut in ista, *Petrus in quantum homo est animal.* sed si reduplicetur subiectum ipsum, stabit distributivè, prædicatum verò confusè: ut in ista, *homo in quantum homo est discursivus.* Ratio patebit infra c. 3.

APPENDIX.

De Suppositionibus Relativorum

Relativum aliud Logicum, seu Metaphysicum, cuius esse est ad aliud se habere: aliud Grammaticum, quod est ante dictæ rei repræsentativum, ut, *qui, quantus, qualis, hic, ille, alius, &c.* Primi generis relativum item supponit, ut reliqua nomina. de relativo secundi generis sit

1 Regula. Relativum identitatis substantiæ nõ possessivũ, *qui ille &c.* supponit pro eodem, pro quo suũ antecedens, ut, *Sortes, qui currit, movetur.*

2 Reg. Relativum substantiæ, si sit diversitatis, aut possessivum, non supponit pro eodem, pro quo antecedens. ex. primi: *Duarum contradictoriarum una est vera, & altera falsa.* ex. secundi. *ego sedeo, & meus equus currit:* ubi *meus* quamvis me significat in obliquo, non pro me supponit, sed pro equo, quem importat in recto.

3 Reg. Relativum accidentis sive identitatis sit, sive diversitatis, semper supponit pro alio à suo antecedente. ex. 1. *Socras res est doctus, qualis est Plato.* ex.

1e-

secundi cyncus est albus, & aliusmodi est corvus.

4. Reg. Relativum identitatis substantiæ supponit eodem modo, ac suum antecedens, dum est in eadem categorica cum illo: ut in hac, *Omnis homo, qui currit, movetur*, relativum supponit distributivè: & in hac, *Omnis homo est animal, quod est rationale*, relativum supponit confusè: & in hac, *Sortes, qui ambulat, legit*, relativum supponit discretè. Adverte tamen, quod suppositio distributiva in casu semper est restricta per additum. quare subiectum *omnis homo, qui currit*, non stat pro omni homine, sed pro omni homine currente.

Duplex est huius regulæ exceptio. prima pro relativo identitatis reciproco, quod, antecedente supponente distributivè, distribuitur & ipsum, sed solum accommodè, referendo scil. singula singularis. sic est in ista, *omnis homo amat se*; quæ non sic resolvitur, *omnis homo amat omnem hominem*, sed sic, *hic homo amat se, & ille amat se &c.* secunda pro reciproco possessivo, dum illi apponitur signum, quo ad aliã suppositionem traducatur, ut in his, *Sortes diligit aliquè suū filium*: *aliquis homo vendit omnem suum agrum*; in quarum prima antecedens supponit discretè, possessivum confusè:

in

in secunda antecedens confusè, possessivum distributivè.

Hinc habes 1. signum universale affirmativum distribuere quandoque terminum remotiorem, confundere viciniorem, ut in ista, *omnis homo est videns, se*, in qua *ly se* vi signi universalis prævi stat distributivè accommodè, *ly videns* stat confusè

Habes 2. non tenere istam consequentiam, *tantum Sortes videt se, ergo omne videns se est Sortes*, sicuti tenet hæc alia, *tantum homo est grammaticus, ergo omnis grammaticus est homo*, vi nonæ regulæ superius positæ. Ratio est, quia *ly se* ex hac regula in antecedente supponit discretè, in consequente distributivè.

5 Reg. Relativum identitatis substantiæ in hypothetica copulativa supponit determinatè pro suo antecedente restricto ad alterum extremum: secus in disiunctiva. ex. primi. *aliquis homo est animal, & ipsum est rationale*, ubi ipsum stat pro animali non quocumque, sed quod est homo. similiter in ista, *aliquis homo est latro, & tu es ille*, non significatur præcisè, quod es homo, sed homo latro. ex quo ista est falsa, *aliquis homo est animal, & asinus est illud*; quia est sensus, quod asinus sit animal homo. Est etiam

etiam falsa hæc alia, quæ videtur vera, *omnis homo est animal, & istud est rationale*; quia est hic sensus, *aliquod animal, quod est omnis homo, est rationale*: nullum autem est animal, quod sit omnis homo. ex. secundi in disiunctiva, *Petrus est albus, vel ipse non est albus*, in qua relativum *ipse* non stat pro Petro albo, sed præcisè pro Petro.

6 Reg. Relativum identitatis demonstrativum natum est tollere à suo antecedente propriè dictam confusionem; adeoque antecedente supponente confuse strictè, eiusm. relativum illi additum in copulativa reddit propositionem falsam, ut videre est in hac, *aliquo oculo indigeo ad videndum, & ille est hebes*

7 Reg. Relativum accidentis, sivè identitatis sit, sivè diversitatis non supponit semper eodem modo, ut antecedens, ut, *aliquis homo est albus, & nullus corvus est talis*: ubi antecedens stat confuse, relativum distributivè. Pro quo nulla potest dari certa huius loci regula.

Ultimam regulam statuit Venetus, Relativum supponere scil. semper, ut antecedens, secundùm generales supponendi modos, materialiter nim. aut
for-

formaliter. Sed hanc non puto veram; quoties enim relativum refertur ad suū antecedens, sive hoc materialiter, sive formaliter supponat, semper exercet id, quod habet ab institutione, adeoque non supponit materialiter, sed formaliter, etiam antecedente materialiter supponente, ut in ista, *homo est nomen, & illud est dissyllabum*, ubi *ly illud* stat pro nomine, perinde ut nomen pro re, adeoque significativè.

C A P V T I I.

Regula Ampliationum, & Appellationum.

PRæmitto 1. quod ampliatio est species suppositionis non pro significato termini, seu materiali, seu formali, sed pro tempore conſignificato per copulam; est enim ampliatio, ut ſupra dixi, cum terminus ſtat pro re ultra temporis differentiam importatam à verbo.

Præmitto 2. quod appellatio ipſa etiã eſt ſuppoſitio, reſtricta tamen à verbo, aut à forma, aut à ratione termini. ex. 1. *iuſtus erit peccator*, in qua prædicatũ reſtringitur, ut appellet ſolũm ſupra tempus futurum. atque hæc dicitur *appellatio temporis*. Ex. 2. *Sortes eſt bonus muſicus*, ubi *ly bonus* appellat ſupra formale prædicati, & ad illud reſtringitur. atque hæc dicitur *appellatio formæ*. Ex. 3. *intelligo chimæram*, ubi nomen *chimæram* appellat propriam ipſius rationem; & ſit ſenſus, quod intelligo chimæram ſub explicata ratione chimærx. atque hæc dicitur *appellatio rationis*.

Sit nunc pro ampliacione 1. Regula.

Ter-

Terminus præcedens verbum de præterito, eiusvè participium, ampliatur ad supponendum pro eo, quod est, vel fuit, modò prædicatum non sit diminuens, aut distrahens subiectum. sic in istis, *album fuit nigrum*, *homo est mortuus*, subiectum stat pro eo, quod est, vel fuit.

2. Reg. terminus nullo addito diminvente, aut distrahente affectus, præcedenque verbum de futuro, eiusvè participium, ampliatur ad supponendum pro eo, quod est, vel erit, ex. p. in istis, *iustus erit peccator*, *Sortes erit puniendus*.

3. Reg. si prædicatum sit diminuens, aut distrahens rationem subiecti, subiectum à verbis de præterito, & futuro ampliatur copulatè, involuendo scil. rationem ipsam diminuentem, aut distrahentem. sic in istis, *Plato erit cognitus*, *Antichristus fuit pictus*, Plato non stat pro eo, qui est, vel erit, sed pro eo, qui est, vel erit cognitus, & similiter Antichristus pro eo, qui est vel fuit pictus.

4. Reg. terminus præcedens verba *contingit*, & *potest*, aut his æquivalentia, ampliatur ad supponendum pro eo, quod est, vel contingit, vel potest esse; & similiter ampliantur termini, qui sequuntur. ampliacione nim. copulata, involvente contingentiam, aut potentiam. quare in his, *album contingit*

git esse nigrum, calidum potest esse frigidum, termini sumuntur pro iis, quæ contingit esse, vel possunt esse talia. Idem proportionaliter dic de verbis *incipit*, & *desinit*.

§ Reg. Verba intelligendi, & reliqua denotantia actum animæ faciunt stare terminum ampliatiuè pro eo, quod est, vel potest esse, vel potest cognosci. quare in hac, *rosam intelligo*, denotatur rosa, quæ est, vel potest esse, vel solum intelligi, quamvis esse non possit.

Ex his constat, numquam valere consequentiam à tertio adiacente, quod sit participium ampliatiuum ad secundum adiacens. quare non valet, *Adam est mortuus, ergo est. Antichristus est futurus, ergo est.* Constat prætereà nec valere istã conversionem, *Antichristus est futurus, ergo aliquid futurum est Antichristus*; tũ quia in antecedente *Antichristus* ampliatur, secus in consequente, in quo sequitur verbum; tum quia futurum in consequente est nomen, in antecedente participium. deberet ergo sic converti, *ergo aliquod futurum est, vel erit Antichristus.*

Pro appellatione sit I. Regula. Omnis terminus, siuè præcedens, siuè sequens verbum de præsentis non ampliatiuum appellat solum tempus præsens, nec
sup-

supponit, nisi pro existente: ut in his, *Sortes currit, homo est animal.*

2 Reg. terminus sequens verbum de præterito, vel futuro appellat solum tēpus præteritum, vel futurum. quare in his, *Plato fuit sapiens, Sortes erit sapiens, sapiens* in prima stat pro sapiente, qui fuit; in secunda pro sapiente, qui erit.

3 Reg. Adiectivum adiunctum termino principali propositionis appellat suprâ formale eiusdem, ad illudque restringitur ex. g. *Plato est egregius philosophus*: ubi adiunctum *egregius* appellat formale prædicati, scientiam scilicet philosophiæ, de qua pronuntiatur, quod sit in Platone egregia. ex quo inferre non licet, quod Plato ipse sit egregius; argueretur enim à termino per appellationem restricto ad eundem ampliatum.

4 Reg. terminus sequens verbum, quod concernit actum mentis, appellat eius rationem formalem, ac proprium vocis significatum: non sic, si præcedat, hinc est celebre discrimen inter eas propositiones, *cognosco hominem, & hominem cognosco.* in prima enim est sensus, quod homo cognoscitur sub propria hominis ratione, & ab omni non homine differet. secunda veritas sciat cum eo, quod homo sit cognitus sub ratione

com-

communi viventis, aut animalis.

Hanc regulam extendunt alii, præfertim Nominales ad omnia denominativa relatè ad verbum substantivū, hinc illæ, *Pater est, sed non est Pater: creans est Deus, sed non est creans Deus*; quarum est sensus, quod materiale denominatum, aut denominādum *Pater, aut creans est*, sed actu non denominatur *Pater*, aut *creans*.

C A P V T I I I.

Regula Exponibilium.

EXponibilis est propositio in speciem simplex, re composita, adeoq; explicanda per duas, aut plures categoricas componentes. Hinc in omnibus exponibilibus illa est universalis Regula, ut teneat consequentia ab Exponibili ad suas Exponentes tum coniunctim, tum seorsim. Ratio est, quia exponibilis est æquivalenter copulativa, ad cuius veritatem requiritur veritas cuiusvis copulatae. Aliqua est huius regulæ exceptio mox notanda.

DE

DE REDVPLICATIVIS.

Reduplicativa constat aliqua dictio-
ne reduplicante, *ut, quatenus, in quantum &c.* Alia est propria, in qua dictio stat reduplicativè, & habetur, cū subiectum non alienatur. Alia impropria, in qua dictio stat specificativè, dī scil. subiectum alienat, & dat termino speciale significatum, in quo propositio sit vera, quæ cæteroque esset falsa. ex. g. *Omne ens creatum, in quantum est in Deo, est Deus.* ubi *ly in quantum* distrahit à propria significatione subiectum, & facit illud stare pro potentia, vel idea divina, in qua creata omnia sunt eminenter. Ex hac impropria reduplicativa constat non tenere consequentiam ad præiacentem; argueretur enim à termino improprio, & restricto ad proprium, & alienatum. Loquendo jam de reduplicativis propriis.

Notandum 1. quatuor in iis esse considerata. v. g. in ista propositione, *homo in quantum animal est sensibile*, est subiectum principale, *homo*; prædicatum principale, *sensibile*; terminus reduplicatus, *animal*; dictio reduplicans, *in quantum*. Non nego, quandoque sub-

ic-

iectum ipsum principale reduplicari, ut in hac, *homo in quantum homo est risibilis*; hæc tamen non est formalis reduplicativa, nisi reducatur ad priorem, inveniendō in subiecto rationem formaliter reduplicatam, ob quam illi convenit prædicatum.

Notandum 2. reduplicativam duo posse denotare, vel consequentiam formalem, vel causam. ex. 1. *homo in quantum animal est vivens*, qua solum significatur, quod ab animali ad vivens fit formalis consequentia. Cæterum animal non est causa, cur homo sit vivens; imò potius vivens, quod est pars animalis, adeoque animali prius, causa est, cur homo sit animal. Ex. 2. *homo in quantum rationalis est risibilis*, qua significatur, quod rationale sit causa risibilis. atque hæc est magis propria, magisque scientifica reduplicativa.

Sit jam 1. Regula. Propositio strictè reduplicativa habet duas exponentes, in quarum altera prædicatum principale dicitur de subiecto principali; in altera de termino reduplicato dicitur, quod sit ratio utrumque nectens. quamvis autè ab aliis 4. exponentes reduplicativæ assignentur, in datis tamen duabus 4. illæ includuntur, ut patebit consideranti.

2. Reg. Dictio reduplicans signifi-

G cat

eat immediationem prædicati principalis relatè ad terminum reduplicatum, sed mediatione eiusdem relatè ad principale subiectum. Sic in exemplo primi notandi *sensibile* dicitur immediatè de *animali*, & hoc medio, de *homine*.

3. Reg. tam prædicatum principale, quam terminus reduplicatus dicuntur de subiecto principali in suppositione confusa: ut in dato ex. *sensibile*, & *animal* de *homine*. Ratio est; quia in qualibet affirmativa prædicatum confunditur.

4. Reg. terminus reduplicatus sup-
tus per ordinem ad principale prædicatum semper distribuitur. quare dum dicitur, *homo in quantum animal est sensibile*, *animal* relatè ad *sensibile* stat pro omni; undè sequitur, *omne animal esse sensibile*. Ex dictis enim terminus reduplicatus est ratio, cur subiecto conveniat prædicatum. ratio autem, cur B dicatur de A, vel potest stare sine B; atque ita cum sit indifferens, non potest determinatè probare A. vel non potest; atque ita ubicumque est talis ratio, est B. hoc autem est talem rationem distribui. Rursum talis ratio est medium, quod dispositum in forma syllogistica probat B de A. omne autem medium debet distribui.

5. Reg.

§. Reg. subiectum principale univ-
 versum non debet distribui. 1. quia po-
 test fieri reduplicativa, in qua de supe-
 riori dicatur inferius, ut, *animal in quã-
 tum rationale est risibile*. 2. quia ratio
 reduplicata sæpè est accidentalis subie-
 cto, ut, *paries quã albus disgregat*. in his
 autem constat, subiectum non distribui.
 Excipe, nisi subiectum sit idem terminus
 reduplicatus; tunc enim necessariò di-
 stribui, patet ex 4.

Hinc sequitur 1. in quo sensu sit vera
 communis illa regula, quod reduplica-
 tiva æquivalet quoad veritatem univer-
 sali; vera enim est de termino redupli-
 cato, non de subiecto, nisi quando co-
 incidit.

Sequitur 2. cum subiectum ipsum re-
 duplicatur, non solum fieri sentum uni-
 versalem, sed etiam essentialem; sit
 enim sensus, quod prædicatum sub-
 iecto conveniat per rationem in ipso
 involutam.

Sequitur 3. quod reduplicatio, ut po-
 test addi immediatè subiecto, non sic
 prædicato. Ratio est; quia cum dictio
 reduplicans distribuat terminum, quem
 afficit, propositio evaderet falsa ex 3
 reg. supposit. Excipe, nisi prædicatum
 sit singulare, ut in istis, *Deus est Deus*

G 2 in

in quantum Deus; quia Deus est omnis Deus. Sed licet ista sit vera, non tamen utilis.

Sequitur 4. terminum, qui ob simplicem suppositionem incapax est distributionis, incapacem etiam esse reduplicacionis, quæ de sua natura distributionem importat. hinc falsa est illa, *homo in quantum homo est species*, & multò magis illa, *homo in quantum animal est genus*. Atque hæc de reduplicativis affirmativis. de negativis verò sit

7 Reg. Reduplicativa ut sit negativa, debet negatio antecedere non copulam, sed dictionem reduplicantem. reduplicativæ enim qualitas sumitur ab ipsa reduplicacione, quæ in ea præcipuè spectatur.

Infers hinc 1. duas istas, *Sortes in quantum homo est albus*, *Sortes non in quantum homo est albus*, contradictorias in rigore esse; nam & sunt una affirmativa, altera negativa, & non possunt esse ambæ veræ, nec ambæ falsæ.

Infers 2. duas istas, *Sortes in quantum homo est albus*, *Sortes in quantum homo non est albus*, non esse contradictorias; utraque enim est affirmativa, & utraque falsa. Sunt potius contrariæ non de modo, quia nec sunt universales, nec quantæ, sed de lege, h. e. servantes legem

gem contrariarum, quod non possunt esse ambæ veræ: quod ipsum habent, quia trahunt contrarias; sequitur enim ex prima, quod omnis homo sit albus, ex secunda, quod nullus.

Hoc autem est verum ratione formæ; nam ratione materiæ naturalis, vel remoræ possunt leges etiam contradictoriarum servare, ut servant istæ, *homo in quantum homo est rationalis, homo in quantum homo non est rationalis*, quæ nec possunt esse ambæ veræ, nec ambæ falsæ. Sed de hac re iterum infra adversus Cajetanum asserentem, naturam secundum se nec unam esse, nec non unam.

DE EXCLUSIVIS

1 **R**eg. Dictio exclusiva, *tantum*; *dumtaxat* &c. dum præcedit subiectum, facit exclusivam primi ordinis, & dicitur exclusi subiecti, habetque vim excludendi alia subiecta à participatione eiusdem prædicati. quare hæc propositio, *tantum homo dicitur*, habet duas istas exponentes, *homo dicitur*, & *nihil distinctum ab homine*, seu *nihil, quod non est homo, dicitur*.

2 Reg. Dictio exclusiva præcedens copulam, vel prædicatum (perinde hoc

est apud Summulistas) facit exclusivam secundi ordinis, quæ dicitur exclusi prædicati, & habet vim excludendi ab eodẽ subiecto alia prædicata, *Sortes tantum est*, vel, *est tantum dives*, quæ sic exponitur, *Sortes est dives*, & *nihil est Sortes, quod non sit dives*. Sed advertendum, quod nota exclusionis potest excludere vel rem, vel rationem. in primo sensu hæc est vera, *Sortes est tantum animal*: in secundo sensu eadem est falsa, ut patet.

3. Reg. Dicitio exclusiva mediã inter partes prædicati facit exclusivam tertii ordinis: ut, *Petrus est videns dum taxat Iridem*, quæ sic exponitur, *Petrus est videns Iridẽ*, & *non est videns aliud ab Iride*.

4. Reg. Ab exclusivã primi ordinis tenet consequentia ad conversã universalem. v.g. *tantum homo est rationalis, ergo omne rationale est homo*. Excipe, nisi subiectum sit prolatum in plurali cum nota numerica, quodque propterea supponit copulatẽ. v.g. *tantum tres homines currunt*; non enim tenet, *ergo omne currens est tres homines*.

5. Reg. Si nota exclusionis cadat in subiectum, quod significet multa copulativim, non debet exponi, nisi per secundam

dam de subiecto plurali. Sic ista, *tantum populus est aggregatum*, non potest sic exponi, *populus est aggregatum*, & nihil aliud à populo est aggregatum. Sic enim data exponibili falsa, utraque exponens posset esse vera. de prima non est dubium. secunda semper est vera, quia semper est falsa eius contradictoria, *aliquid aliud à populo est aggregatum*; aliter unum posset esse aggregatum. Debet ergo secunda exponens esse hæc, *nulla alia à populo sunt aggregata*.

6 Reg. Omnis categorica affirmativa convertitur cum exclusiva secundi ordinis, in qua excluditur non alia ratio, sed alia res. tenet enim, *homo est animal, ergo est tantum animal*.

7. Reg. ab exclusiva primi ordinis tenet consequentia ad exclusivam secundi, sed non è converso. v.g. *tantum homo est rationalis. ergo homo est tantum rationalis*. hæc enim secunda sequitur ad præiacentem primæ iuxta 6. præcedentem. Sed non tenet, *homo est tantum animal, ergo tantum homo est animal*.

8. Reg. Ab exclusiva primi ordinis ad exclusivam tertii consequentia non valet. non enim sequitur: *tantum animal videt hominem, ergo animal videt tantum hominem*. nam antecedens ex-

cludit alia videntia hominem ; consequens excludit alia visa ab animali.

9. Reg. Nec valet ab exclusivâ secundi ad exclusivâ tertii ; non enim sequitur, *homo est tantum videns Iridem, ergo est videns tantum Iridem.* nam antecedens excludit aliud à vidente Iridem : consequens excludit alia visa ab homine . Præterea si valeret hæc consequentia , cum in septima sit dictum , quod ab exclusivâ primi valeat ad exclusivâ secundi , jam ab exclusivâ primi valeret ad exclusivâ tertii adversus dicta in 8.

10. Reg. In exclusivis tenet consequentia ab inferiori ad superius à parte subiecti ; unde sequitur , *tantum homo currit , ergo tantum animal currit :* sed non à parte prædicati , *tantum homo est homo, ergo tantum homo est animal .* in prima enim arguitur ab inferiori ad superius confusè ; in secunda ab inferiori ad superius distributivè.

Hæc de exclusivis affirmativis ; de negativis sit

11. Reg. Exclusivâ negativâ oppositâ affirmativæ primi ordinis habetur per negationem præpositam toti exclusivæ , ut , *non tantum homo currit .* hæc habet duplicem causam suæ veritatis ; exponitur enim per disiunctivâ contradictoriam copulativæ exponentis af-

fr-

firmativam, sic, *vel homo non currit, vel aliquid aliud ab homine currit.*

12. Reg. Exclusiva primi ordinis, in qua negatio præcedit non notam, sed copulam v. g. *tantum homo non currit*, sic exponitur, *homo non currit, & quilibet non homo currit.* Vnde habes 1. quod duæ istæ non æquivalent, *non tantum homo currit, tantum homo non currit.* 2. quod prima ex his est affirmativæ contradictoria, secunda contraria non de modo, sed de lege, ut dictum est de re-duplicativis.

13. Reg. Negativa contradictoriè opposita exclusivæ secundi ordinis est, in qua negatio præcedit tum copulam, tum notam; ut, *homo non est tantum animal;* si enim sequatur copulam, licet præcedat notam, est propositio affirmativa, quæ non potest affirmativæ contradicere. Hoc eodem pacto fit negativa contradicens exclusivæ tertii ordinis, ut, *homo non est videns tantum Iridem:* & habent exponentes proportionales. prima sic exponitur: *Vel homo non est animal, vel est aliquid, quod non est animal.* secunda sic: *Vel homo non videt Iridem, vel videt aliquid aliud ab Iride.*

DE EXCEPTIVIS

1 **R**egula. Nota exceptionis *prater*, *nisi*, &c. habet vim tollendi à parte prædicatum, quod tribuitur toti, si propositio sit affirmativa, vel tribuendi parti prædicatum, quod tollitur à toto, si propositio sit negativa. ex. 1. *omne animal prater Sortem videt.* ex. 2. *nulum animal prater Sortem videt.*

2. Reg. Omnis propositio exceptiva est universalis. Patet ex prima, quia pars non excipitur à parte, sed à toto. hinc exceptionem regulæ patiuntur, quia sunt universales.

3. Reg. terminus exceptus debet contineri sub eo, à quo fit exceptio, tãquam pars subiectiva sub toto potestativo; aliter non fit exceptio partis à toto. quare ista est inepta, *omnis homo prater lapidem currit.*

4. Reg. Exceptiva affirmativa habet tres exponentes, in quarum prima totum prædicatur de parte: in secunda negatur prædicatum de parte seorsim accepta: in tertia idem affirmatur de reliquo remanente; sic; *Sortes est animal, Sortes non videt, & reliqua animalia vident.* Tres etiam habet exponentes pro-

por-

portionaliter negativa, in quarum prima totum affirmatur de parte; in secunda affirmatur prædicatum de parte seorsim; in tertia idem negatur de reliquis; sic; *Sortes est animal, Sortes videt, & reliqua animalia non vident*. Hinc habes, quod ista, *Tu vides omnes homines existentes in ista domo præter Sortem*, Sorte in ista domo non existente, est falsa; quia falsa est illa exponens, *Sortes est homo existens in ista domo*. Similiter ista, *Omnis homo præter Antichristum est virtuosus*, Antichristo non existente, & subiecto non ampliato, est falsa, quia falsa est illa, *Antichristus est homo*.

5. Reg. omnis exceptiva habet exclusivam æquivalentem, ad quam tenet consequentia, & in qua terminus exceptus cū nota exclusionis subiiciatur prædicato principali, mutata propositionis qualitate. quare tenet, *omne animal præter Sortem videt, ergo tantum Sortes non videt, nullum animal præter Sortem videt, ergo tantum Sortes videt*. Sed hæc regula patitur exceptionem, cum prædicatum latius patet, quàm subiectum, ut in hac, *amnis homo præter Sortem currit*, in qua currens est latius homine; unde non tenet, *ergo tantum Sortes currit*; currente enim equo, antecedens est verum, & consequens falsum. Ut

G E C

ergo regula fit generalis, debet exclusi-
va, quæ deducitur, habere prædicatum
compositum ex subiecto, & prædicato
exceptivæ sic, *ergo tantum Sortes est ho-*
mo currens.

6. Reg. ab exceptiva ad particula-
rem, mutata qualitate, ablata exceptio-
ne, tenet consequentia. v. g. *omnis ho-*
mo præter Maurum est albus, ergo ali-
quis homo non est albus: nullus homo præ-
ter Platonem est doctus, ergo aliquis ho-
mo est doctus. Sequitur ex dictis, quia
una exponens primæ est, *Maurus non est*
albus: una exponens secundæ est, *Plato*
est doctus. à singulari autem ad particu-
larem eiusdem qualitatis sub eodem ge-
nere, vel specie tenet consequentia.

7. Reg. Inter exceptivas proprias
non est, nisi oppositio contraria; sunt
enim ambæ universales, & quidem in-
ter has est oppositio non solum ratione
principalium terminorum, sed etiã
ratione ipsius exceptionis,
quæ in affirmativa ne-
gat; in negativa
affirmat.

DE RELIQUIS EXPONIBILIBVS.

PRæter tres præcipuas jam declaratas alia sunt exponibiles, de quibus non minus fusè tractant Logici veteres. ex iis equidem in præsentì potissimam dabo.

Primò verbum *Differt* (idem est de termino aliud, & non idem) sicut & verbum, *distinguitur*, sumitur vel positivè, vel negativè. Positivè sumitur, quando extrema supponunt, & possunt simul esse; habetque tres exponentes, duas affirmativas, & tertiam negativam. quare ista, *Sortes differt à Platone*, sic exponitur, *Sortes est, & Plato est, & Sortes non est Plato*. Negativè sumitur, dum alterum extremum, vel non supponit, vel non potest simul esse cum altero. ex. 1. *ens differt à chimæra*. ex. 2. *Sortes senex differt à se puero*. in quibus termini differentia stant ampliativè, adeoque exponuntur proindè, ut alii termini ampliati.

De alio, & non eodem est consideratio Theologis familiaris in matéria de Trinitate, quod scilicet stare possunt substantivè, & adiectivè. primò modo significat alietatem essentialem. quare hæc est

fal-

falsa, *Pater est aliud à Filio*. secundo modo significat arietatem accidentalem, prout accidentale idem sonat, ac non essentialiale. quare hæc est vera, *Pater est alius à Filio*. Prima est falsa; quia habet has exponentes, *Pater est, & Filius est, & Pater est alia essentia à Filio*. altera est vera, quia habet has exponentes, *Pater est, & Filius est, & Pater non est Filius*.

2. De verbis *incipit, & desinit*, nihil est opus dicere in presenti; constat enim eorum expositio ex dicendis in physica de modis incipiendi, ac desinendi. satis erit ex multis, quas hic statuerunt Tarterus, & alii duas potissimum regulas feligere. 1. est. In his verbis arguendo ab inferiori ad superius tenet consequentia ex parte subiecti, sed non tenet ex parte prædicati. ex. 1. *Sortes incipit esse, ergo homo incipit esse*. ex. 2. *Sortes incipit esse albus, ergo incipit esse coloratus*: quare consequens est falsum. si Sortes erat antea niger, & antecedens verum. Idem valet in verbo *desinit*, & in nominibus *primum, & ultimum* iis æquivalentibus. quare non tenet, *Sortes est primus, vel ultimus homo, ergo primus, vel ultimum animal*.

Altera est, quod in his non tenet converti biliter à determinatione prædicati v. g. *Sortes incipit esse albus, ergo albam*

incipit esse Sortes. voco *album* non prædicatum, sed prædicati determinationē; prædicatum enim re ipsa est *incipiens*, à quo tenet conversio juxtà regulas infra de cōversione tradendas. Ex hac regula Theologi in 3. parte negant sequi, *Deus incepit esse homo, ergo homo incepit esse Deus*: ut neque sequitur, *Deus factus est homo, ergo homo factus est Deus*, si propositiones istæ sumantur in rigore. Ratio est; quia cum universim illud, quod formaliter, seù incipit esse, seù fit (formaliter autem incipit, quod modificat, seù determinat prædicatum *incipiens*) antea non fuerit, hæc propositio, *album incipit esse Sortes*, requirit ad sui veritatem, ut *Sortes* antea non fuerit; adeoque si *Sortes* antea fuit, consequens est falsum, & antecedens verum. Idem dic de aliis propositionibus relatis. Aliæ regulæ, quæ afferuntur faciles sunt intelligentibus inceptionis, ac desitionis modos.

3. Hoc nomen *Totus* stat dupliciter, vel syncategorematicè pro singulis partibus: in quo sensu hæc est vera, *Totus Sortes est minor Sorte*: quia sic exponitur, *pars Sortis est minor Sorte, & nulla est pars Sortis, qua Sorte nõ sit minor*. Vel categorematicè, & idem sonat, ac perfectum, seù habens omnes suas partes: ut

Sortes

Sortes est totus homo, h. e. integer homo : quæ propositio exponentes nō habet. Pro his hanc regulam dat Venetus, quod dū *totus* præcedit totam propositionem, stat syncategorematicè: dum mediat inter partes subiecti, aut ponitur in prædicato, stat categorematicè.

4 Hoc nomen *Infinisum* stat item categorematicè, & syncategorematicè. Vide, quæ de hoc latè dicam in physicis. Vnum noto, juxtà Summulistas signum suæ acceptionis in hoc termino esse, si præcedat, vel sequatur. stat enim syncategorematicè, si præcedat, ut in ista, *infinisum corpus potest Deus producere*: stat categorematicè, si sequatur, ut in ista, *Deus potest producere infinisum corpus*. nam sensus primæ est, nullum esse corpus finitum, quo non possit Deus maius producere. sensus secundæ est, Deum posse producere corpus, quo nullum sit possibile maius.

5 *Ab aeterno* si sumatur adverbialiter idem sonat, ac *aeternaliter* in ante, seu de præterito: sicut *in aeternum* adverbialiter sumptum idem sonat, ac *aeternaliter* in post, seu de futuro. eius exponentes sunt proportionales ad dicta de *Toto*. quare ista, *Ab aeterno Deus fuit*, sic exponitur, *Ante tempus: fuit, Deus*

Deus fuit, & nullum est tempus finitum, ante quod Deus non fuerit. Stare etiam potest categorematicè, & syncategorematicè iuxta dicta de infinito. idem dic de in aeternum.

6 *Semper in rigore non idem valet, ac aeternaliter; est enim adverbium temporis, & perindè est, ac in omni tempore. quare de Deo dici potest aeternaliter fuit, sed non, semper fuit, quia hoc non solum importat existentiam aeternam Dei, sed etiam temporis. quamquam hoc di-*

scrimen non semper servetur,

Exponitur autem proportionaliter, ab aeterno, vel in aeternum.

CAPVT IV.

Generales Consequentia Leges

1 **R**egula. Bona consequentia est , in qua antecedens connectitur cum consequente, connexionem siue physicam, & rei cum re, cum scilicet obiectum antecedentis distinctum realiter est ab obiecto consequentis, siue logica, & veritatis cum veritate, cum obiectum antecedentis, & consequentis est idem. Eiusm. connexio est formaliter vis consequentiæ; neque aliud omnes nomine consequentiæ intelligunt.

2 Reg. In bona consequentia ut tenet ab antecedente ad consequens, non item universim à consequenti ad antecedens. Reg. est evidens in exemplis; ut enim tenet, *datur creatura, ergo datur Deus* non item, *datur Deus, ergo datur creatura*, & ut valet, *est homo, ergo est animal*, non item, *est animal, ergo est homo*. Demonstr. ex prima; nam vel consequentia nititur in connexionem physicam, & constat, quod ut hæc sæpe est non mutua, qualis habetur inter rem, & modum, Deum, & creaturam, similiter

po-

potest esse non mutua consequentia. vel nititur in connexione logica, atque hæc cum sæpè sit identitas inadæquata, quæ versatur inter terminos non æque latè patentes, fit, et non semper teneat in his convertibiliter consequentia.

3. Reg. In bona consequentia tenet à destructione consequentis ad destructionem antecedentis, sed non semper è contrario. v.g. eo ipso, quod hæc est bona, *est homo, ergo est animal*, hæc etiã est bona, *non est animal, ergo non est homo*, sed non hæc, *non est homo, ergo non est animal*. Demonstr. ex primã. Omne connexum tollitur, ablato termino connexionis, quia A connecti cum B, est A non posse esse sine B; sed antecedens est connexum cum consequenti; ergo tollitur, ablato consequente. At è contrario terminus connexionis, qui nō semper & ipse est connexus, consequenter non tollitur, ablato connexo. Sed consequens est per se purus terminus connexionis relatè ad antecedens. ergo non tollitur, ablato antecedente.

4. Reg. In bona consequentia oppositum consequentis repugnat antecedenti, sed non semper è converso, Demonstr. 1. pars. oppositum enim est, quod destruit. sed oppositum, seu destructivum consequentis destruit ante-

ce-

cedens ex tertia . ergo opponitur , & repugnat antecedenti . Ex eadem demonstratur etiam secunda pars .

5 Reg. Quod stare potest cum veritate antecedentis , stare potest cum veritate consequentis , non tamen è contrario . v. g. si hæc est bona , *Petrus est homo* , ergo *est animal* , si simul cum hoc , quod sit homo , stat , quod sit risibilis , hoc idem stat simul cum eo , quod sit animal . at non quodcumque stat , cum eo , quod sit animal , stare potest cum eo , quod sit homo ; nam animal potest esse quadrupes , sed non potest quadrupes esse homo . Demonstr. quia si quod est verum simul cum antecedente , non posset esse verum simul cum consequente , repugnaret consequenti , & non antecedenti : quod est impossibile ex 4 . At è converso id non est opus ; quia potest ex dictis aliquid repugnare antecedenti , illudque tollere , quod consequenti non repugnat .

6 Reg. Quod antecedit antecedens , antecedit & consequens . v. g. si homo antecedit animal , & animal antecedit vivens , homo etiam antecedit vivens . quare si tenet , *est homo* , ergo *est animal* , & *est animal* , ergo *est vivens* , tenet etiã , *est homo* . ergo *est vivens* . Demonstr. ex prima . Homo antecedit animal ; ergo com-

connectitur cum animali: & ex eodem capite, animal connectitur cum vivente. ergo homo etiam connectitur cū vivente, & per consequens illud antecedit. prob. conf. finge enim quod non connectatur, jam poterit esse homo, quin sit vivens. da ergo, quod sit homo, & non vivens. quæro, tunc homo est animal, nec nē, si est; ergo animal est, & non est vivens; adeoque contrā suppositum animal non connectitur cum vivente. si non est; ergo homo est, & non est animal; adeoque etiam contrā suppositum homo non connectitur cum animali.

Hinc est 1. quod sequitur ad consequens, sequi etiam ad antecedens. Patet, quia hæc non differt à posita regula, nisi per aliam sumptionem eiusdem habitudinis. Est 2. quod tenet consequentia à primo antecedente ad ultimum consequens, quando omnes intermediæ consequ. bonæ sunt, & non variatæ v. g. *homo est, ergo animal est; animal est, ergo vivens est: vivens est, ergo corpus est: iam tenet à primo ad ultimum, homo est, ergo corpus est.* Consequentia autem non variatur, dum consequens prioris consequentiæ est idem omninò antecedens sequentis. quod si hoc varietur, à primo ad ultimum consequentia non valet. v. g. *Nullum tempus est, ergo dies non est: dies non*

non est, & aliqua hora est, ergo nox est: nox est, ergo aliquod tempus est. iam hic non sequitur à primo ad ultimum, nullum tempus est, ergò aliquod tempus est, propter variationem factam in antecedente 2. consequentiæ.

7. Reg. Ex vero non sequitur, nisi verum: at ex falso potest sequi tum verum, tum falsum. Demonstr. 1. pars regulæ 1. dum antecedens est verum, & consequens falsum, antecedens non connectitur cum consequente; neque enim physicè, quia stat obiectum antecedentis sine obiecto consequentis; neque logicè, quia stat veritas antecedentis sine veritate consequentis. ex prima autem regula ubi nulla connexio, nulla consequentia. Demonstr. 2. ubi oppositum consequentis non repugnat antecedenti, nulla est consequentia ex 4. reg. sed si ex vero sequatur falsum, oppositum consequentis stat cum antecedente, ut constat. ergo dum ex vero sequitur falsum, consequentia est nulla, adeoq; re ipsa non sequitur.

Altera pars sic ostendatur, tria sunt prænotanda ad explicationem, & unum est supponendum ad probationem regulæ. Not. 1. ex falso sequi quandoq; verum per veram connexionem inter medium, & alteram extremitatem; ut habes
in

in hoc exemplo: *Omnis equus est animal: omnis homo est equus: ergo omnis homo est animal.* quæ consequentia bona est, quia fundatur in logica connexionē, equi cum animali, ratione cuius fit, ut nō possit equus dici de subiecto, de quo non dicatur & animal. Ita procedunt multæ impossibiles hypothefes, utiles tamen ad indagandam veram connexionem inter realia prædicata.

Not. 2. ex falso sequi quandoq; verum ratione connexionis ex toto falsæ - fictum arguitur: *Omne intellectuum est corporeum: omnis lapis est intellectuum: ergo omnis lapis est corporeus;* ex connexionē nullatenus vera inter extremas præmissarum infertur vera connexio inter lapidem, & corporeum.

Not. 3. ex falso posse sequi verum non solum in formæ syllogistica, sed etiam extrâ eam; sequitur enim arguendo, tum à convertente ad conversam, tum à subalternante ad subalternatam in materia, tum naturali, tum contingente. v. g. ex hac falsa, *Omne animal est homo*, sequitur, quod *aliquis homo sit animal*, & quod *aliquod animal sit homo*; quæ ambæ sunt veræ. Et ex hac de facto falsa, *Omnis homo est sapiens*, sequitur, & quod *aliquod sapiens sit homo*, & quod *aliquis homo sit sapiens*. quæ ambæ de facto sunt veræ.

Sup-

Suppositio præmittenda est, ex falso nihil posse sequi, nisi falsum sumatur, ut verum: dum enim sumitur ut falsum, sumitur non ut admissum, sed ut reiectum; ex quo non potest ulterius progredi intellectus. Præterea dum sumitur ut falsum, sumitur ut non connexum, adeoque sub ratione, qua vim inferendi excludit. Debet ergo falsum, ut inferat, admitti, seu fieri suppositio, quod sit verum. quare totum argumentum habet vim hypotheticæ conditionalis, in qua falsum inferens est conditio, verum illatum est conditionatum. Hinc est discrimen inter verum, & falsum relatè ad inferendum; nam falsum ut inferat, debet induere rationem veri: verum ut inferat non debet, nec potest induere rationem falsi.

Demonstr. jam veritas huius secundæ partis primò. Quoties oppositum consequentis repugnat antecedenti, illudq; destruit, consequentia est bona ex tertia, & quarta reg. sed verum ita inferitur ex falso, ut oppositum consequentis repugnet antecedenti. ergo verum inferitur ex falso per bonam, & legitimam consequentiam. min. prob. nam si sic arguas: *Omnis homo est albus, ergo aliquod album est homo*; oppositum consequentis est hoc, *nullum album est homo*, quæ infert contrariam antecedentis, atq;

idem

idē contingit in syllogismo, si reducatur ad impossibile. Et quidem nihil est, quod possit obiici, nisi illud, quod cum antecedens falsum sit antecedens destructum, & nullum, nihil superest à consequentis opposito destruendum. Sed hæc obiectio cadit ex suppositione præmissa; est enim antecedens falsum sumptum ut verum; adeoq; superest destruenda veritas non realis, sed supposita, seu superest destruenda species veri, quam falso intellectus apposuit.

Demonstr. 2. ex 1. reg. Connexio (hæc est ex ibi dictis tota vis consequentiæ) quæ est inter duos terminos, ex cōnexionē supposita cū 3. distributo, & non tollitur, & probatur. quod non tollitur, est evidens (loquor per locum intrinsecum) quia connexio non est destructiva connexionis: & multò minus connexio duorum cum 3. supposita, tollere potest connexionem duorum inter se. quod probetur, etiam est evidens ex vi principii regulativi syllogismorū; connexio enim cum 3. distributo est formalis necessitas connexionis inter se. stat ergo realis connexio per fictam connexionem probata. Ex hoc ipso fit, ut, si connexio cum 3. est vera, vera sit etiam connexio duorum inter se; quia falsa, & supposita non probaret, nisi vera semper veram

H con-

connexionem inferret. Uno verbo. sume duo connexa A & B: tum si his addas ex falso connexionem cum C, addis formaliter ex vi suppositionis necessitatem connexionis inter A & B; adeoq; facis consequentiam à falso ad verum. at si vera sit connexio A & B cum C, habes veram necessitatem connexionis A cum B; adeoq; ex vero non nisi verum. Quod est ostensum in consequentia syllogistica, facile applicari potest aliis consequentijs simplicibus.

8. Reg. ex necessario non sequitur, nisi necessarium; at necessarium sequi potest tum ex necessario, tum ex contingenti, tum ex impossibili. Demonstr. ex præcedenti; cum enim necessarium sit semper verum; contingens aliquando sit verum, aliquandò falsum; impossibile semper falsum; sit, ut ex necessario non possit colligi, nisi necessarium, quia ex vero non nisi verum. at quia ex falso potest colligi verum, ex contingenti, aut impossibili poterit colligi necessarium. exemplum est in his duobus syllogismis: *Omnis homo movetur: currens est homo: ergo currens movetur.* &: *Omnis lapis est discursivus: omnis homo est lapis: ergo omnis homo est discursivus.* in quorum 1. ex contingenti, in 2. ex impossibili inferitur necessarium.

9. Reg.

9. Reg. ex contingenti potest sequi vel contingens, vel necessarium. prima pars per se patet. secunda constat ex 8. sed ex contingenti non potest sequi impossibile; aliter cum contingens sit aliquod verum, & impossibile semper falsum, ex vero sequeretur falsum. Rursum contingens non potest sequi ex necessario; aliter aliquod falsum sequeretur ex semper vero. potest tamen sequi tum ex contingenti, ut patet, tum ex impossibili; quia ex falso potest sequi verum.

Pro hac reg. advertendum ex Scoto 2. prior. q. 2. ad 1. dum dicitur, *ex contingenti non potest sequi impossibile*, nomine contingentis intelligendum esse totum antecedens, quod est in syllogismo una copulativa composita ex utraq; præmissa: in qua copulativa contingit sæpè, ut quælibet copulata seorsum sit contingens, coniunctim sit impossibilis, ut est evidens in ista, *Petrus sedet, & non sedet*. Hinc Scotus optimè solvit illud argumentum, quo ex contingentibus videtur concludi impossibile: *Omne currens est homo: Omnis equus est currens: ergo omnis equus est homo*. ait enim, quod in tali syllogismo copulativa facta ex præmissis est impossibilis, eo quod partes suæ sint impossibiles, licet quælibet earum per se sit possibilis; atq; adeo

consequens impossibile sequitur ex antecedente non contingente, sed impossibili; quia minor implicitè repugnat majori, cum ex eo, quod equus, qui non est homo, sit currens, sequitur, quod *aliquod currens non sit homo*. quæ est contradictoria majoris.

10. Reg. ex impossibili sequitur quodlibet, h. e. tum impossibile, tum contingens, tum necessarium; quia ex falso sequitur, & falsum, & verum. at impossibile non sequitur, nisi ex impossibili, quia falsum non sequitur nisi ex falso.

Pro hac reg. advertendum, quod dum dicitur, *ex impossibili sequitur quodlibet*, sensus intentus à Summulistis unicè, & qui descendit ex superioribus, est unus ille, qui datur in regula. An verò intelligendum, ut jacet, ita ut ex impossibili dato sequatur vi formæ quælibet alia, utut videatur disparata, propositio, dubium est. Negant cum Soto logici communiùs. Sed meliùs fortassè affirmat Scotus 2. Prior. q. 3. ubi ponit hanc primã conclusionem: *Ad quamlibet propositionem, qua manifestè implicat contradictionem, sequitur formaliter qualibet alia: sicut sequitur Sortes currit, & Sortes non currit, igitur tu es Romæ. Probatur; quia ad dictam copulativam sequitur qualibet ejus pars, gratia forma. tunc*

re-

reservata ista parte, Sortes non currit, arguatur ex alia sic: Sortes currit, igitur Sortes currit, vel tu es Romæ. quia quilibet propositio infert se ipsam formaliter cum qualibet alia in una disjunctiva. & ultra sequitur: Sortes currit, vel tu es Romæ: sed Sortes non currit (ut fuit reservatum) igitur tu es Romæ. quod fuit probatum per illam regulam, ex disjunctiva cum contradictoria unius partis ad reliquam partem est bona consequentia. Tum pergit ostendere, quo pacto ex reliquis etiam impossibilibus sequatur quodlibet: quæ enim sunt implicitè impossibiles, possunt reduci ad manifestam contradictionis implicatiam.

11. Reg. ubi negatio est causa negationis, affirmatio conversa est causa affirmationis. v. g. si tenet, *non est animal, ergo non est homo, tenet, est homo, ergo est animal.* quia eo ipso propositio, *est animal*, verificat rationem propriam consequentis, ut ab opposito ipsius teneat ad oppositum antecedentis per reg. 4.

12. Reg. ubi negatio est causa negationis, affirmatio non conversa non est causa affirmationis, nisi gratia materiæ, dum sumus in causa præcisa. sic quia tenet, *non est animal. ergo non est homo, non ideo tenet, est animal. ergo non est homo.* Patet per 2. reg. quia ab antecede-

te ad consequens non tenet destruetivè
vi formæ. Vi autem materiæ tenet, ut
*non est homo, ergo non est rationalis: est
homo, ergo est rationalis: homo enim est
præcisa causa rationalis.*

13. Reg. Dum affirmatio est causa
affirmationis, negatio non est causa ne-
gationis, nisi vi materiæ in causis præci-
sis. Prima pars constat ex prima reg. &
ex 2. secūda pars est certa primò exēpla-
riter: nā si habere pulmonem (est exem-
plum Philosophi) est causa respiratio-
nis, non habere pulmonem est cau-
sa non respirationis. à priori
id patet ex notione causæ
præcisæ, quæ scilicet
posita ponit, abla-
ta aufert ef-
fectum.

C A P V T V.

*Particulares Consequentiæ leges.
Regula penes superius, & inferius.*

1. **R**eg. ab inferiori ad superius sine distributione tum affirmativè, tum negativè tenet consequentiã, ut, *homo currit, ergo animal currit.* ac cum distributione non tenet; ut *omnis homo currit, ergo omne animal currit;* &, *nullus homo currit, ergo nullum animal currit.* ex hoc ipso capite hæc consequentiã est nulla, *si homo est equus, est hinnibilis, ergo si homo est animal, est hinnibilis.* antecedens enim importat, quod omnis equus sit hinnibilis: consequens importat, quod omne animal sit hinnibile. quare arguitur ab inferiori ad superius distributum. Regula patet juxta terminis.

2. Reg. A superiori non distributo ad inferius sive affirmativè, sive negativè consequentiã nunquam valet; ut, *animal currit, ergo homo currit: animal non currit, ergo homo non currit.* sed cum distributione semper valet, ut, *omne animal currit, ergo omnis homo currit; nullum animal currit, ergo nullus homo cur-*

H 4 tit.

rit. At in affirmativis requiritur debitū medium, ut scilicet inferius actu participet rationem superiorem, nim. quod homo actu sit animal; aliter consequens erit falsum, & de subiecto non supponēte. Hoc idem dicendum de ista consequentia, *homo differt ab equo, ergo differt à bucephalo*; non enim est bona, nisi bucephalus sit. Hæc regula est evidens etiā in terminis, & reducitur ad *dici de omni, & de nullo*, principia regulativa syllogismi.

Regula penes propositiones
quantas.

1. **R**eg. ab universalitum affirmativa, tum negativa tenet ad quamlibet suam particularem, & indefinitam. sed non è contrario: ut *omnis homo currit, ergo aliquis homo currit*: sed non, *aliquis homo currit, ergo omnis homo currit, &c.*

2. Reg. ab universalitum affirmativa, tum negativa tenet ad omnes suas singulares simul sumptas convertibiliter, ut patet vi æquipollentiæ. Sed in affirmativa requiritur debitum medium, ut scilicet singulare actu participet communem rationem. quare non valet, *omnis homo currit, ergo Antichristus cur-*

contrariorum enim contrariæ sunt passionēs. Hæc tamen est limitanda de iis, quæ tribuuntur contrario, ut contrarium est, non verò secundum rationem utriq; cõmunem. sequitur enim, *si album disgregat visum, nigrum congregat*: sed non sequitur, *si album est visibile, nigrum est invisibile*; quia visibilitas convenit albo secundum rationem coloris utriq; communem.

Secunda est. Quot modis dicitur unũ oppositorum, tot modis & reliquum. 1. top. sed hæc habet veritatẽ, dum eadẽ est ratio multiplicationis in utroque. hinc vitium multiplicatur, etiam non multiplicata virtute, quia vitium esse potest per excessum, & per defectum: quod non contingit in virtute; adeoque alia est ratio multiplicandi vitium, alia virtutem.

Regula Hypotheticarum.

R Eg. A copulativa affirmativa ad quamlibet copulatam seorsim bona est consequentia, sed non è contrario, nisi gratia materiæ. Ratio primi est; quia coniunctio vi institutionis hoc postulat ad veritatẽ coniunctæ, ut quælibet pars sit vera. cum enim veritas sit constructio, & copulativa

va

va sit totum, stare non potest sine partibus suis. tenet ergo consequentia, *tu curris, & tu disputas, ergo tu curris.* oppositum enim consequentis antecedenti repugnat. Ratio secundi est; quia ex parte non tenet ad totum, cum pars esse possit sine toto. quare ea non valet, *tu curris, ergò curris, & disputas* Valet aliquando vi materiæ; vel quia partes sunt mutuò connexæ, ut, *tu es rationalis, ergo es homo, & es rationalis:* vel quia sunt connexæ non mutuò; & tunc à parte, quæ antecedit, ad totam copulativam est bona consequentia, ut, *tu curris, ergo curris, & moveris.*

Hinc habes 1. , quod si admittatur copulativa ex partibus contradicentibus, v.g. *homo sedet, & non sedet,* sequitur utraq; pars seorsim; quia juxta regulas obligationum, debet in ea admitti lex copulativæ. Habes 2. quod à possibilitate copulativæ tenet ad possibilitatem cujusvis copulatæ; aliter ex possibili sequeretur impossibile. sed ex impossibilitate copulativæ non tenet ad impossibilitatem cujuslibet copulatæ; quia ex impossibili sequitur quodlibet. Habes 3. quod ex necessitate copulativæ sequitur necessitas cujuslibet copulatæ; quia ex necessario non nisi necessarium. Habes 4. quod ex
 con-

contingentia copulativæ non valet ad contingentiam cujuscvis copulatæ; quia ex contingenti potest sequi necessariū.

2. Reg. A qualibet disiuncta scorsim ad totam disiunctivam est bonum argumentum, sed non è contrario. Ratio est; quia disiunctio ex institutione habet, ut petat alterius disiunctæ veritatem. Data ergo veritate unius propositionis, habetur, quidquid requiritur ad veritatem disiunctivæ. tenet igitur sic arguendo, *tu curris, ergo curris, vel disputas*. Non valet è contrario; cum enim disiunctiva alteram ex disiunctis veram petat, perperam à disiunctiva ad unam certam disiunctam arguitur, quæ licet sit falsa, constat adhuc disiunctivæ veritas, quare non sequitur, *vel curris, vel disputas, ergo curris*

3. Reg. A disiunctiva cum destructione unius partis ad alterius positionē consequentia est bona, ut, *vel curris, vel sedes: non curris: ergo sedes*. Ratio est: quia disiunctiva vera exigit alterius disiunctæ veritatem. si das ergo, quod altera sit falsa, superest, ut altera sit vera; si enim hæc etiam falsa esset, disiunctiva etiam esset falsa, cujus scilicet veritas non constat cum falsitate utriusque disiunctæ.

4. Reg. A copulativa negativa ad
 (di-

disiunctivam affirmativam de partibus priori contradicentibus, tenet consequentia. ut, *Non tu curris, & tu sedes, ergo vel non curris, vel non sedes. Non tu non curris, & non sedes, ergo vel curris, vel sedes.* Ratio est; quia cum copulativa falsificetur per alteram ex copulatis falsam, ex copulativa negata sequi vi formæ non potest, nisi quod altera ex copulatis sit falsa. hoc autem est, quod importatur per disiunctivam positam in consequenti.

5. A propria disiunctiva negativa ad copulativam affirmativam de partibus priori contradicentibus consequentia non tenet, ut, *Non vel tu curris, vel sedes, ergo non curris, & non sedes.* cum enim propria disiunctiva, qualiter sumitur à priscis Logicis, Algazele, D. Thoma, & aliis, excludat non solum falsitatem, sed etiam veritatem utriusque partis, perperam à falsitate disiunctivæ inferitur determinatè aut veritas, aut falsitas utriusq; disiunctæ. Quod si disiunctiva sit minus propria juxtà mentem modernorum, ita ut solam utriusque disiunctæ falsitatem excludat, consequentia est bona.

6. Reg. *Conditionalis nihil absolute requirit ad sui veritatem. quare ista, si Sol est, Dies est, est vera, quatinvis nec*
Sol,

currit. quia Antichristus actu non est ;
adeoq; nec est homo.

3. Reg. à particulari ad indefinitam
tenet convertibiliter consequentia : ut
homo currit, ergo aliquis homo currit : &
è converso, etiam in negativis.

4. Reg. à particulari (idem est de
indefinita) ad omnes singulares disiun-
ctivè sumptas valet ad convertentiam,
ut, *aliquis homo currit, ergo vel hic, vel
ille currit, &c.* sic è converso, etiam in
negativis. Omnes istæ regulæ satis pa-
tent vi potestatis signorum seù distri-
buentium, seù confundentium. De pro-
positionibus non quantis, cujusmodi
sunt tres primæ exponibiles, dictum sa-
tis est cap. 3.

*Regula penes terminos pertinentes,
& impertinentes.*

1. **R**eg. ab affirmativa unius di-
sparati tenet consequentia
ad negativam alterius ; ut, *tū es homo,
ergo non es equus*. sed non è converso à
negativa ad affirmativam, quia non se-
quitur, *lapis non est equus, ergo lapis est
homo*. Ratio est; quia disparata cum sint
positiva, habent medium per exclusionē

H 2

utriusq;

utriusque: sed cum sint opposita, non habent medium per utriusque inclusionē.

2. Reg. ab uno correlativo ad reliquum est bona consequentia in propositionibus de 2. adiacente, ut, *Pater est, ergo filius est.* in reliquis non tenet, nisi ratione materiæ, & in iis prædicatis, quæ sunt eadem cum existentia.

3. Reg. A termino privativo ad infinitum est bona consequentia, sed non è converso. hinc valet, *homo est iniustus, ergo est non justus*: sed non, *est non justus, ergo est iniustus*; tum quia non valet in simili, *lapis est non justus, ergo est iniustus*; ut nec valet in homine ipso, dum adhuc est puer. tum à priori, quia terminus privativus *iniustus* importat, & capacitatem, & obligationem habendi iustitiam, quæ caret lapis, & puer: sed has ipsas non importat terminus infinitus *non justus*.

4. Reg. Ab affirmativa de prædicato privativo, seu infinito tenet consequentia ad negativam de prædicato finito: ut, *tu es cæcus, ergo non es videns: es non equus, ergo non es equus*. Tres sunt hujus regulæ limitationes. Prima est in propositionibus de præterito, & futuro, in quibus servanda est constantia temporis; nam ista absolute est nulla, *tu fuisti non sedens, ergo non fuisti sedens*. ne-

gatio enim in antecedente postposita, verbo facit supponere tempus præteritum confusè: eadem in consequente, præposita facit stare idem tempus distributivè; propterea ut valeat, debet addi tempus certum quod sequatur negationem, ab eaq; distribuatur. v. g. *fuiſti non ſedens heri; ergo heri non fuiſti ſedens.* idem dic de futuro. 2. limitatio est, ut prædicatum privativum, aut infinitum sit totale; si enim sit pars prædicati, aut ejus adiunctum, non tenet, ut videre est in hac, *animal ſignificat non hominem, ergo non ſignificat hominem.* teneret, si diceretur, *animal eſt non ſignificans hominem, ergo non ſignificat hominem.* 3. limitatio est in obliquis, in quibus regula fallit; ut patet in exemplo, *Equus eſt non Sortis, ergo nõ eſt Sortis:* ubi antecedens est verum, & consequens falsum, dato, quod equus sit Platonis simul, & Sortis. similiter non sequitur, *Sortis eſt non equus, ergo Sortis non eſt equus;* antecedens enim est verum, & consequens falsum, posito, quod Sortes habeat simul equum, & bovem.

5. Reg. A negativa de prædicato finito non tenet ad affirmativam de infinito, nisi adhibito debito medio. hinc nulla est ista: *Adam non eſt albus, ergo eſt non albus.* Ratio est, quia affirmativa

H 6 de

de subiecto non ampliato requirit ad sui veritatem ejusdem subiecti existentiam (aliter est falsa, & de subiecto non supponente) sed eam non requirit negativa. ab una ergo ad aliam consequentia non valet, cum, *Adamo non existente, antecedens sit verum, & consequens falsum.* Valet autem cum debito medio, ut si dicas, *Sortes non est albus, & Sortes est, ergo est non albus.* Debitum verò medium non semper est idem; nam pro obliquis suscipit varietatem pro varietate propositionum. hinc illa est nulla, *Sortis non est equus, & Sortes est, ergo Sortis est non equus,* posito quod sortes nihil prorsus habeat. debet ergò, ut teneat, adhiberi hoc aliud medium, & *Sortis est aliquid.* Illa pariter est nulla; *Equus non est Sortis, & equus est, ergo equus est non Sortis,* posito quod equus nullius domini sit. quare ut valeat, medium hoc erit, & *equus alicujus est.*

De contrariis duæ regulæ circumferuntur, quæ indigent explicatione, & limitatione. Prima est. Ut se habet propositum in proposito, ita oppositum in opposito. coincidit cum illa, contrariorum eadem est disciplina. sensus est, proportionaliter philosophandum esse de oppositis; ut, dum unum tribuitur unum contrario, contrarium alteri tribuatur;

con-

Sol, nec Dies sit. nota enim conditionis solum indicat connexionem inter conditionem, & conditionatum, adeoque indicat non quidem dari conditionem, aut conditionatum, sed non posse dari conditionem, quin detur & conditionatum. Hinc est celebre Logicorum effatum, *Conditio nihil ponit in esse.*

7. Reg. A cōditionali rigorosa (h. e. in qua conditio habet rationem propriā antecedentis relatē ad conditionatum) sumpta cum suo antecedente, ad consequens ejusdem est bona consequentia, ut, *si es homo, es animal: sed es homo: ergo es animal.* consequentia ista non reducitur ad ullam ex figuris syllogisticis, quarum scilicet dispositionem non sequitur. est tamen ex terminis evidens; importat enim nota conditionis connexionē inter conditionem, ut antecedens, & conditionatum, ut consequens; adeoque ut data conditione, detur conditionatum.

Æquivalet verò nota conditionis *si*, notæ rationis *ergo* in hoc, quod utraque est nota connexionis. sed differt; quia in conditionali nec antecedens, nec consequens absolutè enunciatur, adeoque neutrius veritas absolutè requiritur. Dixi *sumpta cum suo antecedente*, h. e. cum cōditione purificata, quæq; transferit in veritatem absolutam; aliter consequen-

tia

ria nulla est, ut ista, *si sol est, dies est, ergo dies est.*

8. Reg. A conditionali rigorosa cū contradictorio conditionati tenet ad contradictorium conditionis, sed non è converso: ut, *si homo est, animal est: sed non est animal, ergo non est homo.* at non valet, *sed non est homo, ergo non est animal.* Ratio petenda est ex regulis consequentiæ; conditio enim est antecedens, & conditionatum est consequens. quæ ergo ibi dicta sunt de antecedenti, & consequenti, dicta hic proportionaliter puta de condicione, & conditionato.

Præter conditionalem rigorosam, quæ est illativa, & notat necessariam habitudinem conditionis ad conditionatum, est alia non rigorosa, quæ notat habitudinem contingentem, vimque illationis non habet: notat tamen conditio pertinentiam aliquam conditionis ad conditionatum in genere causæ seu physicæ, seu moralis: ut, *si Petrus à me rogabitur, dabit mihi centum.* Ità Sotus, & Bañez in suis summulis apud Casilium l. 2. cap 10. & Nostri Doctores passim. De his ego nihil in præsentī, cum tractatio ista translata sit jam ad Theologos.

CAPVT VI.

Leges Conversionis.

Mitto agitare ex professo contro-
 vertias Summulistarum circa
 naturam, ac divisionem conversionis.
 sunt enim primò, qui nomine quantita-
 tis in conversione solam intelligunt ter-
 mini suppositionem: conversionem ve-
 rò simplicem eam volunt, in qua prædi-
 cauum, quod in subiectum mutatur, ean-
 dem suppositionem retinet. quare istam
 conversionem, *Omnis homo est animal,*
ergo aliquid animal est homo, simplicem
 appellant; quia *animal* utrobique stat con-
 fusè. hinc universim dicunt, solam con-
 versionem simplicem esse formalem cõ-
 sequentiam. Sunt secundò qui conver-
 sionem per contrapositionem omninò
 reiiciunt ut inutilem; usus enim conver-
 sionis est potissimus pro reductione
 syllogismorum, ad quam sola *simplex,*
& per accidens satis est. hinc Aristoteles
 conversionis per contrapositionem nul-
 quam meminit. Sunt tertio qui addunt
 aliud genus conversionis, quam vocant
præter quantitatem, ista enim est recta,
*saniùm homo est currens, ergo omne cur-
 rens est homo.* Dicitur *præter quantitatem,*
 quia

quia fit conversio à propositione non
 quanta in quantam ; propositiones enim
 exclusivæ, & exceptivæ dicuntur à Sum-
 mulistis logica quantitate carentes .
 Equidem ut in hac re solidè procedam.

Suppono 1. omnem identitatem, om-
 nemque distinctionem adæquatam esse
 mutuam . Demonstr. si enim A idem est
 cum B, & B est distinctum ab A, A est &
 non est A. quia B distingui ab A, est B nō
 esse A. ergo quod est B, non est A. sed A
 est B; quia esse idem cum B est esse B. er-
 go A non est A. similiter si A sit distin-
 ctum à B, & B idem cum A, sequitur B
 esse, & non esse B.

Suppono secundò omnem identitatē
 inadæquatam involuere distinctionem,
 & identitatem adæquatam, & omnem
 distinctionem inadæquatam involuere
 identitatem, & distinctionem adæqua-
 tam. animal enim inadæquatè distin-
 ctum ab homine involuit eo ipso di-
 stinctionem adæquatam hominis à bru-
 tis, & identitatem adæquatam hominis
 cum homine; & inadæquatè idem cum
 homine involuit identitatem adæquatā
 hominis cum homine, & distinctionem
 adæquatam hominis à brutis.

Sequitur hinc 1. quæ sunt adæquatè
 idem, esse mutuò, seù convertibiliter af-
 firmabilia : quæ verò sunt adæquatè di-
 stincta, esse mutuò, seù convertibiliter

nc-

negabilia. Constat sequela ex notione identitatis, quæ est affirmabilitas in recto, & ex notione distinctionis, quæ est negabilitas in recto unius de alio.

Sequitur 2. quæ sunt inadæquatè eadem, esse mutuò affirmabilia, si prædicatum, quod transit in subiectum, seruet eandem restrictionem. cum enim universale prædicatum de subiecto dicatur ratione identitatis inadæquatæ, & hæc resolvatur in adæquatam, quam secum habet pars cum parte prædicati; omnis autem identitas adæquata sit mutua, feratq; consequenter mutuam affirmabilitatem; sequitur, quod si prædicatum sumitur item inadæquatè, erit pariter de subiecto affirmabile.

Sequitur 3. omnem negabilitatem unius de alio esse mutuam secundum totam latitudinem prædicati. omnis enim negabilitas fundatur in distinctione adæquata prædicati à subiecto; quia negatio est malignantis naturæ; unde juxta septimam suppositionum regulam distribuit omnem terminum, quem afficit sive immediatè, sive mediatè. Atqui omnis distinctio adæquata est mutua juxta primam suppositionem. ergo omnis negabilitas est mutua secundum totam latitudinem prædicati.

Ex his inferuntur evidenter omnes

re-

regulæ conversionum.

1. Regula est . Universalis negativa convertitur simpliciter. v. g. *nullus homo est equus, ergo nullus equus est homo.* Patet ex 3. sequela.

2. Reg. Particularis affirmativa, convertitur item simpliciter. v. g. *aliquis homo est albus, ergo aliquod album est homo.* Patet ex 2. sequela.

3. Reg. convertitur per accidens universalis tum affirmativa, tum negativa. De affirmativa constat per secundam sequelam. De negativa constat ex eo, quod si sequitur convertens universalis per primam regulam, sequitur etiã particularis illi subalternata.

4. Reg. Particularis negativa non convertitur; non enim tenet, *quoddam animal non est homo, ergo quidam homo non est animal.* Ratio est; quia *animal* in antecedente confunditur, & stat pro aliquo: sed in consequente vi negationis prævię distribuitur, & stat pro omni. quare ex distinctione inadæquata animalis ab homine infertur hominis distinctio adæquata ab animali.

De conversione per contrapositionem nihil dico; nam neque est utilis; neque videtur consequentia formalis. quia nõ tenet, *Omnis homo est ens, ergo omne non ens est non homo;* cum antecedens sit ve-

rum

rum, & consequens falsum, utpotè de subiecto non supponente. similiter non tenet, *quadam chimara non est homo, ergo quidam non homo non est non chimara*. antecedens enim est verum, & consequens falsum, cujus scilicet contradictoria est vera, *omnis non homo est non chimara*; siquidem terminus infinitus in affirmativis sèper supponit pro realibus.

Ex his conficitur una hæc universalis regula pro omnibus conversionibus: *Tenet universim conversio, quoties prædicatum non ampliat in convertente suppositionem, sed vel resinet priorem, vel restringit*. Exceptio est hujus regulæ in conversione, quam dixi appellari præter quantitatem; in qua licet prædicatum conversæ stat confusè, distribuitur tamè in convertente; ut, *tantum homo est græmaticus, ergo omnis græmaticus est homo*.

Ex hac regula sequitur primò, hanc conversionem non esse bonam, *Nullum mortuum est homo, ergo nullus homo est mortuus*. quia arguitur à termino restricto, qualis est in antecedente *homo*, ad eundem ampliatum. Sequitur secundò, nec tenere istam, *homo est dictio dissyllaba, ergo aliqua dictio dissyllaba est homo*. nam in antecedente *homo* stat materialiter, in consequente personaliter. Atque ità alias conversiones ineptas faci-

ci-

cilè discernes . sed præsertim adverte,
quod nam sit prædicatum conversæ , ut
illud , & non aliud fiat subiectum con-
vertentis . ex quo capite deficiunt istæ
conversiones , *oculus hominis est dexter* ,
ergo aliquid dexterum est homo : Sortes
videt Cajum , ergo Cajus videt Sortem ,
&c.

Superest videndum , an conversio sit
consequentia reducenda , vel reducibilis
ad syllogismum . Censeo primùm , non
esse reducendam ; quia satis est per se
evidens ex ipsa natura identitatis fun-
data in veritate primi principii , ut con-
stat ex dictis . Censeo secundùm , nec esse
reducibilem ; quia syllogismus constat
ex tribus , conversio ex duobus terminis .
ut ergo non possunt duo termini eva-
dere tres ; ita nec potest conversio evade-
re syllogismus .

Sunt tamen , qui ejusm. reductionem
possibilem autumant , addendo tertiam
propositionem , in qua idem prædicatur
de se ipso . Exemplum dant primò in
simplici conversione universalis negati-
væ , quæ sic potest syllogizari in *Casare* :
Nullus homo est album , omne album est
album , ergo nullum album est homo . Exē-
plum dant secundò in conversione per
accidens universalis affirmativæ , quam
ita syllogizant in *Disamis* : *Aliquis ho-*

mo est homo, aliquis homo est albus, ergo aliquod album est homo.

Sed ista non placent. quia talis syllogizatio fit per modos imperfectos, qui cum omninò manifesti non sint, indigēt ad sui majorem evidentiam reductione, adeoq; conversione. hinc primus syllogismus peccat, quia reduci non potest, nisi petendo principium. sic enim reducitur ad *Celarent*: *Nullum album est homo, omne albū est albū, ergo nullū album est homo.* in quo major propositio est ipsum consequens inferendum. secundus peccat, quia non potest reduci ad *Darii*, ita ut inferatur consequens conversionis. sic enim reducitur: *Omnis homo est albus, aliquis homo est homo, ergo aliquis homo est albus.* jam verò rursus recurrēdum est ad regulam conversionis, ut ex hoc consequente inferatur per simplicē conversionem, quod *aliquod album sit homo.* Utcumq; ergò conversio reducatur ad syllogismum modo dicto, non tamen ita, ut ab eo aliquid evidentiae mutuetur: quam habet ex integro in priori ad omnem syllogismum.

APPENDIX I.

De Conversione Modalium.

ADverte primò propositionem modalem posse habere sensum compositum, & divisum. habet sensum compositum, cum modus præit, vel sequitur totum dictum, ut, *necessè est sedentem nõ currere, vel, sedentem non currere est necessè.* habet sensum divisum, cum modus mediat inter subiectum, & prædicatum dicti, ut, *sedentem constringit currere.* Regula est autem universalis, quod nunquã in modalibus tenet vi formæ conversim, si fiat transitus à sensu composito ad divisum, vel à diviso ad compositum.

Advertè secundò dupliciter posse fieri conversionem modalium. 1. ut convertantur secundum se totas, ita ut modus, qui erat subiectum dicti, fiat prædicatum, vel è contrario. atq; hæc in rigore non est conversio, sed æquipollentia; perindè enim est dicere, *necessè est Deum esse, ac, Deum esse est necessè.* 2. ut conversio fiat in terminis dicti; & de hac erit præsens tractatio, & rursus de hac in sensu non diviso, sed composito.

1. Regula. Omnes modales de necessario, & de possibili sive affirmativæ,
sive

sivè negativæ de dicto, convertuntur perinde, ut categoricæ de inesse. Ex eadem enim ratione, qua tenet, *omnis homo est animal*, ergo *aliquod animal est homo*, in quibus prædicata necessariò insunt, tenet, si addatur modus de *necesse*, aut modus de *possibili*, qui modo de *necesse* subalternatur. Idem valet in negativis:

2. Reg. Modales de impossibili non convertuntur, ut categoricæ de inesse. Ratio est; quia cum ex impossibili sequatur quodlibet, contingere potest ut conversa sit impossibilis, & convertens possibilis. hinc non sequitur, *impossibile est omne animal esse hominẽ*, ergo *impossibile est aliquem hominem esse animal*.

3. Reg. modales de impossibili convertuntur ex opposito categoricarum de inesse; tenet enim in illis consequentia non à conversa ad convertentem, sed à convertente ad conversam. Ratio est; quia ex opposito consequentis semper valet ad oppositum antecedentis. conversa autem est antecedens, convertens est consequens, ergo ab opposito convertentis tenet ad oppositum conversæ. sed modus *impossibile* semper verificat oppositum dicti sui. ergo tenet ab impossibilitate convertentis ad impossibilitatem conversæ. Ex. sit. *impossibile est aliquod animal esse hominem*, ergo im-

possibile est omnem hominem esse animal.

4. Reg. modales affirmativæ de cōtingenti stricto, seu ad utrumlibet, non convertuntur eodem modo ut categoricæ de inesse. Scio alios aliter statuere. Sed mihi posita regula est evidens ex eo; quia ex contingente sequitur necessarium. quare poterit conversa esse contingens, & convertens necessaria. hinc non tenet, *Contingit omne discursivum esse discurrens, ergo contingit aliquod discurrens esse discursivum.* similiter non tenet, *contingit omnem Deum esse creantem, ergo contingit aliquod creans esse Deum.* Idem accidit in particulari affirmativa: ut, *contingit aliquod animal esse sanum, ergo contingit aliquod sanum esse animal.* & ita est universim, ubi propriū in primo, aut tertio modo prædicatur de specie. Ad affirmativam ergo de contingenti, non sequitur conversa, nisi de possibili, ut bene notat Scotus. sic ad istā, *contingit omne animal esse sanum,* sequitur tantum, *ergo possibile est aliquod sanum esse animal.*

5. Reg. modales negativæ de contingenti stricto convertuntur eodem modo, ut simplices. Ratio est; quia dum A separatur à B, B etiam separatur ab A; præsertim, dum separatio est adæquata in universali negativa; negativa enim
par-

particularis ex dictis non convertitur, si ergo contingit A separari à B, contingit pariformiter B separari ab A. tenet igitur sic arguendo, *contingit, nullum, animal esse sanum, ergo contingit nullum sanum esse animal*; quod consequens est verum, non quia sanum est, & animal non est, sed quia nec sanum, nec animal est.

A P P E N D I X I I.

De conversione modalium de contingenti in oppositam qualitatem.

Not. 1. conversionem in oppositam qualitatem fieri, cum, manentibus iisdem subiecto, & prædicato, sola qualitas mutatur, ita ut affirmatio in negationem, negatio in affirmationem transeat, ut, *contingit Petrum sedere, ergo contingit Petrum non sedere.*

Not. 2. sermonem hic esse de contingenti stricto, seu ad utrumlibet, quod dicit scilicet simultaneam potentiam ad opposita: qualis est contingentia creaturæ ad esse, & non esse.

Not. 3. propositionem aliam esse contingentem contingentia subiecti; aliam esse contingentem contingentia prædicati. prima est, in qua tota contingentia

est ex parte subiecti, quod potest esse, & non esse: cæterum si fit, non illi amplius contingit prædicatum. ita est contingens hæc propositio, *homo est rationalis*. secunda est, in qua contingentia se tenet etiam ex parte prædicati, quod potest inesse, & non inesse subiecto etiam existenti. sic est contingens ea propositio, *homo est sapiens*.

Sit jam 1. Regula. Omnis propositio modalis de contingenti, & de dicto singulari mutari potest in oppositam qualitatem. Ex. est primò in contingenti contingentia sola subiecti: *Contingit, Petrum esse hominem, ergo contingit Petrum non esse hominem*. 2. in contingenti contingentiæ prædicati: *Contingit, Sortem esse sanum, ergo contingit Sortem non esse sanum*. Ratio est; quia dicta ejsm. singularia contradicunt. Jam vero evidens est, quod si unum contradictorium sit contingens, contingens est & reliquum; si enim reliquum esset necessarium, primum esset impossibile: & si reliquum impossibile, primum necessarium; ut patet per regulas æquipollentiæ modalium.

2. Reg. Universales de contingenti contingentiæ subiecti, dum mutantur in oppositam qualitatem, debent etiam mutare dicti quantitatem. Ratio est; quia

quia universim non tenet, nisi à contingencia unius ad contingentiam alterius contradictorii: contradictoria autem in his convertens non est, nisi mutet quantitatem in dicto. hinc sequitur, *Contingit omnem hominem esse animal, ergo contingit aliquem hominem non esse animal.* sed nisi quantitas mutetur, non tenet consequentia vi formæ. quod ostenditur inductivè primò in universali affirmativa; quia non valet, *Contingit omne ens esse Deum, ergo contingit nullum ens esse Deum;* antecedens enim est verum, & ita erat de facto ante mundi creationem; sed consequens est impossibile. secundò in universali negativa; non enim sequitur, *Contingit nullum ens esse Sortem, ergo contingit omne ens esse Sortem;* cum antecedens sit verum, & ita est, dum Sortes non existit, sed consequens est necessariò falsum.

3. Reg. Universales de contingenti contingentia prædicati possunt mutare qualitatem, servata quantitate. quare sequitur, *Contingit omnem hominem esse sapientem, ergo contingit nullum hominem esse sapientem:* & è contrario. neq; in his reperio instantiam in oppositum. Ratio esse potest; quia accidens quodvis physicum, sive proprium, sive commune, respicit speciem, quæ ut tota stare cum

eo potest, ita & tota sine eo.

4. Reg. Particularis quælibet de contingente, dum transit in oppositam qualitatem, non debet mutare quantitatem. Hujus regulæ oppositam statuit Scotus I. Prior. q. 30. sed exempla, quæ affert, videntur partim statutam à me regulam probare, partim non improbare. nam in affirmativa utitur hoc exemplo, *contingit quoddam ens esse Sortem, ergo contingit quoddam ens non esse Sortem.* in negativa utitur hoc alio: *contingit quoddam ens, non esse Deum, ergo contingit quoddam ens esse Deum.* neutram ipse consequentiam valere putat. Ego vero censeo, primam esse bonam. quidquid enim sufficit ad veritatem antecedentis trahit, quod sufficit ad veritatem consequentis, adeoque non potest esse antecedens verum, quin sit verum & consequens. atqui ad veritatem antecedentis sufficit, quod *Sortes contingenter sit Sortes*, unde sequitur vi primæ regulæ, quod *Sortes contingenter non sit Sortes*: hoc autem sufficit ad veritatem consequentis; cum enim *Sortes* sit aliquod ens, aliquod ens contingenter non est *Sortes*. Exemplum allatum de negativa non est ad rem, cum non modo consequens, sed etiam antecedens sit falsum; de nullo enim demonstrato dicitur contingenter, quod

quod non sit Deus. Cæterum si contingeret antecedens, contingeret & consequens propter rationem modò datam, quamvis enim particulares oppositæ secundùm qualitatem non contradicant immediate, singulares tamen, quas exigunt ad sui veritatem, contradicunt. quare tenet ab una ad aliam conversio in qualitatem oppositam, sicut tenet in singularibus exprima regula?

C A P V T VII.

Regula Oppositarum.

I. **R** Eg. Propositiones contradictoriæ nec possunt esse simul veræ, nec simul falsæ; adeoq; à veritate unius sequitur falsitas, & à falsitate unius sequitur veritas alterius. Demonstr. 1. pars. quia dato opposito, sequitur, de eodem verificari simul esse, & non esse. sicut enim ambæ istæ veræ, *Omnis homo currit, aliquis homo non currit*; jam ad istius particularis veritatem requiritur aliqua singularis vera, & sit ista, *Sortes non currit*. atqui in veritate universalis involvitur, quòd Sortes, qui est homo, currat. ergo Sortes currit, & non currit. Demonstr. 2. pars; quia dato opposito, sequitur, de eodem negari simul esse, & nō

I s. esse,

esse. sint enim datæ propositiones ambæ falsæ, jam universalis debet in aliqua saltem singulari falsificari. sit ergo Sortes, in quo falsificetur, adeoque de Sorte negetur cursus. ex hoc autem sequitur, quod aliquis homo non currat. quare si hæc etiam propositio sit falsa, falsum erit, quod Sortes currat; adeoque Sortes neque currit, neque non currit.

2. Reg. Propositiones contrariæ nõ possunt esse simul veræ, sed possunt esse simul falsæ; adeoque à veritate unius sequitur falsitas alterius, sed non à falsitate veritas. Demonstr. 1. pars: quia dato opposito, sequitur pariter falsificatio primi principii. sint enim ambæ istæ veræ, *Omnis homo currit, nullus homo currit*, jam sequitur, quod Sortes idem curret, & non currat. nam sequitur in *Darii, omnis homo currit, Sortes est homo, ergo Sortes currit: & in Ferio, Nullus homo currit, Sortes est homo, ergo Sortes non currit.* Demonstr. 2. pars. nulla est repugnantia, quod de distinctis dicantur contradictoria, v.g. de Petro quod sit sapiens, de Paulo quod non sit sapiens, sed hoc dato, utraque contraria est falsa; nam prima falsificat universalē negativā, *nullus homo est sapiens*; secūda falsificat universalē affirmativā *omnis homo est sapiens.*

Hæc 2. pars vera est gratia formæ, sed gratia materiæ possunt contrariæ pro-

pe-

positiones mutuo repugnare etiam in falsitate, dum scilicet sunt in materia naturali, & remota. quod formaliter enim per se competit uni individuo speciei, per se formaliter competit & reliquis: & quod per se formaliter ab eo removetur, pariter removetur à reliquis. hinc dux istæ, *omnis homo est discursivus, nullus homo est discursivus*, falsæ simul esse non possunt.

3. Reg. subcontrariæ non possunt esse ambæ falsæ, sed possunt esse ambæ veræ. Demonstr. 1. pars. sint enim dux istæ, *aliquis homo est dives, aliquis homo non est dives*, quæ supponantur ambæ falsæ, jam ex prima regula earum contradictoriæ erunt eo ipso ambæ veræ. sed earum contradictoriæ sunt inter se contrariæ. ergo contrariæ erunt simul veræ contra primam partem secundæ regulæ. Demonstr. 2. pars. contrariæ possunt esse ambæ simul falsæ ex secunda parte secundæ regulæ. ergo earum contradictoriæ tunc erunt simul veræ ex prima regula. sed earum contradictoriæ sunt invicem subcontrariæ. ergo subcontrariæ possunt esse ambæ simul veræ.

4. Reg. à subalternante ad subalternatam tenet consequentia affirmativè, sed non è contrario. à subalternata ad subalternantem tenet consequentia

destructivè, sed non è contrario. Vide dicta cap. 5. de regulis penes propositiones quantas.

C A P V T VIII.

De Principiis Syllogismi regulativis.

DE his illud primum pronuncio, non solum debere esse evidentiã, sed etiam primò evidentiã, seu per se, & ex terminis nota. si enim sint nota per aliud, habent medium, quo probentur; probanda ergo erunt per syllogismum; adeoq; non poterunt facere syllogisticam evidentiã, quam in priori supponunt.

Talia sine dubio sunt, quæ Philos. tradit, explicata per duas illas orationes imperfectas, *dici de omni, & dici de nullo*. Sensus primi est: *Quidquid dicitur de subiecto distributo, dicitur de quolibet contento sub tali subiecto*. Sensus secundi est: *Quidquid removetur à subiecto distributo, removetur à quolibet contento sub tali subiecto*. Horum principiorum si termini penetrentur, & vis distributionis intelligatur, apparebit illico eorum evidentiã, & innegabilitas. Possunt autem ulterius probari, non quidem à priori, & osten-

ostensivè, sed deducendo ad impossibile, & per dicta cap. superiori. si enim hæc sit vera, *omnis homo est sapiens*, & aliquid sit sub homine, quod non sit sapiens, due contradictoriæ erunt simul veræ, nim. *omnis homo est sapiens*, & *aliquis homo non est sapiens*, adversus ibi demonstrata ex veritate primi principii. Idem sequitur, si hæc sit vera, *nullus homo est sapiens*, & aliquid sit sub homine, à quo *sapiens* non removeatur.

Hinc ulterius fit, ejusm. principia esse vera ex vi primi principii incomplexi; neque in sui veritate pendere ab illo alio, quod à nonnullis affertur, ut syllogismi regulativum, *Quæ sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se.* quod sane ut sit universaliter verum, indiget limitatione, præsertim ea, quod tertium sit distributum; adeoq; tandem reducitur ad *Dici de omni*. Propterea nec Aristoteles, nec veteres Logici aliud unquam principium attulere ad syllogismum regulandum; quam *dici de omni, & de nullo*.

Rursus ejusm. principia non regulant immediatè, nisi 4. primos propriæ figure modos directè, ac perfectè concludentes. Reliqui non regulantur ab his immediatè. Probat hoc Scotus 1. Prior. q. 7. de modis secundæ, & tertie figuræ. quia ad hoc, ut syllogismus teneat virtute isto-

istorum principiorum, debet primò dici prædicatum de subiecto, seù medio universaliter sumpto; tum aliud debet sumi sub eo subiecto. atqui hoc explicitè non fit in modis secundæ; in qua medium distributum prædicatur in utraque præmissa; adeoque nihil dicitur de ipso universaliter sumpto. Nec fit in modis tertiæ, in qua medium distributum subiicitur in utraque præmissa; adeoque nihil sumitur sub subiecto; sumi enim sub subiecto est ei subiici, non de eo prædicari. Regulantur ergo modi imperfecti ab his principiis mediatè, mediantibus scilicet primis 4 ad quos reducuntur.

Præterea ab his ipsis principiis regulatur etiam syllogismus expository, constans scilicet medio discreto, seu singulari. Latè versat hanc rem Scotus 1. Prior. q. 11. ubi prius distinguit triplicem terminum discretum. Primus est, qui significat unam solam rem; ita ut suæ significationi repugnet significare res diversas sine nova vel impositione, vel demonstratione. secundus est, qui significat unam rem singularem, & simul plures res, quibus res illa est eadem. talis terminus est *Essentia Divina*. tertius est, qui ita significat actu rem unam singularem, ut natus sit significare successivè plures, ut, inquit, *iste terminus*

Se-

Sequana, qui nunc significat aquam, quæ nunc est, & postea significabit aquam, quæ postea erit omninò diversa ab ista. Tum refert aliquorum opinionem, quod expositivus ex terminis discretis primo modo semper est bonus: non sic, qui constat ex terminis discretis secundo, & tertio modo. Sed ipse hanc reprobatur; quia sic expositivus non haberet formalem, sed materialem dumtaxat consequentiam.

Dicendum ergo syllogismum expositivum tenere vi formæ in omnibus terminis, modò reguletur per *dici de omni*, & *de nullo*; ita ut medium etiam singulare distribuatur. neque obstat, quod singulare non est capax distributionis, quia multa sub se non habet; quidquid enim sit de distributione positiva, est certè capax distributionis negativæ, ita ut sensus ejus propositionis, *Sortes currit*, sit iste, *nihil est Sortes, quod non currat*. hæc distributio si servetur, semper erit bona consequentia.

Hinc apparet, illum expositivum, *Essentia Divina est Pater, Filius est Essentia Divina, ergo Filius est Pater*, non rectè concludere; quia ut concludatur, debet major sic exponi, *nihil est essentia Divina, quod non sit Pater*: quæ tamen est propositio falsa, arguitur ergo à me-
dio

dio non distributo, adeoque nihil concluditur. Similiter peccat iste; *Sequana fuit à centum annis: hac aqua est Sequana: ergo hac aqua fuit à centum annis.* major enim non distribuitur; aliter esset falsa sic exposita, *nihil est, vel fuit sequana, quod non fuit à 100. annis.* idem dic de expositorio negativo regulando per *dici de nullo.*

C A P V T I X.

Leges Syllogistica generales.

1. **R**egula est. Ex puris particularibus (idem est de indefinitis in materia contingenti, quæ particularibus æquivalent) nihil sequitur.

Præsens regula intelligenda est primò de consequentia syllogistica; nam extrà syllogismum multæ sunt bonæ consequentiæ ex particularibus deductæ 1. in conversione. 2. in æquipollentia. 3. dum arguitur à copulativa ad singulas copulatas. 4. dum arguitur à disjuncta ad disjunctivam, &c.

Intelligenda est secundò, ut medius terminus sit particularis; si enim sit terminus discretus, consequentia est bona: ut, *quidam homo est Sortes: quoddam album est Sortes, ergò quoddam album est ho-*

homo. quam consequentiam esse bonā, demonstro per reductionem ad impossibile sic: *nullum album est homo; Sortes est quoddam album. ergo Sortes non est homo*; qui est syllogismus in Ferio, & conclusio contradicit convertenti majoris primi syllogismi. Ratio est; quia terminus discretus quoad vim inferendi æquivalet termino communi distributo; perindè est enim Sortes, ac omnis Sortes: quia cum sit essentialiter unus, unus ipse est omnis ipse.

Intelligenda est tertiò, ut medium particulare non sumatur in minori cum relativo identitatis; aliter consequentia est recta, ut patet in hoc syllogismo: *aliquod album est Sortes, & illud est currens, ergo aliquod currens est Sortes*. Ratio est; quia tale relativum servat in medio constantiam suppositionis; adeoque tollit impedimentum illud, ratione cujus particulares non concludunt.

Cæterum si præmissæ sint ambæ particulares, & medium stet confusè, consequentiam non valere, demonstr. i. ex regula consequentiæ, juxta quam ex vero non potest sequi falsum; at sequeretur, si puræ particulares concluderent; ut constat in exemplo: *aliquod animal est homo: aliquis equus est animal; ergo aliquis equus est homo*.

De-

Demonstr. 2. syllogismus non concludit, nisi reguletur per *dici de omni*, aut de *nullo*. sed ubi medium est particulare, per neutrum regulatur; quia nihil sumitur sub subiecto distributo, sed solum confuso. ergo.

2. Reg. Ex puris negativis nihil sequitur. Hæc etiam regula limitanda est ad syllogismum, extrâ quem multæ sunt consequentiæ bonæ ex negativis puris, in conversione scilicet, æquipollentiæ, &c.

Intelligenda est secundò de syllogismo, in quo negativa non æquivalet affirmatiæ, ut accidit, dum medium simpliciter sumptum in majori, sumitur in minori cum relativo diversitatis. quare rectus hic est: *Nullum animal currit: nullus homo est aliud ab animali: ergo nullus homo currit*. hoc autem contingit; quia major æquivalet universali affirmatiæ, *omnis homo est animal*; adeoq; syllogismus re ipsa est in *Celarent* Idem accidit, dum medium variatur per æs finitum, & infinitum; ista enim est bona consequentia, *Nullum non animal est homo, nullus lapis est animal, ergo nullus lapis est homo*. sed major, in qua ly *non* stat infinitanter, convertitur in hanc, *nullus homo est non animal*, ex qua sequitur hæc alia, *nullus homo non est*

est animal; & hinc rursus, quod omnis homo est animal, per regulam æquipollentia, quare syllogismus positus re ipsa est in *Camestres*.

Aliter potest variari terminus pænes finitum, & infinitum, ut teneat ex negativis consequentia, dum scilicet terminus aliquis finitus negatur de uno, & idem infinitus negatur de eodem; tunc enim sequitur conclusio negativa de secundo adiacente. Exemplum est: *Nullus homo est lapis: nullus homo est non lapis; ergo nullus homo est.* quæ consequentia tenet vi alterius syllogismi: *Omne, quod est, est lapis, vel non lapis: nullus homo est lapis, vel non lapis: ergo nullus homo est.* quare prior est syllogismus non perfectus, sed inchoatus, qui tandem reducitur ad *Camestres*.

Cæterum in syllogismo, qui conficitur præcisè ex tribus terminis in modo, & figura, nihil sequi ex puris negativis, demonstr. 1. quia secus ex vero sequeretur falsum: ut videre est in hoc exemplo: *Nullus lapis est vivens: nullus homo est lapis: ergo nullus homo est vivens* Demonstr. 2. ut syllogismus negativus concludat, regulandus est per *dici de nullo*: quod non fit in puris negativis; nõ enim ostenditur minor extremitas contenta sub medio distributo, sed potius ab eo

removetur, nihil ergo concluditur; quia evidens est, quod removetur ab uno, posse non removeri ab alio disparato.

Hinc fit, nec concludere syllogismum ex præmissis formaliter affirmativis, & negativis æquivalenter, ut est videre in hoc: *Omnis homo differt à planta, omnis ilex differt ab homine, ergo omnis ilex differt à planta*. Accedit & aliud hujus syllogismi vitium, quod variatur mediū; nam in majori subiicitur *homo*, in minori non subiicitur *homo*, sed *differeus ab homine*.

3. Reg. medius terminus semper excludi debet à conclusione. Ratio est; quia vis syllogistica in eo est tota, ut ex connexionem, quam habent extrema cum medio distributo, arguantur connexa inter se. sic igitur arguo. In conclusione non debet poni, nisi quod probatur; quod enim probat, est in præmissis. sed sola connexio extremorum inter se est, quæ probatur. hæc igitur sola statui in conclusione debet, in qua perinde nihil de medio enunciandum.

4. Reg. medium in altera saltem præmissarum debet distribui. Ratio est; quia secus non regulatur syllogismus per *dici de omni, & de nullo*, ut patet.

5. Reg. Distributio medii debet esse perfecta. hinc iste syllogismus non conclu-

cludit: *Omne animal fuit in arca Noe: bucephalus est animal: ergo bucephalus fuit in arca Noe.* animal enim in majori non distribuitur perfectè pro singulis generum, sed imperfectè pro generibus singulorum. Et quidem medium distributum sic imperfectè, relatè ad individua non est distributum. nihil ergo ex 4. reg. conficitur relatè ad individua. quod si in minori pro *bucephalo* ponatur *equus*, pro individuo scilicet species, consequentia est recta, quia quoad species medium est distributum.

6. Reg. Si in conclusione aliqua extremitas distribuatur, quæ non fuit distributa in præmissis, consequentia non tenet; ut patet in exemplo: *Omne album est disgregativum, aliquis homo est albus, ergo omnis homo est disgregativus.* Ratio est; quia eo modo extremitas participat extremitatem, ut participat medium, quod est ratio participandi extremitatem. adeoque si non secundum se totam participat medium, non potest secundum se totam participare extremitatem. Eodem vitio laborat hic alius syllogismus: *Omne animal est vivens, nulla planta est animal, ergo nulla planta est vivens.* nam vivens in majori stat confusè, in consequenti distributivè. Undè termini non sunt tres, sed quatuor; aliud

aliud enim est vivens, quod in majori affirmatur de animali, aliud, quod in cōsequenti negatur de planta. Rursus nec regulatur hic syllogismus per *dici de nullo*; quia nihil sumitur sub planta, quæ una est in præmissis negativè distributa.

7. Reg. Conclusio semper sequitur debiliorem partem. Hæc regula plures habet sub se partes, quæ sunt scorsim enucleandæ.

Prima est. si ex præmissis altera sit particularis, conclusio est necessariò particularis. constat ex dictis in 6. reg.

Secunda est. Si ex præmissis altera sit negativa, conclusio est necessariò negativa; aliter nulla est, ut apparet in exemplo *nullum animal est planta, omnis homo est animal, ergo omnis homo est planta*. Demonstr. syllogismus, in quo præmissa est negativa, regulatur per *dici de nullo*. hoc autem petit, ut removeatur extremum ab extremo, quod removeretur à medio distributo. conclusio igitur talis syllogismi debet extremum ab extremo removeere; adeoque debet esse negativa.

Cæterum quoad veritatem, & necessitatem conclusionem non semper sequi partem debiliorem, constat ex regulis consequentiæ, per quas ex falso potest sequi verum, ex contingenti, aut impossibili-

fibili necessarium. Quamquam si bene attendantur, quæ superius in earum regularum probationem attuli, fortasse reperietur, præsentem in iis regulam non falsificari formaliter; quia falsum, dum probat verum, venit ut verum: & contingens aut impossibile sumuntur ut necessaria, dum probant necessarium. Accedit, quod veritas, & necessitas conclusionis in tali casu accipiuntur, ab objecto, non à præmissis. quare potest in his conclusio, non sumpta ut conclusio, excedere præmissas, quatenus habet aliam causam, à qua perfectionem trahat. Cæterum si sumatur præcisè ut conclusio, & ut non habens aliam causam præter præmissas, non potest non sequi falsitatem earum, & contingentiam: quemadmodum non potest non sequi probabilitatem, infirmitatem, inevidentiam aut utriusque, aut alterius ex præmissis, sumpta item ut conclusio est; sed potest non sequi sumpta ut propositio est aliunde probata, aut demonstrata.

Porro quod conclusio quæ talis sequatur partem debiliorem quoad alias imperfectiones præmissarum. modò numeratas, nihil ad rem præsentem. sequitur enim ex principio non logico, sed physico; quia scilicet effectus excedere non potest perfectionem suæ causæ: quod

▲▲▲

Aristoteles protulit sub iis terminis ,
*propter quod unumquodq; tale , & illud
 magis .* quamvis autem una præmissa
 sit inevidens, totum eo ipso antecedens
 est inevidens , quia malum ex singulis
 defectibus . quare non potest consequens
 esse evidens , & sic de aliis imperfectio-
 nibus.

C A P V T X.

*Leges singularum figurarum propria.
 Pro modis directis prima.*

1. **R**egula . In modis directis pri-
 mæ figuræ major non potest
 esse particularis . Dem. aliter medium
 non esset distributum ; adeoque nec re-
 gularetur syllogismus per *dici de omni* ,
 nec per *dici de nullo* .

2. Reg. In iisdem modis minor non
 potest esse negativa . Dem. 1. quia dum
 syllogismus regulatur per *dici de omni* ,
 nullam patitur propositionem negativã .
 dum vero regulatur per *dici de nullo* ,
 exigit , ut in minori extremitas sumatur
 sub medio distributo . sumi autem sub
 medio est illi subiici affirmativè . requi-
 ritur ergo minor affirmativa .

3. Reg. tantum 4. sunt modi con-
 cludendi directè in prima figura . Dem.

ex

ex modò dictis . nam mater in his semper est universalis , sed variabilis per affirmationem , & negationem ; minor semper affirmativa , sed variabilis per universalitatem , & particularitatem . istarū autem possibilis non est , nisi quadruplex combinatio . Nam vel universalis est affirmativa ; & hæc potest habere sub se minorem universalem ; atque ità habetur *Barbara* : vel particularem ; atq; ità habetur *Darii* . vel universalis est negativa , & si hæc habeat minorem universalem , existit *Celarent* : si particularem , *Darii* .

4. Reg. Omnes isti 4 modi sunt consequentiæ formales ; quia regulantur immediatè per posita principia infallibilia , & evidentia . Debent tamen servari tres conditiones . 1. quod medium in majori perfectè distribuatur . 2. quod fervetur omnimoda identitas terminorum . 3. quod termini iidem teneantur uniformiter secundum Logicas passionnes , suppositionem scilicet , appellationem , ampliationem , &c .

Pro modis ejusdem figuræ indirectis nihil addo ; quia non est in his primæ , & secundæ regulæ exceptio , nisi in *Fapesmo* , & *Frisefom* . qui tamen modi reductivè sunt *Ferio* , hujusque proinde leges æquivalenter servant .

K

Pro

Pro modis secunda.

PRO hac, & sequenti figura illud universaliter noto, non afferri pro istis, nisi modos directè concludentes, in quibus scilicet extremum minoris subiicitur extremo majoris; modi enim concludendi indirectè cum addant novam imperfectionem suprâ imperfectionem figuræ, ambages erunt potius, quam syllogismi; ideoque vulgò omittuntur.

1. Regula. Ex majori particulari in secunda figura nihil sequitur. Dem. aliter ex vero sequeretur falsum; ut est in hoc syllogismo: *aliquod vivens non est animal, omnis homo est animal, ergo aliquis homo non est vivens.* in quo & vivens in majore confunditur, in conclusione distribuitur cont. 6. reg. cap. sup. & animal, quod est medium, in minore confunditur; adeoq; homo, qui sumitur sub ipso, non rectè in consequenti excludit à se vivens.

2. Reg. Ex puris affirmativis in secunda figura nihil sequitur. Dem. quia dato opposito, habentur eadem inconvenientia; ut videre est in exemplo, *Omnis homo est animal, omnis equus est animal, ergo omnis equus est homo.* Et quidè medium in his nunquam distribueretur,
cum

cum in affirmativis prædicatum semper supponat confusè ex 3. reg supposit.

3. Reg. Conclusio secundæ figuræ semper est negativa. Dum altera præmissarum est negativa, conclusio semper est negativa ex 7. reg. cap. sup. sed ex præcedenti semper altera hujus figuræ præmissa est negativa. ergo.

4. Reg. Quatuor tantum sunt combinationes utiles secundæ figuræ. Dem. Dum ambæ præmissæ sunt universales, modo altera sit affirmativa, altera negativa, bonus est syllogismus: ex quo sunt primæ duæ combinationes utiles in *Cesare*, & *Camestres*: quas rectè concludere, constat reducendo. Rursus si majori universali negativæ apponatur minor particularis affirmativa in *Festino*: aut majori universali affirmativæ subdatur minor particularis negativa in *Baroco*; non minus recta est consequentia. nec possibilis est alia combinatio, quin fiat contrà aliquam ex regulis demonstratis. ergò.

Pro modis tertiæ.

1. **R**egula. Ex minori negativa in tertiæ figura nihil sequitur. ostenditur in exemplo: *Omnis lapis est substantia, nullus lapis est homo, ergo aliquis*

K 2 *quis*

quis homo non est substantia. Ratio est; quia major extremitas non distributa in majori distribuitur in conclusione: ex quo fit, ut ex vero sequatur falsum, &c.

2. Reg. Conclusio in hac figura sēper sequitur particularis. Dem. quia si liceret inferre conclusionem universalem, maximè dum utraque præmissa est universalis; dum enim altera est particularis, conclusionem esse particularem constat ex 7. reg. cap. sup. at neque tunc licet; quia duplex est in hac figura combinatio utilis universalium præmissarum, altera, in qua utraque sit affirmativa in *Darapti*: altera, in qua major sit negativa, & minor affirmativa in *Felapton*; nam tertia, in qua major sit affirmativa, & minor negativa, exclusa est per primam regulam: quarta, in qua utraque sit negativa, excluditur per secundam cap. sup. at si in *Darapti* conclusio esset universalis, ex vero sequeretur falsum, ut patet in hoc exemplo, *Omnis stella est lucida, omnis stella est corpus, ergo omne corpus est lucidum*. Ratio est: quia arguitur à non distributo ad distributum; corpus enim confunditur in minore, & distribuitur in conclusione. Idem accidit in *Felapton*, in quo cum minor sit affirmativa, prædicatum ejus non distribuitur. perperam ergo distribu-

buèretur in consequente.

3. Reg. sex tantùm sunt tertiæ figuræ combinationes ad concludendum utiles. Et quidem in præcedenti ostensũ est, combinationes utiles utriusque præmissæ universalis non esse in hac figura, nisi duas. His adde, quod cum minor negativa esse non possit ex prima, consequens est, ut combinationes ex universali, & particulari nõ supersint, nisi quatuor. ex particulari, & universali affirmativis in *Disamis*: ex universali, & particulari affirmativis in *Datifi*: ex particulari negativa, & universali affirmativa in *Brocardo*: ex universali negativa, & particulari affirmativa in *Ferison*.

Omnes istæ combinationes probantur utiles per reductionem. reliquæ probantur inutiles; quia peccant contra aliquam ex regulis stabilitis.

CAPVT XI.

Leges Syllogismorum modalium.

1. **R**egula. ex utraque præmissa de necessè fit eodem modo syllogismus in qualibet figura, ut ex utraq; de inesse. Dem. in omni consequentia bona si antecedens est necessarium, necessarium est etiam consequens. si ergo utrique præmissæ in quavis figura syllogizatae addi potest modus de necessè, idem potest, & debet addi consequenti; quia similiter consequens est necessariū, & ut tale sequitur ex antecedenti.

2. Reg. ex utraque præmissa de possibili constituyente unum antecedens possibile in quavis figura sequitur consequens de possibili. Dem. ut præcedens, ex regula consequentiæ, quod ex vero non nisi verum, adeoque ex possibili non nisi possibile. Dixi, *constituyente unum antecedens possibile*, quod non solum importat præmissas posibles, sed etiam compossibiles, ut dictum est cap. 4. §. Pro 9 reg. hinc non sequitur, *Possibile est omne currens esse equum, possibile est omnem hominem esse currentem, ergo possibile est omnem hominem esse equum*. quia præmissæ si perpendantur, implicite repugnant.

gnant. Hinc est discrimen inter modales de necessè, & de possibili; quia omnis necessaria est cuilibet necessariæ con-necessaria: sed non omnis possibilis est cuilibet possibili compossibilis.

3. Reg. Ex utraque præmissa de impossibili non sequitur vi formæ conclusio de impossibili. Dem in exemplo: *Impossibile est omnem lapidem esse animal: impossibile est omnem hominem esse lapidem: ergo impossibile est omnem hominem esse animal.* Ratio est; tum quia ex impossibili sequitur quodlibet; tum quia præmissæ æquivalent puris negativis, ex quibus nihil sequitur.

4. Reg. Ex utraque præmissa de contingenti stricto non sequitur vi formæ conclusio de eodem contingenti. Ostenditur in hoc syllogismo: *Contingit omnem hominem moveri: contingit omnem currens esse hominem: ergo contingit omnem currens moveri.* Ratio est; quia ex contingenti sequi potest tum contingens, tum necessarium.

5. Reg. Ex una de necessario, & altera de inesse nunquam sequitur vi formæ conclusio de necessario. Hæc regula sic universaliter statuta non admittitur communiter à summis. mihi tamen est evidens, eamque ostendo cum Scoto 1. Prior. q. 23. in 4. p. primæ. Indubitatum

enim est apud omnes, quod si in his major sit de inesse, & minor de necessario, conclusio non sequitur de necessè. Patet in exemplo syllog. affirm. *Omne animal movetur, necessè est omnem hominem esse animal, ergo necessè est omnem hominem moveri.* & in ex. negativi. *Nullum animal est album: necessè est omnem hominem esse animal; ergo necessè est nullum hominem esse album.* Ratio est; quia ex quo extremum necessariò continetur sub medio distributo, sequitur, quod prædicatum dictum de medio, necessariò, aut contingenter tribuatur extremo, prout medio necessariò, aut contingenter idem tribuitur. non ergò sequi in tali casu potest, nisi vi materiæ, ut extremum de extremo necessariò dicatur.

Idem est, etiamsi major sit de necessario, quod vulgò negant. sed ostenditur prius in syllog. affirm. *Necessè est omnem hominem esse animal; omne album est homo; ergo necessè est omne album esse animal.* tum in negativo: *Necessè est nullum hominem esse lapidem; Omne calidum est homin;* ergo *necessè est nullum calidum esse lapidem.* Ratio est; quia quod necessariò tribuitur medio distributo, non necessariò tribuitur cuicumque contento sub tali medio, nisi illud necessariò contingatur. Si enim contingatur solum contin-

tingenter, sicuti contingenter de illo dicitur medium, ita & poterit contingenter de illo dici prædicatum medii. Atqui extremum quandoque continetur sub medio solum contingenter, ut patet in datis exemplis. ergo quamvis major sit de necesse, si de inesse sit minor, potest sequi conclusio non de necesse.

6. Reg. Ex una de possibili, & altera de inesse semper sequitur conclusio de possibili. Dem. r. quia in nullo modo ullius figuræ est in contrarium instantia. 2. quia possibile ut est quid commune necessario, & contingenti, involuitur in quavis propositione vera; nihil enim est verum, quin possibile sit ita esse, ut dicit. atqui ex vero non sequitur, nisi verum. ergo ex possibili, & vero in præmissis assumpto sequitur possibile.

Sed hic etiam apponenda conditio secundæ reg. ex cuius defectu non sequitur: *Possibile est omne album esse equum: omnis homo est albus; ergo possibile est omnem hominem esse equum.*

7. Reg. Ex una de impossibili, & altera de inesse non sequitur vi formæ conclusio de impossibili. Patet ex dictis in quinta. nam similiter hæc consequentia est nulla. *Impossibile est omnem hominem esse lapidem: omne calidum est homo: ergo impossibile est, omne calidum esse lapidem.*

K

5

Ra-

Ratio proportionaliter est eadem ; quia quod necessariò removetur à medio , nõ necessariò removetur ab extremo , nisi extremum necessariò contineatur sub medio.

8. Reg. ex una de contingenti , & altera de inesse non sequitur vi formæ conclusio de contingenti. Patet ex quarta , si dato ibi syllogismo apponas hanc minorem, *omne currens est homo.*

9. Reg. Ex una de contingenti , & altera de necessè non potest sequi conclusio de necessè. Patet ex quinta.

10. Reg. Ex una de contingenti , & altera de necessè in modis perfectis sequitur conclusio de contingenti . ut , *Necessè est omnem hominem esse animal: contingit omne album esse hominem : ergo contingit omne album esse animal.* vel : *Contingit omne animal esse album : Necessè est omnem hominem esse animal : ergo contingit omnem hominem esse album.*

&c. Demonstr. convenientia extremorum est contingens eo ipso , quod alterum eorum contingenter convenit medio , & alterum necessariò . sed hoc contingit in præmissis modalibus ità dispositis , ut per se patet . ergo sequitur conclusio , in qua convenientia extremorum est contingens : & per consequens conclusio de contingenti, ma: prob. talis enim

enim convenientia extremorum, nec potest esse impossibilis, ut constat; nec necessaria; si enim A potest stare sine B potest stare sine omni eo, quod est essentialiter cum B cōnexū, quia juxta regulā consequentiæ 6. cap. 4 demonstratam, quod est connexum cum A, est connexum cum omni eo, quod est cum A connexum; & per consequens si cum aliquo connexo cum A non connectitur, nec connectitur cum ipso A. Restat ergo ut talis extremorum convenientia sit contingens.

C A P V T XII.

Regula ad Fallacias dignoscendas.

Fallacias perinde est dignoscere, ac solvere. Jam verò huic uni operi hætenus est laboratum; quicumq; enim syllogismi peccant adversum aliquam ex regulis consequentiæ hætenus traditis, fallaces sunt, & non rectè concludunt. Quia tamen ab Aristotele, & aliis traduntur præterea nomina fallaciarū, quæ solent in syllogismis committi, eas hic brevissimè adducam, & explicabo.

I. Acquivocatio est fallacia proveniens à dictione significante plura,

K 6 qui-

quibus non est una cōmunis ratio; unde terminus medius pro alio stat in una, pro alio in altera præmissa. ex. g. *Quodcumq; ridet, habet os: pratum ridet: ergo habet os.*

2. Amphibologia est æquivocatio non in dictione, sed in oratione: ut, *Qui littus arat, terram scindit: Qui operam perdit, littus arat: ergo qui operam perdit, terram scindit.*

3. Fallacia sensus compositi, & divisi habetur, cum ab uno ad alterum arguitur: quæ consequentia nunquam tenet vi formæ. hinc non valet: *Nullum album potest esse nigrum: omnis paries est albus: ergo nullus paries potest esse niger.* major enim est solum vera in sensu cōposito albi cum nigro, consequens in sensu diviso albi à nigro. similiter hæc non valet: *Omnis paries potest esse niger: aliquod album est paries: ergo potest aliquod album esse nigrum.* in quo arguitur à sensu diviso ad compositum. Huc reducuntur variationes appellationum à formali in materialem, aut è converso; sic. *Hic equus est Pater: hic equus est tuus: ergo hic equus est Pater tuus. & Sortes est bonus, & est Philosophus, ergo est bonus Philosophus.*

Sed hic noto, ut non teneat universim vi formæ à divisis ad conjuncta (quod

pa-

in multis exemplis, aliisquæ sexcentis, teneat, tamen non raro ratione maneat. Quod si apponantur duæ conditiones in ejsdem consequentia servandæ, tenet, sed tenebit, & per consequens potest appellari consequentia formalis. Prima est, ut non varietur appellatio. idcirco non tenet, *Serius est bonus, & est pistor, ergo est bonus pistor*. quia in antecedente *bonus* appellat *Serium*, in consequente *pistorem*. Secunda est, ut determinatio non transeat à determinando uno ad determinandum aliud. hinc non tenet, *si scis tantum tres homines currere, ergo tantum tres homines currunt*. nam *ly* determinat in antecedente verbum *scis*, & facit sèsum divisum ab adjectivo prædicati: in consequente contra. Hinc est, ut si prædicata sint absoluta, & necessaria, semper teneat à divisis ad coniuncta; quia in his nulla est variatio appellationis, quæ est præcipua hujus fallaciæ causa. hinc valet, *Petrus est animal, & est rationalis. ergo est animal rationale*.

4. Figura dictionis fallit per dictionum similitudinem, & habetur præsertim cum mutatur clam medium per mutationem occultam prædicamenti sic: *Quod emisisti, comedisti: carnem crudam emisisti: ergo crudam comedisti*. in quo
subic-

subiectum majoris stat pro carnis substantia, à qua fit transitus in minore, & consequentia ad carnis cruditatem, quæ est ejusdem qualitas; adeoque mutatur quid in quale.

5. Fallacia accidentis habetur cum subiecto tribuitur, quod est proprium accidentis, aut vice versa. Accidens autem dicitur à Philosopho prædicatum non quodcumque, sed quod est subiecto ex parte idem, & ex parte diversum. Hoc autem notandum pro Nominalibus, qui, dum in materia de modorum distinctione adversus ipsos arguimus, semper à nobis committi autumant fallaciam accidentis; cum tamen juxta ipsos prædicatum sit omninò idem cum subiecto. Exemplum fallaciæ est: *Veniētem video: Coryscus est veniens: ergo video Coryscū.* Consulatur regula 4. appellat. cap. 2. similis est illa: *homo est species: Petrus est homo; ergo Petrus est species.* de qua vide quæ latè dicam lib. 2.

6. A secundùm quid ad simpliciter est deceptio procedens ex eo, quod duo ista confunduntur, & ab uno aliud inferatur. ut si arguatur Sortes bonus ex eo, quod sit bonus medicus, aut Sortes esse, quia est cognitus. quæ consequentiæ nullæ sunt, quia procedunt à dicto secundùm quid, & cum addito diminvente ad dictū
sim-

simpliciter, & sine addito. Idem contingit ex opposito, si ex prædicato simpliciter tali inferatur idem cum addito, ut, si, quia reddenda sunt arma domino, concludatur eadem reddenda domino furioso.

7. Habetur ignorantia Elenchi (est Elenchus, seu Redargutio syllogismus probans contradictoriam propositionis concessæ) cum adversarius reducitur apparenter ad negandum, quod concessit, cum reverà, quod infertur, non sit oppositum concessi; atq; adeo peccatur contra leges oppositionis. ut si quis asserens, *Aethiopem esse album secundum dentes*, redarguatur probando, *Aethiopem non esse album*. Huc revoco genus quoddam argumentationis, quod novi quibusdam Recentioribus familiare; qui quidem, ut clauum clavo trudent, *si tu*, inquit, *hoc dicis; & ego hoc aliud astruam*; quam ego solitus sum appellare Reductionem ad impossibile disparatum; quia nec est propositio opposita dicto, nec impossibile, quod sequitur ad dictum; ut patebit in decursu.

8. Petitio principii committitur, cū conclusio ipsa assumitur in sui probationem. Conclusio appellatur principium, quia primò proponitur, ut ad ipsam probatio dirigatur. dicitur autem peti, cum

eadem sub iisdem, aut aliis verbis ad se confirmandam adducitur. Talis est probatio, in qua assumitur pro medio definitio quid nominis, ut ostendam infra 1.4.q.2 c.3.

9. Fallacia consequentis habetur, cum invertuntur bonæ consequentiæ leges, ut si ex consequente ad antecedens arguatur affirmativè, aut ex antecedente ad consequens negativè adversus stabilita cap.4.

10 Non causa ut causa habetur, cum aliquid absurdi alicui tribuitur, quod non ab ipso, sed aliundè principaliter derivatur: ut si quis vites excindi jubeat, quod multi ebrii fiant; cum tanta ebrietas non tam vini, quam abutentis vino sit effectus.

11. Ultima est fallacia plurium interrogationum per modum unius, ut si petatur, sit nè Sortes homo, & asinus? cui interrogationi si affirmativè respondeas, inferet sophista, Sortem esse asinū: si negativè, inferet, Sortem non esse hominem. Hujusmodi interrogationibus captiosis occurrendum multiplici responsione. potest etiam adhiberi una responsio negativa; cum enim sit copulativa, ad ejus falsitatem satis est falsitas alterius copulatae.

CA-

CAPUT XIII.

De Regulis obligationum.

DE obligationibus tractant veteres summulistæ, Occam 3. p. Log. à cap 38. Venetus tract. 5. cap. 1. Martinus Malenfelt in speciali de obligatoriis tractatu, & alii. Est autem utile Logicam obligationem, ejusque regulas noscere ad rectè disputandum; est enim obligatio, quæ resultat ex quadam specie contractus arguentem inter, ac defendentem, & habet plures species.

I. Est Positio, quæ habetur, cum arguens ponit, seù supponit aliquid ut verum, & defendens illud idem ut verum acceptat. Prima hujus regula est, quæ ostendit, quando sit acceptanda: & dicitur universim, quod omne possibile positum est admittendum. De positione impossibilis rectè distinguit Occam, quod absolutè nullum impossibile est recipiendum, ut verum: quod per se patet: sed potest recipi conditionatè, & in ordine ad aliquam consequentiam ex eo inferendam. quare si quis tibi ponat istam, *Spiritus Sanctus non procedit à Filio*, non est acceptanda, sed reiicienda. at si eam
po-

ponat, ut videat, an ex ea sequatur indistinctio Patris à Filio, est admittenda. Aliæ sunt regulæ Positionis, quæ ostendunt, ad quid teneatur, qui eam admittit, & dicitur propterea *Obligatus*, intrâ tēpus obligationis. Istæ autem quamvis multæ à Summulistis traditæ ad duas reducuntur. 1. tenetur ad omnes regulas consequentiæ, quare omne pertinens sequens ad positum, concedendum: omne pertinens repugnans posito, negandum. 2. ad impertinens intra tempus obligationis respondendum juxtâ suam cujusque qualitatem, ut verum concedatur, negetur falsum, dubium dubitetur.

2. Species est *Depositio*, quæ habetur, cum arguens statuit aliquam propositionem sustinendam negativè, in eamque promittit defendens. ex quo apparet, omnem positionem unius esse simul contradictoriæ depositionem; qui enim sustinet affirmativè unam, tenetur alterâ contradictoriam negativè sustinere. quapropter quæ sunt positionis regulæ, eadem proportionaliter sunt depositionis.

3. est *Casus*, qui quidem ad Positionem reducitur, nisi quod *Casus* semper est in singularibus: ut si dicas, *Detur Casus, quod Sortes sit albus*. tres de hoc regulas tradit Occam. 1. ut nunquam recipia-

piatur casus, nisi particulare certifice-
tur. 2. ut nunquam casus admittatur ad
sustinendū impossibile: quod mihi vide-
tur intelligendum de admissione abso-
luta, non de conditionata. 3. ut casus nō
recipiatur repugnans actui responsio-
nis: ut si arguens portat casum, quod de-
fendens sit mortuus.

4. Obligationis species est petitio,
quæ obligat ad aliquem actum pertinē-
tem ad respondentis officium, ab eoque
exercendum. Dat Occam hoc exemplū,
ut si opponens dicat: *Peto ut concedas
primam propositionem à me proponendā:*
quæ petitio, inquit, recipienda est. Ego
verò non eam reciperem. quid enim, si
mihi deinde ponat, me esse asinum? Ra-
tionabilius ait, peti posse, ut concedatur
quælibet propositio consequens ad con-
cessam; cui petitioni consentiendum à
respondente omninò. Addit demum
huic obligationi non magnum esse locū
in scientiis.

5. Est Dubitatio, quæ ponit aliquid
ut dubium. cujus hæ sunt regulæ. 1. ad
dubitatum tempore dubitationis recur-
rens semper respondendum est dubiè. 2.
dubiè item est respondendum ad omne
pertinens repugnantia: quia dubium
utramque partem contradictionis affi-
cit. 3. si consequens dubitati sit falsum,
non

non potest negari (quidquid dicat Occā)
 quia dum negatur, sumitur ut falsum:
 hæc autem sumptio tollit dubitationem
 antecedentis, quia falsum non potest se-
 qui, nisi ex falso. hoc autem obligationi
 repugnat. 4. si consequens dubitati sit ve-
 rum, debet concedi; quia veritas conse-
 quentis ut stat cum falsitate, ita & à for-
 tiori cum dubio antecedentis. 5. Ad im-
 pertinent. respondendum juxta cujusque
 qualitatem.

6. Est Institutio, cum novum voca-
 bulum, aut nova vocabulo significatio
 imponitur pro tempore disputationis, &
 non ulterius duratura. quod contin-
 git, vel ut brevior sit locutio: vel quia
 disputatur de re ignota, pro qua institu-
 ta jam vocabula non suppetunt. De hac
 unam regulam statuit Occam ad-
 versus sophistas in materia

Insolubilium: de quibus

vide lib. 3. q. 3.

cap. 4.

CA-

C A P V T XIV.

Definitionis, ac Divisionis Leges.

Definitio alia est quidditativa, alia descriptiva, alia nominalis. prima dicitur absolutè definitio: secunda descriptio: tertia interpretatio, seu definitio quid nominis.

Definitio propriè dicta est oratio indicans quid est esse rei per essentialia. Ut sit bona, has habere debet conditiones, 1. ut sit clarior definito non quidem sèper secundùm voces, sed secundùm rem; debet enim explicare intimam rei naturam, & prædicata. Ex quo habes, quam sit ridicula, & puerilis obiectio, quam nonnulli contrà Aristotelem instruunt, ut probent definitionem esse potius rei obscurativam, quam declarativam; *quisque enim, inquit, intelligit, quid dicas, dum dicis hominem: sed non, si dicas esse animal rationale.* hoc namque ut sit verum de vocibus, his tamen penetratis, hominis substantiam per *animal rationale* melius, quam per *hominem* tenes. 2. ut convertatur cum definito; cū enim explicet naturam, explicat consequenter, quod est rei propriissimum; proprium
au-

autem convertitur: aliter non est proprium, sed commune. 3. ut constet ex genere, & differentia: in rei enim cuiusque natura sunt prædicata, per quæ cum aliis convenit, & ab aliis secernitur. 4. ut non apponatur in definitione nisi ultimum genus, & ultima differentia. nam & ultimum genus omnia superiora continet: & donec apponatur ultima differentia, res ipsa non explicatur. 5. demum ut non peccet per excessum, aut per defectum.

Descriptio est, in qua pro prima & essentiali rei differentia ponitur proprium, ut si describas hominem, *animal admirativum*. Hujus conditio est prima, ut sit clarior descripto. secunda ut proprium, quod additur, sit in quarto modo: sic enim conficitur rigorosa descriptio, quæ convertatur cum descripto.

Interpretatio sæpè est una nominis ethymologia, ut si *hominem* dicas vocem ab *humo* derivatam. sed apud Logicos rigorosa interpretatio, seu *quid nominis* definitio est ea, quæ præcedit omnem de se quæstionem, & est nata evadere definitio quid rei, dum ad quæstionem, *an est*, respondetur affirmativè. sic dum ante quæstionem de compositione continui punctum definitur, *Id cuius nulla pars est*, hæc non est nisi nominis notio,
de

de qua convenit inter disputantes. tum verò Zenoni affirmanti continuum cōponi ex punctis, hæc eadem erit definitio *quid rei*: Aristoteli neganti puncta hæc eadem erit definitio sola *quid nominis*; non enim habet rem, pro qua supponat.

Præter has est apud summulistas alia definitio, quæ dicitur *data per additamentum*: & habetur, cū in definitione rei ponitur aliquid rei omninò extrinsecū; ut si dicas; *albedo est color disgregativus visus*. visus enim est potentia omninò extrinseca albedini, & colori. Hinc habes, quod definitio, quæ appellatur à Recentioribus *causalis*, reducitur vel ad quidditativam, si sit data per causas intrinsecas materialem, & formalem, quæ sunt rei constitutivæ: vel ad definitionē *per additamentum*, si sit data per causas extrinsecas, efficientem scilicet, & finalem.

Sit jam 1. Regula. Nec ratio ulla transcendens, nec ratio ulla simplex capax est definitionis rigorosæ. Nam ratio transcendens non habet aliam rationem superiorem, per quam tanquam per genus definiatur; nec ratio simplex habet rationem communem, & propriam; aliter non esset simplex, sed composita.

2. Reg. In nullius bona definitio

po-

poni rectè potest ratio aliqua transcen-
dens. tum quia transcendentia non sunt
genera, ut infra probabitur. tum quia
sunt notissima, & frustra proinde addun-
tur. tum præcipuè quia definire est rem
circumscribere, adeoque limitare, di-
stinguere, ac separare. sed transcenden-
tia non sunt nata separare, ac distingue-
re. ergo nec definire.

3. Reg. Res non definitur ut in se,
sed ut in anima, adeoque in suppositione
non personali, sed simplici. Prob. tum
quia definire est terminus non primæ,
sed secundæ intentionis, qui termino
primæ appositus facit illum stare non
personaliter, sed simpliciter, ut patet ex
5. reg. suppos. c. 1. tum quia definire est
explicare: non explicatur autem res ut
in se, sed ut in anima sub conceptu ob-
scuro, quem oporteat declarare.

4. Reg. Nomina propriè connotativa
non habent definitionem quid rei, sed
quid nominis: ut dum dico, *album est ha-
bens albedinem*. Prob. ejusm. enim no-
mina important plura ut plura, subiectū
nim; & formam: plura autem ut plura nō
possunt unica definitione definiri. quod
si dicas, hanc esse definitionem *quid rei*,
album est disgregatium visus; resp. esse
*definitionem quid rei non albi, sed al-
bedinis, quæ adiicitur subiecto perinde*
ut

ut forma, & formæ loco.

5. Reg. In definitione per additamentum extrinsecum, quod adjicitur, debet esse notius. Patet; quia secus non notificat. Hinc habes 1. unum contrarium non rectè definiri per aliud v. g. calidum per frigidum. Ratio est, inquit Occam; quia licet unum contrarium sit altero perfectius, adeoque aliquo modo notius secundum naturam; non tamen est notius quoad nos. Habes 2. habitum non rectè definiri per privationem, rectè tamen privationem per habitum; privatio enim supponit habitum, & per illum innotescit, non è contrario. Habes 3. permanens non definiri per successivum, sed hoc per illud. nam successivum supponit permanēs; tempus enim supponit motum, & motus spatium, per quod notificatur, ut patebit in physicis. Habes 4. Relativum in rigore non posse definiri per correlativū (quia sunt æquè nota, aut æquè ignota) sed per terminum absolutum. Vide, quæ de hoc dicam in cap. de specie, & in de Prædicamentis cap. 8.

Deinde divisio est oratio totum in suas partes distribuens. Nomine totius hic venit totum potestativum, h. e. genus, cujus est propriè dicta Logica divisio instituta ad vitandam in doctrinæ

L

con-

confusionem. Leges divisionis sunt 1. ut sit adæquata; h. e. ut omnes partes invicē segreget; si enim aliquam relinquat in toto, confusionem omninò non tollit. 2. ut fiat per membra opposita sive re, sive ratione. cum enim omnis divisio sit inter distincta (nam idem non potest à se dividi) omnis erit inter opposita; quia omnis distinctio oppositionem involvit aut realem, aut formalem pro modo distinctionis. 3. ut nulla pars seorsim adæquet totum; aliter non erit divisio totius in partes, sed totius in totum. 4. ut unum membrum non includatur in alio; aliter non fieret per opposita, nec vitaretur confusio.

C A P V T XV.

De Argumento Mirabili.

Mirabile appellatur argumentum, in quo ex uno contradictorio inferitur aliud, ut si diceret; *homo est bipes, ergo homo non est bipes*. mirabile dicitur, quia admirationem audientibus parit, quòd terminis pertinentibus repugnantia utamur tanquam pertinentibus sequela; & ex veritate contradictoria unius, undè sequitur alterius falsitas,

stas, inferimus alterius veritatem, atq; adeo concludimus omninò paradoxicè, & ab inexpectato. Cardanus l. 5. de propor. propos. 201. apud Clavius in l. 9. elem. Eucl. gloriatur se omnium primum hanc rationem demonstrandi invenisse: sed immeritò: nam multò antea usus ea fuerat & Theodosius in sphaericis prop. 12. & Euclides l. 9. prop. 12.

Ut ergò de hoc etiam arguendi genere non nihil dicam, Pono primò, nullam propositionem simplicem tum formaliter, tum æquivalenter posse concludere suam contradictoriam. Ratio est evidens ex lege contradictionis, quæ in singularibus est ipsa veritas primi principii complexi, & hinc fuit cap. 7. demonstratum hoc idem de propositionibus quantis. Præterea nullum impossibile est simplex (involuit enim affirmationem, & negationem cadentes supra idem) atqui omnis propositio composita cum sua contradictoria, eamq; trahens est impossibilis. ergo nulla talis est simplex.

Pono secundò dari propositionem simplicem explicitè, implicitè compositam ex esse, & non esse. talis est ista, *Chimera est*, quæ non explicat nisi esse, sed cum in subiecto sit esse, & non esse, implicat consequenter etiam non esse, & æquivaleret huic, *esse, & non esse est*. talis

est hæc alia, *tantum creatura est*, quæ involuit hanc aliam impossibilem, *Deus non est*.

Pono 3. propositionem ejusm. affirmativam impossibilem probare vi formæ suam contradictoriam, quæ scilicet appareat, & revera non sit contradictoria antecedentis, sed pars in antecedente inclusa. Exemplum affert Scotus in hac, *tantum pater est*, ex qua sequitur vi formæ, *ergo non tantum pater est*. sic enim arguo. *tantum pater est, ergo pater est*. ab exclusiva ad præjacentem. *pater est, ergo filius est*. ab uno correlativo ad reliquû in propositione de 2. adiacente. *Filius est, ergo aliud à patre est*. tenet vi oppositionis relativæ. *aliud à patre est, ergo non tantum pater est*. vi undecimæ reg. de exclusivis. à primo nunc ad ultimum ex 6. reg. conf. sequitur, *tantum pater est, ergo non tantum pater est*.

Pono 4. ejusm. consequentiam re ipsa tenere vi primæ regulæ hypotheticarû, per quam à copulativa affirmativa ad quamlibet copulatam seorsim bona est consequentia; quæ fuit ibi in primo corollario extensa etiam ad copulativam de partibus contradicentibus. in antecedente enim continentur contradictoria; cum præjacens involvat aliud à patre, quod negat nota exclusionis. Ex quo ulte-

terius fit, modum istum arguendi esse nõ
ostensivum, sed deducentem ad impossi-
bile; ostendit enim antecedentis impos-
sibilitatem, ostendendo contradictoria
in eo involui.

Hoc totum valet pariter in consequē-
tia affirmativa deducta ex negativa an-
tecedenti: ut, *non tantum hic Deus est
Deus, ergo tantum hic Deus est Deus*: in
cujus antecedente cum involuatur in
prædicato essentialis unicitas, quæ ne-
gatur per negatam notam exclusionis,
consequens est, ut in eodem involuan-
tur contradictoria. atque ita proceditur
ad consequentiam affirmativam, con-
tradictoriè in specie oppositam, re ipsa
inclusam. Hoc est totum hujus argumē-
tationis mysterium, quod mihi hætenus
occurrit. si aliud aliis visum prætereà
fuerit, libentissimè discam.

Atq; ita finem Logicis præceptioni-
bus impono: in quibus video multa om-
ninò deesse, multa esse manca, & obscu-
ra; ordinem alii, ac methodum meliorem,
qua regulæ una ex alia mathematico
more descendant, desiderabunt. Sed in-
finitam hanc legum sylvam primum
præcidere visum est; tum quod aliæ non
ita utiles; tum quod aliæ alibi, ut se de-
derit locus, in progressu operis tracta-
buntur. Quoad reliqua partim ingenium

defuit, partim orium: quin etiam nec par
affait tricus hisce spinosissimis patientia.
Animus certè probabitur iuvandi pu-
blicum studiosus, cui satis est
viam monstrasse, incitasseq;
alios, qui hoc stadium
accuratius, feli-
ciusq; decur-
rant.

LIBER SECVNDVS

*De iis, quæ spectant ad simplicem
intelligentiam.*

QVESTIO PRIMA.

De Vniuersalibus in communi.

Primam Logicæ suæ partem prædicamentis tribuit Aristoteles. Verū quia in iis sæpe fit mentio de Genere, de Specie, de Differentia, Proprio, & Accidente, quorum notitia ad ea, quæ in Logica tractantur, necessaria est, in animum induxit Porphyrius Isagogen scribere, quæ juxtà Peripateticam doctrinam de his quinque vocibus ageret. Huic aliam præmisere consequentes Logici de Vniuersali in communi, quod est ad illa quinque genus. Quem morem nos etiam sequuti, ab Vniuersalibus in communi incipimus, acturi deinceps de iisdem in particulari.

Sed præmittenda prius est vocis notio, & variæ significationes, quæ subsunt huic termino *Vniuersale*. Ergo U-

L 4 nens

rens ad multa . dividitur in simplex , & complexum . Complexum aut est propositio habens rationem principii , unde multæ conclusiones erui possunt , ut illa , Idem non potest simul esse , & non esse : vel est propositio notata signo universalis distributivo , *omnis* , aut *nullus* De hoc in præsentis non est sermo . Simplex , scilicet incomplexum quadrifariam dividitur . Aliud est universale in causando , una scilicet causa potens in omnes , aut plures effectus , ut Deus , & cælestia corpora , quæ dicuntur propterea causæ universales . Univerfale in significando , unum scilicet significans plura , quales sunt omnes termini communes . Univerfale in essendo , unum scilicet , quod pluribus natum est inexistere , ut natura humana , quæ una secundum speciem in omnibus nata est esse humanis individuis . hoc dicitur universale metaphysicum . Univerfale demum in prædicando , unum scilicet natum prædicari de pluribus , ut homo , qui de singulis humanis individuis affirmari potest . hoc appellatur universale logicum . De his duobus postremis tota erit præfens tractatio , & quia prius est esse in multis , quam prædicari de iis , adeoque metaphysicum universale prius est Logico ,
prio-

priora hujus quæstionis capita erunt de
 primo, de altero posteriora.

C A P V T I.

*Quid sit, & an sit universale
 Metaphysicum.*

ARistoteles 1. post. t. 81. definit uni-
 versale, quod sit natura una com-
 prehensa in multis, quæ enuncietur de
 ipsis. & 7. met. t. 45. dicit, universale
 esse illud unum, quod pluribus natura
 aptum est inesse. Atque hæc est propria
 notio universalis metaphysici, quod duo
 importat unitatem in se, & aptitudinẽ
 essendi multa sub se. De his duobus u-
 niversalis metaphysici cõstitutivis pau-
 ca nunc dicam, multa in decursu di-
 cturus.

Ab unitate incipio. est unitas indi-
 visio rei in se, & divisio ab omni alio.
 Sed unitas universalis debet esse tum se-
 cundum nomen, tum secundum ratio-
 nem per nomen importatam. quapropter
 excluduntur & complexa, quæ non
 habent unitatem nominis, & æquivo-
 ca, quæ non habent unitatem rationis.
 Analogæ vero, quæ habent unum no-
 men, & rationem nominis ex parte eã-
 dem, ex parte diversam, ut sunt ens

L S. uam,

unum, sanum &c. aliquando appellatur universalia propter aliqualem rationis identitatem, ut 3. met. t. 16., ubi dicitur, ens, & unum esse maxime universalia: aliquando negatur de iis universalitas propter diversitatem rationis, ut 4. met. t. 6. ubi dicitur, ens, & unum non esse universalia, & eadem in omnibus.

Dicit deinde universale aptitudinem, ut sit in pluribus, & quidem secundum integram rationem, quam importat. Sic homo est in Sorte, Platone, &c. de singulis enim verificatur, quod sit homo secundum totum id, quod præfert nomen, & ratio hominis. hinc uno dumtaxat hominis individuo existente, potest simpliciter affirmari esse hominem. Dicitur autem universale aptum, ut sit in pluribus; neque enim est opus, ut actu pluribus insit. quo circa, uno Sorte existente, ratio hominis inexistere uni, sed esset apta inexistere pluribus, & ex hoc universalis esset.

Ex his habes 1. unitatem propriam Metaphysici universalis non esse numericam, sed formalem. Unitas numerica est immultiplicabilis; est .n. propria individui, quod ita est unum, ut non possit esse in pluribus, quorum singula sint ipsum. Unitas autem formalis est unitas cujusdam rationis, quæ potest ad plu-

plura pertinere, quorum singula illam adæquatè participant. Ex hac unitatè istarum explicatione satis cõstat illatio: quæ tamen in sequentibus discutietur, & illustrabitur.

Habes 2. plura illa, quæ subsunt universali, debere esse plura in ea ipsa ratione, quæ per universale importatur. patet ex proxima illatione; & ità fortasse interpretanda verba Philosophi, quod universale sit aptum inesse *pluribus natura*, hoc est pluribus secundum ipsam rationem universalis naturæ. Sic homo est universalis, quia individua humana ita rationem hominis multiplicant, ut sint plures realiter homines.

Habes 3. divinam naturam, ut communicetur tribus distinctis realiter suppositis, quorum quodlibet est simpliciter Deus, non tamen esse universalem. Ratio est ex modo dictis; quia Deitas in Personis non multiplicatur; sunt enim tres Personæ unus tum formaliter, tum realiter Deus. Atqui ad rationem universalis dictum est requiri multiplicationem secundum propriam rationem naturæ. aliter natura secundum se ut immultiplicabilis, ita individua est, & singularis. Quæ est expressa ratiocinatio Aug. 7. de Trin. c. ultimo.

Habes 4. eadẽ ratione nec totũ

L 6 ho-

homogeneum esse universale, scilicet a
 suas partes, quia non est secundum
 totum in singulis partibus: nec
 formam, si sit eadem in pluribus
 etis inadæquatis naturaliter, ut anima
 rationalis in pede, & capite, aut in plu-
 ribus subiectis adæquatis miraculose
 esse universalem; nam & est semper rea-
 liter eadem, nec est in pluribus per iden-
 titatem; quod est opus ad universale de
 pluribus prædicabile.

Quod attinet jam ad existentiam
 universalis Metaphysici, ea est commu-
 niter ab omnibus asserta, & patebit ex
 toto præsentis quæstionis decursu. Sed
 in quo demum illud situm sit (quod est quæ-
 rere quid rei metaphysici universalis)
 maxima est inter Doctores dissensio, a-
 liis juxta alia principia aliter opinanti-
 bus. Ad tres classes possunt sententiæ
 omnes reduci, quas hic referam, ut ad
 propriam sententiam stabiliendam per
 aliarum impugnationes ordine progrediar.

Prima classis est eorum, qui univer-
 sale Metaphysicum adæquate statuunt
 extra animam. Sed isti ipsi dividuntur.
 alii enim putant universale esse naturam
 quandam communem à singularibus se-
 paratam, ad cujus imitationem, & par-
 ticipationem ponantur singularia: quæ

sen-

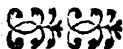
sententia Platoni tribuitur. Alii naturam in re communem admittunt singularibus inexistentem, & identificatam, sed ita, ut formalem unitatem, quam per se habet, etiam individuis conjuncta retineat. quæ sententia tribuitur Scoto. Alii cum Cajetano in natura unitatem non inexistentiæ, sed indifferentiæ recognoscunt, adeoque unitatem non positivam, sed negativam, qua scilicet natura secundum se nec una, nec multiplex, multiplex tamen re ipsa in inferioribus est. Alii demum cum Fonseca realem naturæ concedunt unitatem ante contractionem ad individua, quam amittit per contractionem.

Altera classis est Nominalium volentium, universale nihil esse extra animam, sed integre absolvi in solo nostræ mentis conceptu plura per modum unius representante: qui conceptus est universalis in representando, ut constat: & est uniuersalis in prædicando, ac supponendo æquè pro pluribus singularibus: cui subordinatur vox una cõmunis, quæ est universalis in significando. Præter hæc nullum aliud contendunt esse in rebus universale.

Tertia classis media inter recensitas opinatur universale esse in rebus simul, & conceptibus; adeoque non esse quid reale

real e solùm , nec solùm quid rationis ,
 sed esse quid reale, ipsa scilicet particu-
 laria , quæ præstant denominationi uni-
 versalis materiale substratum ; & esse
 quid rationis secundùm formale, quod
 particularibus tribuit denominationem
 universalis . Quare juxtà hos authores
 datur à parte rei natura universalis so-
 lùm fundamentaliter , quæ fit dein-
 de universalis per actum intel-
 lectus plura unificantem.

Hæc sententia est
 longe reliquis
 probabi-
 lior , ut jam
 ostendere
 aggre-
 dior.

C A P V T I I.

*An sit universale Metaphysicum in
re separatum à singularibus*

Sententia de universali separato usq;
adeo est absurda, ut gravissimi, do-
ctissimiq; viri negaverint eam fuisse
de Platonis mente, sed Platoni ab Ari-
stotele per summam injuriam hunc er-
rorem impositum, ut multum de magi-
stri doctrina detraheret, eamque in pu-
blicam invidiam adduceret. Ità sen-
tiunt non modo Platonici, sed ex Peri-
pateticis etiam nec pauci, nec ignobi-
les, ut Durandus in 2. d. 3. q. 6. ad 3.,
Vasquez. 1. p. disp 71. c. 1. num. 1. & alii.
sed immeritò; neque enim probabile
est, Aristotelem aut Platonis mentem
non assequutum, quem 20. ipsos annos
audierat, aut malignè interpretatum,
ut ait Vasquez, florente adhuc Acade-
mia, viventibusq; ac videntibus plu-
rimis Platonis discipulis, à quibus faci-
le potuisset tam imprudentis mendacii,
calumniæque coargui.

Media ergo via incidendum, ut neq;
Platonem omninò absolvamus, neque
verò sententiam illi tam manifestè er-

roneam, atque inopinabilem appingamus, credamusque nec talē illi, ab Aristotele impositam. Triplex ergo est sensus, quo potuerunt à Platone statui universales rerum ideæ, & exemplaria. Primus est, quod dentur in prima rerum causa, ideæ hujusm. & exemplaria effectuum omnium creatorum, à quibus dirigatur in producendo creatrix omnipotentia. Atque hic sensus est verus, nec ab ullo, vel Philos., vel Theologo negabilis. Alter sensus est, quod præter ideas, quæ sunt in supremi artificis mente, sint aliæ obiectivæ ideæ à Deo, & rebus creatis distinctæ: quæ ad duo sint necessariae, ad scientiam, & ad generationem. ad sciētiā; quia singularia sciri non possunt, cum sint corruptibilia, & contingētia. quod ergo scitur, est illud abstractum, quod ponitur necessarium, & immortale. ad generationē verò; quia ex homine fit homo, eo quod natura aspiciens hominem separatum, similem hominem in materia producit. Tertius sensus est, quod ideæ hujusm. abstractæ sint verum universale in essendo, de quo in præsentia. Jam vero in 3. hoc sensu ideas universales Plato non admittit, nec Aristoteles hoc illum dixisse usquam asseruit. Neque solum in primo sensu ideas statuit, sed etiam in secundo, ut constat ex Philoso-

pho

pho, Platonicis ipsis, & Augustino, quos refert Averſa q. 8. de univerſali ſec. 2. & probat Aureolus in 1. d. 36. parte 2. ar. 1. ex eo præfertim, quod *conceptus illi obiectivi, ad quos aſpicit definiens, & demonſtrans in unaquaq; ſcientia, ſunt illa forma ſubſiſtentes, quas Plato appellabat ideas, ut per eas fugeret opinionem Heracliti, qui nihil eſſe ſcibile aſſerebat. conſtat autem, quod conceptus huiusm. obiectivi non ſunt iſta idea, quas Catholici ponunt eſſe in Deo; alioquin omnis artifex ſpecularetur Deum.*

Dico nunc 1. Dantur quidem univerſales rerum ideæ, quæ tamen nihil important à Deo, creatiſque effectibus diſtinctum.

Hæc conelufio eſt extrarem præſentem. prob. propterea breviter; quia datur in Deo creatorum omnium effectuum perfecta, & comprehenſiva notitia, à qua Divina virtus regulatur in rei cuiuſque productione. In hoc autem ſtare ratione ideæ oſtendam 2. phyſ., ubi de cauſa exemplari. Quod vero non ſit alia idea à Deo, & creaturis diſtincta, prob. 1. quia nec eſt ea neceſſaria ad generationem, cum nec debeat regulare agens primum, quod ſatis à ſua natura, & cognitione dirigitur, nec agens ſecundum naturale, quod à nulla idea eſt regulabile, cum
agens

agens à proposito non sit. nec est necessaria ad sciētiam, ad quam scilicet satis sūt res ipsæ; scientia enim est de universali, quod inest singularibus, & potest de singularibus prædicari. quare dum scio hominem esse animal, hoc scio, Petrum, Sortem, &c. esse animal. Præterea homo abstractus, & separatus corruptibilis & ipse, ac singularis esset. corruptibilis quidem; quia nihil à Deo distinctum habere potest essendi necessitatem. singularis verò; quia quidquid est distinctum, & separabile à reliquis, est aliud numero à reliquis, quibus additur, & cum quibus proinde numeratur. non ergo ille homo abstractus potest esse ad generationem, & sciētiam necessarius plus, quam reliqui singulares homines, si nihilo minus corruptibilis ipse est, ac singularis.

Dico 2. universale in essendo à singularibus separatum manifestam contradictionem involuit. Hæc conclusio, ut dictum est, non est contra Platonem, imò nec contra quemquam hominem sanū. Universale enim in essendo est unum aptum inesse pluribus; ad quod sequitur, ut possit de pluribus prædicari; adeoque importat in existentiam per identitatem, quam sane asserere in homine separato relatis ad humana individua, est eviden-

ter

ter sibi pugnare. esset enim homo idem cum reliquis, & distinctus à reliquis: adeoque idem non idem, distinctus, & non distinctus. Conf. 1. Ista est vera, Sortes est homo; sed ista non est vera, Sortes est idea. ergo homo nō est idea. Conf. 2. quidditas rei non potest esse à re separata; nihil enim rei intimius, quam sua cuiusq; quidditas, & natura. at ratio hominis pertinet ad quidditatem cuiusque humani individui; interroganti enim quid sit Sortes, recte respondetur, est homo. ad interrogationem autem *quid est* non reponitur, nisi quidditas. ergo ratio hominis non est idea ab humanis singularibus separata.

Obiic. 1. scientia non est de singularibus, ut dicitur 1. post. & est tamen scientia. ergo de universalibus distinctis omnino à singularibus, ac separatis. Conf. scientia est de veritatibus necessariis, & aternis. nullum singulare habet e. m. veritatem. est ergo scientia non de singularibus, sed de universalibus separatis.

Sciētia non est de singularibus, ut singularia sunt, sed ut accipiunt ab intellectu unitatem infrā explicandam. est ergo scientia de universali coniuncto, non separato. Ad conf dico entia creata habere necessitatem veritatis ad sciē-
tias

tias sufficientem; quia licet non habeant absolutam, habent conditionatam veritatis necessitatem. sic quamvis non sit necesse, ut sit homo animal rationale: est tamen necesse, ut si homo sit, animal rationale sit. quæ una de contingentibus veritas necessaria per scientias humanas acquiritur.

Obiic. 2. Potest intellectus considerare hominem abstractum, & ab individuis separatum, & sic considerando non errare; abstrahentium enim non est mēdacium. ergo datur homo abstractus, & separatus; aliter qui sic hominem consideraret, falleretur.

Sed aliud est hominem cognoscere se junctim à singularibus: aliud hominē cognoscere à singularibus esse se junctū. primum importat præcisionem aut ex parte actus, aut ex parte obiecti juxta varias dicendi vias in metaphysicis examinandas. Secundum importat non facere, sed supponere in re divisionem hominis à singularibus. In argumento autem & primum confunditur cum 2. & male proindē adhibetur principium illud commune, abstrahentium non est mēdacium: quod est verum de intellectu considerante unum, alio non considerato, non vero considerante, aut affirmante unum esse in re ab alio separatum.

CA-

CAPVT III.

*An sit in re universale completum per
formalem inexistentiam in singu-
laribus.*

Sententia, quæ Scoto tribuitur (quam-
quam non desint optimi Scotistæ, qui
ab hac calumnia subtilem Doctorem
vindicēt) supponit inter naturā, & hæ-
ceitates distinctionem aliquam actualē,
quam dicunt formalem ex natura rei,
per quam antecederet ad omnē intel-
lectus considerationem aliud est id, per
quod Petrus v. g. formaliter est homo,
aliud per quod formaliter est Petrus. qua
distinctione supposita, contendit naturā,
in quantū à singularibus distinctam ha-
bere à parte rei unitatem quandam for-
malem communem de se, & communi-
cabilem pluribus, quam retineat etiam,
dum singularibus inexistit. quare dicit,
eam in se unam, & immultiplicabilem
evadere sub se multiplicatam.

Hæc mihi sententia displicet; suppono
enim ex Metaphysicis nullam e. m. di-
stinctionem inter naturam, & hæceita-
tes haberi. quare tam est impossibile na-
turam Petri reperiri quoquo modo ean-
dem in P'aulo, quam est impossibile re-

ps-

periri in Paulo Petri hæcceitatem.

Sed adhuc adversus illam specialiter arguo. Si humanitas esset una formaliter in omnibus singularibus suis, in nullo bono sensu esset alia natura Petri à natura Pauli. Hæc autem sequela quàm est evidens, tam est absurda. ergo. Probo prius evidentiam sequelæ. si enim aliquo pacto natura divideretur, maximè per hæcceitates. atqui hæcceitates ut dividant individua, unumq; ab alio singulare distinguant, non tamen ullatenus naturam. ut enim recte Aegid. in 1. d. 26. q. 2. per idem res habet esse, & unū esse, & distinctum esse: quod vulgò dicimus, per idem rem constitui, & distinguui. Atqui natura per hæcceitates nullatenus constituitur, cum sit in priori ad ipsas per sua essentialia prædicata plenissimè constituta, ergo per hæcceitates nullatenus distinguitur. Nec juvat dicere, quod distinguitur per illas non quidè formaliter, sed realiter, & materialiter. cōtrà enim est; quia probat argumētum, hæcceitates asserre quidem hanc realem distinctionem singularium, quæ constituunt, non tamen naturæ, cui sunt extraneæ. sic duæ distinctæ formæ eidem subiecto advenientes in nullo bono sensu dicuntur distinguere subiectum, quod non constituunt, sed ad summum denomi-

minationes, aut concreta, quorum sunt partes.

Probo nunc absurditatem sequelæ. I. quia hæc natura sic in multis una, & immultiplicata ponit in creatis mysterium longe mirabilius mysterio Trinitatis; in quo una est natura in tribus Personis, cū juxta hanc sententiam una sit natura in infinitis individuis. Neq; dicant disparerem esse rationem; quia in Trinitate una est in tribus singularis natura, cum in creatis sit natura in multis non numericè, sed formaliter una.

Nam contra est; jam enim probavi singularitates nullo pacto multiplicare naturam. Ut ergo in Trinitate est una simpliciter Deitas, quæ per accedentes Relationes non multiplicatur ipsa, sed solum Personæ, quæ per relationes constituuntur; item humanitas est una simpliciter, & immultiplicabilis in ratione humanitatis, potensque inexistere in pluribus individuis, quæ sola per accedentes individuationes multiplicantur. ex quo ulterius fieri debet, ut, quemadmodum tres Personæ propter unitatem Deitatis unus sunt Deus, ita & omnia hominis individua, si una omnium est humanitas, unus sint homo. Non igitur apparet, quæ sit unitas illa numerica Deitatis, quæ humanitas caret, cum

pa-

pari passu utraq; procedat.

2. Si una in omnibus est natura, una est in omnibus operativa potentia; natura enim principium est motus. at ubi una est in omnibus potentia operandi, quidquid unus operatur, operatur eo ipso & reliqui, ut videre est in Trinitate. ergo operatio unius hominis, eadem esset omnium operatio: quod est evidenter falsum, & impossibile.

3. Pereunte Sorte, aut perit cum eo natura; atq; hæc cum eadem sit in reliquis superstitionibus, eadem natura periret, & non periret. aut manet natura, & perit sola sorteitas; & jam natura realiter à sorteitate distingueretur, à qua scilicet realiter separaretur. aut perit natura simul & sorteitas; atque hinc utrumque absurdum sequeretur; nam & natura periret simul, & non periret; & realiter à sorteitate distingueretur, quæ tantum periret.

Respondent 1 naturam neque perire, neque non perire; actiones enim non sūt naturæ, sed suppositi, seu singularis -

Sed contra est 1. quia existentia est actus per se primò afficiens essentiam, cujus est actus: hæcceitas autem est ratio quædam materialis, & conditio requisita, ut natura sit actu, sed non pertinet ad essentiam, ut ratio illi tribuens posse esse;

hoc

hoc enim habet per se ipsa quælibet realis formalitas. Et cum dicitur actio non esse naturæ, sed suppositi, verum est, si fiat sensus, quod actio non sit naturæ ut principii quod; falsum, si sit sensus, quod non sit actio naturæ ut principii, quo: à quo scilicet aut per se primò emanet, aut ad quod per se primò terminetur, & nomen ipsius derivetur in suppositum.

Contra est 2. eadem enim quoad hoc est ratio de natura, & de singularitate, cum utraque sit formalitas incapax per se seorsim actionis aut productivæ, aut destructivæ. hinc autem fieret, ut singulare, quod nihil est præter naturam, & hæcceitatem pereundi incapaces, nec ipsum perire posset. Quod si dicas, hæcceitatem, & naturam destruibiles esse coniunctim, non seorsim, benè dicis, sed redit argumentum; ut enim hæcceitas desinit simpliciter esse per individui definitionem, ità deberet desinere natura, quod si hæc simpliciter non desinit ut hæcceitas, jam est plus quàm formaliter ab hæcceitate distincta: aut si desinit, cū in aliis maneat, desinit, & non desinit.

Respondent 2. non esse contradictionem in hoc, quod natura formaliter una pereat, & non pereat; cum enim plures in pluribus individuis existencias for-

M

gia-

tiatur, perit per amissionem unius existentia in uno, non perit per retentionem alterius existentia in altero.

Sed principio videtur crassiuscula imaginatio in Metaphysicis abude reicienda fingere existentiam multiplicem accedere, & recedere à natura veluti multiplicem vestem, quarum una hiberno, alia æstivo tempore utatur. Deinde redit, quod si natura manet, amissa una existentia, ab existentia ipsa realiter distinguitur: quod negant Scotista.

Obiic. 1. Vnius potentia unum est obiectum. Potentia visiva (idem dic de reliquis sensibus) una est potentia. ergò unum habet obiectum. non unum numero, ut constat: non unum per intellectum; quia obiectum sensus præcedit intellectum. ergò unum unitate formali ex natura rei.

Nego universaliter majorem, quæ quidem in sensu est manifestè falsa; cū enim sensus sit ad singularia, necessario est ad multa. quamvis ex his multis unam abstrahit intellectus rationem, in ordine ad quam potentiam ipsam explicat, & definit.

Obiic. 2. In omni genere est unum primum, quod est mensura reliquorum. ut dicitur 2. met. t. 2. & illud est unum unitate reali, non tamèn numerali; unum enim

enim individuum non est aliorum mensura; cū. n. hæc prior sit mensurato, unum individuū esset reliquis prius: quod negat Philosophus 3. met. t. 11. ergò illud est unum aliqua unitate reali, quæ numerica non sit.

Super hoc Philosophi textu digladiātur interpretes, ut videre est in Sueslano ibi disp. 1. Alii enim dixere intellectum nostrum esse rerum mensuram. sed rectè distinguit Alensis, id verum esse relatè ad artefacta, quæ pendent, & mesurantur ab intellectu artificis; sed falsum relatè ad naturalia, quæ potius ipsa mesurant intellectum verum, aut falsum. Alii 2. dixere mensuram esse Deum, alii materiam primam. utrique verum dicunt; si enim mesurandæ sunt entium perfectiones per accessum ad sūmum, mensura est Deus: si per recessum ab infimo, mensura est materia. Alii 3. dixere, mensuram substantiæ esse eiusdem operationem; & hi etiam verum dicunt, si loquūtur de mensura quoad nos; nos enim ab operatione accidentali arguimus perfectionem principii substantialis. Hæc tamen omnia ut vera sint, sunt tamen præter textum, & præter rē. nam textus loquitur mensuram in genere quantitatis, quam Philosophus ibi contendit esse *unam*; numerus enim est

major, & minor per accessum, & recessum ab unitate: & continuum ipsum nō mensuratur nisi ab habente rationem unius, v.g. palmo, ulna, &c. Rursus ad rē nostram est satis, si unum, quod est mensura, sit unum per intellectum, à quo scilicet fit mensuratio.

Obiic. 3. non omnis unitas realis est numeralis. ergo est aliqua realis unitas formalis, & numerali minor. ant. prob. si omnis realis unitas est numeralis, numeralis etiam erit omnis realis diversitas; quia quot modis dicitur unum oppositorum, dicitur & reliquum ex 1. top. sed non omnis diversitas est numeralis; aliter Petrus, & equus solo numero differrent. ergo non omnis unitas realis est numeralis.

Nego antec. ad prob. nego suppositum maioris; diversitas enim formaliter accepta, nec est realis, nec est opposita unitati, sed identitati, quæ est ratio rationis ut in met. ostendetur. unitati autem non diversitas, sed multiplicitas opponitur. quare ut omnis unitas realis est individualis, ita est individualis omnis multiplicitas. sed quia cum hoc stat, ut quæ solum individualiter sunt multa, sint nata alios, & alios conceptus fundare, sub quibus vel unificentur, vel dissident; sequitur, ut quæ numeraliter tantum

tum plurificantur in re, possint in anima vel esse idem, si sub uno conceptu convenient, vel esse diversa, si unus conceptus uni, alter alteri correspondeat.

Obiic. 4. si natura esset à p. r. de se singularis, non posset sine errore concipi sub opposito modo universalitatis; ut constat. sed potest natura concipi universalis sine errore. ergo natura est à p. r. non singularis, sed universalis.

Natura dupliciter concipi potest universalis: vel in re, & ante opus mentis; atque ita universalem illam concipiendo erratur. vel concipitur universalis in anima, & dependenter ab opere mentis, quæ una, ut loquitur Comment. facit universalitatem in rebus; atque ita ut nullus est error, ita & nullum aptum pro Scotistis hinc argumentum.

C A P V T I V.

An sit in re natura universalis negativè, & per indifferentiam.

PROPTER hæc alii naturam in re omnino multiplicat; putant tamen adhuc in ea residere unitatem nescio quam negativam mox explicandam. Sed quia hæ, & similes imaginationes fundantur in distinctione naturæ ab hæcceitatibus; idcirco sententias omnes, quæ ex tali distinctione procedunt, evertam breviter, ut ita fundamentum ipsum indirectè eruatur.

Sic igitur arguo. Sumo naturam Petri, quæ supponitur in re aliquo modo alia à Petri hæcceitate. Vel ergo hæc natura de se est una positivè cum Pauli natura, vel est positivè alia, vel præscindit secundum se ab unitate, & alietate. Si dicis primum, incidis in sententiam capite superiori rejectam.

Probo jam non posse dici secundum hoc enim ipsum dupliciter fingi potest
 1. ut natura Petri sit per se alia à natura Pauli, exigens tamen per se essentialiter esse naturam Petri, & repugnans proinde ad hoc ut sit natura Pauli. 2. ut sit per se indifferens perinde, ut materia prima,
 quæ

quæ ita de facto constituit Petrum, ut
 potuerit eadem constituere Paulum.
 Neutrum ex his potest sine repugnantia
 dici. Non primum; sic enim natura inter
 individua esset non solum conveniendi,
 sed etiã discõveniēdi ratio. Petrus enim
 & Paulus convenirent in rationalitate;
 sed quia rationalitas ipsa Petri de se
 exigeret Petreitatem, cui repugnaret
 natura Pauli, esset in ipsa Petri rationa-
 litate, per quod Petrus differret à Paulo.
 Atq; hinc ulterius fieret, ut frustraneæ
 essent supervenientes hæc ceitates, quæ
 scilicet supponerent individua per ipsas
 naturas & distincta satis, & diversa.
 Quod tantò magis est verum; quia exi-
 gentia est prædicatum secundarium;
 adeoq; naturæ præter diversas exigen-
 tias alia etiam haberent prædicata pri-
 ma diversa, quæ diversas traherent exi-
 gentias.

Nec potest dici secundum, quod na-
 tura Petri sit de se indifferens ad Petrum,
 & Paulum. Natura enim Petri de facto
 realiter est idem cum Petreitate. ergo
 nullus est possibilis casus, in quo cum
 Pauleitate sit idem; aliter posset à Petrei-
 tate separari, adeoque non esset cum il-
 la realiter identificata: ex quo capite ne-
 gamus materiam esse cum forma ulla
 identificatam. Ex hoc autem manifestè

sequitur, naturam Petri non esse indifferenterem ad Pauleitatem, cum qua identificari repugnat; aliter esset indifferens ad chimæram.

Probo demum non posse dici tertium, quod natura scilicet per se nec una sit, nec multiplex positivè. Sed prius examinanda est argumentatio Scoti relata à Cajetano adversus hunc ipsum dicendi modum, quæ sic se habet. Natura de se in priori ad hæcceitates non est multiplex, ut concedit hæc sententia. ergo in priori ad hæcceitates est una. nam esse unum idem est, ac non esse multiplicem. Negat hanc consequentiam Cajet. opusc. de ente, & essentia c. 4. q. 6.; à propositione enim, inquit, negativa non tenet ad affirmativam de prædicato infinito cum reduplicatione, quamvis teneat simpliciter, & sine reduplicatione, ut dicitur 1. periherm. quare licet hæc sit bona consequentia, *homo non est albus: ergo est non albus*; ista tamen est mala; *homo in quantum homo non est albus, ergo in quantum homo est non albus*. quod enim alicui convenit per se, convenit semper, & necessariò. quare si homini per se competeret esse non album, nunquam posset esse albus. Hinc conficit, processum Scoti non esse rectum; sic enim arguit: Natura de se nõ
est

est hæc, & multiplex: ergo de se est communis & una, h. e. de se est nō hæc, & non multiplex. Quemadmodum igitur homo, qui de se non est albus, à forma superveniente potest accipere, ut sit albus: ita natura, quæ de se non est multiplex, potest accipere, ut sit multiplex, à supervenientibus hæccitatibus.

Equidem ut fatear, relatum argumentum ex vi formæ non concludere, ut cōstat ex impugnatione Cajetani, censeo tamen illud omninō concludere ex vi materiæ: sic enim arguo. Quoties prædicatum propositionis negativæ reduplicantis est tale, ut, si competit subiecto, debeat illi reduplicativè competere, tenet consequentia à negativa reduplicante ad affirmativam de prædicato infinito. sed multiplicitas, quæ in ea propositione de natura negatur, est tale prædicatum. ergo ea consequentia est recta.

Major hujus syllogismi explicatur simul, & probatur. Ideo universaliter cōsequentia illa non tenet, quia subiectum potest de se esse indifferens ad prædicatum, ejusque negationem, ut homo est indifferens ad album, & non album. cæterum dum prædicatum eo ipso, quod dicitur de subiecto, dicitur de eo necessario, & in quantum talis entitas est, eo

M 5.

ipso,

ipso, quod prædicatum illi secundum se non competit, competit eidem de se, & essentialiter negatio ejusdem prædicati. sic valet ista consequentia, homo de se non est leo, ergo de se est non leo. Ratio à priori est; quia in materia naturali prædicatum, quod negatur de subiecto reduplicante essentiam, eo ipso est prædicatum repugnans essentiæ. at ubi prædicatum repugnat subiecto, propositio reduplicans sive sit negativa, sive affirmativa de prædicato infinito, semper est vera.

Probo nunc minorem principalis syllogismi. Unitas, & multiplicitas realis essentialiter competunt, eo ipso, quod competunt. res enim quælibet per suam essentiam formalissimè ut est ens, ita est una. quare ut non potest illi accidere, quod sit ens, ita nec quod sit una. Et quidem si natura per se multiplex non sit, non video. qua ratione possit à supervenientibus hæccitatibus, à quibus nullatenus constituitur, dividi, ac distingui; ut ostensum est contra Scotistas cap. superiori.

Confirm. 1. ex unitate negativa, quæ hæc sententia admittit, sequitur unitas ejusdem positiva. quid est enim positiva unitas, nisi entitas aliqua positiva, quæ in se fundat divisionis negationem? hoc

au-

autem totum in natura habetur ut antecedente hæcceitates : quæ quidem ut dividant naturam sub se , hoc est reverà individua, non naturam; naturam tamen in se dividere non possunt.

Conf. 2. quia hæc natura sic in se præscindens ab unitate, & multiplicitate, vitari nō potest, quo minus indifferens de se sit ad dividentes hæcceitates ; si enim uni præ altera addicta per se esset, positivè per se multiplex esset. Hanc autē indifferenciam (sive ea positiva, sive negativa appelletur) esse chimæricam, ut pote habentem pro termino aliquid Metaphysicè impossibile, ut scilicet quæ natura est cum ista hæcceitate nunc

eadem, evadat deinde ab hæc di-

stincta, & eadem cum alia

hæcceitate, jam est

superius osten-

sium.

C A P V T V.

*An sit in re natura universalis in statu
anteceffionis.*

TRiplicem naturæ statum distinguit S. Thomas quodl. 8. q. 1. ar. 1. ex Avicenna in Metaph. Primus est, quem habet natura in singularibus, ut natura lapidis in hoc, & illo lapide. Secundus est, quem habet natura secundum esse suum intelligibile, & obiectivum, quod acquirit per considerationē intellectus. Tertius est, quem habet natura secundū se, ut abstrahens ab utroque statu, & ut consideratur secundum illa solum prædicata, quæ ipsi per se competunt. Primus dicitur status contractionis, & realis existentie: secundus dicitur status abstractionis, & obiectivæ existentie: tertius dicitur status solitudinis, & realis essentia.

Hac distinctione supposita, Fonseca 5. Met. c. 28. q. 3. contendit, naturam in statu solitudinis, & essentia habere unitatem quandam universalem, quæ antecedit omne opus nostræ mentis, & ita est propria naturæ in eo statu, ut nullo pacto possit ad inferiora descendere. cū enim illi conveniat propriè ratione status, eo ipso quod natura ad inferiora contrahitur, necesse est, ut priorem uni-

ta-

tatem amittat. Hinc infert, talem unitatem non competere naturæ realiter existenti; quia illam non habet, dum est in inferioribus, in quibus unis realiter existit. Vult prætereà hanc unitatem formalem non esse, quia scilicet inferioribus non cõmunicatur, sed esse unitatem quandam præcisionis, quæ per veram negationem divisionis competit naturæ non quidem per se sumptæ, prout *ly per se* sonat idem, ac necessariò, & ab intrinseco (est enim ea unitas à natura separabilis) sed quatenus *ly per se* sonat naturam solitariam, ac denudatam à conditionibus individuantibus. Hanc sententiam jure Suarius disp. 6. Met. sec. 3. novam, & singularem appellat: quæq; à sequentibus Philosophis meritò derelicta, in sua se solitudine continuit.

Adversus illam sic arguit ibi Suarius. Ex una parte talis unitas convenit naturæ ante opus mentis. ergo est unitas realis. ex altera parte ista unitas esse à p. rei non potest, ergo est, & non est realis unitas.

Neque dicas, quod esse à p. r. non potest, posse esse reale non quidem secundum esse existentia, sed essentia. Contra enim est; quia esse ipsum existentia ut reale sit, debet dicere aptitudinem ad existendum; illa enim essentia, quæ dicit

re-

repugnantiam ad esse simpliciter, non est entis, sed chimææ.

Neq; iterum dicas, aliqua prædicata negativa, quæ naturæ in statu existentia convenire non possunt, posse illi convenire in statu solitudinis, ut non generari per se, non corrumpi, &c. Contra enim est; nullum enim prædicatum antecedens opus mentis naturæ convenire potest, nisi ratione singularium; homo enim est animal, quia Socrates, & Plato est animal. quod idem à fortiori est verum de prædicatis contingentibus; esse enim album, aut calidum primò competit individuis, quibus unis potest albedo, & calor inhærere. Cum ergo dicitur natura secundum se nec generari, nec corrumpi, ut verum dicatur, debet accipi natura abstracta à singularibus, & secundum esse obiectivum præcisum, quod accipit ab intellectu: ut. n. concipitur abstracta, non potest item abstracta poni. at si consideratur natura secundum se, ut supponit personaliter, dicenda est secundum se generari, & corrumpi propter hoc ipsum argumentum, quod secus natura realis, & contingens non esset.

Arguo iterum. non possunt in eodem reali temporis instanti duæ formæ incompossibiles in eodem subiecto poni. neque enim sufficienter vitatur repugnan-

gnantia ex distinctione signorum naturæ; aliter in eodem instanti reali potest res aliqua esse, & non esse, si esse sit prius natura ad non esse, aut è contratio: quod est evertere veritatem primi principii. Et quidem signa naturæ non scindunt indivisibile temporis, nec illud capax reddunt miscendi pugnantia; sed solum efficiunt, ut quæ sunt simul, unum sit ab alio independens, aliud vero dependens. Hæc doctrina apud omnes indubitata imaginationem Fonseca funditus evertit; statuit enim ipse unitatem naturæ ex una parte impossibilem cum divisione, quam in singularibus, & per singularia acquirit: ex altera parte contendit, naturam in priori naturæ ad singularia esse unam, & in naturæ posteriori, sed simul tempore esse per singularia multiplicem; adeoque naturam re ipsa statuit simul tempore unam, & non unā, multiplicem, & non multiplicem.

Arguo 3. Natura juxtà hunc authorē in statu solitudinis est de se indifferens, ut per hanc, vel illam hæccitatem contrahatur. ergo ad hanc potius, quam ad illam ab aliquo determinatur, nec nisi à Deo determinante effectus individuationē, ut ostendetur in physicis. Si igitur in libera Dei potestate est, ut natura sit hæc, in eiusdem potestate libera erit. ut

natura sit alia ; determinatio enim quæ ex una Dei libertate oritur , ad ejusdem nutum revocabilis est ; atque adeo si natura de se indifferenter hæcceitates respicit , eandem indifferentiam in statu determinationis , & contractionis retinebit eo ipso , quod se retinet . Sic quia voluntas est indifferens de se ad volendum , & nolendum , etiam dum vult , retinet antecedentē indifferentiam ad nolle : & materia indifferens per se ad omnes formas , sub quavis forma stet , suam intrinsecam indifferentiam non perdit . Ratio est ; quia universim actus secundus non destruit , sed perficit primū . Hinc consequentius alii superius relati , & rejecti dixerunt , naturam secundum se æqualiter respicientem hæcceitates , sub quavis hæcceitate æqualiter indifferentem ad reliquas permanere . Ex hoc ipso conficitur , ut , si natura in statu antecessionis indivisa de se est , in statu contractionis divisa in se esse non possit : nã & actus secundus non tollit primum : & quod advenit , non distinguit , ut supra confecimus .

An nulla sit in re natura universalis.

Affirmative respondent ad hoc quaesitum Nominales, nullam rem agnoscentes, cui universalis denominatio tribuatur, sed solas voces, & conceptus, qui universales sunt in significando, & representando, quod omnes concedunt, atque etiam uni universales sunt in prædicando, quod ipsi singulariter contendunt. Contrà hanc sententiam multa dicuntur à multis, sed pleraq; ut reor, extrà rem. Prius igitur exponam ipsam Nominalium mentem; tum eos ostendâ à nobis voce tenus dissidere; adeoq; sententiam ipsorum non esse multum operosè reiiciendam.

Dicunt igitur, illi competere, ut sit universale, cui competit, ut sit prædicabile; prædicabilitas enim universalis est passio: & universim cui passio, eidem & essentia competit. Sola autem vox, & conceptus prædicabiles sunt; prædicatio enim cum tota sit intrà animam, perficiaturq; componendo, & dividendo, manifestum est in res ipsas non cadere, quæ nec componuntur ab anima, nec dividuntur; sed hoc solum habent voces
extrà

extrà in propositione prolata, cognitiones intra in propositione concepta.

Hinc definitur à Buridano Prædicabile *Terminus univocus, qui ex modo sua impositionis, vel sua naturalis significationis aptus natus est pro pluribus supponere, de iisque sub una ratione predicari.* Ex quo ulterius infert universale, & prædicabile esse terminos convertibiles, sed non synonymos; differunt enim ut subiectum, & propria passio; cum sint pro eodem convertibiliter supponentes, sed ita ut universale sit minus connotativus, prædicabile verò magis. Nam prædicabile connotat modum tum supponendi, tum prædicandi; cum universale non connotet, nisi modum supponendi. quare in universalis notione sola aptitudo ad supponendum exprimi debet. Ex hoc autem fit, ut universale prius sit prædicabili; prius enim est terminum posse supponere, deinde posse prædicari. Alii distinguunt universale, & prædicabile, ut universale dicatur tale ratione significationis communis omnia singularia complectentis. Sed Buridanus voluit exprimere in universali rationem magis immediatè inductivam prædicabilitatis, quæ est suppositio consequens ad significationem.

Hinc procedunt ad dissolvenda præ-

ci-

cipua argumenta. dum enim 1. obiicitur, si eorum sententia sit vera, omnem propositionem affirmativam fore falsam; cum enim ad hujus veritatem requiratur identitas prædicati cum subiecto, sit autem inter vocem, & vocem, inter conceptum, & conceptum distinctio, si vox de voce, & conceptus de conceptu affirmetur, propositio omnis affirmans erit falsa. Respondent facile, terminum supponere vel materialiter pro voce, vel simpliciter pro conceptu, vel personaliter pro re. Jam vero licet falsa sit propositio affirmativa enuncians v. g. hominem esse animal, si termini isti supponant materialiter, aut simpliciter (quod unum factu argumento probatur) non tamen ea est falsa, sed verissima, si termini supponant personaliter. & cum urgetur, ad veritatem affirmationis requiritur identitas inter prædicatum, & subiectum; distinguunt sic: requiritur identitas rei, h. e. ut prædicatum & subiectum sint in re idem; negant: requiritur identitas suppositionis, h. e. ut prædicatum, & subiectum pro uno, eodemque supponant; concedunt.

Dum obiicitur 2. scientiæ versantur circa universalialia: non versantur circa voces, & conceptus. ergo universalialia non sunt voces, & conceptus. min. prob. dum

dum animastica definit hominem animal rationale, non definit conceptum hominis, sed hominem. dum demonstrat de homine passionem v. g. risibilitatem, non demonstrat conceptum risibilitatis de conceptu hominis, cui revera non competit. Et universim scientiæ reales ut à rationali differunt, non considerant proprietates conceptuum, sed rerum. Res ergo, & non conceptus sunt obiecta scientiarum, adeoq; universalia. Respondent, hoc argumentum non magis urgere, quam prius. Scientia enim revera non est de rebus, sed de propositionibus: est enim de veritate complexa, nec quacumque, sed necessaria: veritas autem formalis ab intellectu intenta est suus ipsius actus, in quo unice necessitas est non physica, & simpliciter talis, qualis in uno Deo reperitur, sed Logica, & ex suppositione. Deinde falsum est, quod assumitur, definiri rē, nō conceptū, ut nos etiam alibi conficiemus. Dum vero de homine demonstratur risibilitas, ut conceptus prædicatur de conceptu, ita & demonstratur in suppositione non simplici, sed personali. Postremo reales à rationalibus scientiis secernuntur, quod illæ sunt de conceptibus ut stāt pro reistæ de conceptibus ut stant pro se.

Ex

Ex his apparet, nihil habere in re Nominalium opinionem, quod sit merito exhibendum, ut multi faciunt. quin etiã à nostra, & communi sententia differunt in solo modo loquendi, cum re ipsa conveniant. Hoc facile unusquisq; deprehendet, si animadvertat, totam quæstionem in hoc uno esse sitam, ut videatur, reinè, an conceptui tribuendum sit nomen universalis. Convenimus quidè cum ipsis, in universali haberi unum signum, & multa significata, unam scilicet præcisivam cognitionem singularia cõfundentem, in quibus nihil re ipsa universalitatis agnoscimus. dubium ergo id unum est, an universale dicatur illa ipsa cognitio, an res, ut illi cognitioni substantes, ab illa; denominatæ. Ad eandem litem de voce reducitur illa; alia quæstio, quæ non est in rigore alia, sed eadem, utrum res, an conceptus prædicentur: quod est quærere, utrum nomẽ prædicati (idem est de reliquis secundis intentionibus) sit impositum ad significandos conceptus ipsos, an vero res ut conceptibus substantes.

Hoc secundum ego assero cum sententiã communi (cum qua certe loquendum; est enim ea sola sufficientissimum argumentum, ubi sumus in controversiis de vocabulo.) ajoq; prædicari formaliter
qui-

quidem conceptus , sed denominativè res; & per consequens res est, quæ prædicatur, ut quod, conceptus, ut quo. unde, ulterius consequitur rem esse ut quod, & materialiter universalem , conceptum verò ut quo, & formaliter.

Hoc primum probo ex doctrina Phisici I. elench. c. I. ubi hæc habet. *Post quæ res in disputationem afferre non possumus, vocibus utimur loco rerû. & quemadmodum his usu venit, qui supputant calculis, ut quod in calculis colligunt, in rebus numeratis inveniant: ita quod vocibus prædicamus, est in rebus.* Ex quibus sic arguo. Voces, & conceptus non prædicantur invicem, nisi in quantum sunt signa, ac veluti instrumenta rerum. res ergo principaliter, mediate, & ut quod prædicantur. quod enim tribuitur signo, & instrumento quâ tali, magis tribuitur significato, & principali, si sit capax. quare qui pro nummis calculos supputat, dicitur potius nummos, quam calculos supputare. Cæterum rem ipsam capacem esse denominationis prædicati, constat ex eo, quod ut obiectum denominatur à cognitione cognitum, quia esse cognitum nihil est aliud, quam esse terminum cognitionis, ita & à prædicatione prædicatum, quia hoc nō est aliud, quam esse obiectum prædicationis. neq;
enim

enim solus conceptus, sed & res ipsa dicitur ab intellectu judicante. quod expressit S. Th. q. 4. de ver. ar. 2. ad 3. ubi, *Id, inquit, quod intelligitur potest dici & res ipsa, & conceptio intellectus; & similiter id, quod dicitur, potest dici & res, quae dicitur per verbum, & verbum ipsum: ut etiam in verbo exteriori patet, quia & ipsum nomen dicitur, & res significata per nomen dicitur ipso nomine.*

Confirmat id ipsum Martinon disp. 17. de Sacr. sec. 1. n. 11. quia in Nominalium sententia omnis propositio, ut sit vera, debet resolvi in circumlocutionē nec propriam, nec necessariam; dum enim dico, *homo est animal*, ea debet sic exponi, vox & conceptus *homo* supponit pro eodem, pro quo supponit vox, & cōceptus *animal*. Nemo autem alius à Nominalibus opinione sua præoccupatis propositiones ita intelligit, aut resolvit, cum possint, & soleant facilius multo, & planius intelligi de rebus ipsis invicem affirmatis. Adde, futuram interminabilem in his expositionibus circulationē, nisi ad res ipsas tandem deveniatur, & sistatur in ipsis; dum enim dicunt, eam propositionem esse veram, quia sic exponentam, *res eadem est, pro qua supponunt duo illi termini*, vel in hac exponente, *res eadem est res ipsa, quæ subiicitur,*
vel

vel nomen, & conceptus. primum est intentum. alterum si dicatur, sequitur, ut hæc etiam propositio sit exponenda, & sic in infinitum.

Obiic. 1. Propositio non coalescit ex rebus, sed si mentalis sit, ex conceptibus; si vocalis, ex vocibus. atqui subiectum, & prædicatum sunt ea, ex quibus coalescit propositio. ergò subiectum, & prædicatum non sunt res.

Ut hoc argumentum solvant, duplicè nonnulli propositionem distinguunt obiectivam, & formalem; ajuntque illà ex rebus, hanc componi ex conceptibus. Sed non recte. 1. quia in rebus non est propositio, sed obiectum propositionis, nec prædicatio, sed prædicatum, ut non datur in rebus cognitio, sed cognitum. 2. quia propositio est oratio verum, & falsum continens. in rebus autem nec est oratio, nec verum aut falsum in rigore continetur, quod 6. Met. dicitur esse tantum in anima. 3. quia eodem modo concedendum esset dari in rebus propositionem de inesse, & modalem, exceptivam, exclusivam, universalem &c. quæ de facili concedenda non sunt.

Melius ergo resp. argumento, propositionem non esse ex rebus, sed de rebus. quare debet coalescere non rebus, quæ subiecti, & prædicati denominatione susci-

scipiunt, sed formis dumtaxat ita denominantibus: formæ autem hujusm. subiectum & prædicatum dicuntur non ut quod, sed ut quo.

Obiic. 2. si res, & non conceptus prædicarentur, in aliqua propositione nulla esset distinctio prædicati, & subiecti, ut in hac, Petrus est homo: & in aliqua prædicatum distaret localiter à subiecto, ut in hac, Neapolis non est Roma: & in aliqua subiectum comederet prædicatum, ut in hac, homo non est panis: & alia hujusm. sequerentur absurda, & ridicula.

Jam dixi, in rebus esse prædicatum, non prædicationem, quæ in voce tantum, ac mente exercetur. quare, ut notat Sotus in prol. prædicab., aptius multò loquebantur antiqui dicentes, voces non prædicari, sed prædicare. Primò igitur in affirmativa vera distinctio non debet esse inter prædicatum, & subiectum, sed inter terminos stantes loco prædicati, & subiecti: quod est satis, ut propositio non sit identica. Quæ verò absurda, & ridicula contra nostram sententiam inferuntur, talia sunt, si de terminis verificentur: secùs, si de rebus per terminos prædicatis.

Obiic. 3. prædicare, seu judicare est vel componere, vel dividere. nulla res potest ab intellectu componi, aut divi-

N

di,

di. ergo nulla res potest prædicari. min. prob quod enim componitur, & dividitur, debet esse in potestate componentis, & dividētis. atqui non res, sed conceptus, & voces sunt in potestate intellectus.

Resp. compositionem, & divisionem non accipi in anima, ut in rebus. intellectualis enim compositio idem est, quod affirmatio, & divisio idem, quod negatio. res ergo ut sub uno conceptu dicitur, aut negatur de se ut sub alio conceptu: ad quod non est opus, ut res ipsa sit in potestate intellectus, sed satis est, si sint in ejus potestate formæ taliter denominantes. quemadmodum ut sit in manu intellectus, quod res sit cognita, non opus est, ut res, sed sufficit, si cognitio ejusdem potestati subiiciatur.

Obiic. 4. Philosophum 7. Met. t. 48. ubi sic habet: *Ex his itaque considerantibus patet, nihil eorum, quæ universaliter existunt substantiam esse: nihilq; eorum, quæ communiter prædicantur, quod quid, sed tale significare.* ex Aristotele igitur universale, & prædicabile non est res, ejusq; substantia, sed rem, substantiamq; significat. significare autem non convenit nisi vocibus, & conceptibus.

Resp. ex D. Thoma ibi lec. 13. substantiam hic accipi à Philos. pro supposito, scû

seù singulari. intendit ergo ostendere hominem communem, & animal commune non esse aliquam substantiam in rerum natura à singularibus distinctam, aut separatam. Unde concludit nomina universalia non significare quod quid, sed tale, h. e. tale quid, seù quale quid, quod explicans idem D. Thomas apud Capreolum in 3. d. 5. q. 3. ar. 3. sic ait; *Quod substantia predicetur de subiecto, hoc habet, in quantum per actum rationis induit naturam accidentis. quod enim nostra ratio facit circa substantiam, accidens est, & non substantia. & ideo Phil. in l. predic. dicit secundas substantias per quandam nominis similitudinem hoc aliquid significare, quod est proprium substantia, ut cum dicitur homo, vel animal. sed secundum rei veritatem magis significant quale quid, in quantum per actus anima transeunt in similitudinem accidentis &c.*

Hoc igitur est, quod nomen universale significat quale quid, quia significat & substantiam rei, & accidens rationis, illam ut materiam, & substratum, hoc ut formam denominationis. Quæ est ipsissima sententia, quam hic docemus contra Nominales.

*An, & qua ratione intellectus faciat
universalitatem in rebus.*

EX hætenus disputatis constat uni-
versale nec esse totum extra, nec
totum intra animam. aliquid ergo in-
voluit de re, aliquid de ratione: sed res se
habet ut substratū, subiectumq; denomi-
natum, ratio ut forma denominans.
Quæ quidem ipsissima est Philos. senten-
tia, si credimus Commentatori, qui I. de
An. t. 8. interpretans illud Arist. *Univer-
sale aut nihil est, aut posterius est*, sic ha-
bet: *Demonstrat per hoc Aristoteles, quod
ipse non opinatur, quod definitiones gene-
rum, & specierum sint definitiones rerum
universalium existentium extra animā,
sed intellectus est, qui facit in eis univer-
salitatem.* & II. Met. idem Comment.
dicit, quod universalia apud Aristotelem
sunt collecta ex singularibus ab intelle-
ctu, qui accipit inter ea consimilitudi-
nem, & facit ea intentionem unam.

Est ergo universale singularia ipsa
concepta per cognitionem unam præ-
scindentem, quod est in iis uniforme, &
consimile, ab eo, quod est in iis diffor-
me, ac diversum, atq; ita multa inten-
tio-

ionaliter unificanrem . In quo habetur
 sufficiens multiplicitas, & unitas ad uni-
 versale requisita : multiplicitas quidem
 intrinseca, & à recto, quod per universa-
 le importatur, indistincta ; unitas autem
 extrinseca à cognitione non distinguen-
 te multiplicitem . Sed ut hoc ipsum &
 declararetur distinctius, & solidius pro-
 betur, fit

§. I.

*Res multas ab una cognitione præsæn-
 dente accipere unitatem ad uni-
 versale sufficientem, osten-
 ditur.*

Supponendum ex Metaphysicis inesse
 intellectui nostro vim quandam
 præcisivam, & abstractivam, qua obie-
 ctum realiter unum in plura prædicata,
 rationesque dividere, & ex iis unam sine
 alia considerare potest . quare ut potest
 in homine se junctim cogitare animal
 quod est commune, & rationale, quod
 est proprium ; ità & in Petro potest seor-
 sim tractare naturam, per quam est ho-
 mo, & hæccitatem, per quam est Petrus.
 atque hoc est, quod dicimus posse natu-
 ram considerari sine contrahentibus in-
 dividuationibus.

N 3.

Di-

Dico nunc i. Natura ab hæcceditati-
bus præcisa accipit per cognitionem sic
præfidentem *unius*, & *universalis* de-
nominationem.

Prob. i. autoritate Philof. & D. Tho-
mæ. & primi quidem, præter modò di-
cta, mens est apertiffima §. Met. t. i. i. ubi,
Quorumcumque, inquit, *intellectio*, *qua*
quod quid erat esse intelligit, *indivifibilis*
est, *neque separari potest nec tempore*, *nec*
loco, *nec ratione*, *hac maxime unum sunt*.
Univerfaliter namq; quacumq; non ha-
bent divifionem, *quatenus non habent*,
eatenus unum dicuntur; *ut puta fi prout*
homo non habet divifionem, *unus est ho-*
mo: *quod fi prout animal*, *unum animal*
&c. S. Thomas verò alibi sæpe, sed præ-
fertim opusc. § 5. laudans dictum Boetii,
Univerfale, *dum intelligitur*, *fingulare*,
dum fenfitur, *dat rationem*; *quia*, inquit,
una, & *eadem natura*, *qua fingularis*
erat, & *individuat per materiam in*
fingularibus hominibus, *efficitur poftea*
univerfalif per actionem intellectus de-
purantis ipfam à conditionibus, *qua sunt*
hic, & *nunc*. & adhuc expreffius opusc.
42. c. §. ait, *quod univerfale dicitur na-*
tura illa fub intentione univerfalitatis
fibi attributa; & *fic propter uniformita-*
tem rationis inventam in intentione, *qua*
fit propter remotiorem à materialibus
con-

conditionibus, & omni diversitate, est unū in multis. Et opusc. 56. Debes, inquit, scire, quod homo non dicitur universalis, nisi quia consideratur universaliter &c. tum concludit: *Universale ergo est unum & plura: plura in quantum in pluribus est. est aut. in unum in cognitione.*

Prob. 2. ratione, quæ descendit ex ipsa autoritate. Unum dicitur, quod est indivisum. atqui natura sub intentione præscindente, eamq; reduplicans est indivisa. ergo est una. minor non indiget, nisi explicatione. Ut ergo natura si in re nullam haberet rationem dividētē, ac multiplicantem, in re indivisa omnino esset, ut constat ex terminis, adeoque esset realiter una: ita dum nullam habet divisionem in intentione, & intellectuali apparentia, merito dicitur intentionaliter indivisa, & una: ex quo nos consueti rebus nomina imponere non ut in se, sed ut in cognitione sunt, naturas singulares à singularitatibus præcisas unius naturæ vocabulo designamus. Neque hoc plus habet absurdi, quam quod reliquas etiam denominationes à cognitionibus derivamus in res, & ut nunc dicimus naturam à præcisione unam, ita & alibi rem unam dicemus à multiplici cognitione in plura prædicata, perfectionesque distinctam

Dico 2. natura per hanc unam præcisivam cognitionem est plenè constituta Metaphysicè universalis. Ita Sotus q. 3. de univers. addens nec apud Aristotelè, nec apud S. Thomam posse esse dubium, quo minus universale fiat per solam abstractionem. Idem habet Masius sec. 2. de Univ. q. 5. citans pro hac sententia nobilissimos Thomistas Capreolum, Cajetanum, Soncinnatem. Contrarium tamè opinantur Complutenses, aliiq; præter cognitionem præcisivam aliam simplicem comparativam requirentes ad universalis constitutionem.

Prob. universale Metaphysicum non est, nisi unum in multis, adeoque unum, quod simul est multa. Sed hoc totum una cognitione præscindente perficitur, quæ scilicet multa coadunat sub intentione multipliciter non distinguente; adeoque multa denominat unum, ut dictum est. ergo alia cognitio quæcumq; superfluit. Confirm. ab essentia non plenè constituta præcipua rei passio dimanare non potest. atqui à natura sub sola intentione præcisiva emanat prædicabilitas, præcipua universalis Metaphysici passio. ergo natura sub ea una intentione universalis est Metaphysicè. min. prob. ad prædicabilitatem duo requiruntur, identitas rei, & distinctio ratio-

tionis, utrumq; habetur in natura præcisa, quæ & eadem est in re cum singularibus, & est ab iisdem ratione distincta. sed hæc meliùs infrà constabunt, ubi ab ipso universali Logico, & proximè prædicabili simplicem istam comparisonem excludam.

Neque dicas, universalitatem esse respectum rationis, quem dicit natura una ad inferiora multa: respectus autem rationis non habetur nisi per rationem, seu cognitionem, nec absolutam, sed respectivam, & comparativam.

Nam contra est; quia ut actualis respectus rationis haberi non possit, nisi per intellectualem comparisonem; nõ tamen aptitudinalis, qui aliud non est, quam aptitudo ad comparari: quæ certè aptitudo nullam actualem comparisonem inuoluit, nec per eam constituitur, ut nullus actus primus constituitur per secundum.

Dico 3. Denominatio unius, & universalis in natura est denominatio merè extrinseca à cognitione derivata. Sequitur ex dictis manifestè; neque enim apparet, quid possit intrinsecum cognitio in obiectum suum derivare. superest ergo, ut solam illi denominationem tribuat ita, vel ita repræsentati, unde accipit denominationes omnes secundò in-

N I ten-

tionales, quæ cum species sint denominationis cogniti, consequens est, ut omnes sint extrinsecæ.

Ex his infero 1. unitatem non se tenere ex parte obiecti, sed obiecto advenire per cognitionem. Patet ex modò dictis. Nec juvat opponere: Vel natura apparet ab hæccitatibus divisa, vel nō. Si secundum; ergo natura non præscinditur. si primum; ergo natura apparet una; adeoq; unitas se tenet ex parte naturæ cognitæ. Resp. enim, non apparere naturam à singularibus divisam, quasi verò divisio ejusm. appareat in obiecto, sed apparere naturam divisam à singularibus, quia apparet natura, non apparentibus singularibus: quod est haberi cognitionem, sub qua singularia dicuntur natura una, non habita cognitione, aut cognitionibus, sub quibus dicuntur individua multa. Sed de hac re in Metaphysicis ex professo, ubi de præcisionibus, & distinctionibus.

Infero 2. non rectè dici, ex cognitione præcisiva resultare in natura unitatè: unitas enim naturæ est illa ipsa cognitio: nihil autem rectè dicitur ex se resultare. melius ergo dicitur ex præcisione resultare natura una, ut ex cognitione dicitur resultare cognitum, & ex albedine album,

In-

Infero 3. quid sit dicendum de aptitudine naturæ universalis. & 1. quidem nulla est realis aptitudo, ut natura secundum rem una sit in multis. 2. est in natura realiter multiplicata realis aptitudo, ut multiplex sit in multis, natura nimirum Petri in Petro, Pauli in Paulo &c.; unumquodque enim aptum est esse, quod est, cum sit evidens consequentia ab actu ad aptitudinem. 3. natura dum fit per intellectum una, accipit ab eodem aptitudinem rationis, & quidem dupliciter. primò quia aptitudines singularium naturarum realiter multæ evadunt intentionaliter una aptitudo, eadem prorsus ratione, qua fiunt una natura. Præterea quia cum in qualibet natura individua creata sit aptitudo ad multiplicari non per identitatem, sed per similitudinem; fit, ut natura Petri per intellectum à Petreitate sejuncta sit apta esse in aliis individuis, quatenus sub ipsa simul cum Petro alia quoque individua coadunantur, quæ scilicet eodem prorsus pacto, eademque intentione exprimentur.

§. I I.

Occurritur aduersariorum obiectis.

OBiic. 1. sola cognitio non videtur satis esse, ut naturam unam, universalemque denominet. 1. quia si cognitio quia est una, denominat naturam unam, illam etiam denominabit spiritualem, quia est spiritualis &c. 2. cognitio quamvis una, qua tamen multa cognoscantur ut multa, non denominat multa unum. ergo nulla alia cognitio una id potest. 3. si hoc potest cognitio, potest etiam id ipsum pravia species impressa, in qua, ope intellectus agentis, natura primo prascinditur, adeoque unificatur. 4. id ipsum potest unitas similitudinis, quae est a parte rei antecedenter ad omnem operationem mentis.

Resp. breviter ad singula. ad 1. illud esse solvendum ab omnibus; ut enim cognitio denominat cognitum, cur non item spirituale? pro responsione directa dico universim attendendam esse naturam, & significationem denominationis. cum ergo esse unum in natura nihil aliud sit, quam terminare cognitionem prascindentem unam, ut ex Philos., & D.Th. ostensum est, potest optimè na-

tura per cognitionem denominari una. at vero rem esse spiritualem non est denominatio extrinseca importans id unum, quod est terminare cognitionem spiritualem.

Ad 2. dictum jam est, non satis esse quamcumq; cognitionem unam, sed eã, quæ dividit à natura rationes multiplicantes, ut unitatem rationis accipiat. Ex quo solvitur aliud argumentũ, quo unitas universalis probatur esse nõ posse unitas cognitionis, quæ singularis est unitas. neque enim dicimus universale constitui per unitatem illam individua, & entitativam cognitionis, quæ pariformiter habetur in cognitione multa ut multa repræsentante, sed per unitatem, quam habet cognitio in repræsentando, in quantum est ratio uniformiter se habens ad omnia, & singula individua repræsentata, ut egregiè explicat D.Th.op. 55.

Ad 3. dico illud pertinere ad vocabulum, ac propterea loquendum cum D.Th.apud Capreolum in 3. d. 5. q. 3. ar.3. ubi, *obiectum*, inquit, *intellectus in quantum est prius omni actu intellectus tam agentis, quam possibilis non est intelligibile, nisi in potentia, nec universale, nisi in potentia. sed ut sequitur actum intellectus agentis, & præcedit actum intel-*

intellectus possibilis, est universale quasi in habitu, vel actu primo: sed ut sequitur actum intellectus possibilis formantis conceptum perfectum de re, est universale in actu cōpleto, & quasi secūdo. Et quidē operationem intellectus possibilis esse plane requisitam ad completam rationem universalis, nemo negabit, nisi qui non intelligit, ea remota, prædicabilitatem, proprietatem scilicet universalis non haberi. eam porro solam sufficere constat facilè ex dictis.

Ad 4. dico similitudinem non unitatē esse, sed cōformitatem; similitudo enim non multiplicitati, sed difformitati opponitur. quod si mavis protervire, similitudinem pro arbitrio appellando unitatem, ex qua universale constituas, nihil de re invehis adversus nostram, communēq; sententiam, sed vocibus dumtaxat abuteris: in quo nihil est plane, cur tibi plaudas.

Obiic. 2. esse *de* sequitur esse *in*: quæ est phrasis Cajetani significans, esse prædicabile de pluribus fundari in esse in pluribus. sed natura una est prædicabilis de pluribus. ergo natura una est in pluribus. ergo est una non solum ratione, verum etiam re.

Resp. ex argumento sequi naturam unam esse in pluribus, sed non sequi na-

turam esse unam in pluribus: quæ consequentia si inferretur committeretur fallacia figuræ dictionis, qualis est illa, *quidquid emisti, edisti: carnem crudam emisti: ergo carnem crudam edisti*: in qua scilicet mutatur quid in quale, ut & mutatur in re præsentis; quod enim prædicatur, debet esse in re, de qua prædicatur, sed non modus, & qualitas, sub qua prædicatur, unitas enim intentionis.

Obiic. 3. si ad universale satis esset unitas extrinseca, & intrinseca multiplicitas, posset pariter fingi aliud genus universalis, in quo unitas sit intrinseca, & multiplicitas sit extrinseca. ex quo fieret, ut quodlibet singulare confuse cognitum sub intentione præscindente esset completum universale. esset enim & unum intrinsecè, ut patet, & multiplex extrinsecè; nam quemadmodum multa quia cognoscuntur non ut multa, evadunt extrinsecè unum, unum quodlibet quia cognoscitur non ut unum, evadet extrinsecè multiplex.

Resp. 1. hoc esse arguere per reductionem ad impossibile disparatum, ex hoc scilicet quod nos fingamus tale universale, velle sibi pro arbitrio aliud fingere nec connexum, nec consequens ad nostrum. & quidem tolerabilius id foret, si nostrum esset fictum ad arbitrium, nec
fun-

fundatum in Aristotelis, ac D. Thomæ doctrina. Resp. 2. singulare utcumque dicatur illo modo extrinsecè multiplex, non esse tamen universale, quod est unū in multis per identitatem cum multis, & per prædicabilitatem de multis: quæ non contingunt Petro aut alteri singulari confusè cognito. Resp. 3. negando, quodlibet singulare cognitum confusè esse unum intrinsecè, & multiplex extrinsecè; imo verò singulare sub ea cognitione duplicem habet unitatem, unam intrinsecam in se, per quam à reliquis distinguitur, alteram extrinsecam in ratione, per quam cum reliquis unificatur.

Falsum est autem ideo plura esse unū, quia non cognoscuntur ut plura, cum insuper sit opus ut subsint uniformaliter intentioni. quare ut res multiplicetur extrinsecè, debet subesse intentioni multiplici; nec propterea universalis est; quia sic solum habentur multa prædicata pertinentia ad unum subiectum, cū è contrario universale sit unum prædicatum pertinens ad subiecta multa.

Obiic. 4. si universale esset partim in re, partim in anima, esset ens per accidens, cum in se aggregaret res diversorum prædicamentorum, rem scilicet extrinsecam, quæ est substantia, & cognitionem, quæ

quæ est accidens. Hoc autem est absurdum; quia universale est unum definibile, adeoq; unum per se.

Capreolus l. cit. quadruplicem affert universalis acceptionem 1. materialem, seu pro materiali, quod denominatur universale, seu pro eo, pro quo supponit terminus *universale*. 2. formalem, seu pro forma dante denominationem universalis, quæ est præcipuum, & expressum significatum hujus termini *universale*. 3. materialem sub formali, seu ut dicit materiale denominatum in recto, & formam dominantem in obliquo, quo pacto importantur per terminos secundæ intentionis. 4. materialem simul, & formalem, seu ut dicit subiectum & formam universalis per modum aggregati, atq; adeo utrumq; in recto. Jam dico universale 4. modo acceptum definibile non esse; sic enim non est unum, sed multa. 3. modo definibile est tantum definitione quid nominis, ut de omni concreto accidentali ac denominativo dictum est q. sup. c. 2. primo, & secundo modo universale est per se unum, & definibile unum; nam & homo ipse, qui universalis denominatur, defini potest, & defini potest cognitio, in quantum forma tribuens universalis denominationem.

Sed cum dico universale sumptum
pro

pro materiali esse per se unum, ac definibile unum, non tollo ab eo formale cognitionis, à qua una habet & ut sit unum, & ut sit definibile; sola enim cognitio unificat multa, & cum obscura sit, explicabilis ac definibilis est explanatione ac definitione immediatè cadente supra ipsam, mediatè supra rem, pro qua ipsa supponit. Sensus ergo est, quod ipsum materiale est, quod ultimatè definitur; & cognitio non se habet ad hoc, ut forma, sed ut conditio; neque enim intentio est forma animalis, sed generis, nec est forma hominis, sed speciei; quamquam nec animal, nec homo defini possint, nisi sub-
stent intentioni unificanti, & confundenti.

CAPVTVIII.

*An ad Logicum universale constituen-
dum simplici aliqua compara-
tione sit opus.*

A Metaphysico universali, quod est unum aptum inesse pluribus, gradum facio ad universale Logicum, quod est illud idem, quatenus est aptum prædicari de pluribus, quibus inest. secundum hanc considerationem universale dicitur Logicum, quod Logicæ nim. fit considerare prædicationem. Iam vero circa hoc universale illud primum occurrit controversum, an prædicabilitas per aliquam simplicem comparationem habeatur, ita ut proxime prædicabile non sit universale, nisi comparetur ad inferiora. Affirmative respondent Thomistæ, & Recentiores communiter putantes judicari non posse, nisi prævia sit notitia identitatis inter subiectum, & prædicatum, qua intellectus moveatur ad componendum, aut distinctionis, qua moveatur ad dividendum. alii specialiter putant hanc comparationem prærequiri ad universalis prædicationem, ut scil. præcognoscatur hunc terminum esse

esse universalem, illum singularem, & hic prædicetur, ille subiiciatur.

Dico I. ad proximam prædicabilitatem naturæ universalis de singularibus nulla requiritur simplex comparatio, quæ sit notitia identitatis inter naturâ, eiusque inferiora.

Prob. non potest identitas sic cognita prærequiri, nisi ut motivum affirmandi, rursus non potest esse motivum, nisi cognoscatur exercitè intercedere inter subiectum, & prædicatum. Si enim nihil aliud vellent adversarii, nisi hoc unum, quod omnis iudicans debet scire, quid sit identitas, me etiam assentiente, id vellent: quod & conficiam in metaphysicis, ubi de conceptu identitatis. sed plus aliquid contendunt, identitatem nim. debere prænosci, quod inter terminos habeatur, ad hoc, ut unum de altero intellectus affirmet. Iam vero ad hanc identitatis simplicem notitiam manifestè motivo est opus; quod si potest movere ad simplicem hanc notitiam, non video, cur non possit immediatè determinare notitiam identitatis compositam, ac iudicativam. Quod tanto magis est verum, quod ea notitia, quæ appellatur ab adversariis simplex, reverà est iudicativa quod primū ostendo ad hominem cōtrà ipsos cō-
mu-

munitur contentes, iudicium esse cognitionem identitatis inter subiectum, & prædicatum. Deinde qui actus capax est veritatis, & falsitatis simpliciter dictæ, est iudicativus. atqui notitia identitatis exercitæ inter terminos, est vera, si identitas intercedat re ipsa; falsa, si intercedat distinctio. Postremò tali notitiæ inutiliter superadditur dictio, seu enunciatio, qua intellectus sibi loquitur identitatem extremorum, prævia nempè notitia iam scitam, & quidem perfectius simplici, quàm composita.

Conf. ulterius ostendèdo, talè notitiã præviam, quam adversarii appellant simplicem, verè esse formaliter, aut virtualiter compositam, & omninò enunciativam si enim talis non esset, posset componi cum simili notitia oppositæ distinctionis inter eadem extrema intercedentis; quid enim certius, quam posse in eodem intellectu componi notitias contradictoriarum omninò simplices? imò in his fundatur affirmatio veritatis primi principii, cū nemo possit dicere, *idè non potest simul esse, & non esse*, quin simul habeat notitiam essendi, & non essendi. atqui notitia identitatis, qualis ab adversariis ponitur affirmationi prævia, non com̄patitur similem notitiam distinctionis; aliter cum per
illam

illam intellectus determinetur ad affirmationem, per hanc determinaretur pariter ad negationem; adeoque maneret determinatus ad assensum, ac dissensum circa idem. ergò talis notitia identitatis simplex non est.

Dico 2. sed neque ad eam prædicabilitatem est opus, ut hic terminus explicitè, & expressè cognoscatur superior, ille inferior.

Prob. 1. ab experientia; quis enim rusticus, dum asserit, Sortem esse hominem, cogitat hominem esse terminum superiorem, Sortem inferiorem? Rusticus autem? Doctiores ipsi, manifestum est, quod non semper id actu animadvertunt, nec inter directam, & indirectam propositionem distinguunt. 2. à priori; quia intellectus, ut dicat hominem esse animal, potest aliundè determinari, quam à notitia superioritatis, & inferioritatis terminorum. & quidem cum sit alia veritas, *homo est animal*, & alia, *animal est homo*, illud motivum quod priorem tantum ostendit, ad eandem simul determinat. Sic qui habet has præmissas, *omne rationale est animal*, *omnis homo est rationalis*, sufficienter est determinatus, ut dicat *omnem hominem esse animal* potius. quam è converso.

Ter-

Tertiò, quia talis notitia est notitia idé-
 titatis inter extrema; scire enim, quod
 animal est superius ad hominem, est sci-
 re quod homo includatur in animali, &
 cum eo saltèm inadquatè identifice-
 tur. atqui notitia identitatis prævia ad
 universalis prædicationem jam satis re-
 iecta est in superiori concl.

Obiic. 1. terminus communis est sæ-
 pè indifferens ad subiici, & prædicari;
 nam homo v.g. potest comparari cum
 animali, cui debet subiici, & cum Pe-
 tro, de quo debet prædicari. debet ergò
 determinari, & non nisi à cognitione
 comparativa ostendente hominem esse
 animali subiicibilem, & de Petro præ-
 dicabilem.

Resp. determinationem haberi posse
 ab eo ipso, à quo intellectus determi-
 natur ad simplicem comparisonem. cer-
 tèn enim mens nostra non sine moti-
 vo scit, terminum *animal* latius pate-
 re, quam *hominem*. hoc autem motivo
 stante, non video, cur debeat intelle-
 ctus necessariò elicere actum simplicem
 comparativum, & non possit immedia-
 tè prorumpere in actum comparativum
 compositum, h. e. in actualem prædi-
 cationem.

Obiic. 2. modus cognoscendi pro-
 porcionatur modo essendi. Hinc An-

gelus, qui habet modum essendi simplicem, simplici intuitu citrà compositionem, divisionemque intelligit. at homo ex materia, formaque compositus, modo etiam composito intelligit, copulando intentionaliter prædicatum cū subiecto. Sicut igitur materia, & forma, ut sint proximè unibiles, debent se se invicem respicere, ut perfectibile, & perfectivum; ita prædicatum, & subiectū ut possint intèntionaliter cōjungi, debent intentionaliter se respicere per cognitionem comparativam.

Longissimè petitum argumentū. mitto, quæ dicuntur initio de modo cognoscendi cōsequente modum essendi, quia nec valent, nec sunt ad rem-paritas desumpta ex materia, & forma primò probat ultrà intentum, prædicabilitatem scil. non proximam solum, sed & remotam in cognitione comparativa consistere. 2. nihil probat; prædicatum enim & subiectum, præcisa omni comparatione, se mutuo respiciunt relatione affirmabilitatis intentionalis, quæ duo dicit, identitatem rei, & distinctionem rationis cum sufficienti motivo, quod in per se notis est sola ipsa notitia terminorum: in notis per aliud sunt præmissæ.

Obiic. 3. Ideò non requiritur comparatio simplex, quia quod determinat ad sim-

simplicem, potest etiam determinare ad compositam. sed hæc forma arguendi nimis probat; similiter enim dici potest non prærequiri ad iudicium simplicem apprehensionem; quia quod determinat ad simplicem, potest immediatè determinare ad cognitionem compositam.

Hoc argumento premuntur, qui iudicativum actum cognoscitivum etiam faciunt. Verum ego, qui iudicium formaliter sumptum esse cognitionem nego, argumento nec tangor; qui enim fieri potest, ut quis iudicet de terminis nullatenus cognitis? hoc autem contingeret, si quod est formale in iudicio poneretur immediatè sine ullis cognitionibus præviis.

Vide, quæ de hac re habeo infrà l. 2.

q. 3. c. 1.

*Qua ratione, cum predicabilitas rebus
principaliter competat, nomina
tamen secunda intentionis
ad inferiora prima non
descendant.*

CAp. 6. aduersus Nominales ostendi prædicabilitatem non conceptibus primariò, sed rebus ipsis competere: ex quo fit, ut rectum in denominatione universalis sit natura, obliquum verò cognitio singularia confundens. atque hoc satis cohærenter est dictum ad eas, quæ inferius de denominativis universim docebo. Itaque nomen *Vniversale*, & quæ sub ipso sunt, *Species*, *Genus* &c. non sunt nomina stantia pro conceptibus, sed pro rebus, ità ut res per ipsa significantur, conceptus consignificentur, adeoque sint nata supponere non pro conceptibus, sed pro rebus: quemadmodum nomen *album*, & reliqua accidentalialia concreta, ut significant formam, nō tamen supponunt nisi pro subiecto, quod unum importatur in recto.

Hinc autem difficultas insurgit non exigua, quam possunt pro sua sententia aduersus nostram, & communem urge-
re

re Nominales; quod scilicet si verum id sit, jam non minus de Petro affirmari verè poterit, quod sit homo, quam quod sit species, nec minus quod sit animal, quam quod sit genus. Sic enim possunt arguere 1. quoties duo termini habent idem rectum, de quocumque verè prædicatur unum, prædicatur & reliquum. atqui homo, & species habent idē rectum. ergo de quocumque dicitur homo, dicitur species; adeoque Petrus ut dicitur homo, ita & species. minor est nostra doctrina. major prob. tum quia univērsim vera est propositio affirmativa, in qua termini pro eodem supponunt, ut vera est negativa, in qua termini supponunt pro distinctis. tum quia non alio ex capite verum est, quod album sit dulce in lacte, Verbum sit homo in Christo &c.

2. Dum sit iste syllogismus, *Homo est species, Petrus est homo, ergo Petrus est species*, juxtā summulas, concessis præmissis, negatur consequentia; variatur enim suppositio, quod terminus homo in majori supponat simpliciter, in minori personaliter at in nostra sententia hæc Logica præceptio non subsistit. neque enim suppositio variatur, si pro eodem semper supponit terminus. atqui homo in majori non stat, ut volunt Nominales, pro conceptu, & in minori pro

re, sed utroque pro re. non ergo variatur suppositio, adeoque recta est consequentia.

3. Verum est, quod Petrus sit homo, & quod homo sit species. ergo saltem verum erit de Petro dicere, quod quatenus homo sit species. hinc autem fit, ut absolute de Petro verum sit dicere, quod sit species: à reduplicativa enim tenet universim ad præjacente m.

Sed principio si rectè, quæ dicunt Nominales, intelligo, hæc omnia solvenda ab ipsis sunt. asserunt enim conceptus propriè, & formaliter prædicari: cæterum non negant res etiam prædicari denominativè. quid est autem, res ita prædicari, nisi subire denominationes prædicati, ac reliquas secundò intentionales appellationes? hoc autem intelligi non potest, quin simul dicantur res in e. m. denominationibus se habere ut subiectum, & substratum, atque adeo importari in recto. Sic paries eo ipso, quod denominatur albus, seu (quod perindè est) subit albi denominationem, se habet in ea denominatione ut subiectum, & importatur ad modum per se stantis, & in recto. quod si hoc nolunt, doceant, quid sit rem prædicari denominativè.

Ut autem directè occurratur propositæ difficultati, recurrunt non nulli ad illud, quod putant nomen generis, &
spe-

speciei cadere suprà aggregatum individuorum formaliter sub una cognitione confusum, & incapax proinde distributionis in singula. species enim humana omnia simul hominis individua importat, nemine excepto. & quamvis eadem significantur per terminum *homo* primò intentionaliter venientem, non tamen significantur sub conceptu aggregati, sed sub conceptu potentis sentire, ac discurrere, quæ est ratio in singularibus ex integro distributa.

Sed hoc est verum tueri falso. nomina secundæ intentionis non descendunt. hoc verum est. ratio ea traditur, quod significant multa per modum aggregati, adeoque quod sint nata supponere copulatè. hoc falsum est. copulata enim est species suppositionis personalis: & juxta omnes summulistas ratio, cur termini secundæ intentionis non descendunt, est, quia stant in suppositione simplici, quæ planè dividitur contrà personalem.

Equidem ut nodum hunc solvam, noto, quamvis suppositio simplex, & personalis faciat utraque stare terminum pro re, discrimen tamen esse, quod personalis facit stare terminum pro re, ut ea est in se, simplex pro re, ut ea est in anima. ista reduplicatio efficit, ut in simplici

suppositione semper sensus, & appellatio sit formalis cadens supra cognitione, sub qua res talis dicitur. quare perinde est enunciare, *homo est sp. cies.*, ac enunciare, hominis individua à conceptu, sub quo accipiunt denominationem hominis, accipere etiam denominationem speciei. Hinc apparet non dici speciem, de quocumque dicitur homo; sic enim dum enunciare, Petrum v. g. esse speciem, sensus esset, Petrum esse speciem à conceptu, sub quo dicitur Petrus; quod est falsum; quia Petrus ab eo conceptu non species denominatur, sed individuum.

Secus contingit, dum dicitur, *album est dulce in lacte*, quæ est propositio vera, quod habeatur appellatio materialis, & sensus sit, quod substernitur albedini, idem & substerni dulcedini; ac si sensus esset, ab albedine lac habere ut dulce sit. (quæ est appellatio formalis, quia prædicatum appellat formale subiecti) prædicatio sine dubio falsa esset. Quod si instes inquirendo, cur in ista, *homo est species*, habeatur formalis appellatio, & in ista, *album est dulce*, materialis? Resp. hanc esse indolem simplicis suppositionis, in qua stat terminus primæ, dum illi per prædicationem apponitur terminus intentionis secundæ, ut faciat semper formalem appellationem.

nem suprâ conceptum proprium subiecti. ratio non est alia, nisi communis sēsus, & usus. qui unus attendi debet in acceptione, ac modo significandi vocabulorum.

Atque hinc constat manifesta respōsio ad primum, & secundum, quod obiicitur in oppositum. est tamen, quod addatur, ut melius fiat satis secundo, posse nonnunquam suppositionem variari, stante recto prorsus eodem: imo revera suppositionem non variari, nisi stante eodem recto; si enim varietur rectum, non variatur suppositio, quæ est modus standi pro re, sed variatur res ipsa. Sic in duabus istis propositionibus, *Omnes Apostoli sunt duodecim, Omnes Apostoli sunt Sancti*, variatur subiecti suppositio, non quod aliæ sunt res, quæ subsunt subiecto primæ, & subiecto secundæ, sed quod res eædem in subiecto primæ importantur copulatim, in subiecto secundæ distributim. Hoc ipsum evidentius constat in celebri Philol. exēplo de fallacia accidentis. sophisticè enim sic arguitur, *Veniens est Coryscus; video venientem; ergo video Coryscum*: idque non propter recti distinctionem, ut constat, sed propter appellationis varietatem. Simile est in re nostra. dum arguitur, *homo est species, Petrus est ho-*

mo, ergo *Petrus est species*, quamvis rectè
 hominis in utraq; præmissa sit idem, non
 tamen concluditur; quia in majori præ-
 dicatum appellat suprâ formalem ra-
 tionem hominis, à qua est denominatio
 speciei; sed in consequentia appellat su-
 pra formalem rationem Petri, à qua non
 est denominatio speciei, sed individui.

Ad 3. quod superest, dico, quod ea pro-
 positio, *Petrus quatenus homo est species*,
 potest facere proprium sensum redupli-
 cativum; & sic est falsa propter hoc ip-
 sum, quod præjacens est falsa, ut dicitur
 in argumento: & potest facere sensum
 improprie reduplicativum, & proprie
 specificativum; & sic est vera; quia non
 aliud significatur, nisi quod res, quæ
 est sub conceptu Petri, dum est
 sub conceptu non Petri,
 sed hominis, species
 denominatur.

C A P V T X.

An universale, dum predicatur, universalitatem retineat.

Resolutionem negativam videtur tueri Scotus q. 16. univ. ad 8. ubi, *Alicui, inquit, in quantum predicatur predicatione exercita, qua fit per esse, extraneatur ratio universalis.* sed revera his verbis aliud Scotus non intendit, nisi quod ratio universalis fit extrà prædicationem exercitam, quatenus licet prædicetur res sub universalitate, nō tamen prædicatur universalitas. Cæterum ibi in resp. ad 6. ait, *prædicari de homine animal, quod est indifferens ad idem homini, & ad aliud ab homine, verificari tantum pro animali, quod est idem homini.*

Quidquid tamē Scotus sēferit, negativā hanc partem amplectitur Oviedus, paucique Recc. ; fateturque Venetus c. de specie eam fuisse suo tempore opinionē, quæ communiter tenebatur.

Resolutio tamen affirmativa communior nunc est, & verior, quam probat. à priori. impossibile est universale non anere, dum manent omnia ejus.

Q. S.

con.

constitutiva, quæ ab universali constituto nullatenus distinguuntur. atqui dum universale prædicatur, manent ea omnia, quæ ipsum in esse universalis constituunt; nam & multiplicitas rei, & unitas, seu præcisio cognitionis stat tota in prædicato. quod quidem certissimum est in mea sententia inferius explicanda de natura iudicii, in quo nulla formaliter est cognitio, sed prævii dumtaxat conceptus simplices intentionaliter conjunguntur in signum unum, ac trahuntur in suppositionis identitatem per solam actus syncategorematici additionem.

2. Si universale per prædicationem universalitate spoliatur, item erit universale prædicabile, ut cæcus potens videre: erit enim id verum dumtaxat ampliativè, & in sensu diviso: quod tamen verum esse non potest, nisi sit oppositio inter prædicationem, & universalitatē, ut est inter cæcitatem, & visionem. hoc autem quis rectè dicat? quæ enim incompatibilitas inter potentiam, & actum? certè quamvis actus indifferentiam potētiae determinet consequenter ad unū, non tamen antecedenter; cum non possit destruere totum antecedens, quod ad ipsum necessariò præsupponitur. ut ergo ignis æquè indifferens per se ad plures

MA:

materias comburendas, determinatur per applicationem ad hanc præ illa, retinens tamen adhuc potentiam, ac virtutem ad illam: ita universale de hoc, & illo prædicabile, dum de hoc determinatè prædicatur, retineat oportet antecedentem potentiam, ut prædicetur etiã de illo.

3. Opposita adversariorum doctrina plerasque Logicas præceptiones evertit: sic enim nullius propositionis termini diversam latitudinem habebunt, sed omnes patebunt æquè, ut animal, ita & homo. quid ergo oportet notare cõmunitatem majorem, minoremvè, superioritatem, inferioritatemque terminorum; si nihil ex his in propositione (pro qua una est usus ejusm. advertentiæ) deinde manet? tam igitur erit propria, & directa propositio, *homo est animal*; quàm *animal est homo*: maximè, quod si animal in prima restringitur à subiecto ratione identitatis, ratione ejusdem restringetur in secunda à prædicato. Rursus ut est verum, quod omnis homo est animal, ita & quod omne animal est homo, si animal in propositione ad hominem restringitur, & ita ad illum comparatur, ut risibile.

4. Arguit Venetus. si quæras, quid est Socrates, resp. est homo. si rursus quæras,

ras, propter quid Sorres est homo, resp. quia est animal rationale. constat autem *animal rationale* non terminare quæstionem, propter quid est, ut contractum, quia non singularium, sed universalium est definitio, ut habetur 7. met. igitur homo terminat quæstionem, quid est, non contractus; definitio enim & definitum convertuntur.

Obiic. 1. si de Petro prædicatur homo retinens universalitatem, de Petro prædicatur homo universalis, seu homo ut sic, ex quo fit, ut non tantum sit verum dicere, Petrus est homo, sed etiam, Petrus est homo universalis, & homo ut sic.

Resp. hoc secundum non sequi, quod committitur fallacia accidentis juxta ea, quæ capite proximè superiori sunt disputata.

Obiic. 2. terminus inferior superiori affixus illum restringit, ut dicitur in sumptis, ubi de Restrictione terminorum. Sic cum dico, *homo sapiens docet*, homo à sua generali significatione restringitur ad solos sapientes. sed in hac propositione, *Petrus est homo*, terminus singularis generali affigitur, Petrus scilicet homini, ergo illum restringit.

Resp. ab inferiore restringi superiorem terminum, dum coalescit cum eo in unum terminum complexum, ut in his,

ho-

homo est animal rationale, & hoc
est quod non habet, aliter se habet
in casu, si animal propositio, Petrus est
homo non est de predicato restricto, ut
si sit alia, homo est animal rationale,
quod quidem patet, si dicitur, quod ul-
terius constat, quod si in prima animal
restrictio ad hominem, quod appo-
prium, si dicitur, quod si dicitur, quod
cebitur, si dicitur, quod si dicitur, quod

Obiic. 3. Natura communis, si
ritatem contracta, si dicitur, quod
comunitatem suam non dicitur, quod
realiter singularis, & hæc ergo con-
tracta intentionaliter cum singularitate,
quod fit per prædicationem, singulari-
zatur item intentionaliter, atque adeo
non manet intentionaliter univocalis.

Resp. 1. nego suppositum antec. nullã
enim per se habet natura communita-
tem in re, quam amittat, dum singulari-
tati coniungitur. 2. nego antec. si enim
derur naturam per se esse communem,
& indifferentem, à nulla superveniente
hæcitate poterit ea indifferentia an-
tecedente spoliari, ut non potest vo-
luntas antecedenter indifferens ad amo-
rem, & odium, non retinere, dum
amat, potentiam antecedenter æquili-
brem ad odium.

Obiic. 4. iudicium affirmativum ut nõ
sup-

supponat præcognitam identitatē sub-
jecti cum prædicato, eam tamen im-
portat, & significat. atqui identitas ne-
cessariò contrahit prædicatum univer-
sale ad singulare subiectum, cum illud
huic appropriet; quæ enim major, appro-
priatio, quam identitas? ergò prædicatū
non manet amplius universale, & abstra-
ctum, sed fit contractum, & singulare.

Resp judicium non semper esse notā
identitatis adæquatæ, qualis habetur in-
ter terminos æquè latè patentes, ut in-
ter essentiam, & proprietatem, sed esse
quandoq; notam identitatis inadæqua-
tæ, qualis intercedit inter genus, & spe-
ciem. contractio autem quæ habetur,
tota est in prædicatione, nulla in signi-
ficatione prædicati universalis: quate-
nus ille terminus, qui in sua confusa,
præcisaq; significatione omnia comple-
ctitur, de uno tantum, non de aliis dici-
tur. Sed hæc dictionis contractio ad
unum nihil officit universalitati, ut uni-
versum actus non officit potentiæ, quam
potius perficit.

Obiic. 5. ita comparatur prædicabile
ad prædicationem, ut ad divisionem di-
visibile; per prædicationem enim uni-
versale quodammodo in sua inferiora
dividitur, ac distribuitur. atqui divisibile
per divisionem amittit divisibilitatem.

ergo

ergo & prædicabile per prædicationem deperdit prædicabilitatem, & consequenter universalitatem.

Divisibile aliud remotè, aliud proximè. remotè divisibilia sunt, quæcumque sunt distincta, & unibilia. proximè divisibilia requirunt insuper unionem, quæ quia tollit divisio, pugnat ea consequenter cum divisibilitate proxima, cujus scilicet non est actus nisi Logicus, ut non esse est actus logicus contingentia, quæ est potentia essendi, & non essendi. De utraque ergo divisibilitate loquatur argumentum, non concludit; nam prima divisibilitas manet cum divisione, secunda tollitur propter pugnam, ut dictum est. sed nullam esse pugnam inter prædicabilitatem, & prædicationem, hætenus est abundè demonstratum, & constat etiã, quia re ipsa prædicatio non est divisio, cum prædicatum maneat in sua totalitate potentiali eo ipso, quod manent ea omnia, quæ ipsum in sua totalitate constituunt.

Obiic. 6. natura universalis importat in recto omnia individua stantia sub præcisiva cognitione. sed omnia individua hoc pacto stantia non possunt de singulis prædicari. ergo non potest de singulis prædicari natura universalis. major habet nostram doctrinam. min.

pa-

patet; quia de nullo hominis v. c. individuo est verum, quod sit omnia hominis individua.

Ad evidentiam responsionis adverto, quamvis prædicentur res, non conceptus, res tamen prædicari juxta naturam, modumque conceptuum, qui uni ut formaliter prædicatur, ita aliam & aliam subeunt prædicationis, ac suppositionis rationem, atque ita diversimode res denominant. Jam verò conceptus & terminus universalis, & universaliter significativus non semper habet universalem suppositionem; quia cum possit stare pro omnibus, stat quandoque pro uno, sed aliter, ac terminus discretus, qui ex suo significandi modo per se ad unum determinatur, cum terminus communis habeat quendam modum supponendi vagum, verificabilem tantum per unum, quæ dicitur suppositio cõfusa, & resolvitur per descensum disjunctum. quamobrem perinde est dicere, Petrus est homo, ac Petrus est hic, vel ille, vel ille homo. est tamen discrimen inter hanc, & illam propositionem, quod hæc explicitè ut distinctionem, ita & multiplicitatè importet, cum illa neutram explicet.

Ad formam igitur argumenti dist. ma. natura est omnia individua, quæ importentur à nomine, & conceptu na-

tu-

turæ, ut importantur à nomine, & conceptu omnium individuorum, seu aggregati individuorum, nego. quæ importantur confusè, adeoq; modo verificabili in singulis, conc. majorem. dist. min. omnia individua non possunt prædicari de singulis sub nomine, & conceptu explicante omnia, seu aggregatū ex omnibus, concedo: sub nomine & conceptu ea confundente, adeoq; stante in confusa suppositione, nego min. & conf. Ad hoc ergo ut possit homo verè prædicari de Petro, non est opus, ut Petrus sit, quodcumq; significatur per nomen homo, sed satis est, si sit ille homo, qui est; quia hoc unum est sufficiens ad veritatē propositionis æquivalenter, & implicite disiunctivæ. Quod totum est proprium universalis, cujus ratio est æquè ab omnibus, & singulis abstracta, æquè in omnibus, & singulis tota; ac proindè potest æquè de omnibus, ac singulis prædicari; ad quam prædicationem satis est specialiter identitas inadæquata.

Hanc eandem responsionem alii aliter explicant, & proponunt. distinguunt duplicem unitatem, seu indivisionem. ut enim duplex est distinctio alicujus rei à significato alicujus nominis, una dicitur distinctio à quolibet contento sub illo nomine, ut distinguitur Bucephalus ab

ha-

... R
... distinctio non
... ab aliquo, ut ego distin-
... non ab omni homine
... est unitas, seu indistinctio
... quolibet, qua utrique priori
... opposita; alia est unitas
... tantum distinctio à quoli-
... quam unitatem habet pars subiecti
... cum toto, species nim. cū suo genere
... cum sua specie. Dum au-
... de singulari dicitur, ve-
... fundatur
... in unitate priori, sed posteriori; Pra-
... modus prædicandi
... adæquata, & inadæquata,
... & disjunctiva; nō enim deter-
... utrum Petrus sit idem cū quoli-
... ut facit illa, *Petrus est omnis
... nec, utrum sit idem cū aliquo
... ; ut facit illa, *Petrus est aliquis
... sed solum excludit distinctionem
... contentis sub homine,
... per solam unitatem huic di-
... oppositam sufficienter verbi-
... catur.**

QVÆSTIO SECVNDA.

De universalibus in particulari.

C A P V T I.

Numerus universalium, seu prædicabilium assignatur.

Divisio universalis seu prædicabilis in quinque partes, Genus, Specie, Differentiam, Proprium, & Accidens, quam tradit Porphyrius in ipso introductionis suæ aditu, ab omnibus Peripateticis recipitur, ut optima, & adæquata. Ejus Ratio habetur 1. in doctrina ejusdem Porph. c. de Gen. Quidquid. n. prædicatur de aliquo, vel essentialiter, vel accidentaliter prædicatur. si essentialiter, aut in quid, dum scilicet responderetur interroganti, quid est; & hoc bifariam; vel enim prædicatur de pluribus specie differentibus, atque hoc est Genus; vel de pluribus differentibus solo numero, atque hæc est species. aut prædicatur essentialiter in quale, seu in quale quid; atque hæc est Differentia. Si ve-

ro prædicatur accidentaliter, aut est accidens ab intrinseco, & à principiis essentialibus fluens; atque hoc est propriū: aut advenit ab extrinseco; atque hoc Accidens absolutè appellatur.

Paulò aliter hanc ipsam divisionem probat Albertus. Omne, quod est in multis, aut est in iis secundum substantiam, aut secundum accidens. secundum substantiam tripliciter contingit; aut enim per modum potentiæ determinabilis, ac perfectibilis. Hoc Genus est. aut per modum actus determinantis, ac perfectientis. Hæc est differentia. aut per modum actus perfecti, ac constituti. Hæc est species. Quod autem est in multis secundum accidens, aut secundum accidens naturæ. hoc est Proprium, ut risibile, quod prius speciei, quàm individuo convenit. aut secundum accidens individui. hoc est simpliciter Accidens, ut album, quod prius individuo, & per hoc speciei tribuitur.

Confirmat, & explicat id ipsum Sotus paritate. Compositum metaphysicum imitatur physicum. in hoc autem quinque est reperire, materiam, quæ est in homine corpus, Formam, animam, compositum ex utraque hominem ipsum, accidentia propria, quæ insunt ratione formæ, ut potentiæ sensitivæ, & rationa-

Les, communia, quæ accidunt ratione materiæ, ut quantitas &c. Idem proportionaliter habetur in compositione totius metaphysici; in quo Genus tenet locum materiæ, differentia formæ, species totius; quod ex utraque conflatur. sunt præter hæc accidentia, quæ sequuntur naturam, & Propria dicuntur: & sunt accidentia, quæ sequuntur individuum, & accidentium nomen retinent.

Hinc apparet ordo inter universalia. Nam primò quæ secundum essentiam, priora sunt iis, quæ secundum accidens; prius enim est rem constitui, & esse, quàm perfici per adiuncta; adeoque priora tria prædicabilia priora sunt secundum naturæ ordinem duobus extremis. Rursus quia partes universim præcedunt, & causant totum, ut anima, & corpus hominem, genus & differentia prævertunt speciem: & inter hæc ipsa præit genus ut pote pars materialis, & subiectiva. Deinde quæ accidentia radicanter in essentia, ut intimiora, ita & priora sunt iis, quæ sequuntur individuum. Quare Proprium prius est Accidente.

Posset nunc disputari, an universale sic divisum sit Genus, & univoce descendat ad quinque prædicabilia, in quæ dividitur. Res est non magni momenti. Placet resolutio negativa, quam tuetur

Al-

Ratio est hec. Univerſalis ratio non conſtat in multis, aut univo-
cally. In tanto modo est univocum,
nam i. aliter ſunt in multis re-
ſpectu ac duo poſtrema univerſalia.
In multis per eſſentiam, iſta per ac-
cidens: præterea genus eſt in multis per
modum partis potentialis, differentia
per modum partis actualis, ſpecies per
modum totius; proprium eſt in multis
convertibiliter, & neceſſario; accidens
inconvertibiliter, & contingenter. Hoc
autem cora diverſitas cum afficiat, non
differentiam aliquam inferiorem ex-
traſſeam rationi communi univerſali, ſed
ipſam rationem univerſalem, h. e. inexi-
ſtentiam in pluribus, & prædicabilitate
de pluribus, conſequens eſt ut univerſa-
lis ratio nõ univoca ſit, ſed analogã quod
conſtat ex iis; quæ infra dicemus de
ratione entis, quam propterea analogã
oſtendemus, quod diſcrimen inferiorum
ſit in ipſa ratione, exiſtendi unicuique
imbibita.

Jam contra numerum prædicabilitatã
ſolet obiici i. Definitio eſt univerſalis,
& de pluribus prædicabilis, nec ad ullum
ex quinque numeratis reducitur. Præte-
rea individuum vagum eſt ratio com-
munis, ut & ratio entis, nec videtur ad quod

uni-

universale ex positis pertineant. Item prædicamenta sunt decem: ergo & prædicabilia. Postremò universale dividitur in quinque prædicabilia. sed nullum illorum quinque dividitur in quinque prædicabilia. ergo præter illa quinque datur sextum, quod dividitur. plura igitur sunt prædicabilia, quàm quinque.

2. Philos. 1. top. quatuor tantum prædicata statuit, Genus, Differentiam, Proprium, & Accidens. constat autem tot esse prædicabilia, quot prædicata. Præterea ita comparantur genus, & species, ut differentia subalterna, & atomata, ita scilicet animal, & homo, ut sensitivum, & reale. atqui differentiarum diversarum non constituunt duo prædicabilia. ergo nec genus & species. Demum accidens continetur sub genere; nam coloratum est genus ad album, & nigrum. pauciora igitur sunt prædicabilia, quam quinque.

Ad 1 resp. aut definitionem reduci ad speciem, quam explicat, aut esse non unum sed duo prædicabilia, genus & differentiam, quæ explicitè importat. Individuum verò vagum, ut & ens non sunt termini univoci, sed analogi, ut infra dicetur. hic autem universale dividitur, h. e. univocum. Sed neque par est ratio de prædicamentis, ac de prædicabilibus; nam prædicamenta dividuntur juxta

varias interrogationes, quæ fieri primò intentionaliter possunt de prima substantia, adeoque ea est divisio metaphysica, non Logica: at prædicabilia dividuntur juxtà diversitatem modi prædicandi essentialiter, aut accidentaliter &c. ut declaratum est. quare hæc est divisio ex arte Logica. Quod demum obicitur, fallax est, nec concludit, etiã dato, quod universale ad suas partes subiectivas univocè descendit: quod patet in simili; non enim nisi sophisticè ita concluditur: homo est species; & nullus homo singularis est species, ergo est aliquis homo, qui non est homo singularis: variatur enim suppositio, cum homo in majori supponat simpliciter, in minori personaliter. ita in casu.

Ad 2. si quinque sunt prædicabilia, quæ possunt prædicari, quinq; etiã sunt prædicata, quæ actu prædicantur. Neque oppositum voluit ibi Phil. sed quia de prædicatis loquebatur ut pertinentibus ad definitionem, ad ostendendum, quæ definitioni sint apta, quæ non, speciem omisit, quia hæc non definit, sed definitur. Alia deinde est ratio differentiarum, ac generis, & speciei: quævis enim differentia eundem habet prædicandi modum in quale quid, seu ut pars formalis, & actualis essentiæ. at genus prædicatur

tur in quid ut pars essentiæ, species ut tota essentia. Denique Accidens sive proprium, sive commune potest comparari cum inferioribus; atq; ita non est prædicabile distinctum; & potest comparari subiecto, cui inest; atque ita duo illa prædicabilia conficit.

C A P V T II.

De Genere.

ANtequam genus Logicum definiat, tres distinguit Porphyrius generis acceptationes. 1. genus dicitur hominum multitudo trahentium denominationē à communi vel patria, vel parente: quæ ratione dicitur Romanorum genus per respectum ad Romam, vel ad Romulum. 2. genus dicitur cujusq; generationis principium, sive principium sumatur à generante, influente per vim propriam seminalem, sive à loco, in quo quis est genitus, influente per virtutem à Cælo acceptam. ex. 1. dicimus Orestem à Tantalò, Hyllum ab Hercule genus ducere. ex. 2. dicimus Pindarum quidem genere Thebanum, Platonem verò Athenientem. Hinc 3. Dialectici genus accipiunt pro eo, quod species sub se continet.

Tria ejusm. genera conveniunt in
 P ccm,

em, & differunt. Conveniunt in hoc uno, quod important unitatem principii, à quo est multorum descensus. sed differunt 1. ex parte principiorum; quoniam principium primi generis est denominativum, secundi effectivum, tertii formale. hinc principium primæ multitudinis per nihil sui descendit in illam, quam habet solum extrinsecè denominare: principium secundæ descendit in illam per aliquid sui, separatum tamen secundùm esse, & secundùm rationem: principium tertiæ descendit in illam cum tota sua essentia, sed descendit per differentias ab ipso separatas non re, sed ratione. Differunt 2. ex parte multitudinum: nam in 1. quælibet pars multitudinis subiicitur generi suo ut pars integralis. in 2. quælibet pars suo generi subiicitur, ut pars virtualis, in ejus scilicet virtute præcontenta. in 3. quælibet pars subiicitur generi, ut pars subiecta, quæ in potentia generis continetur. hinc in prioribus multitudinibus quælibet pars re differt à suo principio: sed nulla pars tertiæ multitudinis re distinguitur à suo genere.

Ex his primum genus pertinet ad Morales, præsertim Politicos: alterum ad naturales Philosophos: tertium ad Logicos, quod proinde hic à Porphyrio definitur.

finitur ex Arist 1. top. 4. Genus est, quod de pluribus specie differentibus in eo, quod quid est, prædicatur. Ubi verbum, prædicatur, quod sonat actum, revera stat pro aptitudine ad prædicari.

Notandum hic generaliter ex Phil. 7. met. t. 13. & 14. accidens in concreto non habere quod quid erat esse, h. e. definitionē quid rei, ut suprā etiā notavi, sed si sic definiatur, definiri potius abstractū ipsius. Ut ut autem definiatur sive in concreto, sive in abstracto, semper definitur per subiectum, sed cum distinctione; in concreto enim definitur per subiectum stans loco generis: in abstracto definitur per subiectum stans loco differentię. sic coloratum dicitur res habens colorem: ubi subiectum est definitionis initium, perinde ut animal in definitione hominis. Color dicitur, extremitas perspicui in corpore terminato: ubi corpus seu subiectum claudit definitionem, perinde ut in definitione hominis rationale. Cum ergo genus sit concretum, genereitas abstractum, & utrumq; sit accidens; rectè genus definitur per subiectum, dicendo, esse illud, quod potest de pluribus specie differentibus prædicari. quod si velis definire genereitatem, dices esse universalitatē, & prædicabilitatem illius, quod potest
 &c. P 2 Pro-

Probat hanc definitionem Porphyrius; quia per eam explicatur, in quo genus conveniat, in quo differat à reliquis prædicabilibus. Convenit in eo, quod potest prædicari: sed per posse prædicari de pluribus differt ab individuo, quod dici non potest, nisi de uno: & in hoc ipso cum aliis universalibus convenit.

Differt autem à specie; quod hæc prædicatur de pluribus numero differentibus; genus verò præterea etiam de pluribus differentibus specie; undè fit ut de pluribus differentibus numero genus nõ nisi mediatè prædicetur, h. e. mediante specie; atque adeo genus de iis dicitur ut pars essentia, species ut tota essentia.

Differt à tribus reliquis, quia prædicatur in quid, cum illa prædicentur in quale, ut explicatum superius est.

Obiic. 1. genus potest in unica specie conservari; non enim plus ipsum exigit pluralitatem specierum, quam species individuorum. constat autem speciem conservari in unico individuo, ut videre est in Sole &c. non ergo est de generis ratione prædicari de pluribus speciebus.

Antec. potest dupliciter intelligi. 1. ita ut nulla alia species sit possibilis. 2. ita ut unica sit existens, reliquæ possibilis. Altero hoc modo potest genus in unica specie conservari, ut & species in unico individuo; quia universale non est unum

in

in multis, nisi secundum aptitudinem. primo modo & genus in unica specie, & species in unico individuo esse potest secundum essentiam realem, & prædicata primò intentionalia; si enim nullum esset animal possibile præter hominem, adhuc animal esset in homine principiū sentiendi: sed non secundum prædicata secundò intentionalia, ut infra adversus Cajetanum ostendam.

Obiic. 2. Genus potest de individuo immediatè prædicari; neque enim minus rectè de Sorte dicitur, quod sit animal, quam quod sit homo. ergo malè in hoc genus à specie discriminatur.

Sed aliud est, quod prædicatio sit immediata, aliud, quod sit inter terminos immediatos. jam Petrus & animal utcumque immediatè coniungantur ab intellectu, immediati non sunt; mediat enim inter ipsos homo si minus actu, saltem aptitudine: per quod satis differt à specie genus.

Obiic. 3. Proprium quandoque dicitur de genere, ut divisibilitas infinita de continuo. hoc autem proprium perinde ut Genus suum poterit de pluribus specie differentibus prædicari. non ergò hæc est generis differentia.

Sed 1. proprium non dicitur de genere ut genus est, sed ut quædam species est

in sua essentia constituta, ad quam propria passio consequatur. Rursus Propriū de specie immediatè ut de subiecto, de inferioribus speciei non nisi mediatè, h.e. media specie, demum de his omnibus non in quid, sed in quale prædicatur. atque ita à genere omninò distinguitur.

Obiic. 4 omnis forma de suo subiecto prædicatur in quale, ut constat in ipsa essentiali differentia. at Genus ex Phil. 7. met. est forma suarum specierum. ergo de iis non dicitur in quid, sed in quale.

Verū, ut habet philosophus ipse, & Cōment. 5. met. t. c. 30. genus est dupliciter considerabile. 1. ut pars componens metaphysicè speciem; atque ita non formæ, sed materiæ rationē habet; venit enim ut determinabile, & potentiale. 2. ut totum potestativum suas omnes species in se complectens; atque ita est forma specierum, ut omne totum est forma partium: sed est forma totius, quæ habet modum per se stantis, non adiacentis; atque ideo non in quale, sed in quid prædicatur.

Ob. 5. nullum univocum est genus. Omne universale est univocum. ergo nullum universale est genus. ma: prob. ex Phil. 7. phys. c. 4. dicente, quod in genere latent æquivocationes.

Hic, Phil. textus ab aliis aliter explicat-

catur. Placet præ cæteris expositio Ægidii, & D. Th. putantium Aristotelem ibi loqui de genere sumpto non logicè, ut dicit intentionem, & rationem unã, in qua nulla diversitas, & nulla æquivocatio, sed de genere sumpto physicè, ut importat reales naturas, quæ cum sint invicem diversæ, natæ sunt parere æquivocationem.

C A P V T I I I.

De Specie.

Species stat 1. pro pulcritudine, ut cū species dicitur digna imperio. Stat 2. pro ea, quæ est sub dato genere, ut cum homo dicitur species animalis hæc autē posterior ad prioris similitudinē nominatur; est enim & ipsa forma, ac perfectio sui generis. Huius speciei 3. definitiones à Porphyrio traduntur juxta triplicem eius habitudinem. Definitur 1. ut comparatur ad Genus quã uniuersale, dicendo, species est, quæ immediate ponitur sub assignato genere. 2. ut comparatur ad Genus quã prædicabile, dicendo, species est, de qua prædicatur immediate Genus in eo, quod quid est. 3. ut comparatur ad individua, di-

cendo, species est, quæ prædicatur de pluribus differentibus numero in quid. Duæ priores competunt omni speciei, etiam subalternæ: 3. non nisi atomæ. sed per hanc ultimam explicatur potissimū id, per quod species est unum ex 5. prædicabilibus, cum per alias subiicibilitas eiusdem explicetur, quæ formaliter ad universale non pertinet.

Obiic. i. Genus est definitum per speciem, nunc species definitur per Genus. committitur ergò circulus in definiendo. Et quidem universim quod definit, debet esse quid notius definito. Si ergo idem & definit, & definitur, erit simul notius, & ignotius. Conf. quoties in definitione ponitur aliquod definibile, clarius erit definitio, si eius loco definitio ipsius ponatur, ut dicitur. 8. top. & patet in animali, quod definit hominem: quod si in definitione hominis loco animalis ponas animalis definitionē, clarius hominem defines, dicendo, est vivens sensitivum rationale. Si ergo genus definitur per speciem, & è converso, in utriusque definitione utriusque definitio poni poterit. Sed tunc habebitur. definitio manifestè nugatoria, ut constabit experiri volenti.

Resp. Porphyrius id esse proprium relativorum, ut se mutuò definiant; ut . n.

sc

se habet res ad esse, ita ad cognosci. quia ergo relativa se mutuò quoad esse, & quidem essentialiter exigunt, ita ut unū sine altero esse sit impossibile; consequens est, ut nec possit unum sine altero cognosci, ac definiiri. Ut autem fiat satis argumento, & ostendatur nullum esse in his definitionibus vitium, noto, relativa, ut & alia quæcumque, duas habere definitiones, alteram quid nominis rudiores, & priorem, alteram quid rei perfectiores, & posteriorem. Sic in casu genus secundum quid nominis est collectio diversarum naturarum, species est collectio multorum non adeò dissimilium individuorum. Hinc facile respondetur, dicendo, genus & specie comparari invicem, ut quid notius simul, & quid ignotius, sed secundum alias, & alias notiones. nam cum prius ambo innotescant secundum quid nominis, tum transeunt ad se mutuò definienda secundum quid rei. quare quid rei generis pendet à quid nominis speciei; atq; ita genus pendet à specie.

Ad conf. dico, eam regulam habere locum, dum definiens est pars intrinseca definiti, ut patet in exemplo animalis, non verò dum est terminus extrinsecus intrinsecæ habitudinis, nisi malis, etiã in hoc casu posse apponi definitionem

definiētis, sed eam, quæ sola supponitur, h. e. definiētionem quid nominis, non quid rei.

Obiic. 2. Duæ priores definiētionēs speciei competunt etiam individuo, quod est sub genere, & generi in prædicatione subiicitur. nec iuvat dicere, individuum non esse immediatè sub genere, nec de ipso genus immediatè dictum quia debebat in definiētionē hęc ipsa immediatio explicari. tum quia individuum generis v. g. hoc animal non mediatè, sed immediatè ponitur sub genere.

Resp. non debuisse immediationem explicari in speciei definiētionē; semper enim tale simpliciter stat pro eo, quod est primò tale. Individuum autem generis stat immediatè sub genere, non in quantum genus, sed in quantum species est: quod ex eo constat, quia de illo prædicatur genus in quid completè.

Obiic. 3. Species non solum de individuis, sed etiam de differentiâ prædicatur; tam enim est verum, quod Petrus, quàm quod rationale sit homo. nõ ergò species adæquatè per prædicabilitatem de individuis explicatur.

Resp. Logicè loquendo, & ut est opus ad scientias, speciem non rectè prædicari de differentiâ, quod ostenditur, ubi

de

de modis dicendi per se ; neq; enim species est de conceptu differentia, sed contra, cum non rationale per hominem , sed homo explicetur , ac definiatur per rationale .

C A P U T I V.

De individuo.

Individuum est speciei correlativum, adeoque ejus notitia manifestat speciem . Potest accipi primo intentionaliter, ut significat re extra; sic est, Petrus, Sortes, Plato : & secundò intentionaliter, ut significat re qua conceptam proprio, ultimoque conceptu; atq; ita exprimitur per eas voces, individuum, singulare, &c.

Iam verò triplicem Individui definitionem Porphyrius habet . Prima est individui primò intentionaliter stantis : quæ definitio, quod erat extra ipsius institutum, minus est accurata ; dicitur enim Individuum, cuius collectio proprietatum, & accidentium numquam in aliquo alio eadem esse potest : quæ certè descriptio est procedens per ea, nō quæ individuum est, sed per quæ nobis manifestatur, tanquā per suas caracte-

rísticas proprietates, quæ à Logicis eo carmine comprehenduntur,

Forma, Figura, Locus, Stirps, Nomē, Patria, Tempus.

Reliquæ sunt definitiones individui sumpti secundò intentionaliter; quarum altera sic habet: Individuum est, quod sub specie continetur. altera sic: Individuum est, quod de uno tantum prædicatur. quæ definitiones constructæ sunt ad earum imitationem, quæ traditæ sunt de specie; adeoque ex ibi traditis facilè intelliguntur.

Restat, ut inquiramus, an possit ab omnibus individuis abstrahi una ratio communis, & univoca individui. & quæstio procedit de individuo primò intentionaliter, non secundò intentionaliter accepto.

Huic quæstio Cajetanus, & cum eo plerique Thomistæ affirmativè respondent, ac proindè addunt Porphyrio sextum universale, quod ajunt prædicari nõ in quid, nec in quale essentialiter, aut accidentaliter, sed in cuiusmodi, seu in quale modaliter. Mihi verò responsio negativa videtur omninò probabilior. Et quia possumus loqui de ratione importata per hoc nomen, Individuum, & de ratione importata per individuum, ut dicunt, vagum, ut aliquis homo, neu-

tri subesse rationem communem univocam contendo.

Probo primum. nomen individui est impositum ad significandam de formalem rationem, per quam ultimò res cõstituitur, & distinguitur ab omni eo, quod non est ipsa. Vt cumque autem abstrahi possit conceptus hic omni individuationi communis; at certè est conceptus in qualibet individuatione imbitus, & de ea prædicabilis non in concreto, sed in abstracto. Nomen igitur individui & conceptum istum unum, & conceptus diversos, per quos singula & constituuntur, & distinguuntur importat; adeoque non univocum est, sed analogum; ut melius constabit ex iis, quæ infra de Entis analogia disputabo.

Conf. quia revera singularitas coincidit cum ratione unius simpliciter dicti, quæ Entis est passio, quare est ratio transcendens, & in omnibus individuis cuiuscumque prædicamenti reperitur. Nulla autem ratio transcendens est univoca, ut concedunt adversarii, qui propterea suum hoc dictum limitant ad individua ejusdem prædicamenti; sed qua cohærentia, ipsi videant.

Probo secundum. in omni nomine univoco illud habetur, quod inferiora per eandem rationem ipsum participat.

atqui

atqui individuui vagum per aliam ab aliis rationem participatur; neque enim est eadem ratio, per quam Petrus, & per quam Sortes est aliquis homo; cum Petrus per suam individuationem, Sortes per suam fit aliquis, seu singularis homo. Profecto hic terminus aliquis homo humanitatem importat cum noticia disjuncta cujuscumque hæcceitatis ipsam particularizantis. nulla autem noticia hæcceitatis est univoca, ut est probatum.

Conf. utrumque ad hominem contra adversarios opinantes ad omnem univocationem requiri obiectivam præcisionem inter rationes præcisas: quo dato, videtur non posse vitari processus infinitus in rationibus individualibus, si individuum sit univocum, adeoque obiectivè præcisum. si enim individuum obiectivè duas rationes involvit communem, & propriam, quæri potest de propria, utrum illa etiam sit individuatio? & si sic, ut negari non potest, jã in illa etiam erit reperire duplicem aliã rationem communem, & propriam; atque ita erit progressus sine termino.

Dices cum Caietano. In individuo v. g. Petro tria sunt considerata, natura humana, modus particularis, quo natura est in Petro, & principium, quo na-
tura

tura determinatur, ut sit in Petro potius, quàm Platone. Jam si consideretur natura secundo modo, consideratur ut particularis, quamvis non dum determinata ad Petrum; atque adeo habetur tunc conceptus naturæ particularis perfectè præcisus à singularibus.

Sed contra est 1. non est alius modus particularizans naturam, nisi ipsa singularitas; & quivis alius gratis fingitur. quid enim si pariter quis fingeret genus, v.g. animal, in priori ad differentiam, à qua contrahitur, habere modum existendi specificè? ex quo fieret, ut homo & equus non solum convenirent univocè in ratione animalis, verum etiam in ratione speciei; & omnia similiter genera intermedia haberent universim duplicem convenientiam univocam primò intentionalem, alteram per ipsas rationes communes, alteram per talem modum existendi communium rationū: quod est inauditum.

Contra est 2. natura ut facta per talē modum particularis non potest obiectivè præscindere à Sorte, & Platone, in quibus unis natura realiter inexistit. cū enim hic sit modus existendi realis, & obiectivus, nec realiter detur individuum, ut sic, sed hoc & illud; consequens est, ut natura non aliter individue

ductur, nisi per hoc quod existat in hoc, & illo, Sorte nim. & Platone. non ergò sub tali modo considerata natura univocationem sortitur, cum in eo differentias dividentes involvat.

Cõf. natura iuxtà Thom. nõ est per se hæc, & singularis, sed per materiã quãtitate signatam, ut per principium individuans, & distinguens. Rursus hæc ipsa materia naturam communem determinat, ut sit Sortes potius, quam Plato, non potest ergo natura intelligi individuata, nisi simul intelligatur facta Sortes, aut Plato. ergò non potest intelligi univocè individuata. patet 2. consequ. nulla enim univocatio, ubi veniunt rationes discriminantes, & distinguentes. prob. prima. intellecto constitutivo Sortis in esse Sortis, impossibile est non intelligere Sortem. atqui natura individuatur formaliter per materiam signatam, quæ est ultimum constitutivum Sortis in esse Sortis. ergò impossibile est intelligere naturam individuatam, & non intelligere Sortem.

Obiic. Individuum à Porphyrio definitur. sed definiti non posset, nisi rationem unam individuis omnibus communem haberet. datur ergò una ratio communis individui.

Quis unquam hoc negavit? negavi eã esse

esse univocam, non quia non est una, sed quia est in singulis imbibita, adeoque unitatem, & diversitatem importat: quod est proprium rationis analogæ, ut constabit in Ente. Mitto alia argumenta, quæ congeri possunt; omnia enim id solum probant, dari rationem unam abstractam individui: quod sponte do; sed plus aliquid ad univocationem est opus.

C A P V T V.

An genus requirat essentialiter multitudinem specierum sub se, & species individuum.

QUoad utramque huius dubii partem communis responsio est affirmativa. discordant quoad secundam à reliquis Thomistæ putantes esse in hoc disparem rationem inter genus, & speciẽ. nam genus habet in potentia differentias, quas non habet species, quæ scilicet ad inferiora sua non descendit per differentias, sed per materiæ divisionem. Sed quidquid de hoc sit, quæstio præsens non absoluta est, qualis pertinet ad Metaphysicam, sed conditionata, ac resolvable per Logica principia. & sensus est

est; an dato, quod genus, puta animal, unam tantum speciem humanam possibilem sub se haberet, & homo unum tantum possibile individuum, qualem Thomistę censent speciem omnem Angelicam, adhuc & animal genus logicum, & homo logica species dici posset.

Huic equidem quęsto communis est negativa responsio, quam amplector. Prob. communiter ex notione generis, & speciei, importantium habitudinem rationis ad plura sub se, ut constat ex definitionibus c. 2. & 3. assignatis. Vt ergo non manet habitudo vel aptitudinalis ad plura, si non sunt possibilias ea plura; ita nec manet essentialis ratio generis, & speciei, quę in ea habitudine consistit.

Occurrit huic argumento Caietanus De Ente, & essentia c. 5. q. 9. ad 2. Scoti, notando ex D. Th. aliquid posse dici universale dupliciter, vel secundum rem, & rationem, vel secundum rationem tantum. cum enim universalis fundamentum ex parte obiecti sit natura actu plurificata, vel plurificabilis secundum numerum, ex parte verò intellectus sit repręsentatio naturę sine conditionibus individuantes; tunc habetur universale primo modo, cum habeatur na-
tu-

tura, & actu divisa in multis, & actu præcisa à multis . tunc habetur universale secundo modo, cum habetur natura non divisa actu, sed præcisa.

Iam vero quia naturam nos Angelicam immaterialem, atque adeò immultiplicabilem secundum numerum ad modum materialium concipimus, sic ut abstrahatur non raro à ratione individuante, eamque uni addicente. natura sic abstracta potest appellari universalis secundum rationem, nõ quod possit inesse multis (sic enim esset etiam universalis secundum rem) sed quia ut taliter concepta nullam explicat repugnantiam ad esse in multis: quod est ponere in tali natura potentiam, & aptitudinem non physicam, sed logicam ad multiplicari, & hanc ipsam non simpliciter dictam, sed solum quantum est ex capite naturæ sic expressæ. Hinc resultat in natura relatio universalitatis ad multa, non quidem quæ sit ad multa, sed quæ esset ad multa, si ea essent. neque vero ex hoc rectè inferas, eam naturam non absolutè, sed conditionatè futuram universalem. etenim est actu in natura relatio universalitatis, quæ scilicet est apta ex se referre ad multa.

Hæc doctrina ut sit ingeniosè excogitata, mihi tamen non probatur, nec
se-

secundum id quod habet de re, nec secundum id quod habet de nomine. De re habet, posse naturam Michaelis præscindi ab individuatione in hypothesi Thomistica. De voce habet naturam sic præcisam posse appellari universalem.

Prob. non rectè dici primum ad hominem contra adversarios requirentes ad universale præcisionem perfectam ex parte obiecti. Quæ enim natura in sua essentiali ratione involuit repugnantiam ad multiplicari, non potest obiectivè ab ea repugnantia præscindi, & per consequens nec à sua individuatione; ut constat ex terminis; quia nulla est obiectiva præcisio à ratione essentialiter involuta; aliter hæc esset inclusa simul, & exclusa. atqui Michael in hypothesi includit in sua essentia repugnantiam ad multiplicari. ergò non potest ab ea obiectivè præscindi. minor patet ex doctrina adversariorum, apud quos repugnantia ad multiplicari est ipsa immaterialitas, quæ cum sit juxta D. Th. ratio à priori probans intellectivitatem, erit pariter, ut intellectivitas, imò à fortiori involuta in essentiali ratione Michaelis.

Conf. natura Michaelis taliter præcisa ex hoc esset universalis, quia quantum

tum est de se, posset & esse in multis, & dici de multis, si ea multa essent. atqui hoc est impossibile. aut enim ista non repugnantia (utcumque dicatur non positiva, sed negativa) realis est, aut rationis tantum. non realis; tum quia natura esset universalis etiam secundum rem; tum quia chimærica est quæcumque non repugnantia ad chimæram; cum enim unaquæque realis ratio per se sit realis, & ens per se positivè repugnat chimære. Non rationis tantum, & per conceptum, ut aiunt, inadæquatum; hoc enim juxtà adversariorum doctrinam ad universalitatem non est satis; quandoquidem quod dicit in suo conceptu obiectivo diversitatem, non potest per ipsos esse univocum. ergo quod dicit in suo conceptu obiectivo additionem ad unum, non potest esse universale; tã enim pugnat cum univocatione diversitas, quàm cum universalitate singularitas.

Probo deindè non rectè dici secundū. Conceptus enim universalis est, ut sit natura una apta esse in multis: quæ aptitudo merè negativa esse non potest, ut singulariter interpretatur Caietanus (singularitas ipsa in quæstione de vocabulo sententiam satis improbat) sed debet esse positiva per habitudinē ad mul-

ta vel actu, vel potentia. Quod primum ostendo ex impositione nominum generis, & speciei, quæ distinguuntur ex gradualitate perfectionū, quas videmus à multis participatas. Vnde distinguimus gradū superiorē ab inferiori, quod illum in pluribus, hunc in paucioribus reperimus: individuum autem dicimus, quod in uno dumtaxat est. 2. ex Phil. pluries assente, universale esse unum collectum ex multis. 1. post. t. c. 182. ait, universale manifestum esse ex multiplicatione singularium. 1. phys. t. 4. dicit universale esse quoddam totum, quod multa sub se comprehendit ut partes. quod expressius habet 5. met. t. c. 31. ubi postquam definivit totum, *cuius nulla pars eorum abest, ex quibus totum natura dicitur, & quod continet contenta, ita ut unum quid illa sint;* addit universale esse totum quoddam, quod multa continet, eò quod de singulis prædicatur, & sunt omnia unum. Quod verò attinet ad genus, de eo specialiter in topicis testatur, cadere à generis ratione eo ipso, quod sub eo species non sunt; Sic enim ait 4. top. c. 3. *Quoniam autem omnis generis plures species, inspicendum, si non contingit alteram speciem esse dicti generis; nam si non est, manifestum, quoniam non erit genus omnino.*

nd. Eadem autem videtur ratio de specie, si inspicias utriusque definitionem.

Neque valet, si dicatur, Philosophus loquutus non de toto, quod re ipsa est totum, sed quod secundum se non explicat repugnantiam ad esse totum. Contra enim est; quia hoc non est exponere, sed ad immanem improprietatem trahere verba Philosophi. quid enim, si quis pariter dicat, animam rationalem, & Angelum esse totum integrale, dum in suo essentiali conceptu præscindunt à materia, & quantitate, quæ per Thomistas est ratio partium? quid si dicat, esse totum essentielle physicum, dum in suo conceptu non explicant repugnantiam ad componi ex materia, & forma? Profectò nihil dicitur tale, nisi quod re ipsa est tale, non verò quod spectatum secundum unam rationem nõ repugnat ut sit tale, si repugnat secundum aliam; aliter equus rectè poterit dici homo, quia spectatus secundum præcisam rationem animalis non repugnat ut sit homo.

Præter hæc posset etiam natura divina hoc pacto evadere, ac dici meritò universalis; nam & ipsa potest à nobis concipi ad modum entium materialium, adeoque præscindi à sua individuatione nihilo minus, ac natura Michaelis.

Ne-

Negat Caietanus hanc sequelam; quia, inquit, natura divina utcumque considerata, & abstracta semper est purus actus, adeoque determinatus essentialiter ad unum: quod non contingit in Angelo omnem potentialitatem non excludente. Sed contrà est; ut enim Deus in sua natura consideratus est purus actus, ita Michael consideratus in sua est purus spiritus. ex quo fit, ut licet Michael non excludat omnem potentialitatem, hanc tamen, qua possit in multa individua descendere, essentialiter excludit. quare data disparitas non videtur ad rem, quia non distinguit inter id, quod re ipsa est, & id quod præsciendenti apparet.

Obiic. 1. Michael, & Gabriel in ea hypothese adhuc specie differrent, ut differrent specie equus, & homo, si unus tamen sit possibilis equus, & unus homo. ergo retinent in ea hypothese veram rationem speciei.

Sunt, qui respondent, antecedens ad summum esse verum de specie non Logica, sed Physica, vel ut alii distinguunt, de specie non prædicabili, sed subiicibili; sed de hac re dicam c. 7.

Obiic. 2. posset dici speciem Angelicam prædicabilem esse de multis individuis non realibus, sed fictis.

Resp.

Resp. hunc esse pessimum modum
tuendi sententiam Caietani ; quare , &
reiicitur à melioribus Thomistis . tum
quia prædicabilitas, seu affirmabilitas de
individuis fictis non potest nõ esse ficta,
& chimærica ; identitas enim cum chi-
mæra formalissimè est chimæra : nihil
autem fictum potest constituere univer-
sale, de quo hætenus loquuti sumus.

tum quia species est prædicabi-
le univocum . nihil autem
commune univocum
enti reali , & fi-
cto.

C A P V T V I.

De Differentia.

Determinat deinde Porphyrius de differentia, quæ cum genere comparatur ut ejus divisiva, cum specie ut ejus constitutiva. Ponit igitur plures differentiarum acceptiones: tum seligit, quam intendit, eamque multipliciter definit.

Ergo triplex est differentia, communis, propria, & propriissima. Communis est, qua alterum ab altero, aut à se differt accidentali alteritate, ut Aethiops ab Italo per nigredinem, & Plato senex à se puero per ætatem. Propria est, qua unum ab alio differt inseparabili, ac proprio accidente. sic oculus cæcus differt à naso simo; nam & cæcitas oculi est propria, & simitas nasi. Propriissima est, qua unum ab alio differt prima, & essentiali differentia, ut homo per rationale differt ab equo. Duæ primæ differentiarum cum sint accidentales non faciunt nisi alterum. tertia constitutiva, & essentialis facit etiam aliud.

Hæc differentia potest multipliciter considerari. I. in quantum constituit

spe-

speciem. 2. in quantum dicitur de specie
 3. in quantum dividit genus. 4. in quan-
 tum constitutum per illam distinguitur.
 5. in quantum est universale distinctum
 à proprio, & accidente. Pro his conside-
 rationibus quinque differentia notio-
 nes tradidit Porphyrius.

Prima est. Differentia est id, quo spe-
 cies abundat à genere. sic hominis illa
 dicitur differentia, qua homo plus est, quàm
 animal; est .n., præter animal, rationale
 & hoc est ejus differentia. Ista porro abun-
 dantia à genere duo declarat. 1. diffe-
 rentiam esse omninò extrà conceptum
 generis, & è converso. 2. differentiam
 contineri in genere potestativè; quod
 enim abundat, seù exit ab alio, necessè
 est ut in eo virtute contineatur: quæ cõ-
 tinentia non est propriè dicta, sed simi-
 litudinariè, & per analogiam ad physi-
 cas causas.

Altera est. Differentia est, quæ dicitur
 de pluribus specie differentibus in qua-
 le quid. Quæ est notio differentia non
 ultimæ, sed subalternæ.

Tertia est. Differentia est id, quod est
 natum dividere, quæ sunt sub eodem
 genere. sic rationale dividit hominem
 ab equo, qui sunt sub eodem genere ani-
 malis. Dividit autem differentia & ge-
 nus, & species, sed aliter, dividit genus

Q 2

de-

determinando: dividit species separando. cæteroque enim genus divisum secundum totam suam rationem manet in singulis speciebus, ad quas per oppositas differentias determinatur, & trahitur. species autem ita dividuntur, ut essentia ab essentia separetur.

Quarta est. Differentia est id, quo differunt à se singula. Hæc videbitur cuiquam non tam definitio, quam petitio principii. sed debet advertere, in his & similibus per se notis nõ quæri definitionem, imò nec explicationem rigorosam, sed satis esse circumlocutionem, non ut aliquid clarius explicetur, sed ne nihil omninò dicatur, ut in similibus sæpè alibi repetemus.

Quinta est. Differentia est id, quod ad esse conducit, & est rei essentialis pars. Hanc definitionem ait Venetus à Peripateticis adinventam, qua præcedentes omnes complerentur. explicat enim duplex præcipuum munus differentia. 1. est conducere, seu trahere genus ad esse per determinationem. 2. conducere speciem ad esse per constitutionem. atque in hoc differentia à proprio, & accidente secernitur, quæ quidem conducunt ad esse rei non substantiale, & primum, sed accidentale, & secundum.

Obiic. 1. differentia non potest definir;

niri; si enim posset, differentia esset differentia, cum non possit esse definitio sine differentia definiti; adeoque iretur in infinitum. hinc Phil. 7. met. solam speciem statuit definibilem.

Resp. differentiam primò intentionaliter acceptam, de qua loquitur Physicus, non definiri propriè dicta definitione, sed quadam notificatione ulterius explicari, ut rationale per principium discurrendi. at in præsentì est sermo de differentia sumpta secundò intentionaliter, & in quantum est species licet impropria universalis: secundùm quam rationem nihil illi deest ad propriè dictam definitionem, nisi quod universale ab ea divisum propriè genus non est.

Obiic. 2. ut se habet proprium ad speciem, ità & differentia ad genus, sed proprium est accidens speciei. ergo & differentia generis; adeoq; debet differentia appellari accidens nihilò minus, ac proprium. major prob. ut enim proprium fluit à natura speciei, ità & differentia à natura generis.

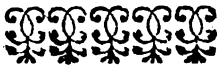
Nego majorem; differentia enim fluit à genere, ut forma à materia, & ut primum determinatum à suo determinabili, quod perficit essentialiter, & primò constituit in esse speciei. at proprium fluit à specie, ut accidentia physica à

toto composito . hinc proprium habet rationem accidentis ; at differentia formæ substantialis ; quamquã habeat etiã modum aliquem accidentis , quatenus adest , & abest à genere præter generis destructionem .

Obiic. 3. multa differunt inter se per genus . ergò generi competit ratio differentia . antecedens prob. homo per rationale differt à brutis , sed per animal à planta , per vivens à metallis &c. 2. omnia prædicamenta differunt inter se , & non per differentias : cum enim careant genere , carent etiã differentia . Demum differentia ipsæ inter se differunt , & nõ per alias differentias ; aliter iretur in infinitum . ergò differentia non est id , quo differunt à se singula .

Nego antecedens ; non enim tenet ista consequentia , homo est animal , & planta non est animal , ergo homo differt à planta per animal : ut non tenet hæc alia , animal est animal , & planta non est animal , ergo animal differt à planta per animal . per illud ergo homo differt à planta , per quod animal : animal autè differt per sensitivum à planta , quod est ejus differentia , & per eandem differt homo . Universim enim species differt à quolibet , quod non est ipsa , primò & per se per suam ultimam , & convertibilem dif-

differentiam. per se autem, sed non primò differt ab aliis per differentias superiores, ut homo à planta per sensitivum, per animatū à metallis &c. Ad 2. generalissima, qualia sunt prædicamenta, propriè non dicuntur differre; differre enim, ut Sotus advertit, est idem ad diversa ferre: quod proinde proprium est specierum, ad quas genus per differentias trahitur. Ad ult. differentia sunt rationes primò diversæ, adeoque non debent differre, nisi se ipsis. Huè facit doctrina Phil. 10. met. t. c. 12. ubi distinguit inter differre, & diversum esse: *Diversum*, inquit, *& illud, à quo diversum, non est necesse aliquo esse diversum: differens verò ab aliquo, aliquo differens est.* juxtà quem loquendi modum, summa genera, ac differentia diversè quidem sunt, sed non differunt.

CAPUT VII.

Quid sit duo differre specie.

Mirum est, quantum in hac re variant Doctores. Cardinalis Palavicinus in suis assertionibus Theologicis putat ea differre specie, quæ differunt in prædicato præcipuo, & nobilissimo: quam sententiam videtur docuisse Bonav. in 2. d. 9. q. 1., ubi ex eo quod Angeli unum sint in supremo, & optimo prædicato, quod est deiformis intellectus non habens coniunctionem cum inferiori; arguit Angelos omnes unum esse secundum naturam. Sed utrum hinc rectè possit inferri, Bonaventuram in hac opinione fuisse, aliorum est iudicium. certè aliquid aliud fuisse ab eo requisitum, facilè ex antecedentibus argui potest.

Reiicitur ergo hæc sententia; quia vel nomine prædicati præcipui, ac nobilissimi venit prædicatum magis perfectum, & actuale absolute, vel respectivè non primum; quia homo & Angelus conveniunt in ratione substantiæ, & in ratione intellectivi, quæ sunt perfectissima prædicata, imò & perfectiones simpliciter
sim-

simplices; nec tamen adunantur. in unā speciem, quamvis differant in prædicatis inferioribus omninò imperfectioribus, quæ scilicet in conceptibus suis imperfectionem involuunt. Non secundum; quia licet differentia specifica sit in hoc secundo sensu maxime actualis, & perfecta, seù verius actua activa, & perfectiva superiorum rationum, quæ ad ipsam cōparantur, ut actuabiles, & perfectibiles; hinc tamen non infertur eam esse simpliciter perfectiorem. sic accidens magis est actuativum, quam substantia, non tamen est magis actuatum, magisque perfectum. Non sufficere autem ad specificam differentiam hanc maximam actualitatem respectivam, constat ex eo, quod in hoc differentia specifica superatur ab individuali, quæ est ultimus simpliciter actus, ad quem ipsa species comparatur sicut potentia determinabilis.

Recentiores alii ea dicunt differre specie, quæ differunt notabiliter. quod si petas, quæ sit notabilis differentia, standum ajunt judicio prudentum.

Verum isti explicant idem per idem; differre enim specie ex vi vocis est differre notabiliter, seù spectabiliter. nec rectè recurritur ad judicium prudentiū, cum potius debuisset assignari motivum, quo prudentes utuntur, dum de nota-

Q 5

bili

bili differentia judicant; quo motivo nisi utantur, prudentes esse, & prudenter judicare non possunt. Adde notabiliorum esse differentiam inter Canes Bononiensem, & Molossum, quam inter lupum & canem; & isti tamen specie, illi solo numero distinguuntur.

Communius, & probabilius ea volunt specie differre, quæ entitativè dissimulantur.

Sed neque hæc sententia mihi placet; quæ ut defendatur, dicendum est consequenter individua ejusdem speciei entitativè nullatenus dissimulari. Hoc tamen verum non esse, probo sic. Omnis distinctio in hoc stat, quod unum prædicatum uni competat, & non alteri, neque sufficit, si prædicatum huic competat, non illi, cui tamen competat aliud omninò simile; est enim loqui pugnantia, asserere prædicatum omninò simile, quod sit aliud.

Ratio est; quia est impossibile dari duo distincta, quæ non sint ab intellectu distinguibilia; cum omne existens sit verum, & quidquid est tale, sit ab intellectu cognoscibile, quale est. atqui si duo prædicata sint omninò similia, eadem est ratio, & cognitio utriusque; neque enim unitas, & identitas cognitionis fundatur in alio, quam in similitudine; adeoque
omni-

omnimoda unitas cognitionis exclusiva
 omnis rationis seu cognitionis diversæ
 fundatur in omnimoda similitudine. quæ
 verò non habent nisi cognitionem unã,
 distinguibilia non sunt; aliter possemus
 distinguere hominem, & equum in ra-
 tione animalis.

Neque dicas, posse adhuc ea distingui
 vel per accidentia, ut de facto secerni-
 mus hominem ab homine, vel per hoc
 quod dividantur aut secundum esse, aut
 secundum locum &c. ut secernimus
 aquam ab aqua. Contrà enim est; quia ut
 distinctio est in priori ad omnia ista, ita
 in priori ad ista debet esse per se cogno-
 scibilis. non est autem sic cognoscibilis
 immediate, nisi sit diversitas in uno ali-
 quo prædicato essentialiter conveniēte.

Conf. ratio illa, per quam Petrus est
 intellectui Petrus potius, quam Paulus,
 aut potest eadem abstrahi a Paulo, aut
 non potest. si potest; non ergò per eam
 rationem Petrus est intellectui Petrus
 potius, quàm Paulus; quis enim est mihi
 talis per id, quod est commune non tali?
 Profecto à communi inferre tale est
 apud Logicos fallacia consequentis, ut
 si ex eo, quod sit homo, inferas esse Pe-
 trum. Si non potest, jam alia est ratio
 Petri, alia Pauli: quid est autem duo en-
 titativè differre, quam duplici ratione

explicante entitatem distingui, quarum una unius, altera sit propria alterius? Præterea cognitio Petri quæ talis similis proinde intentionaliter Petro, si à Paulo abstrahi non potest, necesse est, ut ab eo intentionaliter dissimiletur, ut constat. hinc autem fit ut Petrus dissimiletur à Paulo; neque enim possunt duo dissimilari in 3., nisi & aliqualiter dissimilentur inter se.

Possit 4. loco ea opinio excogitari, ut differentia specifica non sit quæcumque dissimilitudo entitativa, sed dissimilitudo in natura h. e. in principio operandi.

Sed neque hæc sententia potest subsistere; ut enim hoc pacto satis distinguerentur secundum speciem substantiæ, non tamen accidentia, & operationes ipsæ, in quibus non omnibus, nisi malumus in infinitum ire, vis operativa reperitur. neque verò diversitas accidentiû, & operationum nullius est momēti, cum ab hac ad naturarum diversitatem progrediamur.

Thomistæ dicunt differentiam specificam formalem esse, quæque à forma derivatur, numericam esse materialem, quæ habetur præcisè per divisionem materiæ.

Hæc sententia reiicietur ex professo in metaphysicis, ubi de principio indi-

viduationis. In præfenti illud unū paucis noto ibi fufius profequendum, quod cum tandem devenire fit ad unum, quod per fe dividitur (five illud fit materia ipfa, five quantitas) nifi velint circulariter progredi assignando individuationis principia; confequens est, ut in illo ipfo ostendant, quid fit specie, quid numero differre: quod præfutare non poffunt per formam, & materiam, quibus caret.

Ut ergò tãdem aliquãdò afferã, quod probabiliffimum videtur, præmitto individualem differentiam fimul esse maximam, fimul minimam differentiam, quæ potest haberi inter multa. Est maxima; quia per eam multa præcisè diffimilantur, & nihil alteri conformatur. est minima, quia patitur majorem fimilitudinem, quam quævis alia differētia superior. Est enim numerica differētia, in qua nulla est convenientia, adeoq; est differētia incōmunicabilis, & impartibilis. at vero omnes superiores differētiæ ulterius cōmunicabiles, & partibiles funt; & quæ ultima est, & atoma, ultimò partibilis, & communicabilis est.

Erit ergo differentia numerica, seu individualis ultima rerum, impartibilis, entitativa diffimilitudo. Erit differentia specifica ultimò partibilis rerum diffimilitudo entitativa. Huic specificæ dif-

differentiæ sic expositæ optimè congruunt, quæ de specifica differentia Porphyrius, & Peripatetici communiter asserunt; nec est modus eam explicandi commodior alius.

Ex qua doctrina infero, cognitiones Petri, & Pauli quæ talium non numero, sed specie distinguuntur; similiter specie distinguuntur actionem productivam ignis A ab actione productiva ignis B, ubicationem unius ab ubicatione alterius &c. Ratio est; quia in his omnibus est reperire discrimen per rationes partibiles; nam cognitio Petri dividi potest in hæc, & illam ejusdem Petri cognitionem; & ejusdem ignis A possibilis est alia, & alia productio, & sic de ubicationibus. Adde, in his differentiam non solere appellari specificam, & formalem, sed materialem, & numericam; non, quod specifica in rigore non sit, sed quia sequitur naturam, ac denominationem termini, cui addicitur. & quia omnis singularitas dicitur ratio materialis, vel quia facit, ut individuum sit materia dumtaxat, Logicumque subiectum prædicabilium superiorum; vel quia materialiter se habet ad scientificam cognitionem, quæ de unis est universalibus; ratio etiam additionis ad singulare materialis appellatur.

Ul-

Ultimo loco illud video posse oppo-
ni, reddi scilicet hoc dicendi modo inutilem
eam celebrem quæstionem, ubi de spe-
cie Angelica multiplicabili, aut secus
inquiritur; in qua certè supponi videtur,
non esse de conceptu specificæ differen-
tiæ multiplicabilitatem; aliter nõ posset
controversia procedere. Sed reverà illa
quæstio non est inutilis, etiã suppositis,
quæ hæctenus dicta sunt. sensus enim il-
lius est, an, data distinctione aut ratio-
nis, aut obiectiva inter rationem, qua
Michael est Michael, & qua est hic Mi-
chael, ratio Michaelis secundum se, ut
Thomistæ volunt, saltem negativè par-
tibilis, evadat impartibilis præcisè pro-
pter irreceptibilitatem in materia, quæ
una sit radix omnis numericæ distin-
ctionis. In qua re nemo vetat, quin pos-
sim etiam ex hoc capite urgere Thomi-
stas, quod in eo casu Michael à Gabrie-
le scilicet specie, sed numero distingueretur.
Postremò non est opus ad illam
quæstionem accedere, hac nostra opi-
nionem supposita. quamvis ergo illa quæ-
stio in nostra hac suppositione esset inu-
tilis, potest manere utilis in alia.

C A P V T V I I I .

*An omnis specifica differentia importet
inaequalitatem perfectionis.*

P Suarez disp. 29. met. sec. 3. post-Aureolum in 1. dif. 3. ar. 1. affirmative respondet. Equidem probabiliorum censeo resolutionem negativam.

Dico igitur, non esse de conceptu differentie specificae inaequalitatem perfectionis; adeoque posse duo specie distingui, quae nullo se respiciant entitativae perfectionis excessu.

Prob. non est formaliter idem, duo esse diversa, ac esse inaequalia; imo neque hoc ad illud est consequens. quod quidem non potest efficacius suaderi, quam ostendendo eas rationes non raro separari. nam 1. quàm multa tum in moralibus, tum in artefactis diversa omnino, parem tamen habent existimationem, valorem, ac pretium! hinc illud magni Rhetoris Sallustium, ac Livium comparantis, pares eos fuisse magis, quam similes: quod idem dixerat de Herodoto, & Thucydide, diversa eos scilicet virtute parem laudem consecutos. Præterea quid tritius, quam descriptiones, machinas, picturas dissimili plane stylo, ordine,

ne, arte laboratas tantidem pariter æstimari? Ad hæc in multis naturalibus, ut in gemmis, dissimilitudinem videmus; inæqualitatem non item: quod non contingeret, si diversitas ab inæqualitate nõ dissideret. Postremò est aperta instantia in individuis ejusdem speciei, quæ quidem dissimilia sunt, non inæqualia juxtà communem etiã adversariorum sensũ. atque hæc instantia non solùm probat à pari, verum & à priori. hinc enim fit, ut, cum dentur species diversæ per solam additionem ad diversa individua, ut superiori cap. ostensum est in cognitionibus, actionibus, ubicationibus &c. consequens sit, ut à terminis, quibus adduntur, diversitatem quidem trahant, nõ inæqualitatem; cur enim sit perfectior, cæteris paribus, aut cognitio Petri, quam cognitio Pauli, aut actio productiva ignis A, quam productiva ignis B; si neque Petrus Paulo, neque ignis A sit perfectior igne B? erunt ergo species diversæ, non inæquales.

Obiic. 1. omnis æqualitas secundum quantitatem perfectionis est aliqua idẽtitas; æqualia enim definiuntur, quorum quantitas una. quantitas autem in præsententi est ipsa perfectio substantialis. ergo æqualia entitativè sunt unum in entitativa perfectione. atqui hoc ipsum est
 esse

esse unum in specie. ergo impossibile est intelligere entitativam æqualitatem, quin intelligatur identitas in specie; & per consequens inæqualitatem, quin intelligatur distinctio in specie.

Instantia est manifesta in rationibus individuantibus, in quibus etiam probatur hoc eodem argumento identitas, & similitudo. Resp. igitur æqualitatem non esse unitatem rationis, qualis opus est ad speciem (neque enim unificat multa sub una præscindente cognitione) sed importare cognitionem unam multorum quæ talium, quæ invicem ordinantur per habitudinem quantitatis, ut tantum scilicet sit unum in æstimabilitate virtutis, quantum aliud.

Obiic. 2. quæ sunt eadem secundum speciem, non possunt in ratione speciei dicere inæqualitatem. ergo quæ sunt diversa secundum speciem, non possunt in ratione speciei dicere æqualitatem.

Nego consequentiã, quam debent & negare adversarii, si sic pariter arguatur: ubi est unitas individui non potest esse inæqualitas, ergo ubi est distinctio individui, non potest esse æqualitas. Ratio est; quia inæqualitas dissimilitudinem involuit; in eo enim, in quo unum ab altero exceditur, similia esse non possunt; cum similitudo non sit inter habitum, &

pri-

privationem. at dissimilitudo nō involvit inæqualitatem; quia sine excessu potest esse disparitas, ut est probatum.

Obiic. 3. quæ inæqualiter participant divinam perfectionem, inæqualiter sunt perfectæ. sed omnes species inæqualiter participant divinam perfectionem. ergo omnes inæqualiter sunt perfectæ. min. prob. in hoc enim stat dissimilitudo specierum, ut una minus, alia magis accedat ad Dei perfectionē. Conf. 1. quæcumq; differunt, idcirco differunt, quia plus, minusvè distant ab eo, quod est in tali genere primum. Sic quæ differunt in luce, vel calore, vel motu, ex eo unice discrimen habent, quod magis aut minus distant à luce solis, à calore ignis, à motu primi mobilis. Deus autem in genere entis est primum. tota ergò entitativa differentia est per majorem, aut minorem accessum ad Deum.

Conf. 2. Deus est entitas una indivisibilis. non ergò fingi potest aliis, & alius accessus ad ipsum, nisi simul sit major, aut minor. conf. prob. exemplo lineæ, quæ fingi non potest alia, & alia, nisi simul fingatur longior, aut brevior, non alio ex capite, nisi quia est fluxus ab eodem indivisibili puncto.

Ad arg. nego min. ejusq; probationē; possunt enim species differre per alium
& alium

& alium non excessum, sed accessum, ut declarabitur. Ad 1. conf. respondeo, longe aliam esse rationem de discrimine, intrà unam atomam speciem, in qua cū non sit entitativa differentia, tota sit oportet in latitudine graduali, ac de discrimine intrà genus entis, in quo maxima est entitativa differentia, quæ cōsistere potest sine gradualitate, & excessu. Ad 2. Deus est entitas formaliter indivisibilis, sed divisibilis, & multiplex, & infinitè multiplex per virtutem, & æquivalentiam. hinc non est paritas inter ipsum, & mathematicum punctum, à quo non est possibilis nisi fluxus per lineam propter ejus omnimodam impartibilitatem. at Deo plurima est participabilitas; & ut omnia ab uno ipso emanent, sintque ipsius imitationes, & exempla, nihil prohibet, quo minus in æquali ad ipsum accessu diversæ sint participationes; hoc enim pertinet ad eminentissimam ejusdem imitabilitatem diversis aspectibus intrà eandem distantiam se se creaturis obiiicientem, & communicantem. Hinc etiã patet respōsio ad aliã paritatem desumptam ex numeris, qui non differunt, nisi per majorem, minoremvè accessum ad indivisibilem unitatem.

Obiic. 4. Philosophum 10. met. t. 16.
ubi

ubi ait, ex differentiis contrahentibus idem genus unam se habere ut habitum, alteram ut privationem; quibus verbis privationem non accipit pro carentia, sed pro quadam ignobilitate, ac defectu; quo modo nigredo dicitur privatio albedinis, & frigus caloris, ut exponit Cōment. ergo juxta Philos. non est specifica differentia sine perfectionis inæqualitate.

Resp. Philos. ibi loqui non de omnibus, sed solum de contrariorum differentiis. de contrariis autem id est verum universaliter, si sumantur respectivè ad subiectum, in quo contrarietatem exercent, cujus scilicet alterum est perfectio, alterum imperfectio. sed non ita est ex terminis verum, si sumantur secundum perfectiones absolutas, aut respectivas quidem, sed non eidem subiecto comparatas: quamquam sic etiam inæqualitatem involvant, ut constat inductione à Philos. adducta. sed quæ inductio similiter ostendit in speciebus substantiæ v. g. animalis, nullas esse æquales? aut undè habemus bruta specie differentia, essentiali simul perfectione paritatem omnem excludere?

C A P V T IX.

De Proprio, & Accidente.

Proprium quadrifariam stat. 1. pro eo quod convenit soli speciei, sed non omni ejus individuo. sic est hominis proprium esse medicum, vel Geometram. 2. pro eo, quod convenit speciei, & omni ejus individuo, sed non soli. sic proprium est hominis esse bipedem, quia & omni homini competit, & aliis ab homine. Hæc duo propria in hoc differunt, quod secundum excedit speciem: primum exceditur à specie. 3. pro eo, quod soli speciei, & omni ejus individuo convenit, sed non semper. sic est proprium hominis canescere. 4. pro eo, quod convenit omni, & soli, & semper, ut esse risuum est hominis proprium. Discrepancia inter hæc duo Propria postrema est, quod tam posse canescere, quam posse ridere competit homini semper, si ly semper determinet subiectum, sed non, si determinet passionem; homo enim semper est aptus natus canescere, sed non est aptus natus canescere semper: at vero semper est potens ridere, & est potens ridere semper.

Jam

Jam proprium 4. modo, quod & dicitur propria passio, definitur à Phil. I. top., *Id quod non indicat, quod est esse; soli autem inest, & conversim predicatur de re.* exemplum est in risivo; nam si homo est, risivus est, & si risivus, homo. Cum hac coincidit definitio Porphyrii, qua dicitur *Proprium, quod accidit soli, & omni, & semper.* Dicitur, *quod accidit*, ut distinguatur à differentia, quæ speciem constituit; cum proprium supponat speciem constitutam. dum additur *soli*, explicatur habitudo proprii ad speciem, quam primò respicit. dum concluditur, *omni & semper*, ostenditur convertibilitas inter proprium, & speciem. Hinc rectè ex utraque definitione tertiam confecit Venerus, dicens: *Proprium est universale prædicabile accidentaliter convertibiliter de sola specie.*

Hinc habes, qua ratione Proprium habeat rationem universalis, seu communis; est enim proprium relatè ad speciem: est commune individuis; quæ quidem per se respicit, non tamen primò, sed secundò, quia illis convenit ratione speciei, de qua dicitur per se primò. sic Petrus est risivus, quia est homo.

Habes 2. *accidere*, hic sumi non physicè, sed logicè; neque enim omne proprium est accidens rei physicum, reali-

ter

ter scilicet à re distinctum, sed aliquod proprium est cum re identificatum, ut risuum cum homine. dicitur tamen accidens, quia est extrà rei essentiam metaphysicè consideratam, cui proinde advenit ut jam constitutæ; & hinc dicitur accidere.

Porro Accidens, ultimum prædicabile definitur à veteribus Peripateticis, quod contingit eidem inesse, & non inesse. cum qua coincidit definitio tradita à Porphyrio; Accidens est, quod adest, & abest præter subiecti corruptionem. sic album est accidens parietis; nam paries, qui est albus, potest esse, quin sit albus. Tria ergo habet quintum hoc prædicabile, ut notat Venetus, & quod sit accidens, & quod sit accidens commune, & quod sit accidens infinitum. per accidens convenit cum proprio; utrumque enim est extrà rei essentiam. sed hoc est commune accidens; quia prædicatur indifferenter de rebus diversorum generum: & est infinitum accidens; quia nullum sibi certum subiectum determinat in sui definitione; ut enim risibile sibi determinet hominem, cum definiatur homo potens ridere, non sic album, quod definitur res habens albedinem Ex his clariorem accidentis definitionem habebis, si dixeris, Accidens est universale

præ-

prædicabile de pluribus in quale non
convertibiliter, aut necessariò, sed con-
tingenter.

Ex hac accidentis notione constat,
eam non solum de accidente physico re-
latè ad suum subiectum (debet tamen su-
mi accidens non in abstracto, sed in cõ-
creto, quo unicè modo prædicari de sub-
iecto potest) sed etiã dici de una substã-
tia relatè ad aliam. sic vestis est in hoc
sensu accidens hominis non physicum,
sed logicum, quatenus & adest, & abest
ab homine, deque eo dicitur in concreto
in quale non convertibiliter, nec ne-
cessariò; ut enim de eo accidenta-
liter dicitur, quod sit albus,
itã & dicitur accidenta-
liter, quod sit ve-
stitus.

R

QUÆ

Q V Æ S T I O I I I .

De Ante-Prædicamentis.

Hic primus est ad Logicam Aristotelis aditus, ubi is incipit de incomplexis disserere, quæ primâ implent Logicæ partem. sed prius nonnullas terminorum notitias præmittit, quæ ad intelligentiam prædicamentorum sunt necessaria; possunt enim prædicamenta comparari vel ad ens, in quo conveniunt equivocè, sive analogicè: vel ad inferiora, quæ in ipsis conveniunt univocè: vel per se, ut accidentia ad substantiam, de qua dicuntur denominativè. hinc fit, ut primo de æquivocis, tum de univocis, deinde agat de denominativis, postremo de divisione entis in prædicamenta. Hic ipse noster erit ordo, qui Aristotelis legitimus vestigia.

CAPUT I.

De Aequivocis.

Aequivoca dicuntur, quorum solum nomen commune est, secundum verò illud nomen ratio substantia diversa, ut animal, homo, & quod pingitur; horum enim nomen commune est, secundum verò nomen substantia ratio diversa est. Hæc Philosophus in ipso prædicamentorum exordio. ex quibus patet, ut rectè D. Th. 1. p. q. 13. ar. 10. ad 4., nomine æquivocorum hic comprehēdi etiā analogi; animal enim de vero, & picto non dicitur purè æquivocè, cum habeant aliquam similitudinem, ratione cujus nomen animalis à vero transfertur ad pictum. De utrisque igitur hoc cap. paucis agam: quod præstabo, solvendo prius aliqua dubia, quæ super data æquivocorum definitione oriri possunt.

Primum dubium est, cur hic Philosophus æquivoca, & infra univoca defini-
verit in plurali, non in singulari, cum oppositum vulgò fiat: definitur enim homo, non homines.

Resp. voluisse Phil. non terminum, & vocem æquivocam, quæ dicitur æquivocum æquivocans, sed res ipsas, quæ sub-

R 2

ter-

termino æquivocantur, & dicuntur æquivoca æquivocata, definire; idq; fecit apertissimè, attendendo Græcarum vocum proprietatem; nam homonyma, quæ nos æquivoca dicimus, ut & synonyma, quæ dicimus univoca, appellantur, quæ habent idem commune nomen: quod est proprium rei, unde ad voces traducta est appellatio.

2. Dub. cum dictum fuerit, quod æquivoca sunt, quorum solum nomen commune est, quid opus fuit addere, rationem substantiæ esse diversam, cum per notam exclusivam satis declaratur, non posse esse communè substantiæ rationem iis, quæ solū habent commune nomen?

Resp. fuisse necessariam eam additionem, ut explicaretur, æquivoca non excludere omnē communitatem rationis; canis enim cælestis, terrestris, marinus in ratione substantiæ, corporisque conveniunt: sed eam solum rationis communitatem excludere, quæ sit per tale nomen importata; ut enim tria illa canū genera in ratione substantiæ, & corporis adunentur, istæ tamen rationes per nomen canis non importantur.

3. Dub. quid significet Ratio substantiæ, quæ hic ponitur, & iterum infra in definitione univocorum.

Resp.

Resp. ex Capreolo in 3. d. 5. ar. 3. rationem tripliciter accipi, primò pro cōceptu formali intellectus, qui ex triplici capite ratio appellatur, & quia est forma intellectus intrinseca (ratio sæpè idem sonat, ac forma, & omne id per quod res est formaliter talis) & quia est forma obiecti extrinseca, & quia est actus expressius illius formæ, aut quasi formæ, per quam res est talis, qualis sub conceptu denominatur. quare conceptus animalis dicitur ratio animalis, quia exprimit id, per quod homo formaliter est animal. hinc etiam ratio stat pro definitione, aut notificatione qualibet rei, cujus est scilicet significare id quo res est, quod est. 2. accipitur ratio pro conceptu obiectivo h. e. pro natura ipsa reali aut quatenus taliter intellecta, aut quatenus taliter intelligibili; & hæc dicitur magis propriè ratio. 3. stat ratio pro forma, seu natura rei, quæ est in singulari, adeoque accepta ut est in se in priori ad omnem animæ tractationem.

Cum ergo in definitione æquivocorum dicitur, quod ratio substantiæ sit diversa, ratio stat primo & secundo modo, non tertio: & sensus est, æquivoca esse, quæ ut idem nomen habeant, non tamen habent eundem conceptum (qualem q. 2. diximus requiri ad constitutionem

universalis) importatum per tale nomē, à quo conceptu unius denominationem accipiant. quod ipsum melius constabit capire sequenti.

Nomine deinde substantiæ, quo d apponitur rationi, venit rei cuiusque essentia. idem ergo est ratio substantiæ, ac conceptus seu definitio exprimens essentiam, quæ in æquivocis eadem esse non potest. Rursus hæc ratio substantiæ debet esse diversa secundum nomen, h. e. diversitate importata, & significata per nomen. Ex quo fit, ut idem nomen possit esse & æquivocum, & univocum relatè ad diversa: Ut si canis ad cœlestem, terrestrem, marinumq; comparetur, æquivoca vox est: univoca, si ad terrestres sub una ratione restringatur.

4. Dub. est, qua ratione æquivoca dicantur habere idem nomen. Ratio dubitandi est; quia nomen dicit de formali significatione. cum diversitate ergo significationis non videtur constare unitas nominis.

Resp. communiter, nomen in æquivocis esse idem materialiter, licet non sit idem formaliter. Addendum, identitatem materiale[m] satis esse, ut dicatur nomen simpliciter idem; nomen enim, seu vox venit in recto, utpotè habens rationem subiecti denominati; significatio autem, quæ se habet ut forma de-

no-

nominans, venit in obliquo. Unitas vero, & multiplicitas concreti non desumitur ex obliquo, sed ex solo recto, ut infra ostendetur.

Post hæc dividenda sunt æquivoca; alia enim sunt æquivoca à casu; alia sūt æquivoca à consilio. hanc divisionem alii aliter explicant. Communior explicatio est, quod æquivoca à casu sunt, quæ sine ulla habitudine, ac respectu unius ad alterum, sed merè fortuito suscipiunt idem nomen. sic est nomen *Gallus* commune avi, & homini. Atque hæc simpliciter æquivoca Aristoteli sunt: quò etiam revocantur, quæ dicuntur à memoria, & à spe æquivoca; ut dum quis Filio Avi nomen imponit, vel ad avi memoriam excitandam, vel quod eum speret avo similem futurum.

Æquivoca à consilio sunt, quæ fortiuntur idem nomen ex aliqua vel attributione, vel proportionem. Ex attributione dicuntur æquivoca vel ad unum, vel ab uno. Ad unum, dum sunt ordinata ad unum finem, à quo omnia denominantur, ut est æquivoca vox ista *sanum* & animali habenti sanitatem, & acri, ciboque conservanti, & pharmaco restituenti, & pulsui eam indicanti. Ab uno autè vel efficiente, ut vox *medicum* æquivoca est habenti artem medicinæ, & instru-

mentis omnibus, quibus utitur: vel forma, seu exemplari, ut vox *homo* æquivoca est vero, & picto. Ex proportione æquivoca dicuntur, quæcumque inter se comparata inveniatur proportionaliter se habere invicem, ex quo & nomen commune habent. sic dicitur æquivocè pes de pede animalis, & montis; & caput de capite animalis, & origine fontis: ut enim est pes infima pars animalis, ita pes est infima pars montis: & ut caput est origo omnium spirituum, ac motuū in animali, ita & origo est caput omniū aquarum in fonte. Hæc proprio vocabulo apud Aristotelem, & reliquos Analogæ dicuntur, h. e. proportionalia. quæquã subsequuti deinceps Philosophi longo usu obtinuerint, ut Analogæ dicantur omnia æquivoca à consilio sive proportionis sint, sive attributionis.

Tenēt ergo Analogæ medium locum inter æquivocæ à casu, & univocæ. propterea Aristot. modò ea appellat æquivocæ, ut hic; modo univocæ, ut 2. met. t. 4. Igitur æquivocæ à casu significant plura diversis omninò rationibus; univocæ eadem ratione: Analogæ nec omninò eadem, nec omninò diversa, sed diversitate involuente habitudinem, & convenientiam inter significata; ut sanum, quod alia ratione dicitur de animali,

alia

alia de pharmaco, alia de pulsu: omnes tamen ejusm. rationes explicantur per respectum ad eandem sanitatem.

Hinc est celebris divisio in Analoga attributionis, & Proportionis, quam explicat & probat D. Thomas I. p. q. 13. art. 5. in corpore, & alii communiter.

C A P V T II,

De Univocis.

V Univoca dicuntur, quorum nomen commune est, & secundum nomen eadem substantia ratio: ut animal est & homo, & bos; communi enim nomine horum uterque animal nuncupatur, & est ratio substantia eadem. si quis enim assignet utriusque rationem, qua uterque animal est, eandem rationem assignabit; quia scilicet principium sentiendi est.

Ejusm. univocatio in omnibus est prædicabilibus, quæ propterea universale dividunt, h. e. commune univocum. & de primis quidem tribus id est in controversum. de accidente cum proprio, tum communi sunt qui dubitent; imò & apertè negant Simplietus, Boetius, & Alensis. Volunt enim prædicationem univocam importare semper in prædi-

R 5 ca-

cato aliquid, quod sit de essentia subiecti, quod 1. probant ex Philos. hic distinguente univoca contra denominativa, omnia autem accidentia prædicantur denominativè. ergo non univocè. 2. cap. de subst. ait accidentia non prædicari secundum rationem de substantia, quia proprium est secundarum substantiarum, differentiarumque univocè prædicari. 3. 2. top. c. 7. opponit prædicationè univocam generis, & speciei prædicationi denominativæ proprii, & accidentis.

Sed nihil hæc obstant. si enim rectè consideres naturam denominativorum, apparebit, utcumque ea cadant in accidentia, nihil prorsus univocationem impedire: album enim v. g. potest sumi ut denominatum, & ut prædicatum. ut denominatum, dicit ordinem ad formam albedinis, à qua album dicitur: ut prædicatum dicit ordinem ad subiectum, de quo album dicitur. Relatè ad formam dicitur denominativum, & non univocè; tum quia album, & albedo differunt secundum nomen; tum quia differunt etià quodammodo ratione; quamvis enim albedo ipsa sit ratio albi, aliter tamen album explicatur, aliter albedo; unde unum de alio prædicari non potest. Relatè ad subiectum dicitur accidens, &

est univocum ; quia eadem est ratio, cur nix, & cur cygnus sit albus, quia scilicet est habens albedinē? Per quæ patet ad 1. Phil. Ad 2. & 3. dico Philosophum cōfundere non rarò prædicationem univocam cum prædicatione essentiali. Sumit enim *univocum*, quod analogicè dicitur de quinque prædicabilibus, pro principali analogato.

Jam verò illud hic superest de re non contemnendum, an ratio substantiæ una ad univoci rationē requisita debeat esse non solum in anima, sed et in re talis. Sunt enim, qui sine obiectivā, ut ajunt, præcisione salvari univocationem non posse mordicus asseverant. De qua re quamvis nonnulla dixerim q. 2. & plura sim, Deo dante, dicturus in metaphisicis, aliqua tamen & hic dabo, quæ ad rem unicè præsentem faciant.

Ergo univocationem perfectam (salvari per rationem unam non obiectivā, sed formalem, aut per obiectivam ut præcisè à formali denominatam, constat ex iis omnibus, quibus universalitatē non aliam esse posse probavimus quæst. 2. nisi solam animæ operationem plura sub uno conceptu unificantem. Universale autem, & univocum synonyma ferme sunt.

2. Per illud satis univocum in esse

univoci constituitur, per quod satis ab æquivoco, & analogo distinguitur. atqui sola unitas rationis id satis univoco præstat; æquivoca enim ità unum habent nomen, ut conceptum habeant omninò diversum: analogà ità unum nomen, ut conceptum habeant diversum non omninò, sed qui importet etià habitudinè unam.

3. Non minus pugnat cum univocatione diversitas, quam cum æquivocatione communitas, & identitas rationis. atqui æquivoca in aliqua etià ratione possunt univocè convenire, ut dictum est, modo ea non significetur per nomen. ergò poterūt etià univoca differre, modo differentia nomine non importetur.

4. *Nomina* (inquit D. Thom. 1. p. q. 13. ar. 9. ad 2.) *non sequuntur modum essendi, qui est in rebus, sed modum essendi secundum quod in cognitione nostra est.* hinc formalis diversitas in nominibus non tam est ex parte rei, quàm ex parte rationis; quia enim plura cognoscimus per rationem unam, in qua conveniunt sine apparentia diversitatis, nomen, quod hanc rationem sequitur, univocum est. quia vero alia diversis conceptibus attingimus, sed ex penuria vocabulorum eodem nomine appellamus, nomen hoc

pa-

paçto imponitur æquivocum . quia de-
 mum alia diverſimodè concipimus, ſed
 in ipſa diverſitate reſpectum, proportio-
 nemque ſervamus; nomen rei taliter co-
 gnitæ datum analogum eſt . Ecce, quo
 paçto ſola unitas rationis ſolet & poteſt
 univocum ab æquivoco, analogoq; di-
 ſtinguere.

Atque hinc ruit aliorum imaginatio,
 qui haberi univocationem negant, niſi
 ſit obiectiva diſtinctio inter ſuperiorè,
 inferiorẽque rationem . Ut enim talis
 diſtinctio non eſt opus, ut habeatur ra-
 tio una, ita nec eſt opus, ut habeatur uni-
 vocatio . & quidem ſi univocorum deſi-
 nitio intelligenda ſit in ſenſu reali, in
 ſola eorum opinione, qui naturam ex
 parte obiecti formaliter unam ſtatuunt,
 univocatio haberetur.

Atque hanc eſſe D. Thomæ ſententiã
 patet tum ex 1. p. q. 50. ar. 2. ad 1. ubi, *Ge-
 nus, inquit, & differentia in Angelis non
 accipitur ſecundùm aliud, & aliud, ſed
 ſecundùm unum & idem, quæ tamen dif-
 ferunt ſecundùm conſiderationem no-
 ſtram . in quantum enim intellectus no-
 ſter conſiderat illam rem ut indeterminatè,
 accipitur in eis ratio generis: in
 quantum verd conſiderat ut determinatè,
 accipitur ratio differentia . Prætereà
 opuſc. de nat. Gen. c. 5. ſic habet: Prop-
 ter*

... in omnibus
... per remotionem
... & omnia
... esse unum in multis.

... natura primi generis
... scilicet quomodo eius communis
... Logice accipienda est
... & materialia. Hoc idem ex mente
... Th. asseverat Capreolus in 1. d. 3.
q. 3. ar. 3.

Opponitur tamen. univocatio perfecta dicit convenientiam perfectam quod verificari non potest sine distinctione obiectiva, aliter cum ratio hominis de muliere Petri, iam per rationem hominis Petrus & convenit, & disconvenit.

Argumentum laborat in suppositione, si opponitur univocationem de nomine ex rebus in se sunt, non in facta in cognitione, quod erat factum probandum.

Opponitur etiam. Univocatio est perfecta nihilominus assimilatio in univocatione, quod sunt in multis rationes, & p. r. perfecte convenientes, ergo rationes, & facta, secunda consequentia est bona, nobis etiam fatentibus, prima probabile est, ut duo perfecte assimilantur uni, quin & perfecte assimilantur

tur

Inter se, ut non possunt aequaliter
se invicem, quia & invicem perfecte
aquantur, & univocata perfecte assimi-
lantur rationi nullam diversitatem ex-
primenti: ergo & perfecte assimilantur
inter se.

Hoc argumentum primo non probat
convenientiam realem univocatorum;
tantum abest, ut probeat perfectam. Con-
ceptus enim non est similis, sed ipsa si-
militudo formalis, quo unum obiectum
alteri in actu secundo est, & dicitur si-
mile, ut late ostendam infra, ubi de
Relatione. quare obiecta non tam assi-
milantur cognitioni, quam per cog-
nitionem assimilantur inter se; unde non
licet inferre similitudinem, & conve-
nientiam realem, quæ talis scilicet es-
set, etiam præcisa cognitione.

2. Etiam data reali convenientia ob-
iectorum & inter se, & cum cogno-
sitione tamquam termino, non tamquam ra-
tionis formali assilandandi, resp. adhuc
committitur æquivocationem, quam sol-
ves distinguendo inter duas istas pro-
positiones, obiecta assimilantur perfe-
cte in una ratione, & obiecta assimilan-
tur perfecte uni rationi. Præc. secunda
est manifeste falsa, cum enim cognitio,
in qua multa confunduntur, sit singulo-
rum imperfecta cognitio, consequens est
ut

ut sit singulorum imperfecta imago .
 Prima propositio est vera , & satis ad univocationem , sed non facit alium sensum , nisi quod in cognitione præcisiva , & imperfecta multorum , multa suscipiunt apparentiam , in qua conveniunt sine apparentia diversitatis . Sed ex hoc ipso ea cognitio est imperfecta singulorum similitudo ; cum enim multa sint invicem diversa , & eam diversitatem cognitio non repræsentet , jam objecta non plenè representantur , ut sunt ; adeoque assimilatur illis cognitio imperfectè .

C A P V T I I I .

De Denominativis.

D*enominativa dicuntur , quæcumq; ab aliquo , solo differentia casu , secundum nomen habent appellationem , ut à grammatica grammaticus , & à fortitudine fortis . Ità Phil. l. cit. Differunt ab univocis , & æquivocis ; hæc enim idè nomen habent : denominativa ex parte diversum . præterea denominativa nec habent rationem eandem , ut univoca , nec diversam , ut æquivoca , nec eandem simul , & diversam , ut analogæ ; sed habent rationem eadè diversimodè im-*
 por-

portatam , ità ut diversitas non sit ulla in ratione, sed in solo modo importandi rationem per varietatem recti, & obliqui, ut constabit .

Iam primum ne illud putes , Philosophum hic à se ipso descivisse , quod cum in univocis , & æquivocis Res, in denominativis sola nomina definiverit. & ratio errandi potest ex eo esse, quod denominativa dicuntur, quæ casu differunt : sic autem differunt non res, sed nomina. Reverà tamen hæc ipsa denominativi notio potest facilè rebus ipsis accommodari, ut sensus scilicet, ea dici denominativa, quæ ab aliqua forma denominantur ita, ut ab ea nomen accipiant solo casu differens à ratione ipsius formæ . Et quidem dum dicit denominativa, quæ ab aliquo habent appellationem secundùm nomen , manifestè ostendit loqui non de vocibus, sed de rebus. etenim nomen *album* non dicitur habere appellationem ab albedine, sed nix est, quæ alba appellatur ab albedine, ut à forma.

Quæres nunc 1. quid veniat nomine Denominationis, dum dicimus subiectum de novo taliter denominari.

Resp. denominationem hic non sumi pro mera nominis impositione, ut si quis, relicto Petri nomine, assumeret ex

ar-

arbitrio nomen Pauli. Denominari ergo importat formam afficientem quodammodo subiectum, illudque aliqualiter immutantem, & illi communicantem suum formalem effectum, qui vulgò denominatio nuncupatur. Et quia triplex potest esse forma denominans, aut indistincta à subiecto, aut distincta, & intrinseca, aut distincta, & extrinseca; triplex est proindè denominatio, aut identificata, & essentialis, ut Deus à Deitate denominatus: aut accidentalis intrinseca, & hæc rursus dupliciter, vel solum logicè, ut esse risibile in homine, vel etiam physicè, ut esse calidum in manu: aut demum accidentalis extrinseca, ut esse visum in pariete.

Sed hic duo notanda. 1. denominationem rigorosam non dici, nisi quæ formam habet dominantem à subiecto distinctam. quare quod homo animal denominetur, ad denominativa non pertinet. quod attinet ad Propriū, sunt qui censeant illud prædicari denominativè, quia sit extrà essentiam. negat tamen Venetus, quia putat omnem denominativam esse prædicationem per accidens: proprium autem non per accidens, sed per se prædicatur in secundo modo. 2. denominationem rigorosam haberi posse etiam à substantia; ut
ho-

homo denominatur vestitus à veste, armatus ab armis, quæ substantiæ completæ sunt.

Hinc habes 1. aliqua denominativa derivari non ab abstractis, sed à concretis, ut videre est in modo datis exemplis, aliisque sexcentis: nam igneum, & terreum ab igne, & terra derivatur, quæ concreta sunt; & quamvis formæ non sint, significantur tamen ad modum formæ. Habes 2. latius patere concretum, quam denominativum; omne enim denominativum est concretum, sed non convertitur. sic ignis, & homo concreta sunt. non denominativa.

Quæres 2. utrum omnia denominativa significant & subiectum, & formam.

Resp. affirmativè: quod constat tum ex Comment. 1. phys. generaliter de omni cōcreto asserente, quod significat formam, & susceptivum: tum ex Phil. 7. mēt. ubi ait, quod in his, quæ sunt per accidens, non est idem ipsum, & esse ipsum, ut album, & esse album. denominatio igitur accidentalis duo importat, *ipsum*, quod est materiale, & *esse ipsū*, quod est formale. Prætereà omnis terminus significat illud, pro quo supponit personaliter. Sed òne cōcretum supponit ità pro subiecto; cū enim dico, album currit

rit, album non stat pro albedine, sed pro subiecto albedinis. ergò significat subiectum. aliundè dubitari non potest, quin significet formam; quis enim neget à calido significari calorem?

Quæres 3. utrum significant principalius denominativa, subiectum nè, an formam.

Pro resolutione huius quæsitæ sequentes propositiones statuo, in quibus doctrina est valdè utilis, & in pluribus materiis sæpè recurrens.

Prima propositio. Distinctio recti, & obliqui in nominibus habetur ex diverso modo, ac veluti aspectu, sub quo obiectum cognoscitur: quandoque .n. attingitur, ut fundamentum & substratum, cui aliud incumbit, & superstruitur, atq; ità dicitur terminare mentis intuitum rectum, tamquam id, ad quod primò & per se cognitio terminatur, & exprimitur proindè per rectum casum, cuius est rem significare per se stantem. Quandoque attingitur, ut quid alterius, alterique accidens, & incumbens; atq; ità dicitur terminare intuitum mentis obliquum, & exprimitur per obliquos casus, quorum est rem offerre ut alteri adiacentem. Et quia eadem res in se invariatae possunt diversimodè ab intellectu tractari, & significari consequenter

ter per voces; fit sæpè, ut quæ prius in recto, veniant deinde in obliquo, aut contrà. Sic duæ istæ orationes, subiectum habens albedinem, & albedo in-hærens subiecto, res easdem significant, sed diversimodè secundùm rectum, & obliquum; nam prima exprimit albedinem, ut quid subiecti, secunda subiecti ut quid albedinis

2. Prop. In omni concreto accidentali, adeoque in omni denominativo juxtà proprium, & naturalem modum significandi, substantia importatur in recto, accidens in obliquo. Constat manifestè hæc propopositio ex prima. si enim significari in recto est significari ad modum per se stantis, cui alterum incumbat; & substantia est, quæ hunc modum in re habet; sequitur ut substantia debeat in recto significari: accidens, cuius est incumbere, & in-hære, in obliquo. Id ipsum manifestat experiētia; unusquisq, enim vel minus doctus, & rusticus, expressurus per modum unius pomi dulcedinem, non dulcedinem pomatam, sed pomum dulce appellat.

3. Prop. In concreto substāiali creato omnis pars rei constitutiva venit in recto. quare dum hominem dico, in recto humanitatem ipsam importo, & quid-

quidquid humanitatem constituit, corpus scilicet, & animam. Ratio est ex dictis, quia proprium est substantiæ iuxta connaturalem modum ipsam concipiendi, & significandi venire in recto. Si ergò humanitas, eiusque partes substantiæ sunt, in recto importentur oportet in concreto *homo*. tanto magis, quod substantia, quæ una possit locum recti sibi vindicare, adjacens est, & incumbens naturæ. Conf. ex cõmuni sensu hæc est vera, homo est quid compositum ex anima, & corpore. ergò illud venit in recto ex parte subiecti, quod est ita compositum. atqui ita composita non est substantia, vel aliud quodvis, sed humanitas ipsa. ergò. Ex quo fit, ut dum concretum *homo* resolvitur in habens humanitatem, ipsa humanitas veniat ut habens se ipsam: quod explicabitur, & probabitur in metaphisicis.

4. Prop. in concreto substantiali nõ purè creato aliqua substantia venit in obliquo. Sic homo in Christo humanitatem importat in obliquo, non in recto. Ratio huius propositionis à post. est manifesta; si enim humanitas in recto veniret, non esset homo de Verbo prædicabilis; quia certè Verbum humanitas non est. A priori constat ex dictis

ētis ; quia ut humanitas sit substantia , comparata tamen Verbo, à quo assumitur , evadit illius , perindè ut substantiæ accidens , atque adeo similiter debet in denominatione procedere. Hęc obiter innuisse sit satis ; res enim est indaginis altioris.

Nunc ad quæsitum respondeo , dum quæritur , subiectum , an forma principalis denominativo significetur , si venire principalis idem sit , ac venire in recto , significari principalis subiectum : , sin verò principalis idem sit ac expressius , & clarius , significari principalis formam ; album enim magis exprimit albedinem , quam subiectum ; & sic alia . Quoniam verò principale significatum stat plerumque pro significato formali , communiter authores dicunt , denominativo significari principalis formam , minus principaliter subiectum . Et meritò quidem ; nam principalitas in significando attenditur penes notitiam clariorem , quam ingerit vox audienti . at clarior est notitia , quã ingerit album v. g. , albedinis , quam subiecti . ergò formam principalis significat . Aliter se res habet in suppositione ; supponit enim denominativum dumtaxat pro subiecto , quod unum significatur in recto ; & rectū unum est ,
quod

quod prædicatur, ac subiicitur.

Habes ex hoc resolutionem alterius dubii, utrum multiplicatio concretorū desumenda sit ex multiplicatione subiecti, an formæ, an utriusq; Et quidem vel dubium procedit de concretis stantibus in suppositione materiali, ut si quærat, album, & dulce in lacte sintne unum cōcretum ex unitate subiecti, nim. lactis; an duplex ex duplicitate formæ albedinis scilicet dulcedinis; respondeo esse duplex; quia nominis materialiter stantis subiectum non est res, sed vox, & forma non accidens, forma physica, sed significatio, forma logica: sunt autem duæ voces, & duæ significationes; atq; adeo duo concreta, ut iterum superius dixi. Quod si quærat de concretis stantibus in suppositione personali, manifestum est ex dictis, quod si unum est rectum, & multæ formæ, unum est concretum; si multiplex rectum, & una forma, multiplex est concretum. Vnum enim, & multa dici debent de eo, pro quo terminus supponit, adeoque de recto. Sic unus est concretum Christus, quamvis duæ sint naturæ. Contrà si humanitas à tribus Divinis Personis assumpta fuisset, tria essent concreta, scilicet tres homines, quia totidem recta.

CA-

CAPVT IV.

De Divisione entis in decem Prædicamenta.

Res incomplexè significatas dividit Aristoteles (& est divisio non ab ipso primum instituta, sed ab antiquioribus accepta, & Pythagoræ, Architzæ, communique totius penè vetustatis auctoritate firmata) in decem summa genera, dum ait: *Eorum, quæ nulla collectione dicuntur, singula aut substantiam significant, aut quantitatem, aut qualitatem, aut ad aliquid, aut ubi, aut quando, aut situm esse, aut habere, aut agerè, aut pati.* sed nulla tamen habita antiquitatis ratione, adversus hanc divisionem invehuntur Recentiores non pauci, inter quos Arriaga confidenter suo more pronunciat vix aliam esse divisionem, in qua plura vitia reperiantur. tum contra eam quæ argumentis, quæ scommatis agit.

Equidem ut censeam divisionem istam non plenè subsistere, si sumatur ut rerum divisio secundum aliud, & aliud earum esse reale; rectam eam tamen puto, si sit rerum secundum aliud, & aliud esse ra-

S

tio

tionis, quod habent in anima. Quare
 veram censeo opinionem Occami, Au-
 reoli, imò & D. Thomæ mox citandi, nu-
 merum prædicamentorum non desumi
 ex numero rerum, sed prædicatorum
 primò intentionalium, quæ de re dici
 possunt: & hæc rursus distingui ex nume-
 ro quæstionum, quæ de prima substan-
 tia possunt institui. quia enim de prima
 substantia inquiri potest primò, *quid sit;*
 quodcumque prædicatum huic interro-
 gationi reponitur, pertinet ad prædica-
 mentum substantiæ, illudque constituit,
 ut esse lapidem, equum, hominem. Quæ
 vero prædicata reponuntur interrogan-
 ti, *quantum est,* statuuntur in prædica-
 mento quantitatis, ut esse bicubitum,
 tricubitum. illa, per quæ respondetur
 interroganti per *quale,* sunt in prædica-
 mento qualitatis, ut esse album, calidū,
 dulce. Per quæ verò respondetur inter-
 roganti per *Ad quid,* sive per *Cujus,* aut
similia (deest enim generale unum
 nomen omnes relativas interrogationes
 complectens) sunt in genere relationis,
 ut majus, aut minus, Pater aut Filius; at-
 que ità de reliquis prædicamentis. Con-
 venienter porro alia omnia prædicamē-
 ta explicantur per ordinem ad primam
 substantiam; totum enim accidentis &
 esse, & cognoscibile esse explicatur per

ordinem ad substantiam, in qua est, & per dici de substantia, quam denotat. Quod si in hoc ipso dicendi modo quaeratur hujus divisionis ratio, dari difficile potest, ut ex Avicenna docet Suarius disp. 39. met. sec. 2 nu. 16., & idcirco nunquam Philosophus eam probare conatus est, sed eam ut communiter admis- sam semper supponit: quod à nobis etiã fieri à fortiori potest. Convenientia autem e. m. divisionis ea dari potest, quod nulla sit interrogatio factibilis de prima substantia, quæ non ad unam ex his decem reducatur; adeoque nullum est prædicatum substantiæ, quod non sub uno ex his decem sit.

Data igitur prædicamentorum divi- sione tum authoritati, tum congruitati, illud quaerendum superest momenti non sanè parvi, utrum iis necessariò subsint distinctæ res ita, ut ex præcisa hac præ- dicamentorum distinctione liceat ar- guere ad distinctionem rerum. v. g. an eo ipso, quod quantitas, aut relatio ponitur distinctum à substantia prædicamen- tum, sequitur eas esse res à substantia distinctas.

In qua re censeo ex distinctione me- ra prædicamentorum nihil prorsus ar- gui posse pro rerum distinctione; adeoq; nisi aliundè proberetur oppositum, quan-

tum est ex hoc uno capite, possunt omnia prædicamenta à substantia non distingui. Est contrà Flandriam §. met. q. 7. aliosque post ipsum Thomistas, qui tamen mihi videntur apertissimè deferre S. Thomam, & optimos quosq; veteres Thomistas, Soncinnatem, Javellum, Capreolum laudatos à Suario l. cit. nu. 11. Audiatur Capreolus in 1. d. 8. q. 2. in resp. ad 18. ubi, *Non oportet, inquit, quod prædicamenta distinguantur per realem distinctionem naturarum semper, sed penes diversum modum prædicandi, secundum quod ponit S. Th. super §. met. cap. de ente.* Et post recitata verba S. D., quæ longum esset referre, concludit: *Ex quo patet, quomodo prædicamenta distinguantur penes diversum modum prædicandi: nec oportet, quod quacumque pertinent ad diversa prædicamenta, dicant diversas res: sicut ipse (h. e. S. Th.) testatur 11. met. cap. de motu, ubi sic dicit, movendo dybiù; Si actio, & passio sunt idem secundum substantiam, videtur quod non sint diversa prædicamenta. & respondet: sed sciendum, quod prædicamenta diversificantur secundum diversos modos prædicandi; unde licet idem sint, quia tamen diversimodè de diversis prædicantur, ideo ad diversa prædicamenta pertinent.* Hæc Capreolus, imò potius D. Thomas, qui hoc idem

ha-

habet 3. phys. lec. 5. ubi probat actionem & passionem non distingui inter se, nec à motu. tum sibi objicit, ac solvit argumentum petitum à numero prædicamentorum.

Hæc eadem est mens Philosophi tum 5. met. t. c. 14., ubi prædicamenta distinguit secundum prædicationis figuras: tū in præsentibus; res enim unius prædicamenti ponit indiscriminatim sub alio: nam in prædicamento *ad aliquid* statuit scientiam, quæ qualitas est, habitum quoq; & positionē, seu situm. Præterea actionem à passione non distinguit, ut probat 3. phys. t. c. 22. ubi, *Quod enim, inquit, hujus in hoc, & quod hujus ab hoc actum esse, ratione alterum est.* Sed clarissimè cap. de Qual. in fine, reddens rationem, cur multa, quæ posuerat in prædicamento *ad aliquid*, iterum ponat sub prædicamento qualitatis, sic ait: *Si contingit idem ipsum & quale, & ad aliquid esse, nihil est inconueniens in utrisque hoc generibus enumerari.*

Prob. jam nostra assertio ratione. I. quia non aliundè potest deduci realis prædicamentorum distinctio, nisi quia sunt summa genera, & rationes primò diversæ. at ex rationum distinctione nulla rectè inferri potest distinctio obiectiva ne formalis quidem, aut virtualis,

ut probabo in met., multò minus realis.
 2. si omnia prædicamenta deberent inter se secundùm rem distingui, deberet secundum rem distingui species à suo genere: quod nemo concedat. prob. sequela; nàm esse situatum comparatur ad esse locatum, ut species ad suum genus; *accubitus enim & statio, & sessio positiones quadam sunt*, ait Phil. cap. de *ad ali- quid*, positio autem quid est, nisi tale esse in loco? Rursus actio, & passio species sunt relationis, ut infra ostendam. Neque est, quod istes; Cur ergo diversa sunt prædicamenta? Resp. enim; quia diversam habent quæstionem; cum aliud sit quærere, ubi est; aliud, quo partium ordine sita in loco res est. non sic contingit in colorato, & albo, in quo utroq; interrogatio non fit, nisi per quale.

3. Adversarii plerique ita prædicamentorum distinctioni affixi hærent, ut hanc habeant in tota philosophia regulam verè Lesbiam ad rerum distinctionem, indistinctionemque probandam. quare unionem, motum, aliaque non pauca negant esse distincta ex hoc uno, quod speciale prædicamentum non habent: unio enim ad nullum prædicamentum directè, motus ad postprædicamenta pertinet quin etiam fuit (quis credat?) qui negationes etiam, privationesq; indistin-

distinctas probaret propterea, quod in prædicamento non sunt. sed ista nec dicuntur solidè, ut patebit solvendo argumenta, nec coherentè; nam, ut *habere, situm esse &c.* ita *uniri, & moveri* sunt rationes primò diversæ; si ergo illæ, & istæ debent res esse distinctæ. Et quidem quis unquã poterit vel probabiliter persuadere, quod habere vestem sit res distincta, secus habere albedinem, aut habere quantitatem? dicere autem, quod sit disparitas, quia illud est prædicamentum, non hoc, est respondere per circulum.

Obiic. 1. modi prædicandi diversi desumuntur à diversis modis essendi, cum prædicari sequatur ad esse. si ergo in prædicamento habetur diversitas prædicatorum, debet etiam haberi diversitas rerum.

Sed hinc fieret, ut differentia importet rem aliam à genere; quia ipsa prædicatur in quale, genus in quid. Resp. directè cum Soncinnate 5. met. q. 13., ut antecedens sit verum, debere hunc sensum facere, quod ad hoc ut intellectus plures rationes ab una re abstrahat, debet res esse multipliciter conceptibilis. diversitas igitur prædicandi sequitur essendi diversitatem non formalem, sed fundamentalem, quatenus esse ipsum diversimodè conceptibile fundat prædi-

catorum diversitatem. cæterum non est opus, ut distinctio conceptuum supponat distinctionem rerum.

Obiic. 2. ex intencionibus secundis nõ distinguuntur inter se etia primæ intencionis, atqui omnia prædicamēta sunt entia primæ intencionis ergo non distinguuntur præcisè per prædicationem diversam, quæ spectat ad intencionem secundam.

Resp. res ipsas distinguunt per cognitiones in esse non reali, sed intelligibili: quod sufficit ad distinctionem prædicamentorum, in quibus res ponuntur principaliter, sed non omninò præcisè à cognitionibus, quæ veniunt tamen ut formæ extrinsecæ distinguentes, non verò ut prædicata, & prædicamenta distincta, sed de hac relatius in met., ubi de distinctione rationis.

Obiic. 3. magis distinguuntur duo prædicamenta inter se, quam quæcumq; ponuntur sub eodem prædicamento. at quæ sub eodem sunt prædicamento, distinguuntur realiter, ut homo, & equus. ergo à fortiori distinguuntur realiter prædicamenta omnia inter se.

Conf. 1. omnis distinctio individualis, & numerica est minor distinctione generica. sed omnis individualis, & numerica est realis distinctio. ergo & omnis generica.

Conf.

Conf. 2. omnis distinctio specifica affert realem distinctionem; aliter eadē res esset in multiplici specie, adeoque haberet multiplicem essentiam. sed omnis distinctio generica major est distinctione specifica, ut constat ex eo etiam, quod generica specificam trahit, ex regula antepredicamentali, *Diversorum generum, & non subalternarum positorum diversa sunt specie differentia.* ergo omnis distinctio generica trahit realem distinctionem.

Resp. ad argumentum, illud peccare in supposito; comparat enim incomparabilia. Prædicamenta per se loquendo distinguuntur secundum rationem formalem: quæ sunt sub eodem prædicamento distinguuntur sæpè secundum reā non potest autem comparari distinctio rationis cum distinctione rei; sunt enim primò diversa distinctionū genera, duas lineas longè distitas constituentia. Et ut videas nihil rectè confici ex hoc arguēdi modo, compara distinctionem realem individuorum cum formali generis, & differentię, quibus nihil est commune univocum; & reperies hanc esse illā majorem, perinde ut est major distinctio prædicamentorum distinctione individuorum. neque verò hinc bene concludas genus à differentia realiter distin-

S S.

gui,

gui, ut realiter distinguitur individuum ab individuo.

Per hęc patet quid sit dicendum ad 1. cōfirmationem. Ad 2. nego majorem. idē enim calor est in duplici specie qualitatis; ut enim est principium agendi, est in specie potentię: ut verò est terminus motus, est in specie passibilis qualitatis. idem continuū juxtā veriore sententiam indivisibilia terminativa non distinguuntur secundū unam tamen dimensionem est linea, secundum duas est superficies, secundum tres est corpus; adeoque est idem in triplici specie quantitatis. Neque obstat, quod haberet res eadem essentiam multiplicē; esset enim non multiplex physicè, sed solum metaphysicè essentia; quę multiplicitas non pugnat cum unitate rei.

Obiic. 4. D. Thomam q. 8. de pot. ar. 2. ad 1. ubi reddens rationem, cur substantia creata non possit esse à p. r. eadem cū relatione, possit autem essentia Divina; quia nim., inquit, *substantia creata est definita ad unum genus, & per consequens excluditur ab alio genere.* quę ratio si bona est, probat universim, nihil, quod est sub uno prædicamento, posse esse sub alio; adeoque prædicamenta quæ talia realiter invicem distingui.

Sed certe D. Thomas tam manifestè

pro

pro nostra sententia in locis supracit. loquutus est, ut dubium nullum super hac re de sua mente reliquisse videatur. Utcumq; ergo senserit in loco hic cit., ubi obiter, & ex occasione rem istam tãgit; non potest una hæc ipsius autoritas tot aliis præpõderare, in quibus id tractat ex professo. Fortasse autem hoc loco disparitatem inter substantiam creatam, & increatam voluit petere ex ratione finitatis, quæ in hac reperitur, non in illa. & quamvis finitas non probet distinctionem, potest tamen stare cum distinctione; quod satis erat ad argumentum; quamvis enim daretur, quod substantia creata deberet per se, & in quantum est distinctum genus à relatione distingui, non liceret hinc arguere ad substantiam increatam, quæ utpotè ñ limitata, & suprâ genus, comprehendit in se omnium generum perfectiones.

*Utrum ens analogicè , an univocè ad
predicamenta descendat.*

PRæsens cōtroverfia, quæ multò præcedentibus celebrior est, locū hic proprium habet; ubi enim ens in prædicamenta divisum est, videndum porrò qua ratione ad illa descendat sed quāquam de sola univocatione, & analogia entis disputare Logici sit, quia tamen nihil potest de hac determinari, nisi prius decidatur quæstio metaphysica de entis præcisione; hanc prius, quæ sola de re est, versabo; tum aliam, quæ est de nomine.

§. I.

*Entis non mutua à suis differentiis
præciso stabilitur.*

ANtè omnia conceptus ipse entis, de quo est sermo, declarandus. sed is tamen usque adeo notus est, ut vix, & ne vix quidem declarari possit. Docuit hoc D. Thomas de Ver. q. 1., ubi, *Sicut*, inquit, *in demonstrationibus oportet fieri reductionem in aliqua principia per se in-*
tel-

tellectui nota: ita investigando, quid est unumquodque; aliàs utrobique in infinitum iretur, & sic omninò periret scientia, & cognitio rerum. illud autem, quod primò intellectus concipit quasi notissimum, & in quod omnes suas conceptiones resolvit, est ens, ut Avicenna dicit in princ. sua met. undè oportet, quod omnes alie conceptiones intellectus accipiantur ex additione ad ens. Hinc rectè comparatur ens soli; ut enim sol est primum visibile reddens cætera visibilia, ita ens est primum intelligibile reddens cætera intelligibilia; quidquid enim intelligitur, in tantum intelligitur, in quantum de ente participat; atq; ideò quæ plus habent entitatis, plus habent intelligibilitatis. Profecto quæcumque concipimus, & explicamus, enti statim immergimus: nec est quidquam definibile, nisi per esse hoc, aut illud. possibile dicimus, quod potest esse, impossibile quod non potest esse, negationem, quæ tollit esse, causam, quæ ponit esse, &c. est ergò ens, & esse prima ratio, quæ cæteræ explicantur, ipsa verò per nullam.

Quod ipsum ex eo patet, quod ens, & esse non possunt explicari, nisi se ipsis, nec patiuntur rationem se clariorem; quod est proprium conceptus clarissimi,

ac

ac per se noti. Sive enim dicas, ens esse, quod contradistinguitur à nihilo; sive quod opponitur chimæ; sive quod contradictoria non involuit; sive quod est principium distinctionis; semper re-
grederis ad ipsum ens, & ens per ens declaras; nam & distingui à nihilo est non esse non ens: & opponi chimæ est non esse, quod non potest esse: & non involvere contradictoria est non involvere esse, & non esse: & esse principium distinctionis est trahere unum non esse aliud.

Cum hoc tamen stat, ut contem-
næ non sint entis notiones communi-
ter allatæ: quæ tamen sunt accipien-
dæ non ut rigorosæ explicationes, sed ut
circumlocutiones, quæ non tam ad de-
clarandum, quam ad loquendum, & si-
gnificandum adducuntur.

Post hæc dum entis præcisionem in
præsenti disputandam assumo, non lo-
quor obiectivam, sed formalem præci-
sionem. nam obiectivam non solum in
ente, sed in reliquis etiam rationibus
probabo impossibilem in metaphysicis.
Præterea si ostendam ne formalem qui-
dem dari præcisionem mutuam differē-
tiarum ab ente, ex hoc satis constabit
non dari obiectivam, quæ sane, si datur,
mutua esse debet, cum nihil possit in re-
di-

distingui ab alio à se indistincto .

Dico igitur 1. Ens formaliter omnino præscindit à suis omnibus differentiis .

Prob. Ratio entis, seù habentis non repugnantiam ad esse, est ratio ità communis, & præcisa, ut nulla in ea ratio differentialis elucescat; sub hac enim ratione Deus, & creatura, substantia, & accidens conveniunt; & si hanc unã rationem potentis esse consideres, nec Deum habes, nec creaturam, nec substantiam, nec accidens, sed merum cõceptum ad hæc omnia contrahibilem: atqui hoc, & non aliud est, quod dicimus, dum ens dicimus formaliter à suis differentiis præcisum. Conf. ab ipsa experientia docente, audito nomine entis, non distrahi nos in conceptus multos, sed colligi potius ad unam rationem essendi: de qua est propterea una, eademque nobilissima scientia metaphysica, cuius est ens primò secundũ se spectare, ejusque proprietates transcendentes inquirere, tum illud in prædicamenta partiri, quæ omnia sine una entis ratione stare non possunt.

Neq; dicas, hoc non esse satis ad præcisionem simpliciter dictam; similiter enim posset dici dẽfinitum à definitione præscindere, quia definitio in dẽfinito
non

non explicatur. quamvis ergò differentiæ in ente non explicentur, possunt tamen in eo involui, & implicitè contineri: quod sufficit, ut dicatur ens à differentiis non præscindere. Nam

Contra est 1. quia si differentiæ implicitè contingerentur in ratione præcisa entis, differentiæ explicarent ens, ut definitio implicitè contenta in definito explicat definitum. at non potest hoc dici: tum quia ratio entis est ratio inexplicabilis per notiora, ut prænotavi. tum quia ex D. Th. ipsa potius explicat differentias, quam per differentias explicetur.

Contra est 2. nulla ratio involvens formaliter plures rationes se habet indifferenter ad illas. atqui ratio entis se habet ad omnes differentias indifferenter. ergò illas formaliter non involvit. major est certa; quia nihil se habet indifferenter ad id quod formaliter est: & formaliter est, quidquid in sua formali ratione involvit. prob. jam minor. tam potest esse, quod est à se, quam quod est ab alio, quod est per se, quam quod est in alio. ergò in ly posse esse præcisè spectato nihil est, quod determinet ad unū potius, quam ad aliud. antec. est innegabile. consequ. est manifesta, quia si in ly posse esse reperiretur determinatio ad

ad esse à se v.g. , jam non posset esse , quod est ab alio ; aliter quod est ab alio esset simul determinatum , ut esset à se .

Contrà est 3. ea enim est regula præcisionis inter prædicata perfectæ , ut si fiat hypothesis, quod ea realiter distinguantur , nulla inde sequatur contradictio per locum intrinsecum: ut declarabitur , & probabitur in met. acquisi supponatur ens realiter distinctum à perfectitate , nulla sequitur ex parte entis per locum intrinsecum contradictio , quã . quam sequatur ex parte perfectitatis : cujus rei signum est evidens , quod de facto ens sine perfectitate reperiatur in accidente . ergò ens non solum imperfectè , & secundum explicitum , & implicitum , verùm etiam perfectè à perfectitate præscindit . eadem ratione probabis ens præscindere ab inaliitate , ac reliquis differentiis .

Dico 2. Differentiæ formaliter in suo conceptu rationem entis involvunt , adeoque non constituunt distinctam ab ente formalitatem . Ità Alensis 3. met. ubi ait, quod conceptus essentiæ . seu entitatis est conceptus primus profundans se intra omnem conceptum inferiorem . Ità & D. Thomas , quem sequitur Suarez disp. 2. met. sec. 5. ; estque expressa
Phi-

Philosophi mens 3. met. t. 10. , ubi, *Nō est autem, inquit, possibile neque ipsum unum entium esse genus, neque ipsum ens; necesse est enim cuiuscumque generis differentias & esse, & unamquamque unā esse. impossibile autem est, aut species generis de propriis differentiis predicari, aut genus absque suis speciebus. quare si unum, vel ens genus est, nulla differentia vel unum, vel ens erit. Quæ verba explicans D. Th. 1. p. q. 3. ar. 5. o. sic habet, Ostendit Philosophus, quod ens non potest esse genus alicuius; omne enim genus habet differentias, quæ sunt extrā essentiam generis: nulla autem differentia potest inveniri, quæ sit extrā ens; quia non ens non potest esse differentia. Idem ait 12. q. 94. ar. 2. o. Illud, quod primò cadit in apprehensione, est ens, cuius intellectus includitur in omnibus, quacumque quis apprehendit.*

Prob. conclusio. Quæcumque ratio ostendit intellectui se esse realem, illa est formaliter in suo conceptu ens; esse enim realem rationem est esse rationem cōtradictoria non involventem, adeoq; potentem esse: & hoc ipsum est esse ens. atqui omnis differentia entis se ipsa est nata ostendere intellectui se esse realē. quod prob. 1. quia unaquæque ratio est nata ostendere intellectui se esse, quod est

est, si rectè penetretur, atqui omnis differentia entis per se ipsam est differentia entis; si enim hoc haberet per aliam rationem, esset progredi in infinitum. ergo si penetretur, deprehendet intellectus eam esse entis differentiam, atqui hoc ipsum est esse rationem realem, hoc est rationem in suo conceptu non repugnantem; nihil enim repugnans potest esse entis differentia.

2. Omnis una ratio intellectui manifestata ità cognoscitur ut ipsa, ut non simul cognoscatur ut non ipsa. sed hoc est cognosci sub ratione entis. ergò omnis una ratio cognoscitur sub ratione entis. minor est certa; quia cognosci ut ens, est cognosci ut non involvens contradictoria. major prob. ex eo quod omnis pugna est inter duo, sive sint re, sive ratione duo, pro modo scilicet pugne aut physice, aut logicæ. quod est etiam verum in oppositione contradictoria, in qua quod ponitur ab uno, tollitur ab eius negatione. quare requirit duas rationes, alteram negativam, alteram positivam. recurrit ergò, quod quousque unam rationem consideras, pugnantia non consideras; nisi velis dicere, quod intellectivum tollitur per intellectivum, & ens per ens: quod est dicere, tolli unumquodque non per suū
op-

oppositum, sed per se ipsum.

3. Ens est prædicabile de qualibet differentia inferiori non solum in concreto, sed etiam in abstracto; quatenus non solum potest vere dici, quod substantia, sed etiam quod perfectitas est ens. ergò quælibet differentia includit ens. antec. prob. ens nominaliter sumptum dicit de formali possibilitatem, capacitatemque existendi, hæc autem convenit per se, & intrinsecè cuicumque rationi etiam abstractæ, eo ipso quod in intrinsecis suis repugnantiam non involuit. sic intellectivitas, sic perfectitas, aliarque perfectiones quæcumque dum penitus inspectæ nihil habere deprehenduntur, quod positum trahat esse, & non esse, in hoc uno definiuntur capaces essendi, & rationes entis realis constitutivæ. Hinc possibilitas à metaphysicis reponitur in non repugnantia prædicatorum tum absolutè, tum respectivè venientium, adeoque re ipsa in omnibus, & singulis prædicatis reperitur, ut per omnia, & singula prædicata constituitur.

4. Non ens, ut ait D. Th. loco cit. nõ potest esse entis differentia. omnes ergò entis differentiæ sunt ens. Neque dicas, eas posse esse non ens non quidè negativè, sed præcisivè. nam contrà est; quia

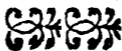
quia esse non ens præcisivè importat , quantum est de se, præscindere, & indifferenter se habere ad ens, & non ens, seu chimæram. atqui nulla differentia realis talem præcisionem, & indifferenciam in suo conceptu potest involvere. indifferencia enim ad chimæram est manifestè chimærica.

Conf. ex hac generali regula. Omnis differentia inferior se ipsa opponitur cuicumque rationi extrà genus suum, rationale v. g. plantæ; aliter si rationale plantam indifferenter respiceret, esset contrahibile per animal, & plantam, adeoque esset genus ad genus suū. quæ regula à fortiori militat in differentiis entis, in quibus nulla potest fingi indifferencia ad chimæram, quin transferatur differentia entis ad rationem enti, & chimærx superiorem; ex quo ens evaderet species, aut quasi species cuilibet differentia suæ: & rursus ens, & non ens contradictoriè non opponerentur; stante enim ratione communi, in qua conveniunt, non quidquid ponitur ab uno, tolleretur ab altero. Est ergò quælibet entis differentia per se ipsam formaliter opposita non enti, & chimærx. atqui hoc est esse formaliter ens. ergò quælibet entis differentia est formaliter ens. In quo apparet discrimen dif-

fe-

ferentiarum entis à differentiis aliorum generum, in quibus non est reperire ex hoc capite similem inclusionem; ut .n. esse ens est opponi chimææ, non sic esse animal est opponi plantæ, undè possis legitimè deducere, rationale per se formaliter esse animal, ut per se formaliter opponitur plantæ.

5. Demum id probat regula præcisionis exposita in probatione primæ cōclusionis; si enim supponas perfectitatem v.g. distingui realiter ab ente, per locum intrinsecum sequitur in perfectitate repugnantia; quidquid enim ab ente realiter distinguitur, non est ens, adeoque est chimæra, cum inter hæc duo, ens, & chimæram, ut potè contradictoria, non sit medium. non potest ergò perfectitas ab ente perfecta præcisione distingui, nec potest ens non esse de intrinseca, & formalitate perfectitatis, & cuiuslibet differentia inferioris.

§. I I.

Infertur ex dictis Entis analogia, & solvuntur obiectiones.

Dico 3. ens non est purè æquivocum, seù æquivocum à casu. Ita Phil. 4. & 7. met. Prob. quia ens omnia sua significata coadunat sub una communi ratione potentis existere, in qua omnia conveniunt. hoc autem non stat cum hoc, quod sit æquivocum à casu, cuius est scil. multa significare sine ulla prorsus mutua vel habitudine, vel convenientia.

Dico 4. ens non est genus. Ita Phil. & D. Th. in confirmatione secundæ conclusionis allati.

Prob. ad rationem generis rigorosam opus est, ut contrahatur per differentias extraneas, illudque in suo conceptu formaliter non imbibentes. atqui enti nihil est ità extraneum, ut in eo formaliter nõ involuatur. ergo ens non est genus. sola major est probanda, quæ quia de voce est, manet sufficienter probata auctoritate Philos., & D. Thomæ ex hoc negantium enti generis rationem, ut videre est in ipsorum verbis superius allegatis.

Et

Et quidem genus est correlativum differentiae, ut materia formæ. ubi ergo differentia rigorosa non est, nec est ibi rigorosum genus. at ubi differentia involvit formaliter genus, ibi in rigore non est differentia; quia rigorosa differentia est pars speciei, non species: differentia verò involvens genus species est potius, quam speciei pars.

Dico 5. ens non est univocum. Hanc conclusionem negant ex iis etiam aliquam multi, qui proximè præcedentem admittunt. sed non video, qua ratione discedant à communi sensu in lite de vocabulo 1. enim tenentur concedere terminum univocum, qui in nulla sit specie earum, in quas universale dividitur; adeoque negandum est ipsis, Porphyrii divisionem esse adæquatam: quod est cōtrà communem sensum. Propterea idem Porphyrius cap. de specie ens ex Philos. æquivocum appellat (non quidē à casu, sed à consilio, id. analogum) videbat enim stare non posse ens univocum cum sufficientia divisionis prædicabilium. 2. inspiciatur notio termini univoci, ut videatur, an ea enti competat. Is est profecto terminus univocus, qui plurium convenientiam præcisè significat, nō verò differentiam. atqui nomen ens cum sit natum per se, & immedia-

diatè significare, quidquid formaliter rationem entis participat in quantum tale; & entis rationem participant formaliter ipsæ etiam differentiæ; consequens est, ut istæ etiam quæ tales signentur per nomen entis. In quo est manifestum discrimen entis ab animali, aliisque generibus; nam homo & equus per animal conveniunt tantum, neque est in ratione animalis, per quod differant. ac substantia & accidens ut conveniunt per rationem entis præcisam, ita & per eandem in differentiis imbibitam discrepant; adeoque conveniunt & discrepant in ipsa formali ratione per nomen entis significata.

Dico demum 6. Ens est analogum. Hoc dictum alia probatione non indiget. Solum superest dubium, sit ne analogum proportionis, an attributionis. P. Suarez disp. 32. met. lec. 2. n. 12. censet esse analogum attributionis. Cajetanus apud ipsum Suarezum contendit esse analogum proportionis. Utraque sententia est probabilis; adeoque potest entis analogia explicari tum per attributionem, qualiter à Phil. explicatur 1. eth. c. 6. & 4. met. c. 2. non quasi vero forma, & ratio entis intrinsecè sit in uno, substantia animæ, aut Deo, & in aliis non sit nisi habitudo ad ipsam; sed quia licet sit intrin-

T

secè

secè participata ab omnibus, cum ordine tamen, & habitudine unius ad alterum imbibita in ipsa entis formalitate. tum per proportionem; nam & substantia, & accidens rationem entis involuunt, & ut substantia per sua prædicata constituitur capax existendi, ita & accidens per sua. & quamvis non sit hæc proportio præcisa ratio, cur idem entis nomen sit impositum utrique, non video, cur non fuerit ratio vel sufficiens, vel inadæquatè movens ad utrumque eodem hoc nomine significandum. mitto alia; res enim est exigui momenti.

Obiic. I. incohærentiam primæ cum secunda conclusione. præcisio enim est quædam distinctio, & separatio intentionalis unius ab alio. sed est inintelligibile, quod A distinguatur, & separetur à B, & B maneat indistinctum, & indivisum ab A; aliter esset idem cum A, & distinctum ab A. ergo repugnat præcisio illa non mutua in duabus primis conclusionibus asserta.

Conf. I. non potest dari excludens, quin detur exclusum, ut constat ex terminis. ergò impossibile est, ut conceptus entis præscindat, adeoq; excludat differentias, & habeat adæquatè extrà se conceptum differentiarum, & nihil differentiarum excludatur, seù sit extrà conceptum entis.

Conf.

Conf. 2. differentiæ secundùm ultimū sui sunt ens. ergo ens abstractum à differentiis est ens abstractum ab ente; quod videtur in terminis repugnare.

Conf. 3. quia sequitur processus infinitus in præcisionibus; si enim abstracto ente à substantia, adhuc perfectitas ens manet, potest iterum ab ea ens abstrahi. & quia iterum manet, potest iterum abstrahi, atq; ità in infinitum.

Ad arg. resp. negando majorem; neque enim qui præscindit, rem à re seù obiectum ab obiecto vel intentionaliter separat, sed solum rationem à ratione, seù conceptum à conceptu; quatenus habet rei unam cognitionem, sub qua ens dicitur, & non habet cognitionem aliam, sub qua dicitur substantia, vel accidens. atque ità licitum est in sensu formali sine ulla repugnantia duas hæc propositiones usurpare, ens formaliter non est substantia, substantia formaliter est ens: sensus enim est, in ratione illa, in qua ens tantum denominatur, nihil omnino apparere, per quod determinetur vel substantia, vel accidens: at in ratione, qua substantia denominatur, apparere, per quod determinetur ens. In hoc autem nullam esse vel umbram repugnantia, constat; tum quia affirmatio, & negatio non cadit, nisi supra aliam, & aliam

cognitionem; tum quia simile quid contingit in cognitionibus generis, & speciei; nam in cognitione animalis nihil est, per quod determinetur homo; at in cognitione hominis est, per quod determinetur animal.

Ad 1. conf. resp. totum indivisibiliter conceptum differentiarum esse extrà conceptum entis, quamvis conceptus entis non sit extrà conceptū differentiarum; adeoque conceptus isti differunt ut includens, & inclusum; nam conceptus entis includitur, & non includit: conceptus differentiarum includit, & non includitur: ut dictum modo est de conceptibus generis, & speciei. & quamvis in specie sit alia pars, quæ genus excludit, secus in specie entis, quæ tota, & totaliter est ens; id tamen nullatenus ad rē videtur: quia utcumque differentia sit ens, est tamen exprimibilis non solo cōceptu essendi communi reliquis, sed etiā proprio, nīm. essendi per se, aut essendi in alio. hoc igitur est, quod dico, conceptū essendi nullatenus involuere conceptum essendi per se, aut essendi in alio, nec habere in sua expressione, quod ad alterum illorum aliquo modo determinet: & in hoc etiam sensu dicitur illos excludere.

Ad 2. conf. concedo consequentiam, & nego illam in terminis repugnare; quid enim

enim repugnet, obiectum concipi cognitione communi omni enti, & non cognitione propria ipsi? sit ens, non tamen quodcumque, sed tale, substantia, nim., aut accidens. ens igitur præscinditur ab ente, sed ens commune ab ente tali, posse esse à posse taliter esse, ens à substantia.

Ad 3. conf. nego absurditatem sequelæ; dum enim ab ente, quod manet, videris noviter ens abstrahere, reverà ad eandem cognitionem entis communē priori omninò similem regrederis; atque ità nō est absurdum in infinitum ire; quemadmodum si animal abstrahas ab homine, quia adhuc homo animal manet, licet iterum abstrahere, atque ita sine termino, ut sine termino licet ad eandem cognitionem iterum, iterumque reverti.

Obiic. 2. potest concipi aliqua inferior differentia, dubitando, utrum ea sit ens reale. ergo inferior differentia præscindit ab ente. consequ. prob. quia non est aliud signum certius præcisionis prædicatorum, quam quod uno affirmato, alterum contingat vel negari, vel ambigi. antec. constat; quia multa sunt, quorū conceptum, rationemque tenemus, de eorum tamen possibilitate dubitamus, sic est infinitum categorematicum in quantitate, creatura ab æterno, substan-

tia supernaturalis, & accidens ipsum physicum, quod atomistæ omnes negant à substantia realiter distingui.

Resp. 1. de nulla inferiori ratione, quæ sub ente reali ponitur, dubitari posse, an sit possibilis, nisi ab illo, qui ejus intimam naturam accuratè non penetrat; sicuti enim omnis differentia entis diligenter inspecta ostendit intellectui se esse differentiam entis (neque hoc potest, per aliam à se distinctam formalitatem sortiri, ut supra arguebam) ita & ostendit se esse ens. Et quidem argumentum si probaret, definitionem etiam probaret à definito formaliter perfectè distinctam; quia sæpe certi de definito, altercamur de definitione: nec rarò contingit, ut quis hominem neget esse animal, propterea quod animalis notionem probè non novit. nec tamen licet hinc inferre, animal non esse de formali hominis ratione. Unde habes, exempla allata nec esse ad rem, & probare contra adversarios: nam in iis nõ sumuntur differentia, sed species, aut quasi species, de quarum formali ratione est genus, aut quasi genus; quamvis enim possit dubitari, an ens sit de ratione inaleitatis, non tamen potest dubitari, an sit de ratione accidentis, posito quod accidens sit ens reale. Ut ergo ex illo dubio non probatur ens non esse de ra-
tio-

tione accidentis, ita nec probatur non esse de ratione inaleitatis.

Resp. 2. ex dictis in 2. prob. secundæ conclusionis, impossibilitatem universim non reperiri in ulla ratione simplici; cum omnis impossibilitas non sit, nisi incompossibilitas plurium rationum in una entitate. nego igitur antecedens; ad cuius probationem dico, non dubitari in iis de possibilitate simplicium rationum (quæ omnes apparent possibiles, & ens) sed solum an eę possint in eandem entitatem coincidere. dum enim quærimus, an sit possibilis quantitas infinita, sumus certi tum de ratione quantitatis, tum de ratione infinitatis; sed an duæ istæ rationes sint invicem affirmabiles, hoc est, quod dubitamus. Similiter nemo est, qui dubitet de accidente, sed utrum illud sit logicum, an physicum, distinctum, an indistinctum à substantia, hoc unum est, quod in dubium revocatur.

C A P V T V I .

*Infertur ex modò dictis,
Deum in prædicamento non esse.*

Facilis est ex dictis hujus cõmunissimæ resolutionis probatio cõtrà Gregorium, Gabrielem, aliosque Nominales. Sed prius præmittendum est commune aliorum argumentum: quod sic habet. Quod est in prædicamento, adeoque sub genere, debet compositionem involuere; omnis enim propriè dicta species, quæ sub genere ponitur, componitur ex genere, & differentia. atqui omnis Deo compositio repugnat; tum quia summam habet, perfectissimamq; essendi simplicitatem; tum potissimum quia compositio non fit nisi ex duobus, quorum alterum se habet ut potentia, & perfectibile, alterum ut actus, & perfectivum. Deo autem, qui est summè perfectus, repugnat omnis ratio. perfectibilis, & potentialis.

Contemnunt hanc rationem, nec planè immeritò Nominales; ista enim compositio non rei est, sed rationis, orta non ab imperfectione obiecti quod concipitur, sed potentiæ quæ concipit. & quidē
quæ

quæ poterit in Deum imperfectio redū-
dare ex eo, quod illum modo concipiā
imperfectè sub ratione communi logi-
cè perfectibili, & contrahibili ulterius,
modo perfectius sub ratione propria
logicè perficiente, & contrahente prio-
rem?

Melius ergò posita rēolutio proba-
tur sic. Quod est sub prædicamento, &
sub genere, debet posse concipi duplici
conceptu communi, & proprio se invi-
cem perfectè excludentibus, ut probatū
est. atqui licet conceptum communem
entis, substantiæ &c. formare de Deo
possimus proprias Dei rationes non in-
voluentem; non tamen possumus con-
cipere rationem ullam Dei propriam
communes illas non includentem. er-
go Deus sub prædicamento, & genere
non est. minor prob. quæcumque ratio
Dei propria intelligatur, aut illa concipitur
infinita, & illimitata secundum
essentiam, aut non. si non; Dei propriā,
ac differentiatem rationem non dum
habet; illimitatum enim à limitato di-
scriminari non potest per rationem à
limitatione, & illimitatione in concep-
tu suo præscindentem. Si verò ea ratio
concepitur entitativè illimitata, jam ea
includit omnem rationem commu-
nem; quod enim est illimitatum secun-

T 5

dūg

dum esse, & perfectionem, includit om-
ne esse, omnemque perfectionem. sed
ratio communis aliquod esse, &
aliqua perfectio est. ergo eam
involuit ratio pro-
pria illimi-
tata.

QUÆ-

QUÆSTIO QUARTA

De Prædicamentis.

CAPVT I.

De substantia,

TRipliciter stat nomen substantiæ .
 1. pro cuiusque rei essentia , à qua
 ejusdem proprietates , ac passionés pro-
 fluunt . atque ità substantiam suam , &
 accidens habet . 2. pro re quacumque ab
 accidente distincta : quo pacto materia
 etiam , & forma substantiæ sunt . 3. pro
 ente primo completo , & totali , qualis
 est homo , Angelus &c. Hoc autem loco
 substantia sumitur in tertia hac accep-
 tione , quæ est omnium propriissima .

Hanc substantiam dividit Aristoteles
 in primam , & secundam . Prima sub-
 stantia est , quæ neque in subiecto est ,
 nec de subiecto dicitur , ut Petrus , vel
 hic homo . Id ipsum à metaphysicis sup-
 positum appellatur , & si sit naturæ ra-
 tionalis , aut intellectualis , appellatur
 etiam persona . 2. substantia est , quæ in
 subiecto non est , sed de subiecto dici-
 tur , ut animal , homo . Ad istorum in-

T 6 tel-

telligentiam noto, duplex distingui subiectum; aliud est primò intentionaliter subiectum, quod & dicitur subiectum *in quo*, & inhæſionis: aliud est subiectum 2. intentionaliter, quod & dicitur subiectum *de quo*, & prædicationis. primi generis subiectum est materia respectu formæ in physicis, & substantia respectu quãtitatis, & qualitatũ; secundi generis subiectum apud Logicos est propositionis substratum, de quo aliud dicitur. Hinc est quadruplex illa Philosophi divisio eorum, quæ sunt, ut alia de subiecto dicantur, & in subiecto non sint, ut omnes universales substantiæ; alia in subiecto sint, & de subiecto non dicantur, ut singularia accidentis, hic scilicet calor, hic color: alia de subiecto dicantur, & in subiecto sint, ut universalis accidentis: alia demum nec in subiecto sint, nec de subiecto dicantur, ut singulares, & primæ substantiæ.

Ex quibus habeo, nomen substantiæ in hoc prædicamento sumi non tam Logicè, quàm Physicè; adeoque in eo poni quæ substant non tam prædicationi (quo pacto singularia etiam accidentis substantiæ dici possunt) quàm inhæſioni. licet nomen substantiæ de iis, quæ in hoc prædicamento sunt, sub utraque ratione dicatur. Habeo præterea, quod
se-

secunda substantia est propriè substantia; tum quia substat accidentibus in prædicatione denominativa supponente physicam inhæSIONEM. tum quia reponitur interrogationi *quid est factæ* de prima substantia; per *quid* enim non quæritur, nisi substantia. Habeo deinde, quod prima substantia est substantia magis propriè; tum quia secunda substantia substat accidentibus ratione primæ; homo enim dicitur quantus, & albus, quia Sortes & Plato quanti sunt, & albi. tum quia prima substantia substat tum physicè, tum logicè; adeoque magis participat rationem substantiæ. Habeo demum ex ipsis secundis substantiis illas esse magis substantias, quæ magis primæ appropinquant, species nim. magis, quàm genus. tum quia quod magis appropinquat primo in aliqua linea, magis participat illius lineæ rationem. tum quia quod vicinius est singulari, magis subiicitur.

Post hæc substantiæ sex proprietates à Philosopho tribuuntur. Prima est, ut sit commune omni substantiæ in subiecto non esse, primò nim. intentionaliter, & per inhæSIONEM: quo pacto hæc proprietas communis est etiam iis, quæ reductivè, & lateraliter ad hoc prædi-

camentum spectant, differentiis scilicet, & partibus physicis.

Altera est, ut omnes substantiæ prædicentur univocè. hæc est solius secundæ substantiæ proprietas, & ut sit eius proprietas in quarto modo, prædicatio univoca stare debet pro essentiali, & ut opponitur prædicationi denominativæ.

3. est. Omnis substantia significat hoc aliquid. Hæc est proprietas solius primæ substantiæ; secunda enim, ut ipse Philosophus hic habet, non tam significat hoc aliquid, quàm quale quid. Pro terminorum intelligentia noto, quod sicuti aliquantum significat quantitatem, & aliquale qualitatem, ita aliquid propriè substantiam sive primam, sive secundam. Rursus pronomen demonstrativum designat id, quod oculis, sensibusvè aliis subiicitur, qualia sunt sola singularia. ex quibus fit, ut *hoc aliquid* perindè sit, ac singularis substantia, quæ una est numero, demonstrabilis, habensque suppositi rationem, Id ipsum potest aliquando ad substantias universales transferri, quæ & ipse significant ad modum per se stantis, ac si verè subsisterent, sed magis propriè dicuntur eæ significare quale quid; non quia aliquid admiscet prædicationis accidentalis, sed quia singularibus comparatæ, ratio-

nem

nem formæ obtinent: & omnis forma communi quodâ vocabulo qualitas dicitur. quod idcirco Philosophus hic asserit, ut se Platoni opponat asserenti secundas substantias esse naturas non singularibus inexistentes, sed separatas. Est & alia huius dicti ratio; quia scilicet nulla substantia potest evadere secunda, & universalis, nisi accedente intentione animæ, quæ illam in esse secundæ, & universalis reponat. Apparet ergo ex his, quod propriè sola prima substantia significet hoc aliquid, cum secundæ magis propriè significant quale quid.

4. est. Substantiæ nihil est contrarium. contrarietas enim stricta est maxima sub uno genere distantia, ratione cuius se se invicem duo expellunt ab eodem subiecto. atqui hanc esse propriam qualitatis hic suppono ex metaphysicis. Substantiæ ergo contrariæ sibi non sunt immediatè, & per se, sed ad summum mediatè per qualitates, quas trahunt: ex quo uno contrariæ nonnumquam appellantur.

5. est. Substantia non suscipit magis, & minus. Suscipere enim magis, & minus aut secundum intensiõem contingit, aut secundum extensionem. primo modo sola qualitas est latitudinis susceptiva, quæ habet partes alias, & alias

alias potentes eidem inhærere. at substantia secundum se totam subiecto non inest. Forma verò substantialis licet in materia recipiatur, cum tamen effectû formalem indivisibilem præter, non potest in hoc gradualitatem admittre, ut ostendam in metaphysicis. 2. modo substantia magis, & minus habet non tamen secundum se, sed secundû quantitatem: omnis enim magnitudo, & moles non ad substantiam, sed ad quantitatem pertinet.

Ultima proprietas est, ut una, & eadem sit susceptiva contrariorum: quod convenit omni, ac soli substantiæ. Sic homo idem modo talidus est, modo frigidus, modo insipiens, modo sapiens. Et quidem cum omnis, & sola substantia susceptiva sit accidentium, & inter accidentia contrarietas sit; restat ut omnis, & sola substantia suscipere contraria possit. Unum sibi Philosophus opponit, quod propositio, quæ substantia non est, sed accidens, contraria suscipit, verum scilicet, & falsum. Respondet autem 1. propositionem non suscipere contraria per mutationem sui, sed obiecti. hinc fit, ut sola substantia sit contrariorum susceptiva simpliciter, h. e. per eorum susceptionem in se, adeoque per sui mutationem. 2. propositio-

nem non

nem non suscipere contraria, id. contrarias qualitates, sed solum contrarias denominationes, quatenus ex eo, quod res transit de existente in non existentem, ipsa subit non physicam, sed logicam denominationem veritatis, aut falsitatis.

C A P U T I I.

De Quantitate.

Quantitas secundum generalissimam suam notionem usque hactenò est nobis nota, ut Philosophus non à definitione, sed à divisione quætitatis exorsus sit. Fateor tamen esse in hac re difficultatem non exiguam, si vè loquamur de quanto, ut stat universalissimè pro ente quovis materiali, & corporeo, si vè ut stat pro ente accidentali realiter à substantia distincto, cui specialiter nomen quantitatis tribuatur. Sed utramque ego quæstionem in metaphysicis tractabo. nunc Philosophi vestigiis insisto, & quantitatis divisionem, proprietatesque declaro.

Dividitur primò quantitas in continuam, & discretam. Continua est, quæ habet partes extensas eodem communi

ter.

termino copulatas. huius quinque sunt species, Linea, Superficies, Corpus, Tempus, Locus. Linea est sola corporum longitudo à latitudine, & profunditate sive re, sive ratione distincta: de quo in physicis disputabo. Superficies est corporis latitudo involvens longitudinem, sed re, aut ratione sejuncta à profunditate. Corpus est, cui trina dimensio convenit, quodque extenditur in longum, latum, & profundum. De his ex professo Geometria, & nos etiam, quæ sunt nostri instituti. De tempore, & loco constabit in physicis. Discreta quantitas est, cuius partes nullo communi termino copulantur, qualis est numerus, & oratio.

2. Dividitur quantitas in eam, cuius partes habent positionem, & eam, cuius partes positionem non habent. Positio partium est ordo, qui si sit ad locum, constituit speciale prædicamentum, & dicitur Situs; si verò sit partium inter se, ut una sit sursum, alia deorsum, una ante, alia retrò, una dextrorsum, alia sinistrorsum, facit præsentem quantitatis diuisionem. Partes ergò quantitatis habere positionem, est posse inter eas designari, quæ superior sit, quæ inferior, &c. ad quod duo requiruntur, ut sint continuæ, ut sint permanentes. hinc

rem-

tempus, quod est quantitas successiva, habet tantum ordinem partium secundum prius, & posterius: numerus, qui est quantitas discreta, tantum habet distinctionem partium: oratio, quæ nec continua est, nec permanens, solam habet successionem accidentariam sine ordine partium continuo. Aliæ quantitates dicuntur ex partibus constare positionem habentibus.

Tres porro traduntur quantitates proprietates. i. est, quantitati nihil esse contrarium: in quo quantitas substantiam imitatur. Ratio est; quia vel poneretur quantitas quantitati, vel qualitati, aut prædicamenti alterius accidenti contraria, non secundum; quia contrarietas est distantia sub genere eodem; adeoque non genus generi, sed species speciei contrariatur. præterea quantitas cum sit propria ètis cuiuslibet materialis, teneatque se ex parte materiæ, reliquis omnibus accidentibus subternitur vel ut materialis conditio, vel etiam ut proximum subiectum, ut multi volunt, non primum; quia sub quantitate non datur in physico rigore specifica latitudo, ut in metaphysicis demonstrabo. Atqui ut specie distincta non omnia sint contraria; nulla tamen contraria non sunt specie distincta.

Di-

Dices 1. magnum videtur parvo contrarium, & multa paucis. & ista quidem ad quantitatem pertinent. est ergo in quantitate contrarietas.

Respondet Phil. dupliciter. 1. illa nō esse de genere quantitaris, sed relationis. mons enim parvus dicitur, aut magnus comparatus ad alios maiores, aut minores. centum homines multi sunt, si denis comparentur, pauci, si millenis. quod & patet ex ipsa magni, & parvi notionem, quæ non significant absolute quantitatem, sed excessum, aut defectum unius quantitaris ad aliam comparatæ. non ergo sunt quantitates, sed respectus in quantitate fundati. 2. respondet, illa non esse contraria: tum quia contraria sunt naturæ absolutæ, ut videre est in qualitatibus: magnum autem, & parvum ad aliud sunt. tum quia contraria non sunt simul. at vero eadem quantitas per habitudinem ad diversa magna simus, & parva est.

Dices 2. Locus est quantitaris species: & tamen communiter locus dicitur loco contrarius, ut locus sursum loco deorsum.

Huic obiectioni nihil Aristoteles respondet, non quod approbet locorum contrarietatem, sed quia non erat hic respondendi locus, ubi loci naturam non dum

dum declaraverat. Respondet tamen Toletus adnotando, posse quantitatem bifariam spectari, & ut pura quantitas est, & ut est mixta cum qualitate, vel alterius generis ratione. sic linea considerari potest præcisè ut linea, & ut est curva, vel recta, quæ sunt lineæ qualitates. Similiter locus. itaque si ut locus est spectetur, h. e. ut ultima superficies continentis, contrarium non habet: si vero consideretur ut dicens certum situm, certamque distantiam à centro, aut polis mundi, non locus, sed ubi dicitur, patiturque contrarietatem.

Altera quantitatis proprietas est magis, & minus non suscipere. Sensus non est, quod una quantitas non possit esse altera maior; constat enim palmum esse semipalmo maiorem, significatur ergo, quod maior, aut minor quantitas eidem inesse non potest, ut potest qualitas, quæ propterea capax est intensio- nis, & remissionis, cuius est incapax quã- titas.

3. est proprietas quantitatis in 4. modo, ut secundum eam æquale dicatur, & inæquale. quod est dicere, quantitatem per se habere, ut æqualis sit, aut inæqualis alteri quantitati (loquor æqualitatē, & inæqualitatem propriè dictam) ut linea lineæ, & numero numerus, & tem-
pus

pus tempori. cætera omnia id habent à
quantitate molis, à qua etiam derivan-
tur hæc nomina ad quantitatem virtutis.

C A P V T I I I.

De qualitate.

Qualitatem describit Philosophus ,
secundùm quam quidam quales
esse dicuntur. Adversus hæc
notionem qualitatis mirum quã mul-
ta congerunt Recentes. equidem illam,
ut ut prima specie inepta videatur, ex-
plicantque per circulum, in metaphy-
sics optimam esse, & qualitatem in sua
universalissima ratione egregiè decla-
rantem ostendam. Interim illud pono,
non esse mirum, ut toties inculcavi, si
primæ notiones se ipsis explicentur,
quemadmodum supra de ente demon-
stravi.

Rursus cum prædicamenta dividan-
tur per interrogationes varias, quas de
prima substantia fieri contingit, hic
monet qualitatem illud esse prædica-
tum, quod reponitur interroganti per
quale, non quidem quidditativum, sed
accidentarium.

Quadrifariam porrò qualitas divi-
di-

dicuntur. Primæ species est habitus, & dispositio. Habitus qualitas est difficile mobilis a subiecto, ut scientia, & virtus. dispositio est qualitas facile a subiecto mobilis, ut sanitas, & egritudo. ex quo fit, ut specere duo ista non differant; magis enim & minus speciem non variant. addit Philof. dispositionem ex longa consuetudine transire in habitum, ut febris, quæ tempore longiori fit hecica.

Altera species est potentia, vel impotentia naturalis. Nota naturalium aptitudinum, quas cuique natura indidit, quatuor esse gradus. 1. est naturalis quedam promptitudo ad aliquid agendum, qua possumus v. g. velocius currere, agilius saltare &c. 2. est naturalis quedam potentia fortius resistendi contrariis. sic est homo salubris, cui nihil ferme est noxium, & durum lignum, quod fortiter resistit sectioni. 3. est activa potentia, secundum quam difficile operatur, ut hebetudo mentis, aut corporis ad aliquid exequendum. 4. est potentia, qua facile quis patitur noxia, & contraria, ut insalubritas in homine, & mollitudo in ligno. Duas priores vocat Aristoteles naturalem potentiam, duas posteriores naturalem impotentiam, & merito; nam potentia agendi difficulter est impotentia agendi facile, & potentia patien-

di

di est impotentia resistendi. In his etiam discrimen est secundum magis, & minus. differunt autem à præcedentibus; istæ enim sunt à natura: illæ actuum frequentatione acquiruntur.

Tertia species est Passio, & passibilis qualitas. Passio multipliciter stat. 1. pro receptione cujuslibet formæ. sic pati dicitur aer, dum illuminatur. 2. pro receptione formæ unius cum abiectiōe alterius, sive abiecta sit repugnans, sive consona subiecto. sic pati dicitur aqua, sive calefiat, sive refrigeretur. 3. pro receptione formæ disconvenientis cum abiectiōe convenientis, quo pacto pati dicitur aqua solum, dum calefit. hæc est propriissima passionis acceptio. sed omnes istæ sunt passionēs ad speciale prædicamentum spectantes. 4. demum passio stat pro qualitate, quæ ex passione provenit, ut nigredo, quæ ex combustionē consurgit. Et quia qualitas ex passione procedens, quandoque subita est, & citò transiens, ut vultus rubor ex verecundia; quandoque stabilis est, & diuturna; Philol. priori nomen passionis tribuit, quod videtur significare rem in fieri potius, quam in factō esse: posteriori verò dat nomen passibilis, seu passivæ qualitatis; quia nata est vel fieri per passionem, ut color, vel facere passionem, ut calor.

Spe-

4. Species qualitatis est forma, & figura. figura est, quæ resultat in corpore ex terminatione magnitudinis, ut esse trigonum, vel tetragonum. forma est figura ipsa cum solo discrimine in modo concipiendi; nam figura exprimitur more mathematico, abstrahendo scilicet à materia, & subiecto: forma exprimitur more physico per immersionem in materia. Addunt alii formam esse figuram sensibilibus accidentibus ornata.

Qualitatis deinde proprietates numerantur omninò tres. 1. est habere contrarium; justum enim injusto, calidum frigido contrarium. 2. est suscipere magis, & minus; quia non modo unum est magis altero justum, & calidum, sed & idem subiectum modo minus, modo magis est & justum, & calidum. Atque istæ proprietates videntur competere soli, sed non omni; forma enim & figura nec habent contrarium, nec latitudinem suscipiunt. 3. est, ut secundum illam simile, & dissimile dicatur, ut album albo simile, nigro dissimile.

Hæc de tribus hisce prædicamentis breviter libasse sit satis. reliqua fusius in metaphysicis tractabo. prædicamenta autem cætera alibi alia, ut se locus dabit. quæ supersunt, una sibi vindicabit

V

bit

bit Relatio, quæ juxta morem a Recen-
tioribus usurpatum hîc integra, & ex
professo evoluetur.

C A P V T IV.

*De Relatione,
Quid sit, & quotuplex.*

Relativa definit primò Philof. ex
antiquorum sensu dicens: *Ad
aliquid talia dicuntur, quacumque hoc
ipsum, quod sunt, aliorum esse dicuntur,
vel quomodolibet aliter ad aliud.* sed
hâc definitionem ipse mox rejicit; quia
amplectitur relativa etiam secundum
dici; multa enim nomina importantia
rationes absolutas dicuntur sæpe ad
aliud; ut cum dicimus manum esse ali-
cujus manum, & equum alicujus esse
equum. Definit ergo relativa simplici-
ter talia, & secundum esse, dicens: *Ad
aliquid sunt, quibus hoc ipsum est esse ad
aliquid quodummodò se habere: in quas
mutavit dici in esse.* quædam enim di-
cuntur ad aliud, & non sunt: quædam &
dicuntur, & sunt ad aliud, quæ in rigore
relativa sunt.

Ex hac notione Relativi formari fa-
cile potest notio Relationis, quæ scili-
cet

cet nihil est aliud, quam ordo, respectus, habitudo unius ad aliud, adeoque nexus unius cum altero, cujus hoc ipsum est esse ad aliud quodammodo referre, & ordinare, unumque cum alio nectere. Universim enim abstractum est ratio illa formalis, qua concretum est, & dicitur tale, ut albedo albi, calor calidi &c. si ergo relativa sunt, quorum esse est, ad aliud se habere, relatio erit illa ratio, quę relativo dat, ut ad aliud se habeat. quare si relatio realis est, debet vere, & realiter, atque adeo ante opus mentis unum ad alterum ordinare, unumque cum altero connectere; ita ut, stante ipsa, unum sine altero stare non possit, imo nec intelligi secundum illum saltem formalem effectum, quem accipit a relatione. Atque hunc esse communem conceptum, quem Doctores ferè omnes de Relatione formarunt, certius est, quàm ut probatione indigeat. Sit unus omnium instar D. Th. notionem hanc ut indubitatam usurpans q. 7. de potentia ar. 9. & 10. imo etiã 2. cont. Gentes cap. 12. assumit omnem relationem dependentiam quandam esse, h. e. connexionem; quia, inquit, *Quod hoc ipsum quod est, ad aliud dicitur, quodammodo ab ipso dependet, cū nec esse, nec intelligi sine eo possit.* Rursus ea est in Summulis de Relativis regula,

ut ab uno teneat ad aliud consequentia in propositionibus de secundo adiacente, ut, *Pater est, ergo Filius est.* id autem connexionem importat, sine qua consequentia non est.

Jam vero relationis divisio multiplex à Doctoribus traditur. 1. est in relationem realem, & relationem rationis. secunda est in relationem secundum esse, & relationem secundum dici. Dux istæ divisiones à quibusdam confunduntur in unam, quasi eadem sit relatio secundum esse, ac relatio realis, eadem relatio secundum dici, ac relatio rationis. sed perperâ omnino, & cōtrâ sensum Aristotelis, veterumque primæ notæ Peripateticorum Equidem ex Alensi super 5. met. tex. 20. §. *Uterius quæreret quis.* & ex D. Th. 1. cit. ar. 10. ad 11. & alibi, sic eas distinguo. Realis relatio est ordo independens ab opere mentis, ut est relatio causæ ad effectum. Relatio rationis est ordo, quo plura dicuntur ad invicem formaliter per opus mentis & hujus ponit D. Thomas 4. modos. 1. est, cum relatio nihil habet in rei natura, super quod fundetur, ut cum Deus ad creaturam refertur. 2. est, cum relationis extrema realiter inter se distincta non sunt. talis est relatio strictæ identitatis, ad quam reducitur relatio

ge-

generis ad species &c. 3. est, cum ens refertur ad non ens, ut cum refertur præsens per habitudinem prioris ad futurum. 4. est; dum ponitur relatio ipsius relationis.

At relatio scè potius relativa secundum esse ea dicuntur, quæ & respectum habent, & hic per nomen, quo significatur, expressè importatur; ita ut nomen per se primò sit impositum ad denotandum respectum. Relativa vero secundum dici appellantur, quæ licet respectum habeant (aliter relativa nõ essent) à nomine tamen respectus ille non importatur, aut saltem nomen non est primò impositum ad significandum respectum, sed rationem aliam absolutam. Ex quibus fusè ostendit Alensis dari relationem realem tum secundum esse, tum secundum dici, & similiter relationem rationis: nam scientia involuit relationem realem ad scibile, & est tamen, inquit relatio secundum dici, quia scientiæ nomen non est impositum ex natura respectus, sed qualitatis. similiter manus re ipsa includit respectum ad illud, cuius est; sed quia hæc habitudo per nomē manus non significatur, manus relativa est secundum dici. Rursus est aliquod reale relativum secundum esse, ut Pater. Præter hæc est relatio aliqua rationis

secundum esse, ut dextrum in columna, quod involuit respectum rationis, importatum tamen per nomen dextri: & est relatio rationis secundum dici, ut scientia in Deo, quæ ad differentiam scientiæ creatæ à suo scibili mensurata, ac dependentis, non habet respectum nisi rationis ad obiectum suum, & hunc ipsum nomen scientiæ principaliter non importat.

Est & alia divisio relationis in mutuam, & non mutuam. Relatio similitudinis mutua est, quia qua ratione pagina assimilatur parieti secundum albedinem, paries assimilatur & pagine. at scientia refertur ad scibile non mutuò; ipsa enim ad scibile est, scibile non ad ipsam. mutua subdividitur in relationem æquiparantiæ, cum in utroque correlativo ejusdem nominis ac rationis est relatio, qualis est similitudo, & æqualitas: & relationem disquiparantiæ, cum correlativorum denominatio est diversa, qualis est in Patre, & Filio. Relativa æquiparantiæ vocat Ammonius relativa univocationis, disquiparantiæ æquivocationis.

C A P V T V.

*Quo pacto Relatio predicamentalis à
transcendentali secernitur, & an
sit realis.*

HÆc est celeberrima Relationis
divisio, quam tamen ut explicent
(& per se ceteroqui explicatu facillima
ex ipsis terminis est) dissentiunt maxi-
mè Doctores. Prima est Cajetani, Sua-
rii, & aliorum sententia, qui prædica-
mentalem relationem dicunt, quæ est
purus, purusque respectus, nihil scilicet
circa terminum exercens, ut similitudo.
transcendentalem dicunt, quæ est re-
spectus aliquid exercens circa terminũ
præter hoc, quod est illum respicere, ut
actio. Sed reiicitur 1. quia agere, quod
superaddit actio conceptui respicientiæ
ut sic, etiam ipsum est respicere. quod si
taliter respicere additum communi cõ-
ceptui relationis eam distrahit à ratione
prædicamentalis, etiam assimilare, quod
est taliter respicere, impedit, quo mi-
nus similitudo sit prædicamentalis rela-
tio. 2. hoc pacto non explicatur discrimen
inter similitudinem, & unionem,
quam secundam isti authores relationi-

bus transcendentalibus annumerant. quid enim unio quæ talis ponit in suis extremis? dicent, ea non solum referre, sed unire. sed hoc perinde est, ac dicere, similitudinem non solum referre, sed etiã ordinare, ac connectere, ac propterea prædicamentalem relationem non esse, cum tamen ex genere relatio omnis sit ordo, & nexus, ut dictum est. 3. prædicamenta non distinguuntur invicem per realem exclusionem, sed per formalem unius ab altero, ut supra late ostendi. Relationem ergo esse puram relationem vel facit sensum, quod in suo conceptu non sit nisi relatio: atque hoc est commune omni relationi. vel, quod re ipsa non sit nisi relatio: & hoc est constituere unum prædicamentum per exclusionem aliorum, quasi unum idemque non possit esse in multiplici prædicamento. 4. nulla entitas ita est respectiva, ut non aliquem involvat conceptum absolutum; involuit enim ad minimum entis conceptum, qui sane absolutissimus est. igitur non rectè prædicamentalis relatio in puro respectu constituitur. quod si purum respectum in sola ratione differentiali reponere tentas, reijcietis ex eo, quod cum ratio inferior nulla sit, quæ ens non involvat, nullus erit respectus, qui non involvat ratione abso-

absolutam. 5. hinc consequens erit, ut relatio ab actione sola negatione seceratur: quod hic suppono impossibile; negatio enim essentialis aut est quid positivum, aut in positivo fundatur; cum per id ipsum, per quod res est, quod est, non sit, quod non est. aut ergo relatio ab actione distinguetur per rationem communem; atque ità hæc non erit ratio communis, sed propria: aut habebit aliã rationem distinguentem; atque ità pura relatio non erit. 6. demum recedit hæc sententia ab Aristotele, qui res aliorum prædicamentorum in prædicamento ad aliquid reponit, ut infra ostendam. non ergo prædicamentalis relatio est pura relatio.

Altera sententia est Scoti distinguentis prædicamentalem à transcendentali relatione, quod illa intrinsecus, hæc extrinsecus adveniat. dicitur intrinsecus advenire relatio, quæ positis extremis necessariò confurgit, ut confurgit similitudo, positis albis. dicitur advenire extrinsecus, quæ positis extremis non necessariò confurgit, quatenus potest à Deo saltem impediri. talis est actio, quæ potest suspendi, & non esse, existentibus adhuc causa, & effectu. sed reiicitur 1. quia gratis assumit, similitudinem (si speciale est genus entis à reliquis prædi-

camentis re distinctum) non posse à Deo destrui, manentibus albis. 2. distinguit intrinseca per extrinseca non apta ad distinguendum. non posse enim ab his relatione separari, posse ab illis, nascitur, aut potest nasci, quia ab his necessario exigitur, non ab illis. hinc autem non infertur intrinseca distinctio relationum, sed principiorum exigentium à non exigentibus: quemadmodum non rectè distinguitur calor à calore, quia igni est necessarius, aquæ adventitius: sed solum ex hoc distinguitur ignis ab aqua.

Tertia sententia est eorum, qui putant prædicamentalem à transcendentali relatione distingui, quod sit ad terminum existentem, cum transcendentalis sit ad non existentem, qualis est relatio in causa ad effectum possibilem. sed reiicitur; quia habitudo indigentiae, quam habet creatura respectu Dei, est transcendentalis, cum sit imbibita in ipsius entitate; & petit tamen essentialiter terminum existentem. neq; dicas, ejusm. indigentiam petere quidem terminum existentem, non tamen quia transcendentalis habitudo est. nam contra; quia non potest differentiae competere prædicatum generi oppositum, ut est evidens. atqui per se relatio transcendentalis constitui-

tuitur in sua ratione per non petere terminum existentem . ergo non potest illi addi differentia exigitiva termini existentis. Quod si dicas, relationem transcendentem præcisivè se habere ad petere, ac non petere termini existentiam; Cōtra est; nullum enim genus potest præcisivè se habere ad rationem propriam oppositi generis, ut non potest animal constitui per præcisionem à sensitivo, & insensitivo; aliter illud non esset genus oppositum, sed differentia. atqui esse ad terminum existentem est ratio constitutiva relationis prædicamentalis. ergo non potest relatio transcendentalis constitui in sua formalitate per præcisionem ab exigentia termini existentis.

Quarta est eorum, qui prædicamentalem vocant omnem relationem secundum esse, transcendentalem omnem relationem secundum dici, imò & omnes terminos, qui relationem nullam important, transcendentem relativos appellant: quare album quamvis nullius sit album, adhuc dicunt esse transcendentem relatum. sed isti vocibus pro arbitrio abutuntur; ut enim termini absoluti transcendentales quandoque sint, quod in omnibus prædicamentis reperiantur; relativi tamen non sunt; cum tamen transcendentem relatum sit

re ipsa relativum in communi sententia; nec transcendens est additum distrahens relationem.

Accedit, quod exemplum allatum de albo est omninò extrà rem; nam neque relativum est, neque transcendens. sed neque relativa secundùm dici aptè transcendentalia appellantur, cum à Philos. in re? prædicamentalia numerentur.

Equidem puto harum relationum distinctionem assignare difficillimum apud hos authores idcirco esse, quia distinguere secundùm rem conantur, quæ distingui nisi ratione non possunt. Dico igitur transcendentalem relationem esse relationem essentialem, adeoque cum re, quæ refertur, identificatam omninò, quia enim ens, & esse prædicatum est transcendens, transcendentaliter referri dicuntur, quæ referuntur per suum ipsũ esse. At prædicamentalis relatio est relatio accidentalis, adeoque est aliquid extrà essentiam rei, quæ refertur, & illi adveniens. exemplum primæ relationis habes in indigentia creaturæ relatè ad Deum, quæ imbibitur in ipso esse creaturæ, & in relatione cognitionis ad objectum, quæ est ipsum esse cognitionis. exemplum secundæ habes in relatione Paternitatis; Pater enim non refertur ad Filium per suum esse, nec essentialiter,
sed

fed accidentaliter, quodcumque demum fit illud accidens, & illa forma, per quam refertur.

Hinc infero 1. eandem entitatem relationis esse & transcendentalem, & prædicamentalem secundum aliam, & aliã considerationem. nam actio per se refertur ad terminum per ipsam productum, cum quo essentialiter connectitur; adeoque est ratio sui ad terminum transcendentalem. eadem refert agens ad effectum accidentaliter, atque ita est ratio prædicamentalis. Idem censeo dicendum de unione, de cognitione, de amore, & sim.

Et quidem, quod istæ verissime sint relationes prædicamentales, probo 1. ex Philos. in cap. *Ad aliquid*, ubi inter relationes prædicamentales numerat habitum, dispositionem, scientiam, sensum, & positionem. 2. arguo à priori. realis prædicamentalis ratio est ordo, & nexus realis accidentalis medians inter aliqua extrema. atqui actio, unio, cognitio sunt ejusm. nexus, & ordines. ergo sunt reales prædicamentales relationes. minor est certa; sunt enim, ut suppono, formæ mediæ accidentales seù physicè, seù logicè. rursus ordinant agens ad effectum, materiam ad formam, potentiam ad obiectum. quare si subiecta sumantur,

ut

ut ab ipsis denominata, ad aliud omninò se habent. major est notio prædicamentalis relationis. Confirm. nemo dubitat, quin, si dentur similitudo, & æqualitas, ut formæ mediæ à similibus, æqualibusque distinctæ, illæ sint verissimæ prædicamentales relationes. atqui nihil haberet similitudo, & æqualitas, quod de facto non habeat actio, & unio; ut enim illæ essentialiter connexæ cum suis terminis, accidentaliter cum iis sua fundamenta connecterent; ità actio, & unio. ergò actio etiã, & unio est prædicamentalis relatio. Huic argumento nihil potest responderi, quod abundè non sit in superioribus rejectum.

Confiterum; quia si quid specialius obstat, maximè est distinctio prædicamentorum; cum enim actio constituat speciale prædicamentum à relatione distinctum, & cognitio spectet ad qualitatem, quæ est prædicamentum absolutum, non videntur rectè in prædicamento ad aliquid reponi. Sed hanc difficultatem esse nullam patet ex dictis cap. 4. superioris proximæ quæstionis, ubi ostèdi prædicamenta universim, & ex genere non re, sed ratione distingui. quare satis hic erit proprias rationes assignare, ex quibus ista pertinent ad alia prædicamenta. De cognitione res est faci-

lis;

lis; ut enim ea qualificat subiectum, atq; illud facit accidentaliter ab aliis differre, qualitas est: ut vero subiectum ordinat ad extrinsecum obiectum, relatio est. De actione sic philosophatur Aur. in 1. dist. 27. ar 3. Quælibet res potest considerari vel per modum quietis, & in facto esse, atque ita significatur per nomē: vel per modum egressus, & in fieri; atque ita significatur per verbū, aut participiū. quæ est doctrina Comment. 5. phys. ubi ait, quod propter famositatem istius divisionis, scil. quod omnes intentiones dividuntur in habitus quiescentes, & mobiles, convenerunt omnes gentes in hoc, quod dividerunt vocem in nomē, & verbum. Quod ergo est in prædicamento actionis, modus quidam est, cuius esse est totum in egressu, & fieri, cum sit ipse egressus, & ipsum fieri, quod dicitur actio, & passio per habitudinem ad diversa. Porro hic ipse modus conceptibilis est per modum quietis, & stabilis connexionis inter causam, & effectum; atque ita explicatur per nomē, & est relatio. & est conceptibilis per modum fluxus, & egressus causati à causante; atque ita explicatur per verbum, & est speciale prædicamentum duplex, quod propterea à Philos. non per nomina, sed per verba exponitur, non per
actio-

actionem, & passionem, sed per agere, & pati.

Ex his demum infertur 2. existentia realis prædicamentalis relationis. ea enim est nexus, & ordo realis accidentalis, nullo intellectu cogitante, inter aliqua medians. sed datur talis nexus, & ordo; qualem ostendimus actionem, unionem, cognitionem. ergo datur vera, realis, prædicamentalis relatio.

C A P V T VI.

An relatio prædicamentalis sit proprium genus entis ab entibus aliorum prædicamentorum secundum rem distinctum.

Consequens jã est, ut inquiram, utrum præter formas reales relativas huic, aliisque prædicamentis communes, quales ostendi actionem, cognitionem &c. sint formæ hujus prædicamenti ita propriæ, ut ad alia non pertineant; qualem Thomistæ, ac Scotistæ communiter similitudinem, paternitatem, aliasq; hujusmodi constituunt.

§. I.

*Eligitur, & probatur resolutio
negativa.*

Huic quæstioni negativè respondeo. Sic enim arguo. Triplex relationū prædicamentalium genus s. met. Philosophus tradit. aliæ fundantur in unitate, & numero, identitas nim. in unitate substantiæ, æqualitas in unitate quantitatis, similitudo in unitate qualitatis; & his oppositæ distinctio, seu diversitas, inæqualitas, & dissimilitudo, quæ in numero, seu alietate proportionali fundantur. Aliæ sequuntur potentias activam, & passivam, earumve actus. sic calefactivum dicitur ad calefactibile, & Pater ad Filium. Aliæ demum fundantur in mensura non secundum quantitatem, sed secundum esse, & veritatem. sic refertur scientia ad scibile. Atqui nulla ex his relatio est speciale genus entis. ergo.

Prob. 1. pars minoris 1. Illud solum habetur à p. r. in simili (idem est in eodem, & æquali) quod tenens se ex parte obiecti verificat propositionem affirmantem. hoc esse sicut illud. sed ad hoc nulla res est opus, quæ sit formalis in re
di-

distincta similitudo. ergo nulla est in re talis entitas specialis. major constat; quodcumq; enim aliud omninò abundat. min. prob. quid enim plus requiras ad verificandum hoc esse sicut illud, quàm hoc esse album, & illud album, hoc calidum, & illud calidum?

2. Ita est simile album albo, & dissimile nigro, ut denarius numerus est æqualis denario, & major quinario. sed in numero æqualitas, & inæqualitas non est forma realis superaddita. ergo nec in albo est talis forma similitudo, & dissimilitudo. min. prob. si enim ea sit talis forma, aut est una & indivisibilis, aut multiplex. si una: ergo eadem forma recipitur intrinsecè in decem subjectis realiter distinctis, separatis, ac distinctis. si multiplex pro multiplicitate unitatum denarium componentium; ergo quælibet unitas habet in se relationem æqualitatis ad denarium, & majoritatis ad quinarium, & per consequens quælibet unitas est æqualis denario, & major quinario.

3. Tenetur opposita sententia admittere in quolibet quanto infinitas actu relationes; quando quidem palmus comparatur secundum excessum cum infinitis partibus proportionalibus minoribus se. In quo & redit absurdum
su-

superius; quia cum quælibet ex his relationibus sit forma palmi, eique commensurata, & coextensa, habeatque partes ejusdem rationis, quælibet pars palmi excedet quamlibet, imo & se ipsam, ut constabit consideranti.

4. Tenetur eadem concedere, ad quamcumque novæ entis productionem, ejusve mutationem aut secundum qualitatem, aut secundum locum, innumerabiles in toto universo & ad quamcumque distantiam produci de novo entitates istiusm. relativas. sic homine apud Indos aut genito, aut quomodolibet variato, resultent in nobis oportet novæ relationes identitatis, distinctionis, distantiae, similitudinis, aut dissimilitudinis, æqualitatis, aut inæqualitatis &c. ut autem assignetur causa ejusm. entitatum productiva, non parum laboratur. sed is certè labor dignus non est, qui subeat, nisi prius probata efficaciter talium relationum necessitate, quæ tamen nec suadetur probabiliter, ut jam ostendam.

Prob. 2. pars ejusdem minoris de relationibus secundi generis, & prius de relatione fundata in potentia; calefactivum enim non dicitur ad calefactibile, nec disgregativum ad disgregabile, nisi per virtutem ipsam accidentalem, qua redditur potens calefacere passum,

&

& diligere visum, h e nisi per calorē,
 & albedinem quandoquidem relatio
 alia, si superadditur, ut non est per se
 virtus, & potentia calefaciendi, & dil-
 gregandi, nec proinde constituit subje-
 ctum suum taliter potens, ita nec potens
 secundum eam rationem illud ad passū,
 & oculum ordinare accidēt aliter, adeo-
 que prædicamentaliter.

Id ipsum probo de relationibus fun-
 datis in actione, & passione. aut enim
 loquimur de relatione, qua causa ordi-
 natur ad effectum, dum est actio præses:
 & jam hæc ipsa actio est sufficientissi-
 mus prædicamentalis formalis nexus
 inter ipsa, ut probatum est cap. superio-
 ri. Confirm. paritate desumpta ex Divi-
 nis, unde conatur adversarii relationes
 istas hujus prædicamenti proprias pro-
 bare. Profecto non datur in Patre Æter-
 no Paternitas ab activa generatione di-
 stincta. sed Pater est Pater formalissimè
 per ipsum generare. ergo neque in crea-
 tis datur Paternitas distincta à genera-
 tione. Aut loquimur de relativa deno-
 minatione, qua causa dicitur ad effectū
 etiam generatione transacta, ut cum
 Pater dicitur Filii Pater, dum actu non
 generat; & neque hæc importat formam
 specialem distinctam sic enim Pater, &
 Filius sunt reverà denominationes non
 de

de præfenti, fed de præterito; nam Pater est, qui genuit, Filius, qui genitus est, ut ait Philof. 5. met. cap. 15 *Pater Filii Pater dicitur; hoc enim fecit, ut illud paffum est* At univerfim absurdum, & inopinabile est velle formam in fubiecto aétualem ad falandam denominationem de præterito; ut est fine dubio absurdum ponere in me formam realem ad quemcumque locum, in quo fui, ad falandum, quod ibi fui. Profectò ut denominatio de præfenti, qua fignificatur me aliquid aétu habere, non requirit, ut aliquid habuerim, aut habiturus fim, & denominatio de futuro, qua fignificatur me aliquid habiturum, non requirit, ut aliquid habuerim, aut habeam: ità denominatio de præterito, qua Patrem fignificatur Filium genuiffe, non requirit, ut formam aétu habeat, aut habiturus fit, fed folùm ut habuerit.

Prob. 3. pars ejus minoris de relationibus tertii generis, in quo collocatur fcientia, & fcibile. aut enim hic fuperadditur fpecialis relatio; ut referat intellectum cognofcentem ad obiectum cognitum; aut fuperadditur, ut referat cogitationem ipfam ad obiectum. Primũ non potefi dici, quia non alia relatione refertur intellectus ad obiectum, nifi relatione cognofcentis ad cognitum. er-

ergo per id formaliter refertur, per quod formaliter est cognoscens. at per puram illam relationem cognoscens formaliter non constituitur. Nec potest dici alterum. aut enim ea ponitur, ut cognitio ordinetur ad cognitum relatione naturalis imaginis ad suum imaginatum, aut relatione conformitatis, quæ accidit propositioni præsertim contingenti. non primum; quod enim est tale per se & essentialiter, nõ potest veri tale per aliud. atqui cognitio per se ipsa est cognitio, & obiecti imago. ergo non potest ad hoc conferre accidens superadditum. non secundum; tũ quia repugnat Philosopho c. de quantitate, ubi ait propositionem esse mobilem de veritate in falsitatem per mutationem non sui, sed obiecti. non ergo sic mutatur, ut accipiat, aut deperdat aliam, & aliam intrinsecam formam relationis, qua sine dubio mutaretur nõ solum subiectum, sed ipsa. tum quia conformitas ista est species quædam similitudinis, aut saltem analogicè ad similitudinem dicitur. quæcumq; ergo superius adducta probant similitudinis distinctæ superfluitatem, probant hinc superfluitatem distinctæ conformitatis.

§. I I.

Diluuntur obiecta.

OBiic. I. Relatio, quæ sit speciale genus entis, non dicit in suo conceptu pugnantia. ergo datur de facto. antec. prob. neque enim pugnat quæ realis relatio, cum nos etiam realem relationem concedamus: neq; pugnat quæ talis relatio, similitudo nim., aut æqualitas; quæ enim in his rationibus contradictio? prob. jam consequ. in effectibus necessariis tenet consequentia ab existentia potentia proxima productivæ ad existentiam effectuum, v. g. ab existentia ignis approximati materia dispositæ ad existentiam ignis in ea materia producti. sed datur à p. r., quidquid requiritur ad productionem ejusm. relationis, si ea possibilis est. ergo datur ejusm. relatio.

Hoc argumentum est inventum eorum, qui causæ suæ probandæ desperantes, probandi onus in nos reiciunt, & cū rei sint, actores esse volunt. sed id certe, quod in me est, nunquam obtinebunt. Duplicem ergo distingue possibilitatē, alteram merè metaphysicam, quæ consistit in sola prædicatorum non repugantia

tia

tia, & quam unam relationi ejusm. appingere contendit argumentum: alterã physicam, quæ illi superaddit necessitatem; in natura enim nihil est, nisi exiguum, & necessarium. Jam verò ut argumentum speciem probabilitatis haberet, præter non repugnantiam prædicatorũ relationis illius, deberet ulterius ostendere ejusdem exigentiam in natura, quæ haberetur in potẽtia ejusdẽ productiva non quacũq; sed naturali. quousque ergò hanc non probat, transmittam eam esse possibilem solùm secundùm superabundantiam, & potentiam obedientialem, atque ex Dei arbitrio, imperioque extra ordinem: ex quo certe conficere non licet ejus relationis existentiam. Rursus potest facilè negari ejus possibilitas etiam metaphysica; similitudo enim ponitur ad præstandum hunc effectum, ut album v. g. sit sicut album. ad hoc autem non utcumque sed essentialiter est superflua, cum hoc ipsũ habeant in priori ad omnem distinctam formam duo ipsa alba per hoc ipsum, quod alba ambo sint.

Obiic. 2. Dantur in Divinis relationes reales indistinctę. ergò dantur in creatis distinctę. cõs. prob. ideo Pater Æternus ad Verbum refertur, quia est Verbi principium, atqui etiam in creatis Pater est

est principium Filii. ergò & realiter refertur ad filium. Rursus quod in Deo ratione summæ perfectionis est indistinctum, distinctum est in creatis, ut videre est in cognitione, amore, & sim. ergo idem dicendum de Relationibus.

Argumentum non me petit, qui propterea illo usus superius sum ad probandum, esse in creatis relationem etiã distinctam inter causam, & effectum, sed non aliam ab actione ipsa productiva, ut in Divinis non est alia in Patre paternitas, & generatio.

Obiic. 3. coexistentia duorum est forma realis medians inter illa. sed ea non pertinet, nisi ad hoc prædicamentum. ergo datur realis relatio hujus prædicamenti propria. major prob. possunt duo esse, & nõ simul, ut si unũ existat hodie, & aliud cras. ergo esse simul aliquid aliud involuit præter nudas eorum entitates: hoc aliud non est, nisi simultas, & coexistentia.

Nego majorem: duo enim coexistunt per suas durationes, ut assimilantur per duas albedines, quatenus iis colligantur eidem tempori, adeoque & inter se. sic data existentia mea cum mea duratione hodierna, & existentia tua cum tua item duratione hodierna, jam satis nos habemus, per quod dicamur coexistere, præ-

eisa quacumque forma media relativa; durationes enim, ut & ubicationes, relativæ formæ non sunt, sed absolutæ, ut in physicis ostendam.

Obiic. 4. ut unum intentionaliter referatur ad aliud, non sufficiunt duæ cognitiones absolutæ Petri v. g. & Pauli seorsim, sed opus est tertia comparativa indivisibiliter utrumque attingente. ergo ut duo entia invicem realiter referantur, non sunt satis entitates absolutæ, sed est opus insuper una forma indivisibiliter utramq; connectens.

Obiectio nihil me urget, qui in relativis realibus admitto realem formam habitudinis inter extrema mediantem. sed fortassè neque urget alios, ut patet in instantia. possum concipere Petrum, & Paulum seorsim, quin eos concipiam ut constituentes binariû, ad quod requiritur tertia cognitio indivisibiliter attingens utrumq;, & in summam redigens, ergo similiter ut Petrus, & Paulus sint à p. r. duo, requiritur tertium quid &c.

Obiic. 5. præter actionem datur in Patre relatio realis ad Filium, quæ certè propria est, si est, hujus prædicamenti. prob. assumptum; quia Pater dicitur Pater etiam, dum non est generans. ergo transacta actione, manet Paternitas. ergo paternitas non est actio, sed alia distincta relatio.

Ne-

Nego assumptum. ad prob. dist consequens: manet paternitas physicè, nego consequentiã; logicè, & denominativè, conc. cons. Ita ergò ex præterita generatione Pater nunc dicitur Pater, ut ex præterito tempore, in quo fuit, domus nunc dicitur antiqua, & ex præterita electione nunc dicitur Rex: aliaque hujusm. sexcenta.

Instabis, hinc fieri, ut Pater sit, & dicatur Pater, etiam extincto filio; quia semper est verum, quod illum genuit. hoc autem est cõtrà cõmunem sensum.

Resp. hoc pertinere ad purũ vocabulum. & quidem dicimus quandoque Titium filium Caii etiam extincti: negamus quandoque Cajum Patrem Titii jam defuncti. Prætereà nemo est, qui Patrem aliquem dicat Filii non dum nati, cum tamen sola actio generativa sit juxtà adversarios, quæ relationem paternitatis fundat; adeoque Pater debet dici Pater filii etiam concepti: quod tamen respuit communis usus. Vides, in his vocabulis nihil fidendum pro re præsentì.

Obiic. 6. Relatio prædicamentalis est purus ordo, cujus totum esse est ad aliud se habere. sed tales non sunt formæ ad alia prædicamenta spectantes. ergo præter illas danda est forma specialis

X 2 hu-

hujus prædicamenti, nisi velimus respuere notionem relationis ab Aristotele traditam.

Jam superius monui, & probavi relationem prædicamentalem non posse in puro respectu constitui ita, ut conceptum absolutum nullum importet. dum ergo dicitur relatio esse purus ordo, non est id accipiendum in sensu reali, sed formali, h. e. ut in conceptu relationis quæ talis non sit nisi ordo hoc autem est verum etiam de formis

aliorum prædicamentorum. & quidem non aliam fuisse Aristotelis de hoc mentem, constat ex dictis.

CAPVT VII.

*Num relationes primi generis sint
complete reales.*

§. I.

Negativa partis argumenta.

Aureolus in 1. d. 30. latissimè, & pro more acutè, atque ingeniosè contendit nullam prorsus relationem complete realem esse, sed expectare complementum ab anima considerante, & unum ad aliud ordinante. Hoc etiam probabile dixit Gabriel ibidem q. 1. ar. 3. ubi juxta mentem Occami censuit, relationem *Importare intentionem, sive conceptum mentis, quo intellectus formaliter refert rem unam ad aliam.* Equidem hanc sententiam in tanta universalitate probare nūquam potui; existentiam enim realis prædicamentalis relationis satis efficaciter mihi videor probasse superius cap. 5. censui tamen olim relationes unas primi generis complete reales non esse. quare hac ex parte accesseram Aureolo. Nunc verò in legum domesticarum, atque etiam veri-

tatis obsequium has quoque relationes reales assero : quod ut præstem , afferenda hic sunt, quæ tunc me moverant, & deindè solvenda.

Primo igitur arguebam ex dictis. Relatio realis est realis duorum nexus. sed negata in his denominationibus relativis forma reali media (qualem negandam esse constat ex cap. præcedenti) nullus est realis nexus. ergo nulla est realis relatio. min. prob. realis nexus est realis ratio inseparabilitatis unius ab alio at si nihil sit in similitudine præter duo alba , nulla est ratio , cur album A sit inseparabile ab albo B. sed solum est ratio , cur duo alba non possint separari à se ipsis : quæ est non connexio , sed identitas. Ergo. Conf. 1. omnis forma connectens unum cum alio est antecedens probans , posito uno , existentiam alterius. ergo non potest consistere præcisè in complexo duorum ; secus enim ad probandum , unum non posse existere sine altero , deberes in antecedenti assumere existentiam utriusque : quod non esset probare , sed petere principium. Conf. 2. Lis est inter Theologos , utrum Dei ad creaturas possibles sit relatio transcendentalis , seù essentialis connexio . in qua re illud apud omnes est certum , quod si possible ita se habent , ut

si-

sivè ea sint, sivè non sint possibilia; maneat adhuc cum omni sua perfectione Deus, nulla prorsus est Dei cum possibilibus connexio: essetque vocum abusus, si quis vellet, Deum propterea cum possibilibus connecti, quia iis impossibilitatis, non maneret in ratione potentis ea producere, in qua ratione per ipsa possibilia constitueretur; quia nim. hoc non esset Deum cum possibilibus, sed possibilia secum ipsis connectere. Idem dic in re præsentis; ut enim album quâ simile dicitur connecti contingenter cû alio albo per similitudinem reduplicato, quia aliud album contingens est: ita Deus qua potens deberet dici connexus necessario cum possibilibus, quæ scil. necessaria sunt.

Arguebam 2. duo alba, præcisa omni forma reali media, nihil aliud in re habent, nisi realem mutuam comparabilitatem, sivè ut sint conceptibilia conceptu unum ad alterum referente. Atquæ hoc non satis esse ad realem relationem, Prob. 1. ex D. Th. de Pot. q. 7. ar. 11. o. ubi, *Quandoque, ait, intellectus accipit aliqua duo, ut ordinabilia ad invicem, inser qua non est ordo medius. tum concludit, talem relationem rationis esse tantum.* Prob. 2. quia in ista comparabilitate non est respectus alborum inter

X 4 se,

Te, sed ad intellectum : quæ reverà est relatio juxtà Philof. 5 met.c. 15. non alborum ad intellectum, sed intellectus ad alba; & sanè non prædicamentalis, sed transcendentalis. Prob. 3. si comparabilitas ista satis esset ad realem relationem, multa essent realia relativa, quæ non sunt, nec dicuntur à Philofophis, ac Theologis talia. Sic Deus est comparabilis ad creaturas, præfens ad futurum, ens ad chimæram, homo ad columnã secundùm habitudinem dexteri, & finistri, scibile ad scientiam. & tamen D. Thomas, Scotus, Alenfis, & Theologi veteres passim negant in his relationem realem, quam & expressè negat Philofophus in obiecto ad intellectum.

Arguebam 3. Nihil habet esse reale, cuius fundamentum est præcisè aliquid rationis. sed habitudo primi generis fundatur præcisè in aliquo rationis. ergò non est realis. min. prob. fundatur enim in unitate, & numero. atqui unitas nō est inter distinctos ulla, nisi per rationem. numerum verò formaliter aliquid rationis involuere probabitur latè in metaphysicis; estque aperta Philofophi sententia quarto phys. tex. 131.

Arguebam 4. per illud idem alba sūt familia formaliter, per quod qualitates
sunt

sunt unum ; hoc enim est esse simile, esse unum in qualitate, seu habere qualitatem unam . sed unitas, seu identitas qualitatum specifica, quomodocumque sumatur, est mera relatio rationis. ergo. min. prob. identitas numerica est relatio rationis. ergo etiam specifica. antec. constat ex D. Th. 1. p. q. 42 ar. 1. ad 4. ubi, *manifestum est, inquit, quod idem ad se ipsum non refertur aliqua relatione reali*. quod & assumitur ab Alensi 5. met. t. 20. à Scorro in 1. d. 31. q. 21. Richardo in 1. d. 30. ar. 1. q. 4. aliisque priscis Theologis passim: nec dissentiunt, nisi Nominales, qui ex hoc nihil aliud consequuntur, nisi convicium usurpatæ iurisdictionis cudendi ad arbitrium philosophica vocabula. Consequentia autem prob. quia omnis identitas requirit universim unitatem, & multipliciter aliquam : unitatem quidem, quia nulla sine unitate identitas : multipliciter verò, quia nulla sine multiplicitate relatio. Ut ergo identitas numerica, quia multipliciter habet rationis, est relatio rationis ; ita identitas specifica est rationis relatio, quia unitatem à ratione mutuatur ; utrobique enim habetur fundamentum relationis ex parte intentionale. hæc quidem paucis retuli, quæ aliàs fusè profecurus sum.

X S S.

§. I I.

*Pars affirmativa ut probabilior
eligitur.*

His non obstantibus, eligo partem affirmantem; quamquam adduci non possum, ut probabilitatem neganti denegem, præsertim quia in quæstione de vocabulo, qualis est præsens, magnū est illi patrociniū ab autoritate veterum, apud quos perindè erat negare relationem mediam distinctam, ac negare relationem realem. Testis est Aureolus, qui quidem antiquitatis sine dubio peritissimus, improbaturus omnem relationem realem, contra formam mediam semper arguit.

Mihi vero, ut *similis, & equalis* denominationes astruam adæquatè reales, satis est communis sensus saltem Nominalium, & Recentiorum; apud quos similia qua talia non sunt, nisi duo ipsa alba, calida, &c. quare vox *simile, equalis* &c. adhibetur iam ab his ad completum absolutorum significandum; quidquid sit, utrum supponat pro uno tantum. & quia sumus in vocum usurpatione, possumus pro libito ad quaslibet par-

partes alicuius authoritatis accedere :
 tanto magis , quod hic ipse videtur vul-
 gi sensus , ut latè prosequitur Arriaga
 aduersus Bonam spem ; licet multa ha-
 beat non omninò solida. Equidem huc
 sine invidia maiorum detorserim , quæ
 Hor. in Poet. *Quid autem Cæcilio, Plan-
 toque dabit Romanus ademptum Virgi-
 lio, Varioque ?*

Accedit, quod salvatur in his concep-
 tus integer relationis realis in superio-
 ribus stabilitus: qui quidem in eo habetur,
 ut detur in relativis forma accidentalis
 media connectens , qua scil. stante, unū
 sine altero esse non possit . atqui inter si-
 milia , & æqualia datur eiusmodi formas ,
 complexum scil. duarum qualitatum, &
 quantitatum , quo stante , & subiectis
 proportionatis conjuncto, unum sine al-
 tero subiectum esse non potest , ut patet.
 Quod autem duæ albedines , vel duæ
 quantitates duæ sint, & nō una forma, &
 altera intrinsecè , altera extrinsecè affi-
 ciat , & denominet quodlibet ex relati-
 vis , impertinens est ad denominationē
 realem, quæ & consistit cum multiplici
 forma , ut videre est in qualitatis inten-
 sione, & cum forma extrinsecè denomi-
 nare , ut est in denominatione cogniti ,
 aliisque extrinsecis , quæ iuxtà omnes
 sunt denominationes completè reales.

Per quæ patet responsio ad primum in contrarium.

Ad 1. conf. dico, in antecedenti non sumi existentiam utriusque extremi, sed unius simul cū complexo qualitatum, aut quantitatum modo dicto: quo posito sequitur evidenter alterius existentia. Accedit, argumentum nec habere vim, etiam si in antecedenti re ipsa sumatur existentia utriusque. nam primò iuxta summulas optima est consequentia, quæ procedit à veritate integræ copulativæ ad veritatem cuiuslibet copulatæ, quin ea dicatur, aut sit petitio principii. deinde cum consequens involvitur quidem, sed non explicatur in antecedente, petitio non habetur, ad quam vitandam satis est, si veritas illata sit formaliter alia à veritate inferente, quamvis materialiter sit eadem. sic ista est formalis consequentia, *album est, ergo albedo est*, licet albedo involvatur in albo: & ista, *est homo, ergo est animal*, licet animal involvatur in homine.

Ad 2. conf. resp. nullum esse inconveniens, si concedatur, Deum formaliter, ut omnipotentem esse connexum cum creaturis, etiam dato, quod omnipotentia, ut est nomen habitudinis, constituatur per ipsam possibilitatem creaturarum. Ratio est, quia ex Dei

om-

omnipotentia sic cōstituta sequitur saltem logicè possibilitas creaturarum, ut ex albo sequitur albedo, & ex homine animal. Quod autem additur, futurū etiam in ea hypothesi connexionem necessariam inter Deum, & creaturas: dico esse falsum; licet sit verum, futurum eiusmodi connexionem inter Deum ut omnipotentem, & creaturas: quod nemo negat.

Ad 2. arg. dico, mutuam comparabilitatem non quamcumque, sed quæ habetur per formam realem, aut reale complexum formarum, sufficere ad relationem realem, ut dictum est. nego igitur in hoc sensu minorem. ad 1. prob. ex D. Th. dico, inter similia haberi ordinem medium iam declaratum. ad 2. resp. comparabilitatem & esse respectum ad intellectum tamquam ad potētiā comparantem, & esse respectum ad album tamquam ad terminum comparationis. hæc autem secunda satis est ad realem relationem, cum importet formam mutuò alba connectētem modo explicato. ad 3. prob. dico, in allatis instantiis nihil haberi, quale in simili, & æquali, in quibus est ex dictis forma accidentalis media connectens. quod si eiusmodi forma reperiatur, concedenda est ibi sine scrupulo realis relatio, ut accidit
in

in præfenti ad futurum, in quibus est cõ-
plexum realium durationum ifta invi-
cem connectentium. quamvis & hæc
quoque poffit relatio rationis appellari
propter non existentiam alterius ex-
tremi.

Ad 3. nego mín. ad prob. unitas, &
numerus non fundant habitudines pri-
mi generis, nifi quatenus funt fundamē-
taliter tales: fecundum quam rationem
funi fine dubio completè reales.

Ad 4. dift. maiorem: per quod quali-
tates funt unum formaliter, nego: per
quod funt unum fundamentaliter, con-
cedo maiorem. ipfa enim fimilitudo
dicitur unitas non rigorofa, fed impro-
pria, & per metonymiam; eft enim fi-
militudo caufa unitatis, quatenus in-
tellectus à fimilibus unitatem abstra-
hit. Hinc Philofophus vulgi locutio-
nem fequitur, fimilitudinem per
unitatem definivit, dicens,
fimilia effe, quorum
qualitas una.

C A P U T V I I I .

*Deciduntur questiones alia circa
relationem.*

QUÆRES I. utrum prædicamentalis
relatio ex genere requirat termi-
num existentem.

Resp negativè. Patet ex dictis; nam
cognitio est relatio prædicamentalis .
sed aliqua cognitio non modo non pe-
tit terminum existentem, sed illum pe-
tit non existentem, ut videre est in co-
gnitione evidenti rei præteritæ, aut fu-
turæ. Neque dicas præsens hoc dictum
non cohætere cum conceptu relationis
superius assumpto præsertim cap. supe-
riori §. I. in probatione secunda Resp.
enim, relationem omnem esse conne-
xionem, sed proportionalem, & iuxta
cuiusque naturam. si enim relatio sit
modus, qualis est actio, & unio, neces-
sariò est ad terminum existentem. si ve-
rò sit qualitas, spectanda est ulterius na-
tura denominationis relativæ, quæ im-
portatur; aliqua enim exigit terminum
de præsentem existentem, ut cognitio in-
tuitiva; aliqua exigit terminum exi-
stentem non de præsentem, ut cognitio e-

vi-

videns rei præteritæ: aliqua terminum merè possibilem, ut relatio potentiaæ calefactivæ ad calefactibile. Itaque omnis relatio connexio est, & facit, ut fundamentum secundùm esse per relatione acceptum nec esse possit, nec intelligi sine termino, sed sine termino sumpto secundum naturam relationis, ità ut quæ exigit terminum existentem, non possit esse sine termino existente: quæ præteritum, non possit esse sine præterito, & sic de aliis. Quia verò ibi loquebar de denominationibus relativis primi generis, quæ exigunt terminum existentem, hanc deinceps exigentiam, connectionemque semper assumpsi.

Quæres 2. Num relatio prædicamentalis terminetur formaliter ad absolutum, an verò ad respectivum.

Resp. magnam hic esse litem de vocabulo, quam sic compono. Nominis termini formalis, ad quem est relatio, potest venire, quod est simul natura, cogritione, ac definitione cum alio relativo. secundùm quam acceptionem manifestum mihi est, relativum terminari formaliter ad relativum, idque non in relationibus solum mutuis, verùm etiã in non mutuis. Ratio est, quia nisi terminus accipiatur formaliter ut relativus, nõ potest esse simul natura cum alio
rela,

relativo, ut mox dicam. quod est verum etiã de scibili relatè ad scientiam; sciẽtia enim & scibile simul natura non sũt, nisi scibile accipiatur ut extrinsecè denominatum à scientia. At si nomine termini formalis veniat, quod terminat non tam relativum, quam relationem, eamque excipit, & specificat, aut etiam est ratio, cur ea sit; manifestum item est, terminum formalem relationis esse aliquid absolutum. Rationem habes ex Philos. 5. met. c. 15. ubi negat pro obiecto intellectus rectè assignari intelligibile, aut oculi visibile; cum enim obiectum sit specificativum potentia, h. e. id, in ordine ad quod potentia definitur, jam si obiectum sumeretur ut à potentia denominatum, non definiretur per ordinem ad ipsum potentia, nisi nugando; nam sic definiendo intellectum, diceres, esse ipsum ad intelligibile, hoc est posse ipsum intelligere, quod potest intelligi. Idem omninò contingeret in relatione, si ea esset ad terminum ut à se denominatum; dum enim per terminum definiretur, definiretur per se ipsam.

Quæres 3. utrum ratio multiplicetur, terminis multiplicatis. Resp. affirmativè, si sermo sit de termino adæquato jam semel attacto. Et quidem simili,
& æqua-

& æquali novum terminum addere non potes, quin addas novam formam, quæ simul cum præexistente novum complexum constituat, adeoque novam relationem. Relatio secundi generis aut est virtus, quæ ultrà terminum semel à natura constitutum extendi non potest; aut est actio, quæ ex natura actualis exercitii, quod semel facit, semper facit; quod semel respuit, semper respuit: ut alibi ostendetur. Relatio tertii generis est cognitio referens & se, & mentem ad obiectum. cognitio autem variare obiectum non potest, sed novo obiecto accedente, nova accedat cognitio oportet, ut illud sit cognitum.

Quæres 4. utrum possit una relatio aliam fundare. Resp. affirmativè. Et quidem una actio, una cognitio similis est, aut eadem alteri, adeoque potest fundare respectum comparationis ad alteram. Rursus cognitio, & quilibet actus intentionalis producit in sua potentia habitum, ad quem proinde refertur per actionem realem prædicamentaliter ut ad effectum; atque ita una relatio evadit alterius fundamentum. Ratio à priori ex dictis est; quia notio relationis inest formæ, & accidenti etiam absoluto, nim. qualitati, cui vis inesse potest productiva, adeoque & capacitas fundandi realem
ha-

habitudinem ad aliud.

Quæres 5. in quo sēſu relativa Philoſophus ſimul eſſe natura, & cognitione contendat, conſtat enim, ſi relativa ſumantur materialiter ſecundum entitatem, quæ refertur, non ſemper eſſe ſimul natura, ut videre eſt in cauſa, quæ accepta entitativè prior natura eſt effectu ſuo. ſenſus ergo Philoſ. eſt, relativa ſup-
ta formaliter ut relativa, cauſam nim. formaliter ut cauſam, ſeù verius ut cauſantem, & effectum formaliter ut effectum, & ut cauſatū, ſimul eſſe & natura, & cognitione. Ratio eſt; quia quæ ab eadem forma indiviſibiliter afficiente denominantur, ſimul & indiviſibiliter denominantur, adeoq; ſi veniant ut denominata, ſimul, & indiviſibiliter veniunt. ſed ita res ſe habet in caſu; nam cognitio eſt forma indiviſibiliter attingens, & comparans extrema, indiviſibiliterq; afficiens intellectum intrinſecè, extrinſecè obiectum, & ſimiliter actio effectum, & cauſam; neq; enim prius intellectus obiectum intelligit, quam obiectum intelligatur, nec prius producit cauſa, quàm producat effectus Reſtat ergo ut relativa quæ talia ſimul ſint.

CA-

CAPVT IX.

De Post-Pradicamentis.

Post prædicamenta sunt veluti proprietates quædam, & accidentia prædicamentorum, quæ faciunt ad plenam eorundem, integramque intelligentiam. Quinque sunt, oppositio, prius, simul, motus, & habere.

Oppositio alia est inter propositiones, de qua lib. I. alia inter terminos, de qua in præsentî. quare definitur terminorum repugnantia quoad significatû, ratione cuius eidem inesse non possunt. Quadruplex est, Relativa, Contraria, Privativa, Contradictoria. Relativè opponuntur, quæcumq; hoc ipsum, quod sunt, oppositorum dicuntur, vel quomolibet aliter ad ipsa sic duplum opponitur dimidio, & causa effectui.

Contrariè opponuntur, quæ cum ad invicem non sint, unum alteri invicem contrarium dicit. Quæ contrarietatis notio duo habet. primum negat contraria esse relativa: calidum enim quod est frigidum contrarium, non est frigidum calidum. alterum affirmat omnia contraria esse mutuò contraria, in quo con-
tra-

traria à privativis , & contradictoriis differunt ; nam cœcitas est privativo visus, sed visus non est privativo cœcitatis: non homo est negatio hominis, sed homo non est negatio non hominis. Deinde ex contrariis quædam habent mediũ, quædam non habent. medium aliud est positivum , quod extrema utraq; includit ; aliud negativum , quod extremae utraque excludit. omnia contraria habent medium negativum ; cum enim ambo sint positiva, fieri potest, ut ambo à subiecto absint. Sed medium positivũ quædam habent , ut album & nigrum, quæ miscentur in mediis , viridi nim., aut rubro : quædam non habent, ut par, & impar in numero.

Quatuor tradit Philosophus cõtrariorũ proprietates. 1. contrarium bono semper est malum : at malum contrariari potest etiam malo . sic virtuti non contrariatur nisi vitium: at vitio cõtrariatur etiam vitium, ut avaritiæ prodigalitas. 2. Contraria non possunt inesse eidem numero. hoc est commune omnibus oppositis. 3. Contraria sunt nata fieri in eodem specie vel genere subiecto, ut sanitas, & ægritudo in animali, virtus & vitium in homine. 4. Contraria vel sunt sub eodem genere proximo, ut album, & nigrum sub colore, vel saltem sub eodem

dem genere remoto, ut justitia, & iniustitia sub habitu. nunquam tamen idem prædicamentum egrediuntur, cum sint omnia sub qualitate.

Privativè opponitur forma, ejusque earentia in subiecto nato apto habere formam: in quo privativa à contradictoria oppositione secernitur. & hinc etiam fit, ut privativa oppositio medium negativum admittat; lapis enim neq; videns est, neq; cæcus.

Contradictoriè demum opponuntur, quæ se habent sicut affirmatio, & negatio, esse, & non esse. Proprietas est contradictoriorum, ut de quocumque subiecto alterum eorum indispensabiliter verificetur: quod non accidit in aliis oppositis. potest enim subiectum quodpiam neque esse Pater, neque Filius, neque album, neq; nigrum, neq; videns, neq; cæcum: at non potest vel esse simul & non esse, vel neq; esse neq; non esse. Hinc prima duo principia complexa: Non potest idem simul esse, & non esse: per quod excluditur à contradictoriis medium positivum: Quodlibet est, vel non est: per quod excluditur medium negativum: de quibus latè in metaphisicis.

Pergit porrò Philos. ostendere, quot modis aliud dicatur alio prius. i. dicitur

tur prius tempore, quo pacto Persarum imperium prius est imperio Græcorum. 2. dicitur prius secundum subsistendi consequentiam, à quo scil. subsistendi consequentia non convertitur; est enim id quod ab aliis infertur, sed alia non infert. sic unum est prius duobus, quia si duo sunt, unum est: non tamen è contrario. hoc pacto superiora omnia prædicata priora sunt inferioribus. 3. dicitur prius ordine. sic in omnibus scientiis notitiæ terminorum præcedunt notitias rerum. 4. dicitur prius dignitate. sic honorabiliores priores etiam appellamus, iisque primas tribuimus. 5. dicitur prius natura, & causalitate, quod licet cum posteriori suo convertatur, est tamen ab illo independens, & illud est dependens ab ipso. Dat exemplum Philos. in propositione vera; si enim hæc propositio, homo est albus, est vera, homo re ipsa est albus, & si homo re ipsa est albus, propositio est vera. at verò, quod homo re ipsa sit albus, in causa est, cur propositio sit vera; veritas enim est in re sicut in causa. Hanc naturæ prioritatem habet quælibet causa physica ad effectum suum. quare accuratè explicabitur in physicis. Simultas [deinde tribus modis contingit. sunt enim aliqua simul, vel tempore, ut Aristoteles, & Alexander, vel natura,

quæ

quæ mutuò convertuntur, & unum alterius non est causa, ut sunt correlativa, quæ talia. 3. sunt simul, quæ dividunt idè genus, ut rationale, & irrationale, quæ dividunt animal.

De motu tractatio prorsus physica est. quare ibi ex professo tradetur. Postremo multos habèdi modos numerat Philosophus, qui facillimi sunt. id mihi unū notasse sit satis, verbum *habendi* posse dici vel de unione accidentis cum subiecto, quod dicitur habere quantitatem, qualitatem &c. atq; ita habere est post-prædicamentum. vel cum unum corpus certo modo se habet circa aliud seu quoad vestimentum, seu quoad ornamentum; atque ita prædicamentum speciale constituit, quod *Habitus* appellatur.

505

LIBER TERTIVS.

De iis, quæ spectant ad intelligentiam compositam.

QVÆSTIO PRIMA.

De vocali enunciatione, qua ratione, quo ordine sit significativa.

Auca verba, quæ initio primi libri de interpretatione Philosophus dixit circa vocû significationē, occasionem dedere consequutis deindè Philosophis, ut accuratius eā, penitiusq; pertractarent. Et quidem *cum nihil sit, de quo non verbis disputari oporteat*, ait Aug. de Princ. Dial., *ideoque de his primò disputetur, per qua de cæteris disputare cõceditur*, merito id sibi muneris Logica adscivit, quæ inter scientias est prima, viamq; cæteris munit.

Y

CA-

Quid est signum.

Aug. l. 2. de doctr. Christiana c. 1. de signo loquens, sic habet: *signum est res præter speciem, quam ingerit sensibus, aliud aliquid ex se faciens in cogitatione venire: sicut vestigio viso, transisse animal, cujus vestigium est, cogitamus: & fumo viso, ignem subesse cognoscimus.* Hæc signi notio, ut apparet, restringitur ad unum sensibile signum, quod proinde propriissimè est signum. quod si ad omne signum extendatur, ut posse extendi probat satis cõmunis sensus, & D. Thomæ autoritas de ver. q. 9. ar. 4. ad 4., debet definiri id, quod præter notitiam sui notitiam alterius ingerit; sive ut ait ibi D. Th., id, in quo, aut ex quo noto aliud cognoscitur.

Tres porro de voce quæstiones circà signi acceptionem agitantur. 1. utrum causa dici possit signum effectus sui. 2. utrum aliquid possit esse sui signum. 3. an signum dici proprie queat, quod alterum facit cognosci, ipsum incognitū, qualis est cognitio, quæ est formalis ratio cognoscendi obiectum, dum ipsa non cognoscitur, & species intelligibilis,
quæ

quæ incognita facit virtualiter obiectum cognoscere.

Ad 1. quidam apud Arriagam omnem causam excludunt à ratione signi : quod ut præsent, signum definiunt, quod ducit in rei notitiam significatæ per ipsum. sed satis vitiosè; tum quia explicant idē per idem: aiunt enim reverà signum esse, quod ducit in notitiã ejus, cujus est signū; adeoq; explicāt signū per esse signū. tum quia cōstruunt sibi notiones ad arbitriū; neq; .n. Augustinus, aut alii antiquiores ejusm. particulas in signi notione adhibere. tum demum quia inutilis est ea additio ad finem intentum; adhuc enim stare cum ea potest, quod causa sit signū effectus sui, ut patet consideranti.

Alii causæ universim negant rationē signi, quia, inquiunt, sola demonstratio quia, & à posteriori dicitur procedere à signo; nec invenies, qui à signo dicat procedere demonstratiōē propter quid, & à priori. Sed hic modus dicendi in tanta universalitate non est verus; nam Sacramenta signa sunt gratiæ, & causæ: nubes causa est, & signum pluvix: concursus siderum causa est, & signum pluriū eventuum sublunarium: morbus gravis causa est, & signum mortis &c. quod ipsum expressit D. Th. l. cit. ad 5. ubi, *dicendum*, inquit, *quod quamvis in*

naturalibus, quorum effectus sunt nobis magis noti, quam causa, signum sit id, quod est posterius in natura, tamen de ratione signi propriè accepta non est, quod sit prius, vel posterius in natura, sed solummodo quod sit nobis præcognitum. unde quandoque accipimus effectus ut signa causarum, ut pulsus sanitatis: quandoq; verò causas ut signa effectuum, sicut dispositiones corporum cœlestium signa imbrium, & pluviarum.

Propterea Toletus, & Ruvius apud Oviedum hic, & Maurus in log. q. 55. ad rationem signi requirunt institutionem aut arbitrariam, aut naturalem, adeoq; ut principaliter sit ordinatum veluti ad finem, ut alterum manifestet. hinc, ajūt, quædam causa est signum effectus sui, ut morbus mortis: quædam non, ut Deus creaturæ. Sed hoc mihi videtur gratis dictum; nam 1. addit notioni signi institutionem sine autoritate, quæ in vocibus est unicè attendenda. 2. hinc fieret, ut incertissimum esset, cui tribuenda, cui non signi ratio; quis enim sit naturæ à consiliis, ut sciat, quam causam principaliter ad effectus manifestationem ordinaverit, quam non. 3. quia omnis causa est quoad hominem ordinata ad effectus sui manifestationem; cum enim finis intellectus humani sit scientia, &

po-

potissima sit, quæ per demonstrationem à priori per causam colligitur; consequens est, ut omnis causa sit nata homini ingerere effectus sui cognitionem, & quidem principaliter, si ordinem intrinsicum cujusque obiecti attendimus ad intellectum humanum; per quem ordinem constituitur in ratione signi, quod est intellectui manifestativum & sui, & alterius. 4. institutio ejusm. præsertim naturalis non video quid aliud esse possit, quam intrinsicus ordo, & connexio causæ cum effectu, ratione cujus in sui manifestatione causa non sistit, sed ulterius effectum suum manifestat. hic autem ordo, & connexio non est solum in causa creata, sed etiam increata. utraque ergo rationem signi participat.

Equidem ita censeo, signum dici per ordinem ad intellectum, à quo, naturaliter habet, ut sit præcognitum: quod unum esse de ratione signi dixit D. Th. l. cit. Hinc est 1., quod sensibilia sint apud nos antonomasticè signa (propterea id unum signi genus definivit Augustinus) omnis enim nostra cognitio à sensibilibus incipit, adeoque eorum notitia naturaliter in nobis est prior, & aliarum inductiva. Hinc est 2. quod quædam causæ signa sunt effectuum suorum, ut nubes pluvix, & morbus mortis; à nubi-

bus enim, morbisque præcognitis & pluri-
 vias, & mortem futuram cognoscimus.
 Hinc est 3. quod Deus signum creaturæ
 non sit, sed è contrario Dei creatura; nõ
 enim ex Deo creaturas, sed ex creaturis
 Deum intelligimus. Non ergo in signis
 attendenda est institutio, sed naturalis
 prioritas cognitionis, quæ alterius co-
 gnitionem nata sit trahere.

Ad secundam quæstionem respõdeo
 negativè; non enim sine improprietate
 dicitur aliquid sui signum. & quidem
 Aug. ad signi rationem requirit, ut aliud
 aliquid ex se faciat in cognitionẽ veni-
 re. Ad hæc signum nomen est relatiuum,
 involuitque habitudinem ad significa-
 tum: nullum autem verum, & proprium
 relatiuum ad se est, sed ad alterum.

Ad tertiam respondeo distinguẽ à
 nonnullis signum in formale, & instru-
 mentale. formale signum cognitionem
 ipsam appellant, quia est forma ultima,
 per quam obiectum intellectui manife-
 statur. hinc communiter logici signifi-
 cationem naturalem cognitioni tri-
 buunt. instrumentale signum est duplex;
 aliud, quod ducit in cognitionẽ alterius
 media cognitione sui, ut fumus cog-
 nitus facit cognoscere ignem: aliud, quod
 ducit in cognitionem alterius non obie-
 ctivè, sed effectivè, producendo scil. co-
 gni-

gnitionem, qualis est species intelligibilis. Alii sunt, qui negant signum propriè esse, nisi signum instrumentale cognitum, ut fumus relatè ad ignem: cætera volunt esse signa solum improprie. Sed non est diutius herendum in vocabulis.

C A P U T I I.

Naturaliter, an ad placitum voces significant.

VOces signa esse, dubium nulli est. quæri ergo solum potest, utrum hoc habeant ex natura, an ex placito. Non negaverim in hoc vocum negotio esse aliquid à natura, quæ scilicet homini, quod est sociale animal, debuit signa proponere, quibus animi sensa patefierent: ita enim suis quisque necessitatibus consulere, & commercii causa res, consilia, disciplinas accipere posset, & reddere. debuerit porro ejusmodi signa sensibilia esse, quæ unicè sunt naturæ hominis accommodata, qui ad insensibilia non nisi per sensibilia pertingit. Hactenus institutum naturæ: reliqua permisit arbitrio, ut liberum scilicet foret per loquutionem suam cuique animū explicare. aliter magnū esset naturæ rationalis

incommodum, si quisque cogeretur exponere semper mentem, & in aperto habere. hinc loquutio libera est manifestatio, ac veluti donatio quædam internorum conceptuum, quos quidem, ut loquitur Aug., idem est habere, & nosse. quare numeratur in potissimis hominis bonis, quæ alteri communicare, maximum est amicitia pignus. Quamvis autem ex arbitraria vocum significatione diversitas linguarum sit profecta, qua non rectè consultum homini videtur; hæc enim, teste Aug. 19. de Civ. c. 7. hominem ita alienat ab homine, *ut libentius homo sit cum cane suo, quam cum homine alieno*; id tamen ortum non ex natura, sed ex vitio, quod meruit linguarum diversitate multari. & quidem *si beneficia nature, ut optimè Seneca, utentium pravitate perpendimus, nihil non nostro malo accepimus.* quamquam & hoc ipsū fortassè expediebat post factam jurgentium divisionem, ut cum suis quisque hominibus arctius jungeretur. tanto magis, quod loquendi varietate commercium non tollitur, cum possit quisque aliorum quoque sermonem addiscere.

Verum non modo debuisse voces arbitrariam significationem accipere, sed & non aliam accepisse compertissimum ex eo est; quia voces non idem significant,

cant, nec sunt omninò eadem apud omnes. quæ vero naturaliter significant, idè apud omnes significant, ut videre est in gemitu apud omnes, atq; adeo naturaliter exprimente dolorem: quod & apparet in omnibus iis vocibus, quæ natæ sūt significare sensum jucundi, & molesti, ut loquitur Aristoteles 1. Polit. c. 2., quales sunt voces brutorum.

Dices 1. nonnullæ voces habent naturalem aptitudinem ut certum aliquid specialiter significant, ut mugitus vocem bovis, rugitus vocem leonis &c. ergo aliquæ voces naturaliter significant.

Sed ea aptitudo, quæcumque sit, non est satis ut voces dicantur naturaliter significare; nam etiam ea stante, potuerunt ad aliam significationem traduci. prætereà id non contingit, nisi in vocibus paucissimis per onomatopœjam formatis per vocis ad sonum, quem significat, similitudinem. hinc meritò Arriaga irridet nescio quem sui temporis Grammaticum, qui libro edito conatus est demonstrare, latina vocabula ità esse suis significatis similia, ut possit aliquis, qui nunquam Latinè novit, solo naturæ ductu, & recta organorum, humorumque dispositione latinam linguã comparare. quæ quidem videtur res factis inepta, & digna authore Grammatico.

Y 5

Dices

Dices 2. si voces essēt ex mero placito significativæ, nihil esset, cur primi hominis sapientia laudaretur, quod cunctis animalibus nomina dederit proportio- nata. quod enim ex mero placito fit, lau- dem non habet.

Equidem non invenio in Scriptura, ubi nā laudetur Adam propter nominū impositionem animalibus factam. pro- fecto is non sapientiæ fuit actus, sed do- minii: potest quidem aliqua sic exerceri sapientia, dum nomina imponuntur non primitiva, sed derivata, aut composita, quibus latens rerum nominatarum na- tura explicetur: ut si nomen leoni im- ponas à fortitudine, vulpi ab astutia &c.

Dices 3. sequi processum in infinitum, si voces omnes ad placitum significant. hoc enim ipsum placitum ostendi aliis debet: nec nisi per voces. aut ergo istæ etiam significant ad placitum; atq; hoc placitum ostendi prius debet per alias voces &c. aut tandem deveniendum ad voces naturaliter significantes.

Hæc difficultas de facto nulla est; omnes enim primitivæ linguæ à solo Deo institutæ sunt, & infusæ: secunda- riæ verò ortum duxere ex corruptione, aut mixtione primitivarum. Cæterum potuere linguam aliquam primi ipsi homines instituire, suumque placitum osten-

ostendere non per aliam linguam, sed per nutus, quibus de facto muti conceptus suos manifestant. sic v. g. tangendo lapidem, & proferendo vocem *lapis*, indicarent aliis hoc esse ejus rei nomen: quo ferme pacto pueri omnes patriam linguam ediscunt.

Dices 4. nomina, quibus Deum nominamus, & creaturas, prius de Deo, quã de creaturis dicuntur; ut habetur Ephes. 3., quod ex Divina Paternitate omnis alia Paternitas nominatur. sed si voces ad placitum significarent, prius de creaturis, quam de Deo dicerentur; impositio enim nominum sequitur cognitionem rerum. quare prius nominamus, quæ prius cognoscimus. prius autem creaturas cognoscimus, quàm Deum.

Resp. nomina dupliciter accipi. 1. ut sunt manifestativa conceptuum, quos sequuntur; non enim nomina imponuntur nisi rebus cognitis, & quidem ut cognitis. atque ita nomina prius de creaturis dicuntur, quam de Deo propter datam rationem. 2. ut sunt manifestativa rerum nominatarum; atque ita cum sequantur naturam non cognitionis, sed rei, de iis prius dicuntur, quæ prius sunt. & quia Deus est omnium creaturarum origo, prius Deo quam creaturis nomina convenire dicuntur.

C A P V T III.

Vnde habeant formaliter voces vim significandi.

ESt in vocibus vis quædam significativa, quæ vocum videtur, reverà tamen est rerum. sic ex mera notitia terminorum inducimur in notitiam principiorum per se evidentium, quale est illud, *Omne totum est majus sua parte; Quæ sunt eadem, aut equalia uni tertio, sunt eadem, aut equalia inter se; Duo & tria faciunt quinque;* & alia hujusm. Hęc certè vis illativa à vocibus non pendet, nisi per accidens, quatenus excitant notitiam obiectorum, quæ per se, & præcisa vocum notitia inducunt evidens judicium. De hac significatione non est in præfenti sermo. Est alia vis significativa vocum propria, eaq; duplex. 1. simplex, quæ in simplicem rei apprehensionem ducit, qualis est, cum ex domus pictura duceris in notitiam simplicem domus absque eo, quod affirmare possis eam domum revera alicubi esse, aut nõ esse; atque ità significat panem vox ista *Panis.* 2. composita, seu complexa, quæ judicium etiam inducit, qualis est in fumo, quo

quo viso, induceris ad affirmādum, ignē ibi esse. atque ita significat propositio, v.g. qua affirmes Petrum esse in foro; ex ea enim argumentum habet audiens iudicandi existentiam Petri in foro.

Ejusm. vis significandi complexa ex duplici capite universim oriri potest in signis ad placitum (in signis enim naturalibus nascitur ex connexionione inter existentiam unius, & alterius) aut ex mera consuetudine, qualis est in vestibus virilibus, & muliebribus, quarum illæ viros, hæ mulieres indicant, quia illis viri, his mulieres uti solent. aut oritur ex aliqua obligatione, qualis est in Sacramentis novæ legis, quæ gratiam significant infallibiliter ponendam ex Dei promissione.

Dico nunc 1. simplex significatio vocum item simplicium ex hominum placito, & institutione est, nullius omninò obligationis inductiva. Hæc conclusio certa est apud omnes. Et quidem cum voces per se, & præciso hominum placito significationem non habeant, ut probatum est cap. superiori, consequens est, ut eam debeant à libera cuiuspiam institutione accipere: quæ institutio fieri potest vel per Principis voluntatem, quemadmodum de facto linguæ primitivæ à sola Dei voluntate significa-

tio-

tionem habuere; vel per consuetudinē, quæ est populi voluntas, qui quidem in usu vocum supremus est dominus. Quod autem in his simplicibus significatio ex obligatione non sit, est certo certius; quis enim asserat, non posse licitè proferri vocem *lapis*, nisi lapide existente, nec vocem *non lapis*, nisi lapide non existente?

Dico 2. complexa vocum significatio, quæ & dicitur significatio per modum argumenti, involuit formalissimè obligationē ex institutione tanquam ex lege profectam, ita ut hæc ipsa obligatio sit forma significationis.

Prob. hac una obligatione præcisâ, voces ejusm. significationē non habent: hac una posita, habent. finge enim nullam esse in loquente obligationem proferendi verba locutoria menti conformia, adeoque posse ad libitum affirmare vocaliter; Petrum esse in foro, sive id ipsum sciat, sive sciat oppositum: jam certe nullum habes hinc argumentum affirmandi, Petrum in foro esse: cum ex antecedente omnino indifferente ad veritatem, & falsitatem consequentis non possit erui veritas potius, quàm falsitas consequentis. Contra verò si stet obligatio ea verba non proferendi, nisi is, qui ea profert, ità sciat esse, ut profert,

ar-

argumentum sufficiens habes, ut dicas, ita revera esse, ut dicitur. atq; hoc ipsum est fidei humanæ motivum, quod scilicet loquens nec fallere velit, nec falli. primū habet à probitate, qua præsumitur nolle obligationi suæ contraire: alterum habet a sapientia, qua præsumitur nihil temere apud se affirmare. ex quo ipso præterea fit, ut meliores, & sapientiores majoris sint in dicendo authoritatis, certioresq; fidem mereantur. & hinc manifestò constat, vim fidei motivam non esse meram consuetudinem, quale est motivum vestis fæminea ad judicandum, quod ea utens sit fæmina; nam primò fieret, ut motium fidei non esset dicentis authoritas, h. e. ejus probitas, & sapientia: probitas enim impertinenter se haberet, si nulla esset in opposito inhonestas. 2. consuetudo requirit tempus, quo confirmetur; neque enim unus, vel alter actus consuetudinem inducit. atqui fides humana semper fuit, cum ad hominum civile commercium ab ipso rerum exordio fuerit necessaria. ergo non mere consuetudini nititur, sed obligationi ab ipso initio ante omnem consuetudinem inductæ.

Ex hoc toto duplex est consequentia. 1. obligationem ejusm. intrinsecè constituere complexam vocum significatio-

tionem, hæc facilè probatur ex eo evidenti principio, Id, quo præcisè sublato, tollitur constitutum, pertinet ad intrinsecam ejus constitutionem: de quo alibi. 2. constituere ut formam; significatio enim constat vocibus, & obligatione, seu institutione obligante. voces non præstant nisi materiam; se habent enim ut planè indifferentes ad hanc, vel illam significationem. sed obligatio cum determinet ad hanc præ illa significationem, formæ & actus vicem subeat oportet.

Ex hoc apparet, quam sit intrinseca, & essentialis in mendacio malitia. mendacium enim est, dum adhibentur verba significativa menti difformia. atqui in verbis significativis intrinsecè involuitur obligatio conformandi ea menti, ut dictum est. ergo qui mentitur, contrà obligationem facit, quatenus adhibet verba difformia cum obligatione ea taliter non adhibendi. Quod si quando contingat nullam esse talem obligationem conformandi voces menti, tunc mendacium non est, cum loquutio non sit, nisi merè materialis, deficiente scilicet forma significationis, quæ ex dictis est obligatio. Sed hoc innuisse obiter sit satis.

Potest etiam non improbabiliter dici,

ei, præter legem primò instituentem verba, inducentemque obligationem per principis, aut populi voluntatem, haberi in quacumque locutione specialiter obligationē ex pacto inter loquentem, & audientem inito; qui enim loquitur offert veritatem, ut accipiat fidem: qui audit, offert fidem, ut accipiat veritatem: qui est contractus *do ut des* in ipsa locutionis humanæ natura involutus. sed undecumq; obligatio ista oritur, perinde est ad rem præsentem.

Obiic. 1. ideo tenemur istas voces, *Petrus est in foro*, non proferre, nisi id ipsū animo affirmamus, quia voces istæ id ipsum significant. ergo prior est in vocibus significatio, quàm obligatio; adeoque significatio non est formaliter per obligationem; aliter hæc esset se ipsa prior.

Antecedens est verum, si faciat sensū formalem; falsum, si causalem; constat enim ex dictis non argui rerum existentiam ex dicentis testimonio, nisi quia loquens tenetur voces non proferre, nisi sciat rem ità esse, ut dicit. quare non ità obligatur, quia voces hoc significant, sed ut per hanc ipsam obligationem consequantur voces vim significandi existentiam rei enunciatae.

Obiic. 2. voces sunt nunc significati-
væ

ve. ergo per significationem nunc existentem . atqui institutio non est nunc, sed fuit olim. ergo institutio, seu obligatio per institutionem inducta non est forma significationis constitutiva; aliter nunc esset significatio constituta sine institutione constituyente.

De hoc genere arguendi multa dicā questione hujus libri quarta, ubi de denominatione, & veritate contingentium futurorum. Pro re præseti illud sit satis, indubitatum esse apud omnes moralē denominationem præsentem haberi sæpè per aliquid physicè præteritum . sic habetur jus præsens per donationem præteritam, præsens obligatio legis per præteritam Principis voluntatem &c. quæ quidem utcumque re ipsa non sint, in æstimatione morali se habent, ac si essent, idemque omninò moraliter operantur, quod operarētur, si in se realiter essent. neq; verò aliud opus est ad denominationem, quam constituunt præsentem item moraliter.

Obiic. 3. pueri dum linguas docentur, nihil sciunt de lege instituente, & obligante moraliter; & tamen optimè sciūt, quid significant, dare panem, aut mittere lapidem. Prætereà rustici, imò & ipsi docti dum loquuntur, institutionem sic explicatam non cogitant . ergo voces
non

non habent significare ex institutione obligante.

Resp. pueris aliter insinuari significationem vocum simplicem, aliter complexam. primam accipiunt, formando à principio species complexas vocis simul, & rei; dum enim audiunt vocem panis, simulque iis panis offertur, utriusque speciem formant, ratione cuius, audita voce, excitatur species rei, & visa re, excitatur species vocis. & hujus quidem significationis capaces etiam bellux sunt; ex hoc enim canis accurrit, dñ audit domini sibilum, aut Lyciscæ nomen, cum quibus scil. excitatur species obiecti alicujus jucundi, puta cibi, cum iis coniuncti. crescentibus deinde annis accipiunt à parentibus non licere vocibus complexis uti, nisi dum ita res scitur esse, ut enunciatur, atque à mendacio deterrentur ut malo, & peccaminose: quod est cognoscere obligationem conformandi verba menti, à qua obligatione voces complexam significationem hauriunt. Idem dicendum de reliquis. nemo est, qui alteri credat, nisi ejus auctoritati nitatur, adeoque nisi sciat eum obligari ad non mentiendum, ut dictum est; adeoque institutio semper cogitatur saltem sub conceptu obligationis.

Obiic. 4 non est explicabile, quid vo-

luerint primi institutores linguæ per voluntatem illam suam inductivam obligationis, à qua voces deinde significationem acciperent. etenim illa non vult præcisè voces, ut constat. nec vult præterea obligationem, & significationem; cum enim hæ sint formaliter per illam voluntatem, illa voluntas se ipsam vellet: quod est absurdum. nec potest dici, quod sit voluntas nolitiva mendacii, seu difformitatis verborum cum mente; constat enim universim stare posse, ut legislator prohibens operationem aliquam v.g. comestionem, sæpè ex sua pravitate velit eam contingere: quod est evidens argumentum, esse duos actus ex genere suo distinctos, ac separabiles illos, Nolo comestionem. Prohibeo comestionem.

Hæc difficultas ad præsens institutum non pertinet, sed ad materiam de legibus, ubi eam fuse Arriaga, aliiq; Recentiores pertractant. satis ergo mihi erit quædam breviter in præsentibus notare, quorum accuratiorem tractationem aliò remitto. Et primo quidem loco satis mihi improbabilis videtur sententia eorum, qui pro obiecto voluntatis obligatoriarum entitates quasdam morales assignant ex lege resultantes ad eum proportionaliter modum, quo ex fundamento, & termino resultant relationes; atq;

in

in his entitatibus (quas morales appellant, non quod physicæ non sint, sed quia pertinent ad genus moris) juris, domini, obligationis formam reponunt. Hæc fuisse sententiam veterum scholasticorum testatur hic Maurus q. 56. sed qui sint illi scholastici, non meminit, nec puto facile potuisse; hæc enim opinio, quæ genus morale ad physicum revocat, & innumeras entitates sine causa multiplicat, non alibi quam in Recentiorum commentariis extat.

Ad rem igitur duo breviter innuo. 1. absurdum non esse, ut creditur, voluntatem aliquam habere pro obiecto se ipsam, si minus clare, & distincte secundum proprium, & ultimum prædicatum, saltem secundum rationem genericam, & confusam obligationis. Sic qui vult loqui, illam ipsam suam volitionem vult; cum enim velit locutionem, adeoque quidquid locutionem constituit in esse locutionis, seu actus locutorii humani, atque hic per illam ipsam volitionem in tali esse constitutatur, consequens est ut ea volitio se ipsam velit. Verum quia hoc non est satis ad rem præsentem propter illud, quod ultimo loco in argumento subiicitur; si alia probabilior non occurrit, utere responsione Ariagæ, qui censet unicuique constare experimen-

ta-

eale discrimen inter duos illos actus *nolo mendacium, prohibeo mendacium*; atq; adeo tales actus non differre ex parte obiecti, sed ex parte modi tendendi in idem obiectum cuiq; experimentaliter noti.

C A P V T IV.

Res, an conceptus immediatiùs, ac principaliùs à vocibus significentur.

Titulùs hic supponit voces utrumque significare, ref. scil. & cōseptus; atq; hic est communis Doctorum sensus, cui tamen repugnat Gabriel in 1. d. 22. ubi asserit, voces primæ impositionis nullatenus significare conceptum, sed res dumtaxat mediante conceptu. Probari hæc sententia potest primò; quia solemus quærere non de conceptibus, sed de rebus, quo pacto nominentur. ergo voces non conceptuum, sed rerum sunt significativæ. 2. potuit institui vox, quæ solum res significaret. ergo cum nihil ostendat esse voces institutas ad significandos conceptus, dicendum, de facto saltē nō esse sic institutas. 3. Philosophus 1. elench. asserit, quod quia res in disputationē adducere non possumus, utimur

vocibus loco rerum. ergò voces juxtà
Phylos. significant res, quarum loco
adducuntur, sed non conceptus, de quo-
rum significatione non meminit.

Sed ista satis sunt levia. primum enim
non probat, nisi conceptus non signifi-
cari primò, & ultimàtè. secundum petit
rationem, cur conceptus etiam signifi-
centur per voces, quam mox dabo. tertiu
probat oppositum; non solum enim res,
sed etiam conceptus in disputatione af-
ferre non possumus, quos si possemus,
vocibus non uteremur. ergo vocibus
utimur non solum pro rebus, sed etiam
pro conceptibus. quare si ex hoc proba-
tur, quod res, probatur etiam, quod con-
ceptus à vocibus significantur.

Accedit expressa Phylos. authoritas
I. perih. c. I. ubi voces, inquit, *sunt earum,*
quæ sunt in anima, passionum notæ.
quod vero respondet Gabriel, per hoc
non intelligi quod voces significant cõ-
ceptus, sed res, mediantibus animæ pas-
sionibus, h. e. conceptibus; primùm est
interpretatio violenta, cū explicet ly esse
notas conceptuum per non esse notas
conceptuum. deinde interrogo, quid sit
significare rem, medio conceptu? hoc
Gabriel non explicat, sed dupliciter po-
test accipi; aut enim tanquam ratione
significandi, aut tanquam re significata.

pri-

primū est falsum; quia ratio significandi non est conceptus loquentis, sed institutio. secundum est intentum; neque enim hic contendo conceptus significari per voces mediatur, aut immediatur, sed solum significari.

Cæterum verè significari innegabile videtur; nam voces humanæ in conceptus notitiam indubitanter inducunt. Et locutio quidem humana in hunc finem potissimum est instituta, ut homines inter se conceptus suos, quos immediatur intueri non licet, per sensibilia verba participarent. hinc omnis locutio socialis quædam est, & amicabilis animi communicatio; ex quo vulgaris est inimicitæ effectus à mutuis colloctionibus abstinere. omnis igitur locutio est secretorum patefactiva, adeoque cogitationū, & volitionum, in quibus mentis secreta consistunt. Hoc statuto, solum superest, ut decernam, quo ordine rerum, & conceptuum significatio præstatur à vocibus.

Dico igitur I. in simplici significacione voces immediatur significant res, mediatur conceptus.

Prob. ab experientia docente, audita voce, lapis, v. g. animo statim obiici lapidem ipsum realem: quod est rem ipsam immediatur significari per suam vocem

ccm

ca. 11. Rurfus ex eo, quod quis eam vocem profert humano modo, arguitur illum cogitare rem lapidis: quod est conceptum proferentis solum mediatè per vocem significari. Ratio à priori est ex modo, quo nobis de facto infinuatur ista vocum significatio, per species scilicet complexas, & rei, & vocis, ut dictum est cap. superiori. hinc est, ut auditis vocibus, immediatè excitentur in nobis species rerum significatarum.

Dico 2. in significatione complexa, & per modum argumenti voces prius, & immediatius significant conceptum, quam rem.

Prob. illud prius, immediatiusque cognoscitur, quod est in causa, cur aliud cognoscatur; omnis enim notitia, quæ causat, prior est notitia, quæ causatur. atqui in tantum res, quæ per voces significatur, cognoscitur esse, in quantum cognoscitur esse conceptus verus in mente loquentis, ita ut notitia conceptus sit ratio notitiæ rei: assumitur enim existentia conceptus in motivum ad probandam, credendamque existentiam rei: ut dictum superius est. ergo prius conceptus, quam res significantur in significatione complexa.

Dico 3. in omni significatione res

Z

prin-

principalius,quàm conceptus à vocibus significatur.

Prob. principalitas in vocum significatione attendenda est unicè penes finem à linguæ institutoribus intentum. atqui certum est, omnē vocum institutionem, omnemque communicationē arcanorum, quæ facit societatem, & commercium inter homines, eò demū collineare, ut rerum ipsarum notitiam ingerat audienti. sic dum rustico dico Deum esse trinum, & unum, hoc volo, ut is veniat in notitiam Trinitatis, non verò mei conceptus, aut mei conceptus solum, ut argumenti, unde ad notitiam Trinitatis tandem deveniat. atque idē contingit in reliquis locutionibus. Et quidem cum locutio sit arcanorum cōmunicatio, quatenus vocatur alius in partem nostrorum conceptuum, quæ sunt potissima animi bona, non potest dici, quod solum velimus, ut ille sciat nos scire, sed etiam ut sciat, quæ nos scimus; hoc enim est commune cum illo conceptum habere. Accedit finem locutionis esse audientis fidem: fides autem non habetur, quia audiens credit me ità sentire, nisi insuper credat ità esse, ut sentio; hoc enim est niti meo dicentis autoritate, qua non solum habeo, ut non fallam, sed habeo insuper, ut
non

non fallar. ergo loquens non conceptum ultimatè, sed rem manifestare contendit.

Dices 1. voces humanæ hoc differunt à belluinis, quod istæ solas res, illæ res simul, & conceptus significant. ergo in vocibus humanis principalior est significatio conceptuum, in qua scilicet una ratione differunt à belluinis.

Primùm est falsum antecedens; nam etiam belluinæ voces animæ passiones significant non ab institutione, sed à natura. deinde nulla est consequentia. præcipua enim differentia inter humanas, brutalesque voces in eo est sita, quod humanæ ex obligatione, quam involvunt, afferunt notitiam conceptuū ut argumentum ad inferendam existentiam rerum: quod non accidit in belluinis. Cæterum finis ab hominibus in vocum institutione intentus potuit esse idem, qui in belluinis, præbente regulam, ideamque natura, ad quam se homines accommodarent, ut mutuo subsidio, commercioque voces servirent.

Dices iterum. Voces subrogantur loco conceptuum; quia enim conceptus immediate manifestare non possumus, voces illis substituimus. ergo voces magis præcipuè conceptus significāt.

Argumentum probat oppositum; s. n.

voces loco conceptuum sufficiuntur, cōsequens est ut habeant præstare, quod præstarent conceptus, si immediatè innotescerent. atqui conceptuum manifestatio non sistit in conceptibus ipsis; ut contingit in Angelica locutione, in qua conceptus immediate patescunt, nõ ut alius Angelus sciat alium hoc scire, sed prætereà ut sciat, quod alius Angelus scit; cum & in Angelis quoque finis locutionis sit fides. ergo voces, quæ cōceptuum vices subeunt ad id ipsum ultimate ordinantur, ut res manifestent.

De scripturis porrò relatè ad voces discurrendum proportionaliter, ut de vocibus relatè ad conceptus; ut enim voces sunt signa subordinata conceptibus, ità & scripturæ sunt signa subordinata vocibus. hinc est, quod scripturæ non significat rem, nisi per vocem. quare qui linguam ignorat, utcumque legat characteres, sensum non percipit. Hoc tamen verum est regulariter; certum enim cæteroqui est dari scripturas rem, non vocem immediatè significantes, ut videre est in hieroglyphicis, aliisque symbolis, ac notis, quales sunt, quibus numeros exprimimus. 1. 2. 3. &c. quæ quidem notæ tenentur etiam ab ignorante scribentis linguam; ac propterea aliter ab aliis juxta suum cuiusque idioma efferuntur. Po-

Postremo loco illud notandum, aliter
 quendum de vocum, aut scripturæ si-
 ficatione, aliter de suppositione ;
 tumque enim significant tum res, tū
 conceptus, non tamen supponūt (quid-
 id in cōtrarium sentiant Nominales,
 . rejecti) nisi pro rebus, ut enim re-
 notat Scotus I. periber. q. 2. *quan-*
ncumque per idem multa significen-
, quorum unum significatur in quan-
m est signum alterius, si illud compo-
ur in oratione cum alio, non est com-
itio signorum, sed signatorum ultimo-
m, que non sunt signa. hinc superius
erat, quod omnis veritas cuiuscumq;
propositionis referenda est ad res ;
quia illa sunt ultimò signifi-
cata, & non sunt signa
aliquorum alio-
rum.

QVÆSTIO SECVNDA

De mentali enunciatione .

C A P V T I.

In quo fit propria ratio enunciationis mentalis.

HÆc mihi controversia difficilis se-
per fuit; in qua nec invenio apud
authores, quod mihi plenè satisfaciat,
nec fore confido, ut aliquid ego afferā,
quod satisfaciat aliis. Conabor tamen
non nihil, ut rem hanc ex asse animasti-
cam, & obscuram (nihil enim nobis
ignotius, quam nos ipsi) multum tamē
ad dicenda tum in præsentī, tum alibi
conducentem, ad liquidum pro modo,
viribusque perducam.

Illud primum in hac re disputatur, sit
nè mentalis enunciatio unus simplex
actus, seù qualitas, an vero sit plurium
distinctorumque actuum complexio, ut
nomen ipsum videtur præ se ferre; com-
positio enim appellatur à Logicis.

Pro simplici actu pugnant Recentio-
res turmatim, ut habes apud Suarium

Lu-

fit. de An. tr. 3. disp. 2. sec. 2. §. 1. & videtur ibidem contr. 6. p. 2. In hanc quoque sententiam conspirant Thomistæ recentiores, si credimus Goudino 2. p. g. q. un. ar. 1. & Scotistæ plerique cum Antonio in Log. disp. 19. q. 4. & Mastrio An. disp. 6. q. 10. ar. 2. ex antiquis autem Durandus, Gregorius, Gabriel, Arrariensis, quos citat, & sequitur versa in Log. q. 24. sec. 2.

Rationes potissimæ, quibus nituntur, hæc sunt.

1. Iudicium est quid per se unum, eoque unus actus, qui per se ponatur prædicamento. sed ex pluribus actibus intellectus coadunatis non potest componi per se unum; quia nec per se unum essentialiter, nec integrale extensivum, aut intensivum, ut patet: nec est aliud per se compositum.

2. Quia sic explicari non potest, in quo stet ratio iudicii negativi, quod & visio nuncupatur. si enim consistat in coniunctione plurium actuum, nec est unum per se, ut modo est dictum, nec est divisio, sed compositio. si verò consistat in actuum divisione, ac separatione, nec est unum per se, nec est unum.

3 Post omnem apprehensionem ne-

Z 4 ccs-

cessè est ut intellectus novū actum eliciat, quo affirmando, aut negando iudicet, ac de præcognitis sententiam ferat, utrū ea eidem infint, nec nè. Atqui novus iste actus elicited, quatenus à duplici prævia apprehensione distinctus, & est simplex, ut constat, & habet in se totam iudicii rationem; per illum enim intellectus sufficienter affirmat, aut negat.

4 Iudicium est cognitio comparativa attingens connexionem, aut convenientiam prædicati cū subjecto. quid enim sit aliud iudicare hoc esse illud, quam cognoscere, hoc, & illud idem esse, scū exprimere extremorum identitatem? At nulla cognitio potest esse multiplex, quæ est multorum comparativa; neque enim attingi potest habitudo huius ad illud, nisi ab actu simul attingente hoc, & illud, ut est per se indubitatum. ergo cognitio iudicativa est una, & simplex.

5 Si iudicium simplex actus non esset, nulla esset in mente propositionū diversitas, ubi iidem sunt termini. quare duæ istæ diversissimæ cæteroqui propositiones, *Omnia albedo est entitas, omnia entitas est albedo*, non differrent. quia totum discrimen est penes varietatem eiusdem termini à subjecto in prædica-

atum: quæ variatio est planè inex-
 abilis in compositione plurium cõ-
 tum, qui æqualiter nati sunt & su-
 i, & prædicari; nec differunt loco,
 in propositione scripta, nec semper
 pore, ut in propositione vocali; cū
 è contingat, ut stantibus iisdem cõ-
 tibus, etiam qui prius tempore ha-
 us est, & subiiciebatur, deindè præ-
 etur. Restat ergo, ut actus ju-
 rativus non dicatur compositus,
 à distinctæ notitiæ in ejus essentia
 nantur, sed quia æquivalet in signi-
 ando pluribus vocibus, vel scripturis
 positionem vocalem, vel scriptam
 stituentibus. Ita arguit Greg. in
 pl. q. 1. ar. 7.

In oppositum est D. Thomas apud
 amannium 1. p. sum. phil. p. 19. ar. 1.
 sex sunt rationes sensus, verbisque
 Doctoris conflatae, quæ judicium
 bant esse non simplicem, sed com-
 itum actum. Idem sentit P. Suarez
 de An. c. 6., Vasquez 1. p. disp. 223.
 Ruvius, aliique; quamquam mo-
 explicandi ejusm. compositionem
 his adhibitus sustineri non possit,
 n coincidat cum priore sententia ab
 is reiecta, ut ostendam.

Dico igitur 1. Dum intellectus judi-
 de apprehensis, novum actum eli-

Z s

cit

cit à præviiis apprehensionibus contradistinctum,

Prob. vel intellectus, dum iudicat, aliquid de novo, vel nihil agit. si aliquid; novum elicit actum. si nihil; ergo dum de non iudicâte fit iudicans, vitaliter non immutatur; adeoque si ante nō iudicabat, nec modò iudicat, contrà suppositum.

Dico 2. actus hic de nōvo elicitus ab intellectu iudicante non est cognoscitivus, seù expressivus obiecti.

Prob. 1. ad hominem adversus eos, qui iudicium non simplex, sed compositum asseverant: quos mea quidem sententia manifestè convincit quartum argumentum pro prima opinione propositum, ut latè prosequitur Hurtadus, & cum ipso Recentiores passim.

Prob. 2. supponendo, quod neminē hactenus negasse video, progressum intellectus humani esse ab apprehensione ad iudicium; ita ut affirmare, ac negare non possit, nisi subiecti, ac prædicati præcedant simplices apprehensiones. ex quo arguo, si possibile est iudicium formaliter non cognoscitivum, inutile omninò esse cognoscitivum. aut enim nova cognitio terminorum auget præexistente ntem, aut non auget. si non auget, est inutilis. si auget; ergo melius

cognoscit Petrum, & hominem, qui iudicat Petrum esse hominem, quam qui tantum cognoscit Petrum, & hominem: quod est aperte falsum, si loquamur de notitia absoluta Petri, & hominis: quæ tamen si melior sit, & clarior, auget perfectionem iudicii ab ipsa pendentis, non autem è converso; aliter se mutuo auerent in infinitum. Profecto melius iudicatur, intimius penetrata terminorum natura, quæ tamen absolute non melius penetratur, præcisè iudicando.

Præterea inutilis esset ad iudiciū præcipua apprehensio. aut enim esset utilis, dum fertur iudicium, aut solum antè, quam iudicium feratur. non, dum fertur; tunc enim habetur cognitio terminorum imbibita in ipso iudicio; adeoque prævia illa simplex utiliter perseverare non potest. non ante; sic enim utilis esse posset ad iudicandum hodie notitia imbibita heri sine ulla præsentis memoria; quidem dum notitia non coexistit, pendente est, sive in instanti immediate prævio, sive in distito præextiterit, perindè est ad medium hodie illuminandum lux hesternæ, ac quæ fuit antènum.

Prob. 3. actus elicited ab intellectu iudicante qua tali est ille ipse, ad quem significandum institutum est verbū sub-

stantivum. huic autem nullus actus interior per se significatiuus correspondet; aliter non esset merum syncategorema, sed integra in eo uno haberetur propositio: quod esset Logicam totam invertere. Sic igitur arguo. In eo habetur formalis ratio iudicii, quod explicatur non per terminos, sed per copulam. atqui per copulam nulla cognitio explicatur. ergo formalis ratio iudicii in cognitione non habetur. min. prob. omnis cognitio est per se obiecti sui significativa. Si ergo copula cognitionem explicat, stat loco conceptus per se significativi; adeoque est vox categorematica, imo & tota propositio:

Dico 3. actus de novo elicited ab intellectu iudicante est actus quidam syncategorematicus, idem præstans relationem ad prævias simplices cognitiones, quod verbum *est* relationem ad terminos, quos exterius componit.

Ad evidentiam huius dicti suppono
 1. non omnem actum potentie cognoscitivæ debere esse cognitionem. & in hoc maximè falsi sunt adversarii, qui totum quantum est intellectuale negotium solo actu expressivo explicare voluerunt, sed nulla plane huius rei ratio, ac necessitas; ut enim non omnis actus potentie iudicativæ debet esse iudic-

licium, nec discursivæ discursus, nec
 amativæ amor; ita nec omnis actus po-
 tentiæ cognoscitivæ sit oportet cog-
 nitio.

Suppono 2. non latius patere vim si-
 gnificandi arbitrariam in vocibus, quã
 naturalem in conceptibus, cum illa
 huic accommodetur, cuius vices scil.
 subit: & prætereà non fuerit hominibus
 natura infœcundior. Ut ergo voces a-
 liæ sunt significativæ per se, & sine ad-
 dito, aliæ sunt consignificativæ, quæ ta-
 men habent modificare significationẽ
 alterius: ità planè conceptus. quare ut
 hic terminus *Omnis* seorsim in nullius
 ei cognitionem inducit, sed alterius
 termini, cui additur, significationem di-
 tribuit; ità est in anima proportiona-
 tus conceptus per se nihil exprimens, sed
 accommodans se confusæ, communiq;
 cognitioni, eamque stare faciens in di-
 tributiva suppositione. quod idem di-
 citur de conjunctionibus, de præpositioni-
 bus &c. Velle autem omnia ista per co-
 gnitionem explicare, est se aliosque cõ-
 fundere, & nihil planè dicere. perindẽ
 enim est conceptus ab anima syncate-
 gorematicòs eliminare, ut à sermone
 syncategorematicas voces; cum præfer-
 am voce aliis, conceptu, qui sermo est
 entis, sibi quisque loquatur.

Iam

Iam verò ut verbo *est* in quantum formaliter est copula, nihil per se significatur: sed illud est nota, quæ inter duos terminos statuta, in identitatem suppositionis eosdem trahit, & audientibus est signum, eos pro re una, eademque supponere: ità mens dum iudicat, in conceptum erumpit copulantes intentionaliter præsuppositas cognitiones, aut eas intentionaliter dividentes. hæc autem conjunctio, ac divisio non realis est, sed intentionalis, scè in esse non rei, sed signi; & stat in eo, quod sit naturale quoddam signum, alius quidem conceptus cognitiones supponere pro eodem, alius cognitiones supponere pro distinctis. Neque ad hoc est opus cognitione: sed quemadmodum amor licet amati non expressivus, est tamen vitalis ad illud tendentia, experimentaliter reddens animum de sui existentia certum; item hic actus vitaliter tendit ad obiectum ut præcognitum, nihil de eo exprimens, sed tantùm notans, idè esse, aut distinctum, quod uni, & alteri cognitioni subest. Ex qua etiam ratione fit, ut intellectio non sit, ad intellectũ tamè pertineat verũ à falso discretivũ; cum in eo maximè actu formalis veritas habeatur, ut sequenti quæstione declarabitur.

Di-

Dico 4. quamvis iudicium si stet pro
formali, sit simplex actus, dum tamen
iudicium absolutè, & completè dici-
us, non unum, sed triplicem actum si-
nificamus.

Prob. actus ille ab intellectu iudicā-
præviis cognitionibus additus, unus
simplex est. in eo autem haberi ra-
onem iudicii, patet; est enim id, quod
eterminat eas cognitiones, ut iudiciū
omponent, & ultimò distinguit iudi-
ium à non iudicio. Cæterùm unum
osum completum iudicium non esse,
iam patet; quia in completo iudicio
gnificatio habetur, & veritas, & falsi-
tas: sola autem copula, ut per se non
ignificat, ità seorsim nec veritatem ha-
ere potest, nec falsitatem. Hæc om-
ia paritate enunciationis externæ abū-
è explicantur, quam scilicet propor-
ionaliter ut internam, ad eiusq; amul-
im procedere hætenus contendi.

Ad 1. pro prima sententia dico, maio-
rem esse veram de iudicio sumpto pro
formali. quod verò completum iudiciū
non sit physicè per se unum, nihil ha-
bet absurdi; non enim tollit, quo mi-
nus possit unica definitione definiri, ut
constat in iudicio vocali. & quidem ad
definitionem est satis, si omnes illi ac-
tus confundi possint in unica ratione si-
gni.

gni, veritatis, falsitatisque susceptivo.

Ad 2. dictum jam est, divisionem, seu judicium divisivum, ac negativum non consistere in reali actuum separatione, ut nec comparationem seu judicium affirmativum in reali compositione actuum; sed in appositione signi syncategorematici, quod sit nota trahens prævia signa categorematica in suppositionis distinctionem in actu divisivo, identitatem in actu compositivo.

Ad 3. patet ex dictis in 4. concl. quod actus simplex per judicium superadditus, ut habeat formalem, non tamen habet totam judicii rationem.

Ad 4. vide dicta in concl. 2. quam probat hoc ipsum argumentum.

Ad 5. resp. illud habere eandem, imò majorem vim in adversariorum doctrina. qua enim ratione ipsi in simplici cognitione subiectum à prædicato distinguant, cum apparentiæ subiecti, & prædicati non solum sine differentia loci, ac temporis penetratæ sint in eodem subiecto, sed etiam identificatæ in eodem actu? Cæterum apud nos non plus habet difficultatis hæc res in interno, quam in externo judicio. ut enim scimus, quod sit enunciationis subiectum (grammatici orationis fundamentum appellant) etiam inverso ordine pro-

la-

tæ: ita & multò magis novit intelle-
 us, dum iudicat, quod sibi potissimū
 tuit suæ affirmationis substratum.

C A P V T I I.

*trum enunciatio in affirmationē, nega-
 tionemque divisa distinguatur à judi-
 cio diviso in assensum, & dis-
 sensum.*

Occam in prol. q. 1., Gabriel, Rubio-
 nensis, & Major, homines cætero-
 ui de Nominalium instituto rerum
 multiplicandarum abstinentissimi, hie
 præter morem satis liberaliter agunt,
 um adversus omnem reliquorum sen-
 um secundam intellectus operationem
 n duplicem actum distribuunt, ab enū-
 iatione iudicium non ratione solum,
 sed re distinguentes. In contrarium est
 Gregorius q. 1. prol. ar. 3., Fōseca 6. met.
 e. 1. q. 3. aliique passim cum Aristotele, &
 D. Thoma infrà citandis.

§. I.

*Eligitur, & probatur resolutio
negativa.*

Cum his equidem sentio, aioque
enunciationem à iudicio nulla-
tenus distingui.

Arguo enim 1. nulla est distinctio rerum, ubi nulla est distinctio rationum. atqui sub his nominibus nulla est rationum distinctio. ergo nulla rerum. major est certa; quia sub omnimoda indistinctioe rationum non est distinctio nisi ad summum materialis, & numerica, de qua non est præsens quæstio; quis enim neget dari enunciationes, & assensus numero inter se distinctos? lis est, utrum isti sint actus distincti specie, quorum alter alterum natura consequatur: quod sine distinctioe rationum haberi non potest. jam minor probatur, petendo à Nominalibus, ut rationes distinctas nominibus hisce subiectas assignent. quod si non præstant, aut ea nomina pro eodem stare dicant; aut cedant tot esse actus, quot nomina, adeoque assensum, adhæSIONem, iudicium tres esse actus; atque ita de aliis.

Sed hunc ergo laborem iis adimam,
osten-

tendamq; istorum nominū legitimas
 rationes in ipsam enunciationem for-
 malissimè cadere. prius tamen sumo,
 quod negari non potest, nec ab adversa-
 ris negatur, intellectum enunciando
 verum & falsum dicere, & quidem sibi;
 nam sibi dicere, & sibi loqui non est, nisi
 signum intellectuum in se ponere, quo
 non notescat rem ità esse, aut ità non esse:
 quod ex dictis cap. sup. enunciatio per se
 restat. Jam hinc apparet, cur enuncia-
 tio dicatur assensus, dicatur adhæsiō, di-
 catur iudicium. Assentire, ait D. Thomas
 2. 2. q. 15. ar. 1. ad 1. *est quasi ad aliud
 sentire.* potest autem explicari per ha-
 bitudinem ad obiectum, ad quod distans
 sensum suum fert intellectus: sentire
 autem intellectuale non habetur, nisi
 per dicere. hinc dicunt homines, quod
 sentiunt, cum dicunt ore, quod dicunt
 mente; cuius oppositum est mētiri, quod
 fit, cum aliud ore, aliud mente dicitur. &
 potest explicari per habitudinem ad
 motium, quatenus stante motivo sua-
 dente unam partem, ad hoc fert sensum
 suum intellectus, dum dicit, quod ab il-
 lo suadetur, ponitq; in se signum, quo
 ostendit hanc partem præ opposita verā
 esse: & hoc est motivo assentiri, eiq; con-
 formari. Quod & constat ex communi
 acceptione; assentiri enim cuiquam di-
 cen-

centi, Petrum v. g. esse in foro, non aliter vulgò fit, quàm item dicendo, Petrum esse in foro. itaque juxtà communem hominum sensum is dicitur alteri assentiri, qui dicit, quod alter dicit. assensus ergo dictio est, adeoque enunciatio, solum connotans alterius dictum, aut quasi dictum, cui conformetur.

Hinc rursus patet, quod adhæsiò in enunciationem pariter cadit; tum quia adversarii ipsi fatentur non aliud formaliter esse assentiri, & adhærere. tum quia uni adhærere est unum sequi, relicto altero. & quia in conflictu veritatũ, & motivorum intellectus unum amplectitur, & alterum reiicit, dicitur uni adhærere, & ad illud accedere. Hinc demum apparet, cur enunciatio iudicium appellatur; quia scilicet sedet intellectus veluti arbiter inter veritates, & motiva: tum pro uno sententiam fert. quid est autem sententia, nisi dictum, & propositio in forma non dubitationis, sed assertionis pronunciata, & significans veritatem, aut (si prosequenda sit metaphora iudicii) jus ad veritatem unius præ alio? Quamvis autem iudicet quandoq; & non inter opposita motiva, hoc non tollit, quo minus nomen fuerit impositum ex eo, quod plerumque contingit.

Dices

Dices 1. assensum, & adhesionem eade de sua natura supra verum, ut jam enunciatum. Sed contra rogo enim, ut hoc habes? certè declaravi satis, quod hæc nomina dicuntur de enunciatione directa. non nego tamen eade quandoque supra reflexam: sed tunc debetur iudicium enunciationis, ut habetur non raro iudicium iudicii.

Dices 2. intellectum comparari ad verum per assensum, & ad falsum per dissensum, ut voluntas comparatur ad bonum per prosecutionem, & ad malum per fugam. Sed contra; vel enim vis, intellectus re ipsa prosequatur verum, & aversetur falsum: atque ita explici capite reiiceris. 1. quia confusio potentias, & ex intellectu voluntatem facis non solum in sensu materiali, sed & formali. 2. quia prosequi etiam bonum (sub qua ratione verum induit notionem boni) non intellectus est, sed voluntatis: quæ quidem cum sit universalis potentia, bona inferiorum etiam potentiarum respiciens, & ex hoc super illas naturaliter dominans, ut ait Philosophus, ipsa quoque verum in quantum est bonum intellectus prosequitur, vel per desiderium, si sit absens, vel per delectationem, si illud sit præsens. Vel vis intellectum non prosequi verum, nec

nec fugere falsum, sed aliquid his proportionale habere; & iam hoc proportionale contendo nihil esse præter affirmationem, & negationem. quod sane, præter iam dicta, constat ex illustri testimonio Aristotelis, & D. Thomæ. & ille quidem 6. eth. c. 2. sic ait: *est autem id in appetitu prosecutio, & fuga, quod est in mente affirmatio, & negatio.* In quæ verba D. Th. lec. 2., *Intellectus, inquit, in iudicando habet duos actus, scil. affirmationem, qua assētit vero, & negationem, qua dissentit à falso: quibus duobus respondent duo proportionaliter in vi appetitiva, prosecutio, qua tendit in bonum, & inhaeret ei, & fuga, qua recedit à malo, & dissētit ei.*

Dices 3. assentiri esse quoddam annuere dicto, & enunciationi iam conceptæ: dissentiri esse quoddam abnuere. Sed nova verba cumulantur; nulla prætereà additur nova ratio. an non enim annuere, & abnuere est dicere, adeoque enunciare? quid est annuere, nisi dicere quod sic, seu dicere, quod res ita est? quid est abnuere, nisi dicere, quod non, seu quod res non est ita? neque verò alia notio his verbis subiicitur in Calepino; neque aliter mentis nostræ nutum, assensum, affirmationem, nisi per idem verbum est, nec aliter abnutum, dissensum,

n, negationem, nisi per idem, *non est*,
 ponimus. Nec juvat cum Nominali-
 s dicere, id nasci ex penuria vocabu-
 rum; hanc enim penuriam ipsi sibi fin-
 unt ut asylum ad fugam. Profectò ut
 erint linguarum institutores parci in
 vocabulis tradendis, cum non omnia
 per occurrerint, quibus nomen impo-
 nerent; at verò in explicandis exterius
 generalibus interius tendendi modis
 arcus eos fuisse dici non potest citra
 orum iniuriam; cum & inexcusabiles
 unt; & aliunde constet tam multiplices
 os in hac parte fuisse (ut videre est in
 variatione verborum per alios, & alios
 modos) ut excessisse potius videantur,
 quam in aliquo defecisse. In qua re mi-
 or valde, genti cæteroqui nominũ fœ-
 undissimæ, unde & nomenclationem
 ortita est, hic aquam ità hæsisse, ut de-
 cientibus vocibus, ad rem aliquando
 onfugeret. sed magis miror, quod actũ
 escio quem vocibus inexplicabilem, &
 xperiatur una ipsa, & asserat, cujusta-
 men ne quid nominis quidem possit
 ostendere.

Arguo 2. destruendo Nominalium
 fundamentum ab experientia desumptũ
 loente, ut ajunt, quandoque intellectũ
 nunciare propositiones neutras, ut istas,
Rex dormit, astra sunt paria; quibus ta-
 men

men ex defectu motivi nullum præstat assensum. supponunt ergò posse intellectum aliquid affirmare sine motivo. atqui hoc esse falsissimum sic ostendo. tam est impossibile intellectum adhærere obiecto per se indifferenti sine motivo adhærendi, quam affirmare sine motivo affirmandi. atqui illud est omninò impossibile etiam per adversarios. ergo & hoc. majorem probo. ut enim quia intellectus est ad verum, non potest assentiri, nisi doceatur veritatem sui assensus; ita nec poterit affirmare, nisi doceatur veritatem suæ affirmationis; aliter utrobique se exponeret periculo habendi in se actum, per quem cum falsitate coniungeretur, & utrobique extraheretur à sphæra obiecti sui, quod est verum. Ad do id magis esse impossibile in affirmatione, quam in assensu; nam per solam affirmationem intellectus est verus, aut falsus, cum per assensum sit potius certus, aut incertus, ut adversarii ipsi fatentur.

Conf. si enim affirmatio motivo non eget, adeoque non eget apparentiâ veritatis, poterit affirmari etiam falsum cognitum ut falsum, & negari etiam verum cognitum ut verum. Sequela est absurdissima. ergo & antecedens. prob. major. quia si dum affirmat, aut negat,

non

non debet intellectus attendere veritatem, jam affirmat, aut negat, nihil moratus, verusnè sit actus, an falsus; adeoq; est in ea dispositione, ut affirmet etiam falsum, & neget etiam verum.

Absurditas autem sequelæ constat 1. quia sic posset intellectus sciens, volensque se imperficere; an non enim intellectus est imperfectus, qui actum in se falsum habet? quæ est enim intellectus imperfectio, nisi falsitas? Constat 2. quia sic possent negari ipsa prima principia. mirum autem esset, si assumerent ut certum ab experiëntia Nominales, posse aliquem seriò sibi dicere, *duo & tria non faciunt quinq;*, *idem potest simul esse, & non esse*. Non hoc certe assumpsit Philosophus, qui 4. met. apud Fonseca citatum sec 2. primum omnium principium ait ita notum esse in veritate, ut mente à nemine negari possit. hinc illud vulgò jam protritum, disputandum non esse contrà negantes prima principia; habendi enim sunt ut plane stulti.

Arguo demum 3. Intellectus est ad verum: verum autem ex Philosopho non in re, sed in anima ad differentiam boni, quod non in anima, sed in re. ubi ergo intellectus habet in se verum, non potest in alium actum natura prodire, cum, obtento fine, cesset motus. atqui

Aa

per

per solam enunciationem. habet in se verum, ut constat; habere enim in se verum est habere actum suum obiecto suo conformem, ratione cuius dicatur obiectum possidere in esse intentionali. ergo frustra superadditur alius actus iudicativus.

Conf. quia sola enunciatio veritatis, & falsitatis est capax iuxta adversarios: assensus enim, inquirunt, non verus, & falsus, sed certus, incertus, evidens, in-evidens dici debet. ergo sola enunciatio intellectus possidet verum. Ut autem non est actus in voluntate ultrà possessionem boni, quæ fruitione completur; ita nec in intellectu est actus post enunciationem, qua una tenetur verum. Quod autem dicunt assensum addere certitudinem, & evidentiam, facile refellitur ostendendo has ipsas perfectiones enunciationi competere. Evidentia. n. ut l. 3. dicam, est determinatio orta ex notitia vel manifesta terminorum, vel intuitiva rei. quid est autem, cur affirmatio ab huiusm. notitia non determinetur? imò ipsa est prima, quæ determinatur, & post ipsam assensus juxta Nominales. ergo ipsi primò competit evidentia. Deindè certitudo aut est obiectiva, connexio nim. actus cum obiecto profecta ex natura vel obiecti, vel
actus,

actus, vel utriusque: aut est subiectiva orta ex voluntate, aut efficacia motivi formidinem submoventis, aut impossibilitantis; utraque manifestè in enunciatione reperitur, ut patet considerāti.

§. I I.

*Satis fit adversariorum
obiectis.*

A Udiendi nunc adversarii sunt, qui primò opponunt, quod superiùs dicebamus de propositionibus neutris, quibus nullum intellectus præbet assensum. est igitur enunciatio sine assensu, nec licet dicere, in eo casu vocalem dūtaxat enunciationem haberi sine mentali; clamant enim adversarii gratis hoc dici; nec apparere, quo pacto posset convinci, qui idem pariter assereret de quavis alia enunciatione; ita ut negetur omnis enunciatio mentalis, & concedatur vocalis tantum mentaliter apprehensa.

Opponunt 2. potest dari enunciatio vocalis citrà omnem assensum, ut conceditur. ergo & mentalis. consequ. prob. ut enim potest uniri vocaliter vox ista *hircus* huic voci *ceruus*, suspendendo

Aa 2

om-

omnem assensum; ità & potest mentaliter conjungi conceptus respondens voci *hircus* cum conceptu respondente voci *cervus* extra omnem mentalem assensum. quæ enim in hoc repugnantia?

Opponunt 3. non solum in voce, sed etiam in mente datur quæstio constans duplici propositione, altera affirmativa, altera negativa, sed non constans ex duplici iudicio; quia in quæstione nihil iudicatur, sed pars utraque iudicanda proponitur. ergo propositio, seu enunciatio à iudicio distinguitur.

Opponunt 4. sæpè & in voce, & in mente utimur propositionibus aperte falsis; ut cum Dialectici syllogizant vel in terminis non significativis v. g. *Omne A est B: Omne C est A: ergo omne C est B:* aut in terminis significativis v. g. *Omnis homo est lapis: omnis equus est homo: ergo omnis equus est lapis.* sed cum ità syllogizant, enunciant quidem; quòd esse syllogismus sine enunciatione non potest: non tamen assentiunt. ergo enunciatio non est assensus.

Ad 1. vide quæ suprà dixi in secunda probatione conclusionis, ad ostendendū quàm malè Nominales hanc in nos urgeant experientiam. Dico autem directè, ibi non intercedere, nisi meram apprehensionem vocalis propositionis.

quod

quod ego id non gratis asseram, ostendunt, quæ superiore §. in probationem conclusionis congesi. quod tu non rectè illud absurdum inferas, ostendo ex eo; quia nunquid non potest contingere aliquando, ut propositio exterior proferratur sine interna enunciatione, sed sola prævia simplici ipsius cognitione, accedente voluntatis imperio? quæ enim in hoc repugnantia? sed quæso te, num rectè in eo casu inferres, posse semper ita contingere; adeoque nullum unquam esse in intellectu proprium, & formalem assensum? quid ergò tunc responderes per tuum arguendi modum sic instanti? si potest quandoque enunciari quidquam vocaliter non enunciatum mentaliter, non potest convinci, qui omnè eliminat enunciationem mentalem. Atqui potest aliquid aliquando vocaliter enunciari mentaliter non enunciatum. ergo non potest convinci negans omnem enunciationem mentalem.

Prætereà mentiri est contrà mentem ire, seu aliud ore, aliud mente dicere, v. g. dicere ore, *Petrus est in foro*, dum dicitur mente, *Petrus non est in foro*. quid? si hic etiam clamites: potest quandoque aliquid dici ore, dum oppositum dicitur corde; quid ni ergo semper id contingat? respondebitur enim facilè, id con-

tingere in mentientibus; in reliquis non item, nisi forte omnes mentiantur. Idem dico in re nostra. quandoque contingit, ut vocalis propositio proferatur sine mentali, cum propositio est neutra, nec est motium pro una potius parte, quam pro altera. ergo semper id continget? semper quidem, si semper motium deest. at si motium adsit, quid prohibet, quo minus intellectus affirmet?

Ad 2. potest illud retorqueri; ut enim omnis affirmatio vocalis est assensus vocalis (fatentur hoc ipsi adversarii, qui duos hocce actus ut in anima, non sic in voce distinguunt, ajuntque id contingere ex penuria vocabulorum) ita erit assensus mentalis omnis affirmatio mentalis, ut supra arguebam. non negaverim affirmationem, seù assensum vocalem non semper esse assensum simpliciter, & humanum; quia in hac denominatione constituitur vocalis assensus per internū animum seriò agendi, loquendique, qui si deest, deest consequenter ratio assensus humani, & simpliciter dicti: & dumtaxat habetur prolatio materialis, qualis est in psittaco. at interna locutio, quæ per signa naturaliter significantia perficitur, animo distincto non eget tanquã forma, per quam reponatur in ratione assensus, & locutionis humanæ. Quod si urgeas: potest quis ponere enunciationē

externam falsam, ergo & internam; re-
dargueris pari instantia: potest quis po-
nere assensum externum falsum, ergo &
internum.

Ad 3. vel dico, in quaestione solas ap-
prehensiones vocalium, aut etiam men-
taliū propositionum haberi sub nota
dubitationis. vel dico, fieri tunc etiam
complexionem aliquam intentionalem,
quæ tamen simpliciter enunciatio non
est; ut enim compositio evadit divisio
per solam appositionem syncategore-
matis negativi, quo termini trahuntur in
suppositionis distinctionem: ita & di-
strahitur enunciatio per appositionem
syncategorematis dubitativi, ut sit non
amplius enunciatio, sed quaestio. Hinc
autem nihil fit adversus dicta; ut enim
judicium ab enunciatione distinguatur,
opus esset probare, quod in tali casu ma-
net enunciatio, & non judicium. sed hoc
est falsum; quis enim propositionem du-
bitativè propositam, affirmationem sim-
pliciter, aut negationem appellet?

Ad 4. respondeo, quod ii, alique ejus-
cemodi syllogismi non veniunt ut actus,
sed ut obiecta. Dialectici enim non cu-
rant in exemplis veritatem, aut falsita-
tem propositionū, adeoque nec enuncia-
tiones morantur, nec assensus, sed solam
attendunt bonitatem illationis, de qua
una & enunciant, & judicant.

QUÆSTIO TERTIA.

De Propositionis veritate.

C A P V T I.

Quid sit veritas, & an sit enunciationis propria.

Veritatem hic loquimur non obiectivam, quæ est entis transcendens passio in metaphysicis considerata, sed formalem, & logicam, quæ & prædicamentalis dicitur; & juxta Aristotelem, aliosque omnes post ipsum consistit in ædæquatione, commensuratione, conformitate propositionis enunciantis cū obiecto enunciato, ut ea scilicet dicatur propositio vera, quæ enunciat esse, quod est, aut non esse, quod non est: ea vero ex opposito falsa, quæ enunciat esse, quod non est, aut non esse, quod est. ex eo enim quod res est, aut non est, enunciatio vera, vel falsa dicitur, ut habetur in c. de subst. & Aug. l. de vera Relig. c. 36., cui manifestum est, inquit, falsitatem esse, qua id putatur esse, quod non est, intelligit eam esse veritatem, qua ostendit id, quod est.

Dif-

Difficultas nunc est, an hæc conformitas, in qua veritas consistit, sit cognitionis ad rem, an rei ipsius ut cognitæ ad se ipsam. Hoc secundum sentit Durandus in 1. d. 19. q. 5., atque ita etiam loquitur Herueus, Soncinnas, Flandria, Javellus apud Suar. disp. 8. met. sec. 1. quos sequitur Vasquez 1. p. disp. 76. ar. 1. Ratio Durandi ea est; quod veritas non potest esse conformitas actus enunciantis cum re enunciata. Vel enim actus consideratur subiectivè, & entitativè; atque ita certe similis non est, sed dissimilis obiecto; adeoque non potest in hoc stare propria ratio veritatis. vel consideratur obiectivè, & repræsentativè; atque ita conformitas attenditur secundum id, quod in intellectu obiectivè se habet; cum enim dicitur, quod intellectus intelligit rem sic esse, sicut ipsa est, sic, & sicut sunt notæ conformitatis, & sunt tamen conditiones obiecti, quod dicitur sic esse, sicut est cognitum. ergo in ipso obiecto est conformitas sui ad se, secundum aliud tamen, & aliud esse; quatenus secundum esse intentionale, quod habet in anima, conformatur sibi secundum esse reale, quod habet in se.

Verum hæc lis tota est de modo loquendi, in quo attendendus communis usus. Et quidem, ut ponderat D. Thomas

I p. q. 16. ar. 1. ad 3. Oratio vera dicitur, ex eo quod res est, nō ex eo quod vera res est. Præterea 6. met. verum & falsum nō in rebus, sed in anima ponitur. Non negaverim tamen hanc ipsam denominationem à cognitione in rem ipsam derivari, quæ ut repræsentata, & enunciata, ita verè, aut falsò repræsentata, & enunciata denominatur. quod unum argumento suo probat Durandus. Sed ex hoc ipso fit veritatem non in re, sed in cognitione haberi; res enim verè intellecta dicitur, quia vera est & conformis intellectio ipsam repræsentans: quemadmodum dicitur quis ad viuum per picturam expressus, quia pictura ipsum ad viuum exprimit. Est autem regula generalis, quod quoties prædicatum appellat suprâ formale, non suprâ materiale subiecti, per prius dicitur de forma, quam de subiecto. sic dum quis bonus artifex nuncupatur, bonitas prius in artem, quâ in artificem cadit.

Scio esse alium sensum, in quo illi authores hanc sententiam tuerentur; cum enim distinguant cognitionem à verbo, quod unū statuūt qualitatem obiecti expressivam, conformitatem non attendunt penes cognitionem, sed penes verbum, quod est obiectum ipsum in esse non reali, sed intentionali. Verum quia

quia suppono ex dicendis in de anima cognitionem ipsam esse per se formaliter verbum, quæstio in hoc sensu locum apud me non habet.

Major est controversia, num hæc veritas sit enunciationis propria, an competat etiam simplici apprehensioni.

Quod non sit propria enunciationis, suadet 1. autoritas Aristotelis 3. de anima t. 26. ubi juxta interpretationem D. Th. ait, quod intellectus intelligendo incomplexum verus est, in quantum adæquatur rei intellectæ; quamquam neget secundum hoc esse capacem deceptionis, & falsitatis. 2. quia veritas est conformitas intellectus cum re. atqui in simplici etiam apprehensione est conformitas, ut constat. ergo & veritas. 3. in intellectu Divino, & Angelico est sine dubio veritas. nulla autem ibi compositio, & divisio. ergo est aliqua veritas extra judicium.

Quod autem veritas propria sit enunciationis, suadet 1. autoritas ejusdem Aristotelis 1. perih. c. 1. ubi ait, quod *aliquãdo est intellectus sine vero, & falso; aliquãdo, cui alterum horum inesse necesse est, circa compositionem enim & divisionem est verum, & falsum.* tum cap. 4. orationem enunciativam definit per hoc, quod in ea verum sit, vel falsum. omnis autem

scù definitio, scù descriptio fit per propria. Idem habet D. Th. 1. p. q. 16. ar. 2. Præterea veritas opponitur contrariè falsitati. ibi ergo est veritas, ubi falsitas; contraria enim sunt circa idem. at falsitas in solo iudicio est. ergo in solo iudicio est veritas. Quod confirmatur paritate vocum, in quibus nulla veritas, dum simplices sunt, & incomplexæ, sed solum dum componuntur invicem per verbum est. idem ergo dicendum de actibus intellectus, quorum signa sunt voces.

Ex his dicendum aliquam esse veritatem communem apprehensioni, & iudicio; quod probant argumenta prioris partis: aliam esse veritatem propriam iudicii; quod probant argumenta partis posterioris: sed ita ut prima sit veritas largè dicta, quæ propria intellectus non sit, sed communis etiam sensui, imo & statuæ, & picturæ: altera sit veritas rigorosa, quæ alibi non est, nisi in uno intellectu formaliter, ut in nobis, virtualiter, & æquivalenter, ut in Deo, & in Angelis, componente, & dividente.

Hanc specialem iudicii veritatem explicat S. Thomas l. cit. dicens, quod per simplicem notitiam est veritas in intellectu solum ut cognoscente rem, sed non ut cognoscente ipsam veritatem: at per compositionem est veritas in intel-
le-

lectu ut cognoscente rem, & veritatem. Hoc dictum potest 1. sic exponi, ut sensus sit, veritatem propriam iudicii consistere in cognitione quadam reflexa, attingente conformitatem cognitionis ad rem. 2. sic, ut sit sensus eam veritatem stare in cognitione convenientiæ prædicati ad subiectum, ut exponit Suarius. 3. sic, ut sit sensus per iudicium significari ab intellectu exercite rem esse, aut re non esse: & quia juxta veteres Peripateticos esse rei dicitur verum, non esse falsum, solum iudicium dicitur cognitio non solum rei, sed veritatis: ut censent Conimbricenses.

Prima expositio sustineri non potest, eamque tripliciter reiicit Cajetanus. 1. quia cognitio conformitatis haberi potest etiã in apprehensione simplici; quæ est attackiva definitionis; & ista conformitas definibile quiddam est. 2. quia hinc fieret, ut veritas formalis non esset in intellectu nisi supra se, suosque actus reflexo: quod est falsum; quia etiã intellectus directè de obiecto iudicans, verum aut falsum dicit. 3. ex textu ipso S. Doctoris constat hanc non esse mentem ipsius; probat enim hanc veritatem cognosci ab intellectu componendo solùm, ac dividendo, non autem reflectendo.

Altera expositio verum habet, si coinci-

cidat cum tertia. alioqui enim probatum in superioribus est, iudicium quò tale neque supponere, neque esse cognitionem convenientiæ prædicati cum subiecto, sed solum esse quandam attributionem prædicati ad subiectum, intentionalemque eorundem copulam, qua significatur prædicatum convenire subiecto, ac pro eodem supponere.

Et hoc est quod dicit tertia expositio, per iudicium significari exercitium essendi, aut non essendi vel simpliciter, vel taliter: in quo intellectus differt à sensu, qui ut habeat sensibilis expressam in se imaginem, non tamen unum alteri tribuit, nec fertur supra suum obiectum significando, quod ita sit, vel non sit. Porro autem in hoc haberi rigorosam veritatem, constat ex communi hominũ sensu; cum enim voces sint loco conceptuum, quemadmodum in vocibus incomplexis veritatem non agnoscimus (dum enim quis hanc simplicem vocem, *Petrus*, protulit, nemo illum dicit verum dixisse, aut falsum) ita nec in simplicibus conceptibus. Quam ob rem in veritate non attendimus conformitatem cognoscentis, sed dicentis, h. e. affirmantis aut negantis, tribuentis aut removentis prædicatum à subiecto. Ceterum ex dictis quæstione superiori constat, hoc
ju-

judicium posse haberi per formalem cō-
 positionem, ac divisionem, ut in nobis, &
 posse haberi per simplicem intuitum, ut
 in Angelis: qui tamen intuitus non est
 mera apprehensio, sed virtuale, & æqui-
 valens judicium. Stat ergo, rigorosam
 veritatem in solo actu judicativo haberi;
 quamvis impropria, & communis
 quædam veritas sit etiam in apprehen-
 sivo.

C A P U T I I.

*Num veritas sit adequatè intrinsecà
 actui vero.*

Actus potest esse verus contingen-
 ter, & potest esse verus necessariò.
 Qui affirmat Petrum sedere ex fallibili
 testantis auctoritate, Petro sedente, ve-
 rum affirmat; sed quia vel in sensu com-
 posito hujus affirmationis Petrus potest
 non sedere, & testis falli, aut fallere, cō-
 sequens est, ut nulla sit in eo actu con-
 nexio necessaria cum suo verificativo;
 adeoq; accidit illi veritas. At qui affir-
 mat Deum esse, & verum dicit, & neces-
 sariò verum; neque enim fieri potest, ut
 Deus non sit.

Verum hæc ipsa necessitas veritatis
 ex

ex duplici præterea capite oriri potest. 1. ex perfectione, & natura obiecti. 2. ex perfectione, & natura actus. primo modo non habetur veritas necessaria, nisi obiectum sit necessarium. secundo modo potest esse necessario vera propositio etiam de obiecto contingente. Sit exemplum. Dum quis ex magistri auctoritate affirmat triangulum habere tres angulos duobus rectis æquales, habet actum verum, & necessario verum; sed hæc necessitas non est ex natura actus, per se quidem ex proprio tendendi modo indifferentis ad veritatem, & falsitatem, sed est ex obiecti conditione, cui scilicet prædicatum est essentialia, adeoque conveniens necessario. Similiter dum quis intuetur Petri sessionem, aut eam per actum Fidei supernaturalis enunciat, habet actum necessario verum, non ex necessitate obiecti, sed ex perfectione actus intuitivi, aut supernaturalis, cujus est non posse esse, nisi obiectum supponatur ita esse, ut ab actu enuncietur. Postremo possunt duæ istæ necessitates in eodem actu coadunari, ut de facto coadunatur in Dei visione, quæ est necessario vera, & quia intuitiva, ac supernaturalis, & quia de obiecto immutabiliter tali.

Jam de omni actu seu contingentet,
seu

seu necessariò vero dicendum universa-
liter censeo, illum esse verum per veri-
tatem sibi adæquate non intrinsecam,
sed consistentem in complexo actus, &
obiecti. Quæ videtur sententia Philoso-
phi c. de subst. ubi ait, quod *Oratio, &
opinio ipsæ quidem immobiles omninò
perseverant: cum verò res movetur, con-
traria circa ipsas fiunt.* sentit ergo Phi-
losophus veritatem orationis mutari per
solam mutationem obiecti; obiectum
ergo veritatem orationis, & enuncia-
tionis constituit.

Ratio est ex ipsa notione veritatis,
quæ stat in conformitate, & commen-
suratione utriusque, ut ita sit obiectum,
quemadmodum esse à propositione af-
firmatur, & ita non sit, quemadmodum
negatur. atque hoc est, quod voluit Ari-
stoteles, dum ait, propositionem veram,
vel fallam esse ex eo quod res est, aut nō
est; quia scil. hoc est quod formaliter af-
firmationem, vel negationem veram fa-
cit, quòd res sit, aut non sit, ut enuncia-
tur. Itaque ut obiectum sit extrinsecum
cognitioni, non tamen est extrinsecum
veritati, quæ cum sit commensuratio
duorum, utrumque intrinsecè, & consti-
tutivè importat, obiectum ut verifica-
tium, actum ut verificatum; obiectum
ut mensuram, actum ut mensuratum.

Quod

Quod totum est manifestum in sententia, quam hic suppono, nullam agnoscente formam, ut ajunt, mediā specialem in relationibus præsertim primi generis.

Et hæc quidem sententia supposita, indubitatum est veritatem contingentē ita, ut dictū est, esse constituendam; cum enim eo ipso, quod propositioni accidit veritas, vera per se ipsam propositio non sit, nec sit forma relationis superaddita, per quam sit vera, consequens est ut sit vera per se, & per obiectum modo explicato. Sed ex hoc ipso idem ostenditur in propositionibus veris necessariò; est enim veritas eadem in omnibus, nec aliter in his, quàm in illis explicatur. necessitas verò, quæ in his habetur non pertinet formaliter ad veritatem; nemo enim est, qui explicet veritatem aut per necessitatem obiecti, aut per exigentiā, & connexionem enunciationis cum re, sed per solam conformitatem, & adæquationem. sic quia esse calidum in aqua nihil est, nisi habere calorem, hoc idem importat esse calidum in igne: nec quia igni naturalis est exigentia, & connexio cum calore, variatur propterea significatio calidi. Idem dic in re nostra. Propositio necessaria exigit veritatem, cum eaq; connectitur, cum contingens veritatem indifferentem respiciat: utraque

ta-

tamen univocè est vera; & quod est veritas contingentis, hoc est veritas necessaria; totumque discrimen est extrinsecum penes principium exigens, aut secus; quod est præter veritatis conceptum in sola conformitate absolutum.

Obiic. 1. Philosophum 6. met. dicentem, verum & falsum esse in anima, bonum autem & malum in rebus. ut ergò bonitas est tota in re extrà, ita & veritas tota est in cognitione intra animam.

Quid sibi voluerit iis verbis Philosophus, in Ethicis declarabitur ex professo. Unum hic dico pro re præsentis, quod ut bonum & malum est in re, quamquam in hac ipsa ratione constituatur per subiectum, quod est anima, ut mox dicam; ità verum & falsum est in anima; quamquam in ratione veri actus denominatus constituatur per obiectum, quod est extrà animam.

Obiic. 2. Veritas est propria perfectio actus intellectivi, quam quidem intellectus respicit ut finem. ergo est adæquate intrinseca actui: aliter intellectus à fine ultimatum intento non vitaliter, & intrinsecè perficeretur.

Conf. 1. Falsitas est intrinseca actui falso. ergo & veritas actui vero. antec. prob. aliter nulla esset ratio, èur Deo actus falsus repugnaret, si posset intellectus

ctus

ctus ex vero evadere falsus, nihil amittendo de intrinseca perfectione. Conf. 2. bonitas, & malitia sunt adæquatè intrinsecæ actibus voluntatis. ergo item veritas, & falsitas actibus intellectus.

Resp. propriam perfectionem intellectus esse actum verum, qui & vitalis est, & intrinsecus ipsi. Rursus in hoc actu specialem aliquam perfectionem intrinsecam spectat pertinentem ad lineam veritatis, si minus ut formam, saltem ut principium, & radicem cum veritate necessariò, ut in evidentibus, ac certis, vel ut plurimum, ut in probabilibus, connexam, ac potentiam certificantem de actus sui conformitate. atque hic est finis potentiæ intelligentis, quæ obiectivam ipsam veritatem non in se, sed in sui tantum similitudine quærit.

Ad 1. conf. nego antec. & ad ejus prob. dico intellectum non posse ex vero evadere falsum, nisi sit imperfectus; habeatque actum nulla necessitate cum vero connexum: quod repugnat intellectui divino. Ad 2. conf. sunt qui conantur dare disparitatem inter actum bonum, & actum verum; quia actus ut fit bonus, non requirit ut obiectum sit, sed ut appareat bonum, adeoque non potest bonus constitui per ipsum obiectum. at verus est actus per obiectum, quod ita

re-

revera sit, ut enunciatur. sed hæc respō-
sio non satisfacit; ut enim probet non
constitui actum bonum per obiectum
bonum, adhuc urgeatur debere saltem
constitui bonum per apparentiam, &
cognitionem boni; adeoque non est bo-
nus per suam solam entitatem. melius
ergo resp. negando antec. ut enim actus
est formaliter verus per conformitatem
cum obiecto, ita est bonus per conve-
nientiam cum subiecto; de qua conve-
nientia puto eodem prorsus pacto di-
scurrendum, ut de illa conformitate
tāto magis quia ut cuipiam actui accidit
veritas, ita & alibi ostendam alicui ac-
cidere bonitatem, & honestatem.

Obiic. 3. Propositio necessaria in in-
trinscis suis dicit oppositionem cum
falsitate. ergo in intrinscis suis habet
veritatem. exclusio enim necessaria fal-
situdinis quid sit aliud, quam veritas ipsa
necessaria? Conf. per illud actus est for-
maliter verus, per quod primo distin-
guitur ab omni actu falso. sed sic distin-
guitur per ipsam necessitatem veritatis
sibi adæquatè intrinsecam. ergo per
eandem est formaliter verus.

Nego consequentiā. veritas cum falsita-
te non opponitur quomodolibet, sed
immediatè. at in intrinscis actus ne-
ces-

cessario veri, seu exigentis necessario
 veritatem est oppositio cum falsitate ra-
 dicalis tantum, & mediata, qualis est in
 omni essentia cum opposito suæ pro-
 prietatis de necessitate consequentis.
 Confirmatio probat plus, quam intendit:
 probat enim & quod homo sit risibilis
 formaliter per rationale, per quod pri-
 mo distinguitur ab omni non risibili; &
 quod sit volens formaliter per intelle-
 ctum, per quem primò distinguitur ab
 omni non volente; & alia id genus inep-
 ta. major igitur syllogismi intelligenda,
 si illud distinctivum pertineat ad lineam
 veri, & non sit illi extrinsecum, ut ve-
 ri principium, & radix. Vide re-
 sponsum ad simile ar-
 gumentum q. sequ.

c. 4. ad 2.

CA-

CAPVT III.

Num veritas suscipiat magis, & minus.

Dico 1. veritas largè dicta, qualis in apprehensione etiã simplici reperitur, capax est gradualitatis, & in alio actu est major, in alio minor. Ratio est facilis; quia h. m. veritas est ipsa ratio naturalis imaginis, secundùm quam cognitio obiecto suo assimilatur. atqui manifestum est aliam esse cognitionem alia perfectiorem in linea cognitionis, quod una scilicet v̄ividius, & distinctius alia repræsentet. imo & maxima est in hoc latitudo non specifica solum, sed & generica, cum alia sit intuitiva, alia abstractiva; hæc sit diminuta, & inadæquata, illa adæquata, & comprehensiva &c.

Dico 2. Quamvis exigentia veritatis possit esse major, aut minor, ipsa tamen veritas, si in rigore sumatur, magis, aut minus non suscipit.

Prima pars est certa; triplex enim potest esse exigentia seu necessitas veritatis. p̄xima est metaphysica, eademque maxima, & in qua nulla est gradualitas,

ut

ut latè in metaphysicis ostendam. secunda est physica minor. tertia est moralis minima. nisi forte ultimum locum tribuas probabilitati ponenti exigentiam veritatis ut plurimum: quæ tamen absolutè necessitas non appellatur.

Addo tamen, male nonnullos ejusmodi necessitatum latitudinem in ipsam veritatem intrudere, verioremq; appellare propositionem, quæ magis habet immutabilem, atque infallibilem veritatem, perinde ut si quis calidiorē appellaret ignem, quàm aquam ex hoc præcisè, quod ignis exigit calorem, non aqua. exigentia quidem, & necessitas radix est veritatis, non veritas; atque adeo potest esse major necessitas, imo & in uno necessitas, in altero contingentia æqualis omnino veritatis.

Altera pars probatur sufficienter, si tantùm declaratur. Dictum est, veritatē rigorosam in solo judicio haberi, eamq; stare præcisè in quadam conformitate, & adæquatione rei cū eñciatione, ut ità planè res in se sit, ut esse enunciatur. Quare dum veritas cum veritate comparatur, non instituitur comparatio inter duos, sed inter quatuor terminos, ut patet, adeoq; non attenditur proportio, sed proportionalitas. Hinc primò non est dubium, unam veritatem esse alias

ma-

majo rem entitativè, & materialiter: est enim veritas complexum propositionis, & obiecti: estque cæteroqui certissimum dari & propositionem propositione perfectiorem, & obiectum obiecto. Hinc secundò nec est dubium, veritatem formaliter latitudinem non suscipere; instituta enim comparatione dicto modo, constat non plus esse veritatis in ista, *Deus est*, quam in illa, *Petrus est*, si Petrus sit; utriusque enim comparatum obiectum invenitur ita omninò se habens, ut habere se enunciatur; adeoq; in utraque est exclusio omnis falsitatis. Exemplum habes in quantitativa æqualitate, in qua & reperitur excessus, si ea sumatur materialiter; nam duæ ulnæ superant duos palmos: at non, si sumatur formaliter; non enim sunt æqualiores duæ ulnæ, quam duo palmi, cum in utrisque habeatur exclusio omnis inæqualitatis.

Dico 3. Falsitas tamen veritati opposita magis & minus potest suscipere. Ratio est; quia quamvis dum obiectum est indivisibile, nulla esse possit falsitatis latitudo, ut videre est in his, *Deus non est*, *Petrus non est*, quæ ab extrinsecas conditione indivisibilis obiecti enunciati aut sunt omninò veræ, aut omninò falsæ, ut constat; tamen ubi obiectum est divisibile, & ex pluri-

B b

bus

bus constans, potest propositio magis, aut minus esse falsa, prout minus, aut magis à veritate recedit. Sic falsò enunciatio centum homines currere, magis fallitur, si nullus currit, quam si aliqui currant, sed non omnes. Quod patet tum ex communi modo loquendi, tum ex paritate inæqualitatis, cui falsitas comparatur; ita enim est major, & minor accessus ad æqualitatem, ut est major & minor accessus ad veritatem.

Dices cum Hurtado in Log. disp. 11. sec. 2. §. 10. omnes actus falsos in hoc convenire, quod privantur veritate; hæc privatio omnibus æqualiter inest. Ut enim nulla est latitudo in hoc, quod obiectum se habeat, uti enunciatur, ita & nulla est in hoc, quod aliter se habeat.

Sed similiter omnia inæqualia conveniunt in hoc, quod priventur æqualitate: omnia distantia conveniunt in hoc, quod negent propinquitatem: omnia alba conveniunt in hoc, quod est digregare visum: neque propterea nulla est gradualitas sub inæqualitate distantia, & albedine. Idem dicendum in re præsentis. omnes actus falsi recedunt à veritate, sed sub hoc ipso recessu est reperire latitudinem secundum magis, & minus, ut dictum est, & satis constat ex usu loquentium, ad quem reducitur magna

gna ex parte ista controversia.

Dices iterum, tertiam conclusionem non cohærere cum secunda, si vera sunt, quæ Aristoteles docet 4. met. t. 18. ubi ex eo quod unum sit altero falsius (*nec. n.*, inquit, *eodem modo mentitus est, qui quatuor esse putet quinque, ac qui mille*) infert unum esse altero verius; & hinc cōcludit dari unum omninò verum per accessum, ad quod dicatur magis, & minus verum, per recessum, à quo dicatur magis, & minus falsum.

D. Tho 1. cōtra Gentes c. 13. hoc ipso principio utitur ad probandam Dei existentiam; sed sumit ibi verum, ut notat Ferrar., secundum materiale rei, non secundum formale, quod stat in adæquatione cum intellectu. At Philosophus videtur sumere verum pro formali; loquitur enim de vero, quod est in propositione. quare supponit enunciationem magis & minus falsam; tum infert enunciationem magis, & minus veram; demū hinc eruit, dari enunciationem simpliciter veram. Dicendum ergo cum D. Thoma super hunc ipsum Philosophi textum, magis verum sumi pro minus falso, & minus verum pro magis falso; adeoque non sumi verum, ut sumitur à nobis in præsentī pro omnimoda, & simpliciter dicta adæquatione enuncia-

tionis, & rei. Neque verò aliud ibi opus erat ut sumeret Philosophus ad probandum, non omnia esse vera simul, & falsa, imò nec poterat aliud sumere; ineptè enim ad probandum dari verum simpliciter, supposuisset verum simpliciter.

C A P V T IV.

*An possit veritas simul esse cum falsitate
in eodem actu,*

ubi

De Insolubilibus.

Nullam enunciationem posse simul esse veram, & falsam, ut & nullam posse esse neque veram, neque falsam, tam est certum, quam est certa veritas, duplicis primi principii complexi, Non contingit idem simul esse, & non esse, Quodlibet est, vel non est. Quod sane est indubitabile de simplici enunciatione. si vero sit enuntiatio complexa, pluresque veritates coadunet, aut eas coadunat per coniunctionem ita, ut fiat propositio hypothetica; atque hæc juxta summulisticas leges vera esse simul, & falsa non potest, ut l. 1. ostensum est. aut
 eas

cas coadunat quodammodo disparatè, ut si quis eodem actu enunciet, Petrum stare. Paulum sedere; & tunc Petro stante, Paulo non sedente, potest propositio appellari vera, & falsa; quamquam revera male appelletur propositio, cum sit reverà propositiones formaliter loquendo, in unum actum materialiter, & identicè compactæ.

Jam contra evidentem istam assertionem de impossibilitate veritatis, & falsitatis in eadem simplici enunciatione difficultas est ab iis propositionibus, quæ a Logicis Insolubiles appellantur, non quod nullo modo, sed quod difficilè solvi possunt. quam ego rem paucis perstringam; utrumque enim vitiosum & nihil de ea, & multum dicere.

Ergo propositio insolubilis ea dicitur, cujus verba si significant, ut sonant, & ut intendunt, qui eam solvendâ proponunt, ad ejus veritatem sequitur ejusdem falsitas, ad falsitatem veritas. Sit primum celebre exemplum in ista propositione, *Ego dico falsum*, intelligendo de hac ipsa propositione, quam enuncio. Jam si verum est eam propositionem esse falsam, ea propositio est falsa: & si falsum est eam propositionem esse falsam, ea propositio non est falsa, adeoque est vera. Sit secundum exemplum. Sortes di-

B b 3 cat,

cat, *Plato dicit falsum*; & Plato dicat, *Sortes dicit falsum*. aut ergo Sortes verum dicit; & jam verum est Sortem dicere falsum (quod est dictum Platonis) adeoque Sortes falsum dicit. aut Sortes falsum dicit: & jam falsum est Sortem dicere falsum, adeoque Sortes verum dicit. Sit tertium exemplum. Dicat subdito Princeps, *Dabo tibi centum, si prima propositio, quam dices, vera erit*: & prima propositio, quam subditus dicit, sit ista, *non dabis mihi centum*. Jam ex eo, quod ista propositio supponitur vera; sequitur; quod impleta conditione, Princeps dabit centum, adeoque sequitur, quod propositio sit falsa. ex eo autem, quod propositio sit falsa, sequitur, quod conditione non impleta, Princeps non dabit centum, adeoque sequitur, quod propositio sit vera. Alia h. m. proponi solent insolubilia, quæ videri possunt apud Majorem, Albertum de Saxoniam, Buridanum, Hentisberum, aliosque veteres Logicos hanc rem ex professo la-tilsimè versantes.

Quod attinet ad solutionem, alias alii iniere vias, quæ possunt videri apud Hentisberum quatuor sententias recitantem, & apud Majorem q. 6. de Insolubil. qui septem enumerat. sed præcipuè ad duas reducuntur. Altera est eorū,
qui

qui casum admittunt, & solvunt: altera eorum, cui casum negant. Utramq; paucis indicabo.

Ergo taxonia, Buridanus, & Major casum Insolubilis propositionis admittunt, eamque contendunt esse simpliciter falsam. Pro quo supponunt 1. omnem propositionem universim significare se esse veram. quare perinde est dicere, Petrus currit, ac verum est Petrum currere. 2. ad affirmativam verificandam requiri identitatem suppositionis, ad eandem falsificandam requiri suppositionis distinctionem; & è converso de negativa. Hinc erunt 1. , quod si qua propositio significet se esse veram, & falsam, illa erit propositio omninò falsa. significat enim idem esse, pro quo supponit subiectum, & prædicatum, & simul non esse idem. sed falsum est, & impossibile idem esse, & non esse idem. ergo talis propositio simpliciter falsum enunciat, & significat. Erunt 2. illam consequentiam non tenere, *Ego dico falsum, & verè dico falsum, ergo dico verum*; ad hoc enim ut propositio sit vera, non satis est, si sit, sicut enunciat, sed etiam ut non sit aliter. atqui in ista propositione significatur, quod res enunciata ita, & aliter sit. ergo ista propositio non vera, sed falsa est.

Sed contra hanc positionem militant quinque absurda, quæ inde sequuntur. Primum est duas contradictorias esse simul falsas. 2. ex duabus æquivalentibus, imò synonymis unam esse veram, alteram falsam. 3. duas propositiones non æquivalentes contradicere uni. 4. duas propositiones æquivalentes sibi mutuo contradicere. 5. ex vero sequi falsum.

Prob. primum. sit hæc propositio, *Ego dico falsum*, quæ indicet se ipsam, quæq; adeo ut se falsificans, falsa simpliciter sit; tum si addas, *Ego non dico falsum*, indicando priorem propositionem; novam facis propositionem priori contradictoriam. ut patet: & tamen si prior est falsa, constat hanc etiam posteriorem esse falsam. ergò utraque contradictoria est falsa. Prob. secundum quia si post primam illam insolubilem formes hanc aliam, *Ego dico falsum*, indicando primam; hæc secunda erit vera, quamvis idem omnino enunciet cum prima, quam dicis falsam. Prob. tertium, & quartum sint tres propositiones, prima insolubilis, quæ de se ipsa falsitatem affirmet; altera, quæ de insolubili affirmet falsitatem, tertia; quæ neget, ex his duabus, quæ affirmat, contradicit neganti, ut constat. & præterea contradicit ipsi insolubili; quia omnis vera singularis contradicit falsæ singulari

lari de iisdem terminis: tanto magis, quod ex veritate insolubilis infertur falsitas æquivalentis, & ex falsitate veritas: quod est proprium contradictoria- rum. Prob. quintum. quia tenet consequentia à propositione enunciante falsitatem de insolubili ad ipsam insolubilem, ut *Ego dico falsum, ergo ego dico falsum*: in quo enthymemate antecedens est propositio vera, consequens est propositio falsa. ergo ex vero sequitur falsum.

Hæc omnia concedenda sunt ab admittentibus casum, & negandum ea esse absurda in casu Insolubilium, quamvis absurdissima sint extra eas. Ita expressè Major q. 7. per septem conclusiones. Sed duo præmittit. 1. omnem propositionem insolubilem esse reflexivam supra se, cū de se ipsa falsitatem affirmet. quare licet habeat idem obiectum cum propositione directâ, quæ ipsi tribuit falsitatem, modus tamen cognoscendi, ac tendendi est diversus, quia insolubilis tendit in se reflexè, alia in ipsam directè. 2. aliquid posse dici falsum, vel quia significat aliud, ac est, vel quia inducit æstimationem falsam, ut dicitur falsus denarius, qui nō est de materia debita, aut Principis sigillo non est signatus. Insolubilis autem falsa est non præcisè quia significat ali-

ad, ac est, sed quia significat, sicut est, & ex hoc significat se significare aliud, ac est. quare non tam est falsa, quia falsum enunciat, sed quia verum enunciando se ipsa falsificat.

Ad primum nunc respondet, duas contradictorias posse esse simul falsas, si una sit falsa, quia significat aliter, altera verò, quia supra se reflectendo se falsificat. Lex contradictionis non militat in se falsificantibus, sed in iis tantum, quæ directè enunciant de obiecto distincto: in quo casu evidens est evidentia primi principii non posse esse utramque veram, aut utramque falsam.

Ad 2. negatur illas esse æquivalentes simpliciter; quia licet æquivalent quoad rem, non tamen quoad modum enunciandi: ex quo uno habeat Insolubilis, ut se falsificet.

Ad 3. & 4. dicit, eas tres propositiones diversimodè comparari inter se; directæ enim comparantur, ut simpliciter contradictoriæ, adeoque ut servant legem omnem contradictionis. at insolubilis reflexa est, & differt ab illis si non in re, certè in modo. nil ergo mirum, si plures contradicunt uni; quia uni una contradicit ut falsæ, alteri ut se falsificanti: & ex hac ipsa ratione absurdum non est, ut opponantur propositiones secundum
rem

rem æquivalentes.

Ad 5. similiter respondet, non inconvenire in casu, ut ex vero sequatur falsum; quia solum hoc contingit, dum verum est synonymum falso. quod, ut patet, extendi non potest extrà casum insolubilium.

Alia via, quam tuetur Hentisberus, & Ockam, solidior est, expeditior, & absolutè vera, ac tenenda. Non placet tamè principium, in quo ad casum insolubilis negandum nititur Ockam, quod scilicet pars propositionis non potest supponere pro tota propositione, cujus est pars. ex quo infert, cum dico, *Ego dico falsum*, sensum esse, me dicere falsum ab ista propositione distinctum. Non placet, inquam; quia sæpè contingit, ut prædicatum supponat pro illa ipsa propositione, cujus est pars; ut videre est in istis, *propositio est qualitas, propositio est ens &c.*

Ut ergo probetur impossibilitas casus, noto insolubiles fieri posse vel tistendo in actibus intellectus, ut patet in primo & altero exemplo, vel transeundo ad actus voluntatis, ut patet in tertio. Pro actibus intellectus sit hoc principium. Nullus actus intellectus (idem dic de actibus cujuscumque potentia creatæ suprâ se reflexivæ) potest habere se ipsū

pro obiecto primario, & fundamentali, à quo specificetur. Asserit hoc, & probat D Thomas 3. contra Gentes c. 26. his verbis: *In omnibus potentiis, quæ possunt conversi in suos actus, prius oportet, quod actus illius potentia feratur in obiectum aliquod, & postmodum feratur in suum actum. si enim intellectus intelligit se intelligere, prius oportet ponere, quod intelligat rem aliquam, & communiter quod intelligat se intelligere. nam ipsum intelligere, quod intellectus intelligit, alienius obiecti est; unde oportet, quod vel procedatur in infinitum, vel si est devenire ad primum intellectum, hoc non erit ipsum intelligere, sed aliqua res intelligibilis. Ex hoc fit, ut nulla enunciatio sit sui dumtaxat enunciatio. Addo, quod etiam dato, posse actum intellectus esse hoc pacto supra se reflexivum, adhuc non posset de se falsitatem enunciare; aliter affirmaret falsum cognitum ut falsum, imo & affirmaret rem simul esse, & non esse; dicat enim quis per eundem actum, homo est albus, & hominem esse album est falsum; jam certe in hac secunda enunciat hominem non esse album. ergo simul dicit, hominem esse, & non esse album. quod est contra principium naturæ lumine unicuique notum, & in quo uno nemini contingit errare.*

Ex

Ex his constat impossibilitas casus, ut assertur in primo exemplo, imo & ut assertur in secundo. dum enim Plato dicit, *Sortes dicit falsum*, non potest habere pro obiecto enunciato illam propositionē, qua Sortes dicit, *Plato dicit falsum*, sed aliam. secus propositio se respiceret pro obiecto primario, de quo falsitatem enunciaret; obiectum enim primarium ipsius est significatum & dictum alterius propositionis, quod aliud non est, nisi ipsa.

Pro actibus voluntatis sit hoc aliud principium. Actus voluntatis conditionalis non potest respicere obiectum sub conditione præsupponente ipsum actū voluntatis efficacem, aut inefficacem. Ratio est; quia conditio, sub qua voluntas intendit obiectum, debet esse quid distinctum ab ipso actu, ut constat ex D. Thomæ doctrina jam supposita: & præterea debet esse tale aliquid, quo posito, voluntas reddatur efficax, quo non posito, maneat inefficax; adeoque positio, aut non positio ipsius non supponit, sed facit voluntatem efficacem, aut inefficacem. quare si conditio nihil aliud esset, nisi impletio aut non impletio ejusdem voluntatis, cum impletio supponat voluntatem efficacem, non impletio inefficacem, conditio suppone-

ret,

et non faceret efficaciam, & inefficaciam adeoque non esset conditio.

Nem habes manifestam in dato exemplo si enim Rex dicat subdito *Dabo tibi centum, si tua prima propositio sit vera,* & subditus primo dicat *non dabis mihi centum;* jam si hæc propositio sit conditio a Rege intenta pro efficacia, & am-
pletione suæ promissionis, ejus voluntas sic explicabitur, *Dabo tibi centum, si pro-
positio ista sit vera, que dicit, dabo tibi centum;* adeoque dabo tibi centum, si dabo tibi centum; quod revera est nihil velle. Ad hoc ergo ut talis voluntas conditionata sit vera voluntas, debet non istam, sed alias pro-
positiones pro conditione respicere.

CAPVTV:

*An possit veritas, & falsitas esse
successivè in eodem actu.*

§. I.

*[Post aliqua præmissa statuitur conclu-
sio affirmativa circa proposi-
tiones de presenti.]*

Supponendum est primò dari propo-
sitionem contingenter veram ; cum
enim propositio sit vera per conformi-
tatem cum obiecto, ut obiectum quan-
doque contingenter est, ità & propositio
illud esse enuncians, contingenter po-
test esse conformis, si nihil habeat, per
quod illud esse essentialiter præsuppo-
nat. Sed non est idem propositionem
esse veram contingenter, & mutabili-
ter. primum importat, ità esse verã,
ut potuerit non esse vera. secundum
addit, ità esse veram nunc, ut possit
deindè evadere falsa : quæ duo non sunt
consequentia; nam propositio enunciãs
Petrum sedere pro certo instanti, est
vera contingenter, non autem mutabi-
liter ; ad hoc enim non est satis ; si Pe-

ERUS

trus ita pro eo instanti sedeat, ut possit non sedere; sed est opus, ut possit in eodem instanti à sedente evadere non sedens: quod est impossibile; aliter in eodem instanti sederet, & non sederet.

Supponendū secundò, ut sit locus quæstioni, posse eandem propositionem entitativè invariata[m] perseverare per aliquod tempus. Si enim supponimus, propositionem esse qualitatem, ut quidam autumant, entitativè fluentem, ac successivam, adeoque secundum nullā sui partem manere quandoque eandem, quæstio erit de subjecto non supponente. quo enim pacto transeat de forma ad formam subjectum non transiens de tempore ad tempus: quod est omninò necessarium propter formas incompossibiles? his suppositis.

Dico ꝛ. aliquā propositionē cōtingēte de præsenti ita esse veram, ut possit eadem transire in falsā, & è converso Docetur hæc conclusio, & probatur à Philosopho cap. de subst. ubi, *Eadem*, inquit, *oratio vera, & falsa videtur esse, veluti si vera sit oratio sedere quempiā, eo surgente, eadem falsa erit.* quasi diceret; Formet intellectus hanc propositionem, *Petrus sedet*, quæ supponatur durare per horam; tum in huius priori medietate Petrus sedeat, in posteriori non se-

Sedeat; jam propositio vera est per primam semihoram, quia conformis objecto: in posteriori falsa, quia difformis. quod si contrà accidat, ut Petrus in priori semihora non sedeat, & sedeat in posteriori, propositio prius erit falsa, & difformis, deinde conformis, & vera.

Ad Philos. auctoritatem duo respondent 1. ibi non loqui ex sensu suo, sed ut in exemplis, in quibus veritas non requiritur. Sed obstat 1. D. Thom. 1. p. q. 14 ar. 15. ad 3. ubi Philosophum laudat tamquam ex suo sensu loquutū. Obstat 2. idem Philosophus, qui non hoc ibi affert in exemplum, sed ut ostēdat proprium esse substantiæ contraria suscipere: adversus quod opponit, orationem etiam, & opinionem veritatis falsitatisque esse successivè receptivas: tum respondet, aliter id in his, aliter in substantia contingere; in his enim fit transitus sine mutatione actus per solam variationem objecti: substantia suscipit contraria per mutationem sui.

Respondent 2. loquit Aristot. de externa vocali, aut scripta, non de interna, & mentali propositione: sed obstat 1. quod indistinctè loquitur, & ratio, quam affert, æquè pro utraque militat. Obstat 2. quod manifestè non loquitur
de

de vocali , quæ ut potè successiva non perseverat; cum tamen addat, quod *oratio, & opinio ipsa quidem immobiles omninò perseverant: cum verò res movetur, contraria circa ipsas fiunt.* Velle autem; quod solum loquatur de scripta, & non habet probabilitatem, quod orationis, & opinionis absolutè prolata nomina satis violenter ad descriptionem unam restringantur; & est eadem præterea ratio de mentali, cuius vices tum vox, tum scriptio subit, ut eodem pacto significant. non ergo possunt ex modo significationis istæ mutabilitatem habere, qua illa caret.

Tam rationi ex eodem Philosopho factæ communiter illud opponunt. Qui enunciat, Petrum sedere, non solum significat sessionem, sed & significat tempus præsens. Vel ergo sensus est, quod sedet pro uno tempore præsenti, primo scil. illo, quo propositio formatur: vel quod sedet pro omni tempore præsenti, cui propositio coexistit: vel quod sedet pro aliquo tempore præsenti: nec est alius sensus excogitabilis. At in nullo ex his sensibus propositio mutari potest de vera in falsam. Non in primo; nam si in illo Petrus sedet, propositio semper est vera: si in illo non sedet, semper est falsa. Non in secundo;

do ; Si enim Petrus toto eo tempore sedet , propositio semper est vera ; si in aliqua eius temporis parte non sedet , aut sedet in nulla , propositio semper est falsa . Non in tertio ; quia si Petrus in nulla eius temporis parte sedet , semper est falsa enunciatio : si semper , aut quandoque sedet , semper est vera .

Nec juvat , inquiunt , respondere , quod tēpus præsens significatur cōfusè , adeoque dum est præsens prima pars temporis , cōsignificatur prima : dum est præsēs secunda , cōsignificatur secunda & sic de aliis . quemadmodum qui enunciat , *hominem , qui est in foro , sedere* , sedente ibi Petro , significat ipsum , & ab eius sessione verificatur : recedente autem Petro , & accedente , ac sedentē Paulo , significat Paulum , & verificatur ab huius sessione . Non id , inquiunt , juvat ; clamāt enim mutari significatum , & obiectum propositionis : quod est impossibile ; quia significatio est ipsa propositionis essentia , adeoque immutabilis . Ad exemplum alii alia respondent , quæ non vacat afferre , quòd sint extra rem .

Ut ergo respondeam , præmitto ex summulis primò , suppositionem termini cuiuscumque ab eisdem significatione distingui , ut actum secundum à primo . est enim significatio vis illa , quæ
 inest

ineft termino ſivè à natura, ſivè ab inſtitutione, ducendi in rei ſignificatæ notitiam. quare pertinet ad termini quæ talis ſubſtantiam eſtq; ab illo inſeparabilis, ſivè in propoſitione ponatur, ſivè non ſuppoſitio eſt uſus ſignificationis; ab eo enim quod terminus ſit rei ſignû, habet, ut poſſit ab intellectu accipi loco rei: quod eſt ſupponere, ſeu verius ſupponi.

Præmitto 2. invariata ſignificatione, poſſe. & sæpè variari termini ſuppoſitionem. hoc etiam eſt certum ſummuliſtis: qui proindè ſuppoſitionem definiunt, *Acceptionem termini in propoſitione pro aliquo juxta naturam verbi.* hinc eſt reſtrictio, ampliatio, ſtatus termini ejuſdem ſecundùm ſignificationem invariati, & variati ſecundùm ſuppoſitionem. Valet autem præcipuè ad ſuppoſitionem natura verbi, quod ſi ſit præſens, facit, ut terminus communis, qui natus eſt omnia ſub ſe ſignificare; non ſtet in propoſitione niſi pro exiſtentibus: quod dicitur à ſummuliſtis *ſervare ſtatum.* quare hæc propoſitio *omnis homo eſt albus,* latius verificatur per hoc unum, quod nullus ſit homo exiſtens, qui non ſit albus; quamvis homines præteriti non fuere, aut futuri non erunt albi. Ex hoc eſt cõſequens, quod terminus communis con-

fu-

fusè significans multa, affectus signo distributivo, ac servans statum in propositione de præsentis, supponat pro singulis eo ipso, quod existunt; adeoque incipiat, aut desinat pro iis supponere, eo ipso, quod illi incipiunt, aut desinunt esse.

Præmitto 3. tempus præsens posse confusè à termino significari, ut attingatur scilicet ut præsens, sed non ut hoc, aut illud. Hoc etiam mihi est certum; quid enim est, cui possint omnes homines in unum conceptum singulis applicabilem confundi, & non possint similiter confundi omnia in unum conceptum præsentia tempora? Profectò ut hominem præscindimus à Petro, & Paulo, quia de homine sumus quandoq; certi, incerti de Petro, & Paulo: ita tempus præsens ab hoc, & illo præscindi necessè est, dum certi sumus de præsentis, incerti de hoc, & illo; ut videre est in eo, qui è somno excitatus præsentem scit horam, sed quinta sit noctis, an sexta, prorsus ignorat.

Já dico, quod in propositione, quam mutabilem assumo, tempus præsens, si de significatione sit sermo, stare confusè, & præcisivè secundum meram rationem præsentis, & nullatenus sub ratione huius, vel illius: atq; ita nulla unquam

quam contingit, aut contingere potest in termino variatio. Si verò loquamur de suppositione, dico, illud stare distributivè pro omni præfenti, sed nulatenus pro præterito, vel futuro, nisi solum pro hoc in actu primo, & sub conditione, quod induat rationem absolute præfentis. Et quia omnia tempora præfentia non sunt, nisi unum momentum (loquor de tempore extrinseco, & primo, quod est mensura aliquorum) fit, ut pro illo uno primò terminus in propositione supponat: quare si in eo Petrus sedet, est vera propositio. dum verò transit primum horæ momentum, & succedit secundum; cùm primum obtineat jam præteriti rationem, non illud amplius, sed secundum in propositione supponitur. quare si in illo non sedet Petrus, est falsa, & mutatur propositio. Falluntur igitur, ut puto, adversarii in hoc, quod omnes partes, & momenta horæ sumunt, quasi pro iis simul *præfens* supponat: aut supponere actu necessariò debeat: quod esset tollere propositionem, in qua termini statum habeant. Pejus autem esset, si censerent, terminum eundem non posse suppositionem mutare, proindè ut non potest significationem. Audiant Scotum 1. prior. q. 11. ubi ex communi sensu Summulistarum

ponit unum genus termini non solum communis, sed etiam discreti, qui natus est significare (loquitur de suppositione, quæ est quædam actualis significatio propositionis propria) plura successivè. *ut est, inquit, iste terminus sequana, qui nunc significat aquam, qua nunc est, & postea significabit aquam, qua postea erit, &c.*

§. I I.

Solvuntur alia duo argumenta.

O Biic. præterea, idem dicendum de loco, quod dictum est de tempore. quare si quis Neapoli existens, enunciet *Petrum sedere hic*, ubi Petrus verè sedet, confusè tantùm significando locum præsentem; si idem deindè replicetur cum sua propositione Romæ, ubi Petrus nec sedet, nec est; habebit consequenter propositionem simul veram, & falsam. Ut enim propositio nunc enuncians sessionem Petri nunc existentem, in isto *nunc* est vera: & si eadem transit ad aliud *nunc*, in quo sessio non est, in illo *nunc* est falsa: ità propositio enuncians *Petrum sedere hic*, ubi verè sedet, in tali *hic* est vera: & si eadē tran-

transferatur ad aliud *hic*, ubi Petrus nō sedet, in illo *hic* est falsa. & quia simul est utrumque *hic*, simul est vera, & falsa.

Sed nego paritatem; quamvis enim admittam, eodem modo posse confundi locum, & tempus præsens; nego tamen eodem pacto procedere termini suppositionem in utraq; cum enim ambo loca simul sint, pro utroque simul supponit terminus *hic*. quare vel est suppositio distributiva, aut copulata: & cum Petrus in uno sedeat, non in alio loco, propositio absolutè est falsa. vel est suppositio confusa; & propositio absolutè est vera. Aliter se res habet in tempore; cum enim unum sit tempus præsens, alia sint præterita, vel futura, pro uno tantum præsentis supponit terminus. quare vera simpliciter est propositio, dū Petrus in uno præsentis tempore sedet: falsa simpliciter, dum deinde sedet in alio.

Obiicit ultimò Recentior ingeniosus, qui totus in eo est, ut probet non posse tempus præsens à propositione de præsentis significatum attingi confusè, & consequenter modo applicabili, etiam ad futurum, dum illud evadit præsens. Sicigitur arguit. Ea propositio attingit Præsens, ut contradistinctum à præ-

præterito, & futuro. sed præsens quæ præsens non est ita contradistinctum; prædicatur enim etiam de futuro, de quo dicitur, quod erit præsens, & de præterito, de quo dicitur, quod fuit præsens. debet ergo accipi præsens exercitè, ut significatur per verbum *est* sine ampliatione prolatum, adeoque ut præsens nō quandocumque, sed nunc. Atqui iterum de hoc *nunc* recurrit difficultas; aut enim accipitur sub communi ratione præsentis; atq; ità commune est præterito, & futuro: aut accipitur sub ratione talis individui; & habetur intentum.

Confirmat 1. & explicat id ipsum magis. Individua dupliciter cognoscimus, & distinguimus. primò per cognitionem intuitivam, & experimentalem, qualem quisque habet sui ipsius, suarūq; vitalium actionum. secundò per complexionem accidentium, & adiunctorum propriam unius individui. Utrolibet ex his modis attingatur instans præsens, attingitur invariabiliter, & per cognitionem aliis instantibus inapplicabilem. Quod si attingitur præcisè ut præsens, & coexistens enuncianti, attingitur quidem per prædicatum commune, sed indifferens, adeoque ulterius determinandum, nec per aliud, quam

C c per

per cognitionem instantis præsentis in individuo.

Confirmat 2. Si ità in individuo non cognoscatur præsens, erit progredi circulariter in infinitum interrogando. quærit enim abs te, an sessio Petri sit tibi præsens? affirmas. iterum quærit: si tibi est præsens, in aliquo tempore est præsens. in quo igitur? respondes, nunc. benè est: sed in quo *nunc*? aliud enim *nunc* scil. instans fuit heri, aliud etiam erit eras; ergo in quo? si iterum reponas, in præsentibus; rursus instat simili interrogatione. Quod si dicas, attingi instans hoc numero, statim omnis interrogatio interimitur; quia dum dicitur sessio præsens, determinatur instans, cui sessio coexistit; adeoq; non est, quod ulterius requiratur.

Sed nisi fallor, hæc omnia redeunt in authorem, qui hoc ipso argumento pariter implicatur. Detur enim ipsi, quod sessio Petri præsens per hoc numero instans significetur, & exprimatur; quid tum postea? nonnè eadem indifferentia, eadem interminabiles inquisitiones? complexum enim ex hac sessione; & hoc instanti sibi mutuò correspondentibus indifferens est, ut sit præsens, præteritum, aut futurum. Siquidem ut de hoc complexo hodie verè dici-

dicitur, quod sit præsens, ità de eodem heri verè dicebatur, quod erit, & eras verè dicetur, quod fuit. ergo ab hoc complexo præcisè secundùm entitates, quas involuit, considerato non certificatur intellectus, quod sit potius præsens, quàm præteritum, aut futurum. Ad quam instantiam non video, posse aliam responzionem probabilem adhiberi, nisi eam, qua utar respondendo directè ad argumentum. Neque enim universim est verum, ut videtur author innuere, quod experimentalì, & intuitiva notitia semper cognoscimus rerum individuationes. nam in ipsis nostris actibus hoc falsum apparet; aliter possemus eligere inter amorem, & amorem solo numero distinctum. Vt ergo amorem cognoscimus experimentaliter sub ratione præsentis, & existentis absque eo, quod hunc ab illo distingua- mus, ita & dicendum de tempore præ- senti.

Vt ergo respondeam, noto, concep- tum existendi exercitè, qui est concep- tus essendi simpliciter, esse conceptum per se cuique notum, ut in metaphysi- cis constabit; adeoque esse unum ex iis conceptibus, in quibus ultimò sistimus inquisitionem. Itaque aliud est quære-

re, quid sit rem existere: aliud, undè habeam, quod res existat. ad primum non potest responderi, nisi per ipsum existere, quod est reverà non respondere: nec aliter potest ad interrogacionem, qua notio quæritur explicans primam. ad secundum respondetur per id, quod est motivum affirmandi aut evidens, aut probabile: de quo nihil attinet nunc dicere; quia solùm disputamus de veritate, quæ præcisè trahitur ab objecto, non de certitudine; aliavè perfectione, quæ ducitur à motivo.

Ad argumentum jam respondeo, præsens sub conceptu præsentis absolutè, & sine ampliacione prolatai contradistingui à præterito, & futuro; importat. n. existentiam rei exercitam, qua simpliciter caret tum præteritum, tum futurum. præterea est conceptus, sub quo multas conveniunt; nam certè tam Petrus verè est, quàm Paulus; neque in hoc ulla ex parte prædicati diversitas. Quia ergò, ut dictum est §. 1. præmis. 2. verbum est sine ampliacione prolatum facit terminos supponere pro existentibus; consequens est, ut tempus in ea propositione connotatum stet solum pro præsentem, ac existente simpliciter, & non pro præterito, aut futuro; & stet pro eo modo quodam confuso, ac multis successi-

vè

vè applicabili, dum scilicet successivè obtinent & ipsa rationem præsentis, & existentis. Idem dicendum de *Nunc*, quod potest sumi nominaliter; atq; ità est indifferens ad præteritum, & futurum: & potest sumi adverbialiter; atq; ità determinatur ad solum præsens, & exercitè existens præcisè quà tale, adeoque amplecti potest etiam futurum, dū illud non est amplius futurum, sed exercitè existens.

Ad 1. conf. patet ex modo dictis, quod cognitio de præsentis tempore determinatissima est, si exprimat præsens simpliciter, & exercitè tale, ut assumimus exprimi in propositione mutabili. quod si indifferens esset, non sufficienter determinaretur per cognitionem hujus numero instantis, ut est probatū.

Ad 2. conf. dico terminari inquisitionem in prima responsione, qua affirmo Petri sessionem præsentem; significo. n. eam esse exercitè præsentem: qui est conceptus primus, & irresolubilis in clariorem; & per consequens inepta esset ulterior interrogatio.

§. I I I.

Statuitur, quid dicendum in propositionibus de præterito, & de futuro.

DICO 2. aliqua propositio de futuro potest transire de vera in falsam, sed non de falsa in veram. Contrà verò aliqua de præterito potest transire de falsa in veram, sed non de vera in falsam. atq; istiusmodi sunt propositiones, in quibus futurum, ac præteritum à indefinitè conotantur.

Prob. 1. pars. Dicat quis in instanti **A**, *Petrus peccabit*; ità ut affirmet futurum quà tale, h. e. ut distans in post à præsentè; jam si vere Petrus peccabit, illa propositio nunc est vera, ut sequenti quæstione latè probabitur. Duret deinde talis propositio usque ad instans, in quo Petrus peccat, aut peccavit; illicò evadit falsa; affirmat enim futurum, & distans in post, quod est vel præsens, vel distans in antè. At si eadem falsa sit, non potest migrare in veram: est .n. falsa, quia peccatum Petri in nulla sequentis temporis parte existit. quan-
tum-

tumcumque igitur propositio, duret, falsa semper manet.

Prob. 2. pars. Dicat quis in instanti A, *Petrus peccavit*; ita ut præteritum quæ tale, h. e. ut distans in antè à præsentem enunciet; jam si Petrus verè non peccavit, difformiter enunciat, & propositio consequenter est falsa. peccet deindè Petrus, & propositio eadem transeat ad tempus consequens post instans peccati, propositio certè migrabit in veram; cum affirmet jam peccatum fuisse, quod verè fuit. Contrà si Petri peccatum verè aliquando enūcietur fuisse, semper verè enunciabitur fuisse. adeoque ut possit propositio de præterito de vera transire in falsam, non tamen de falsa in veram.

Utraq; hæc pars cōclusionis intelligenda de propositionibus affirmativis, quæ formantur de futuro, & de præterito; in negativis enim constat consideranti, opposito modo philosophandum.

Dico 3. Propositiones de futuro, & de præterito in quibus tempus connotatur confuse, & determinatè, cum certa scilicet distantia à præsentem, sed æque multis successivè applicabili, ut est videre in his, *Petrus peccabit cras, Petrus peccavit heri*, mutabiles sunt de veris in

falsas , de falsis in veras nihilò minus ,
ac propositiones de præsentì .

Prob. quia ut præsens , & hodiernũ
potest accipi confusè significatione ap-
plicabili ad omnem diem eò ipso, quod
ille sit præsens , ità pariter hesternum ,
& crastinum . Hoc posito, sint tres dies
ABC, A præsens, B crastinus, C peren-
dinus. jam si peccet Petrus tantum in
B, qui eius peccatum cras futurum ab
A enunciat , verum dicit. tum si propo-
sitio perseveret usque ad B , relatè ad
quem C est crastinus, in quo Petrus nõ
peccat, falsum dicit. Contrà si Petrus
peccet in C , qui enunciat ab A pecca-
tum Petri crastinum, falsum dicit; quia
illud relatè ad A non est crastinum, sed
perendinum . at si enunciatio perseve-
ret usque ad B. verum dicit, quia rela-
tè ad B peccatum existens in C verè cra-
stinum est . ergo data enunciatio de fu-
turo de vera migrat in falsam, de falsa
in veram .

Similiter si, Petro peccante in B, enũ-
cietur ab intellectu existente in eodem
B, peccatum Petri fuisse heri, falsum di-
citur . at verò transeunte ad C intelle-
ctu cum sua propositione , dicitur jam
verum . Rursus, Petro peccante in A ,
si peccatum ipsius quò hesternum à B,
enun-

enunciatur, verum dicitur: transeunte
 verò ad C enunciatione, falsum. ergo
 eadem enunciatio de præterito de
 falsa migrat in veram, de
 vera in falsam.

QUÆSTIO QUARTA.

De Veritate propositionum singularium de futuro contingente.

PRÆsentem cōtroversiam latius multo tractandam suscipio, quam in superioribus consueverim, non solum quod celebris per se, sed quod ad Theologicas lites componendas non utilis modo est, sed necessaria; pendet enim ab ea quæstio de divina futurorum tum absolutorum, tum conditionatorum scientia. Non ea tamen celebritatem habuit à nostris Doctoribus hinc sibi & parantibus viam, & instruentibus arma, ut D. Thomam & deserāt, & oppugnēt, ut audacter pronunciat Goudinus; nam & ante nostras cum Thomistis recentibus dissensiones notissima ea fuit, multumque apud veteres agitata: nec veritatem his propositionibus dedimus, ut à D. Thoma recederemus, quem scilicet veritatis, falsitatisvè determinationem iis tribuisse pluribus ostendam.

CA-

C A P V T I.

*Stātus quæstionis, & authorum
placita.*

A Senſu, ſtatuque quæſtionis exor-
dior; intereſt ſiquidem plurimū
intelligere, quid re ipſa controverti-
mūſ in hac materia. conſtabit enim in
decurſu multa nobis magno verborum
apparatu obiici, quæ rem plane non tã-
gunt; iisque procul dubio adverſarij
abſtinuiſſent, ſi maluiffent paulò dili-
gentius inſpicere in cauſæ ſtatum.

Ergo id primum omnes, quotquot
ſumus Catholici, ut fide ſanctum aſſeri-
mus, propoſitiones quaſlibet de futuro
determinatè eſſe veras, aut determina-
tè falſas, atq; ut tales à Deo evidentè,
& infallibiliter cognoſci. Solum diſ-
putamus, unde formaliter in iis ſit ve-
ritas, à Dei nè decreto, quod contē-
dunt Thomiſtæ, an ab obiecto ipſo in
ſe determinato, quod nos malumus?

Ex quo inferre ſtatim ab initio licet,
omnes, non modò Theologos, ſed Ca-
tholicos ab Ariſtotelis ſententia recē-
dere, qui ſcil. veritatem omnem futu-
rorum interimere conatus eſt, eaque

C c 6 fun-

fundamenta posuit, quæ omnem penitus evertunt divinam futurorum præscientiam. arguit enim: si verum est, contingens fore, illud est immutabiliter verum. tollitur ergo omnis futurorum contingentia. Quo argumento usus est Cicero apud Aug. 5. de Trin. c. 9. ; cum enim putaret cohærere non posse futurorum scientiam cum humanæ voluntatis arbitrio, illam negare maluit, quam hoc destruere. Et hanc ipsam sententiã, seu verius errorem ex Philosophi principiis docuit Averroes, ut refert Tolemus ad caput 6. l. 1. Perihet. q. un. Atque hinc ulterius constat, Aristotelis doctrinam pugnare multo magis cum Thomistica, quàm cum nostra, ut egregiè demonstrat P. Nicolaus Martinez tr. de Deo sciente Contr. 3. disp. 3. sect. 4. Certe quidem argumentum ductum à violatione libertatis humanæ, si quid urget, magis tollit veritatem propositionum in decreto prædeterminante, quam in futuro ipso. Viderur enim per se manifestum, si divinus intuitus, dum fertur supra futurum immediatè, eius contingentiam violat, multo magis eandè violare, dum fertur supra illud, mediante decreto præfertim eo, quo voluntas humana prædeterminatur ad unum. Ad do mihi videri Aristotelem à D. Tho-

ma

ma ità intellectum, ut futuri veritatem negaverit non in se, sed in causa, ut cap. sequenti probabo. ex quo tantum abest, ut nobis Aristoteles sit contrarius, ut nostra hæc potius ipsissima sit sententia.

Redeo jam ad statum quæstionis. Illud inter nos, & adversarios est controversum, ait Recentior quidam Thomista Goudin, num veritas, quam habent propositiones de futuro, sit ante, an post decretum: in quo inquit, *adversarios Thomistarum mire falli, aut fallere; telasq; aranearum texere unico flatu dissipandas.* Sed manifestum est palmari-ter falli ipsum, si ulterius non distinguit; neque illud animadvertit, quod omnes ipsius, aliorumque non paucorum probationes ostendit ex vano congestas unum aërem verberare. Est enim id certissimum, in quo nos etiam habet consentientes, quemadmodum futurum non est futurum, nisi post Dei decretum; ita nec propositionem futuri enunciativam, nisi post Dei decretum, veram esse. quis enim unquam, vel per somnium finxit, contingere posse, ut futurus sit Antichristus, Deo illum ab æterno non discernente? Quin etiam dum volumus rerum futurationem non esse aliam ab earum existentia pro tempore futuro,

non

non sumus adeo cæci, quin videamus evidenter hinc sequi, quod ab iis omnibus causis, à quibus pendet existentia, pendet & futuritio. Prætereà hanc esse Salmaticensis cujusdam Discalceati in nostris Doctores manifestam calumniã latè ostendit Borrull De Sc. med. disp. 1. sec. 7.

Si quando igitur negamus veritatem propositionum de futuro esse post Dei decretum, eamque facimus antecedentem, & independentem à decreto, sensus est non causalis, sed formalis. Volumus enim, quod quamvis futurum efficienter sit à decreto, formaliter sit tale per se ipsum, suamque existentiam pro tempore futuro. ex quo consequens est, ut verificativum propositionis de futuro non sit decretum, sed illa ipsa determinata existentia, quam in tempore per copulam significato futurum exercebit. Exemplum habes in propositionibus de præsentia. Qui enunciat lucem esse, verum habet in ipsa lucis existentia, non in causa lucis productiva. Sed lucis existentia, quod est formale verificativum, cum sit dependenter à sua causa, atq; etiam à Dei decreto, propositionem veram non reddit, nisi subit huic ipsi dependentiæ, & causalitati. Cum hoc tamen stat, ut veritas propositio-

sitionis lucem esse enunciantis non sit formaliter per decretum, aut causas, sed per illam intrinsecam denominationem, qua lux est potius, quàm non est. Hinc fit, ut ea propositio sit vera, præciso decreto, & causis; non quod sit vera, si lux non pendeat à decreto, & causis; sed quia si fingamus lucem esse, & non pendere, adhuc per locum intrinsecum stat ejus propositionis veritas; manet enim quod enunciatur, & ita manet, ut enunciatur. Idem asserimus de futuro, quod volumus per se verificare propositionem ipsum enunciantem, præciso decreto, & alia quavis extrinseca dispositione causæ; non quod ista per se, & essentialiter non requiratur in priori ad esse futuri; sed quia non sunt formaliter requisita ad veram enunciationem futuri, quatenus, etiam ipsi præcisus non ut causis, sed ut formis, habet in se futurum talem, tantamque determinationem, ut possit per se propositionem verificare, absque eo, quod decretum & causæ ipsius ullatenus pertineant ad propositionem formaliter verificandam.

Distinguendum ergo est inter verificativum, & causam verificativi. Decretum est causa; futurum est verificativum; At vim verificandi futurum non

habet à se, habet à decreto, tamquam à primæ causæ determinatione: sed eā tamen vim habet verè in se integram, & completam, atque à decreto adæquatè distinctam. perindè omninò, ut eam habet, dum est in sua temporis differentia jam præsens, & existens relatè ad propositionem de præsentì.

Addimus & aliud, quod cum effectus universim ut sit, requirat causam priorem non tempore, sed natura, quæ secundà prioritas simultatem temporis necessariò involuit, idem effectus ut sit futurus, requirit causam existentem, aut determinatam non de præsentì, sed de futuro, Quare si fingamus possibile, ut Deus nihil ab æterno, sed omnia in tempore decreverit, adhuc contendimus divinum intellectum ex infinitudine perfectionis suæ, futura omnia intuiturum fuisse in se ipsis, atq; etiam in futuro suo decreto: propositionem verò futura enunciante[m] per ipsa futura habituram fuisse veritatem.

In his ergo oportuit insistere Goudinum, Gonetum, aliosque ex adversariis: & non divertere ad probandum, nihil posse esse futurum, nisi dependenter à causa efficiente divina per suum decretum determinata ad dandum esse: quod est evidens, & nemo negat.

Vt ergo compendium faciam, tria sunt, quæ asserimus. 1. Futurum est futurum dependenter à Divino decreto, ut à primæ causæ determinatione. in hoc convenimus cum Thomistis, quamquam sit lis de qualitate decreti: quod est impertinēs ad rem præsentem. 2. Futurum est formaliter per se futurū potius, quam non futurum; adeoque non est futurum per divinum decretum, ut per formalem futuritionem. 3. Futurum per id, per quod formaliter est futurum, est verificativum propositionis enunciantis ipsum esse futurum; adeoque talis enunciatio est vera determinatè, præcisè, & non intellecto æterno Dei decreto, & quavis alia actuali dispositione causæ. In his duobus à Thomistis omninò dissentimus.

In hoc sensu intellecta, & explicata nostra sententia tenetur, & defenditur à præcipuis nostris Doctoribus, imò & à plerisque antiquioribus, quos habes apud Fasolum 1. p. q. 14. ar. 13: dub. 12. Quamquam non negaverim esse ex nostris ipsis nec paucos, nec contemnendos, quos citat, & sequitur Gaspar de Ribadeneira tr. de Sc. Dei disp. 12. c. 2. num. 9., qui ex parte dissentiunt, in quantum ad futuri denominationem: aliquid præsens requirunt ablativum indifferētia,

tię, quam res habet ut sit, vel non sit futura, & propositionē de futuro consequenter determinet, ut sit potius, quā non sit vera. Sed non idcirco isti Thomistis favent; longissime enim absunt, ut concedant, istuc præsens requisitum esse decretum Dei.

De mente D. Thomæ controversatur non minus; quam de ipsa quæstione. Unum equidem animadverto, non esse, cur Thomistæ huc trahant, quæ S. Doctor in primum Periher. scripsit interpretans Philosophi textum; ibi enim loquitur non ut magister ex sensu suo, sed ut commentator ex alieno; neque. n. impleisset, quas susceperat, partes, si expositurus Aristotelis mentem super propositionibus de futuro, in contrarium discessisset, factus pro interprete hostis. Quod si quæ alibi docuit, eorum habendam non esse rationem Thomistæ volunt eo ipso, quod oppositum docuit in summa, quæ est liber, si Capreolo credimus, Retractatium ipsius, quanto magis eorum, quæ commentans Aristotelem scripsit? Atqui tum alibi, tum præcipue in summa visus est D. Thomas nostram hanc sententiam disertis verbis docuisse, ut jam ostendam. Nihil ergo est, quod congerant textus ex I. periher. Quid? quod
ibi

ibi etiam dicta optime trahi possunt, ut nihil habeant nostræ sententiæ repugnans. Negas? dabo in sequenti cap. D. Thomam omni exceptione maiorē suæ mentis testem, atque interpretem.

C A P V T II.

*An futurum sit formaliter per se, non-
verò per ullam causam præsentem
dispositionem futurum iuxta
Philosophum, & D.
Thomam.*

Dico I. Futurum aliud in causa, aliud in se. Hæc conclusio nihil asserit præter vocum acceptiones, atque adeo non indiget nisi explicatione. Futurum in causa, & futurum in se, si re ipsa differunt, non differunt secundum materiale, & rectum denominationis, idem enim est Antichristus, qui futurus denominatur vel ab æterno Dei decreto, vel à temporali sua existentia in futuro exercenda. Totum ergo discrimen est à forma denominante, aut extrinseca, quæ sit præsens dispositio causæ ita nunc inclinatæ, aut determinatæ ad ponendum postea futurum, ut fundet, vel probabilem, vel certam consequentiam

tiam, qua rei futura existentia inferatur: aut intrinseca, quæ sit ipsa rei existentia in tempore posteriori ad illud, in quo futura denominatur. Sic in Metaphysicis distinguam possibile, ut aliud sit possibile in causa per denominationem extrinsecam ab omnipotentia productiva: aliud sit possibile in se à suis ipsis prædicatis non repugnantibus. Hinc ut duplicem ibi possibilitatē, duplicem item in præsentī distinguimus futuritionem, aliam causalem, & extrinsecam (solet hæc appellari à quibusdam portentiva, & prognostica, quatenus, ea inspecta, portendimus, ac divinamus futuram rei existentiam) quæ est ipsa præsens dispositio causæ: aliam extrinsecam, & formalem, quæ est ipsa rei existentia modo jam exposito, quatenus scilicet sumpta cum habitudine temporaneæ posteritatis ad tempus, in quo res futura denominatur.

Dico 2. Distinctio ista futuri secundum rem asseritur expressè tum à Philosopho, tum à D. Thoma.

Et quidem Philosophus 2. de Gen. c. 64. ait, quod *Futurus quis incedere, non incedet*. ex quo infert Capreolus in 1. d. 38. q. 1. ar. 2. concl. 8. hanc consequentiam non temper tenere, *Hoc est futurum, ergo hoc erit*. rationem asserit

ex

ex isto dicto Philofophi, quod sic interpretatur *Aliquid esse futurum non est aliud, quam causam aliquam esse inclinatum ad productionem illius. ponatur ergo quod impediatur, ne effectum producat: sequitur, quod illud est futurum, & tamen nunquam erit.* Hoc totum desumit ibi Capreolus ex D. Thom. de ver. tum q. 12. ar. 10. ad 7., ubi, *Aliquid, inquit, potest dici futurum non solum ex hoc, quod ita erit, sed quia ita ordinatum est in causis suis, ut sit futurum.* tum q. 2. ar. 12. ad 9., ubi ait non esse inconueniens, quod Deus sciat aliquid esse futurum, quod nunquam erit, in quantum scit aliquas causas esse inclinatas ad ponendum effectum, qui nunquam erit. Ex quibus constat juxta Philofophum, & D. Thomam posse affirmari futurum in causa, negato futuro in se. aliud ergo per ipsos est futurum in causa, aliud futurum in se; aliter idem secundum idem affirmaretur, & negaretur.

Dices fortasse, hic non distingui futurum in causa à futuro in se, sed futurum in una causa, nim. creata, & mutabili, à futuro in alia causa, nim. increata, & immutabili. Sed sane lepida res est, si credatur Aristoteles futuram rem voluisse in decreto Dei, quasi qui contingentiae futuri timuit à praesentia, nihil

nihil eidem à decreto timuerit, aut quâ tali, aut quâ præscientiæ inductivo. Deindè mirum est, quod de hac distinctione nihil in iis locis D. Thomas; sed futurum à futuro distinxit non secundum causam, & causam sed secundum causam, & effectum.

At enim futurum distinxit secundum causam, & causam 1. p. q. 19 ar. 7. ad 2. Quis negat? Verum non hanc unam distinctionem admisit, sed præterea esse voluit futurum in se. Quod conficio ex hoc ipso loco, ubi ait, quod *aliquis respiciens ad causas inferiores, dicere poterat, Lazarus non resurget: respiciens verò ad causam primam divinam, poterat dicere, Lazarus resurget.* Ex vi ergo divini decreti affirmati progredi quis poterat ad affirmandam futuram Lazari resurrectionem: & ita est infallibilis hæc posterior consequentia, ut est fallibilis prior, sed ita ut utraq; sit vera, & formalis consequentia, cum de utraque eodem pacto loquatur S. Doctor. At si Lazari resurrectio est futura formaliter per decretum, in consequenti nihil affirmatur præter antecedens, ut qui affirmans albedinem in subiecto infert subiectum esse album, nihil revera infert, nisi antecedens. atq; hinc est regula Logica, quam sequenti

li-

libro cum communi Dialecticorum tradam, à definitione quid nominis nullam esse veram, & formalem consequentiam.

Sed age, quid tu ais D. Thomam non aliter distinxisse futurum, quam per futurum in causa creata, & futurum sine causa increata, nec agnovisse præterea futurum in se? At non ita ipse loquutus est 1. contra Gentes c. 66. num 7. ubi, *ea, inquit, quæ sunt præsentia, præterita, & futura nobis, cognoscit Deus secundum quod sunt in potentia sua, & in propriis causis, & in se ipsis.*

Præter hæc in citata q. 2. de ver. ar. 12. ad 7. explicans illud dictum Philosophi *Futurus quis incedere non inceder* ait, quod, *cum dicitur, hoc est futurum, designatur ordo, qui est in causis rei ad eius productionem.* ex quo Paulò post inferret, quod est futurum, posse non esse futurum, nunquam tamen posse non fuisse futurum. Distinguit ergo ibi futurum à futuro: futurum, quod non importat, nisi ordinem causarum, de quo ait nunquam posse non fuisse tale, à futuro quod potest non esse tale: & hoc si sit futurum in causa, confunditur altera pars divisionis cum prima. Mirum ergo est, ex hoc ipso textu quosdam ex adversariis intulisse non aliud formaliter futurum

rum agnitum à D. Thoma , quam quod denominatur à præfenti difpofitione caufæ , afferendo textum mutilum , & ea dumtaxat verba citando , *cum dicitur , hoc est futurum , designatur ordo , qui est in caufis .* Quibus affuunt hanc laciniam de fuo : *cum dicitur absolute , hoc est futurum , designatur futuritio formalis , ficuti cum dicitur . hoc est album , designatur album albedine formali .* Sed præter iam dicta , qui ita loquitur , non videtur recte diftinguere futurum in caufa à futuro in fe , quali futurum in caufa non fit formaliter tale per difpofitionem caufæ : quod est manifefte falſum ; in ea enim denominatione res futura eft denominata , adeoque ſubjectum : difpofitio caufæ eft denominans , adeoque forma . Utraque igitur futuritio formalis , & caufalis eft forma : & futurum ab utraque dicitur tale formaliter , fed à prima intrinſecè , à ſecunda extrinſecè ; nec iſta dicitur caufalis quaſi non fit forma comparata ad denominationem futuri in caufa , fed quia caufat , & infert ſecundam intrinſecam , cui proinde uni nomen formalis futuritio- nis tribuimus .

Sed jam videamus , quid de hoc ſentiat D. Thomas in Summa , in quo uno libro flos eft illibatus , ac medulla An-

ge-

gelicę doctrinę. Celeberrimus est locus, qui habetur 1. p. q. 14. ar. 13. ubi sic habet: *Contingens potest considerari dupliciter. uno modo in se ipso, secundum quod in actu est; & sic non consideratur ut futurum, sed ut præsens: alio modo potest considerari, ut est in causa sua; & sic consideratur ut futurum.* At verò hæc ipsa verba pro se afferunt Thomistæ, ut probent D. Thomam non aliud futurum agnovisse, quam in causa. loquitur enim, inquit, de futuro, ut contradistincto à præsenti. at non modo futurum causaliter, sed formaliter tale à præsenti contradistinguitur. de utroque igitur loquitur S. Thomas, & utrumque in unum confundit, non aliud futurum agnoscens, quam quod denominatur à causa. At si penitus aliquantò mens S. D. in eo articulo spectetur, apparebit manifestè nostram ibi sententiam disertissimè expressam. Ut enim omittam, futurum in causa, quod hic D. Thomas agnoscit, non esse Thomisticum futurum; ait enim de suo futuro S. Doctor, quod *sic consideratur ut futurum, & ut contingens non dum determinatum ad unum*: cum oppositum de suo Thomistæ asseverent: certe contingens, quod dividit, futurum est; aliter non esset ad rem divisio. agit enim ibi

de scientia divina visionis, quatenus te se extendit ad contingentia non quæcumque; sed futura. quare dum dicit ab ea cognosci contingens, ut præsens. non loquitur de potentia, quam habet futurum, dum amplius futurum non est, sed de illa, quam habebit in sua temporis differentia, in qua à Deo jam inde ab æternitate videtur ut præsens. Ex quo fit, ibi non distingui à D. Thoma futurum contra præsens; sed contra futurum, ut aliud sit tale in causa, qua ratione à Deo certitudinaliter videri non potest, aliud sit tale in se, qua ratione sumitur ut præsens, & existens nõ simpliciter, sed in sua temporis futuri differentia; atque ita sciri evidenter à Deo potest; *Quia, inquit, eius intuitus fertur ab æterno supra omnia, prout sunt in sua presentiaitate. Undè manifestum est, quod contingentia, & infailibiliter à Deo cognoscantur, in quantum subduntur divino conspectui secundum suam presentiaitatem: & tamen sunt futura contingentia suis causis comparata.*

Audi, quid nomine præsentis D. Th. intelligit, illud scil. ipsum, quod suis causis comparatū futurum est. Idipsum declarat Capreolus in r. d. 38. q. 1. ar. 2. ubi hæc est tertia concl. *Licet Deus non cognoscat futura ut futura sunt, tamen ipse cognoscit contingentia esse presentia,*
sibi

sibi, & *futura aliis*. Atq; hoc totum iterum habet S. Doctor 1. Periher. lec 4.

Accedit, quod in eadem 1. p. q. 5. ar. 3. probaturus Angelos futura non cognoscere ne verbum quidem habet de decreto, in quo uno formaliter res sit futura. Et tamen in hoc præcipuè insistere debuisset, si sua ipsius esset sententia Thomistarum. Si enim futurum sit futurum formaliter per decretum, manifestum est, quod cum Angelus cognoscere non possit secretum cordis humani, ut probat art. 4. & multo minus secretum cordis divini, nec poterit cognoscere futurum, quod per hoc ipsum secretum est formaliter tale. Sed ibi tamen S. Doctor alia omnia; distinguit enim, ut distinxerat q. 14. & ait, futurū dupliciter posse cognosci. Uno modo in causa sua: & huic modum Angelis adesse concedit. *alio modo*, inquit, *cognoscuntur futura in se ipsis; & sic solius Dei est futura cognoscere*. Non ergo D. Thomas futurum formaliter agnovit, quod non sit formaliter tale, nisi per Dei decretum.

Ex his omnibus probabilissimum mihi est, quod cap. superiore jam innui, D. Thomam in ea fuisse sententia, ut crederet Philosophum, dum negat futuris contingentibus veritatem, non de futuro in se, sed de futuro in causa lo-

quutum. Moveor; quia q. 2. de ver. ar. 12. quærens, an Deus contingentia futura cognoscat, illud primum pro parte negativa sibi opponit: *Nihil potest sciri, nisi verum, ut dicitur 1. post. sed in contingentibus singularibus, & futuris non est veritas determinata, ut dicitur 1. perihet. ergò Deus non habet scientiã de futuris singularibus contingentibus.* Respondet; quod licet contingens non sit determinatum, quamdiu futurum est, tamẽ ex quo productum est in verum natura, veritatem determinatam habet: & hoc modo super illud fertur intuitus divina cognitionis. Atqui hoc secundũ est ipsissima notio futuritionis formalis, ut hætenus ostensum est. sentit ergo S. Doctor non negari à Philosopho veritatem futuri in se, & accepti ut existentis potius, quam non existentis in rerũ natura pro tempore consignificato per copulam, sed futuri, dum est futurum, h. e. in causa, in qua est adhuc pendens, atq; impedibile. Aliam commodiorẽ explicationem hujus responsionis, aut magis accommodatam reliquæ S. Thomæ doctrinæ equidem non video.

Opponunt Thomistæ celebrem textum, in quo canunt triumphum (vereor, ne ante victoriam) ex 1. p. q. 16. ar. 7º ad 3. ubi, *Illud, inquit D. Thom., quod*
nunc

nunc est, ex eo futurum fuit, ante quam esset, quia in causa sua erat, ut fieret; unde sublata causa, non esset futurum illud fieri. sola autem causa prima est aeterna. Undè ex hoc non sequitur, quod ea qua sunt, semper fuerit verum ea esse futura, nisi quatenus in causa sempiterna fuit, ut essent futura: quae quidem causa est solus Deus. Constat igitur ex mente D. Thomae futura quaecumque; contingentia à divino decreto habere, ut sint futura, & quidem formaliter, quia scilicet eo sublato, non essent futura,

Sed responsio est manifesta, si duo notentur. 1. per hanc propositionem, *Res est futura*, juxta D. Thomam, & Philosophum importari futuritionem causalem presentem cum futuritio formalis explicetur per hanc, *Res erit*, ut ostendi initio huius capituli 2. in eo articulo intentum S. Doctoris esse, ut ostendat nullam veritatem creatam esse aeternam: quod patet ex articuli titulo. Hoc igitur citatis verbis contendit, excludere à rebus futuris presentem causalem futuritionem aeternam extra Deum, at non per hoc excludit futuritionem intrinsecam, & formalem qualem nos ponimus, & ipse alibi statuit, quaeque nihil aeternum extra Deum importat.

C A P U T I I I.

An secundum veritatem præter futurum in causa sit necessaridò admittendum futurum in se, quod sit tale formaliter, præcisa, quavis actuali dispositione causa.

Responso est affirmativa: pro qua sit prima ratio. Antichristus esset futurus per locum intrinsecum, etsi nullum præiret æternum Dei decretum, aut alia causæ dispositio, circà futuram ipsius existentiam. ergo est futurus non formaliter per decretum, aut aliã causæ dispositionem præsentem; adeoque admittendum est futurum in se aliud à futuro in causa. conseq. est certa. prob. antec. ex doctrina egregia Phil. 2. post. t. 12. ubi hæc habet: *Eadem est causa in his, qua sunt, & in his, qua fiunt, & in his item, qua fient, futuraq; sunt. Verù: differentia quadam esse videtur; eorum enim, qua sunt, est: eorum, qua fiunt, fit eorum, qua fuere, fuit: eorum denique, qua fient, erit. ut cum interrogamur, cur fuit, vel fit, vel erit, vel est defectio Luna;*

na; quia fuit, vel fit, vel erit, vel est tax-
 ra inter Solem, & Lunam, accommoda-
 tissimè respondemus. Principium ergò,
 quod hic ab Aristotele, & à reliquis cõ-
 muniter Philolophis assumitur, est,
 quod effectus per se requirit solùm cau-
 sæ coexistentiam; requirit enim per se
 prioritatem in causa non temporis, sed
 naturæ, quæ quidem non solum potest,
 sed debet etiam stare cum temporis si-
 multate. Ex hoc est, quod agebat Phi-
 losophus, ut effectus præses exigat cau-
 sam præsentem, præteritus præteritam,
 futurus futuram. Si ergo singas pos-
 se Deum nihil ab æterno decernere, si in
 instanti A se determinet ad producen-
 dum Antichristum, id satis erit, ut An-
 tichristus in eo instanti producat; ade-
 oque id satis antecedenter erat, ut An-
 tichristus diceretur pro eo instanti pro-
 ducendus. Quod si dicas, impossibile
 omninò esse, ut Deus ab æterno non de-
 cernat; Hoc quidem, nobis etiam fa-
 tentibus, est indubitatum. Addimus
 tamen, id non esse impossibile, quia
 Antichristus non esset futurus, sed quia
 Deus non esset immutabilis, adeoque
 stat, quod per locum intrinsecum Anti-
 christus esset futurus, quamvis nihil cir-
 cã ipsum Deus ab æterno decrevisset.

Sit secunda ratio à priori . Futuritio causalis est inductiva futuritionis formalis à se distinctæ . ergò præter futurum in causa datur futurum in re ab eo planè distinctum ratione formæ denominationis . prob. antec. præsens dispositio causæ . quæ est futuritio causalis est inductiva in tempore futuro existentæ effectus à se distinctæ , ut est certū . at qui existentia effectus in tempore futuro est formalis futuritio effectus . ergo futuritio causalis est inductiva formalis futuritionis à se distinctæ . prob. min. sumo duò instantia A prius, & præsens , B posterius , & futurum . jam per hoc unum, quod res nō sit in A, & sit in B, in A dicitur futura ; quid enim est re esse futuram , nisi non esse nunc , & esse postea ? Nec juvat respondere cum Vives apud Borrull l. cit. sec. 2. utcumque per id unum habeatur futuritio, non, tamen haberi futuritionem infallibilē ad quam requiritur omninò decretum ponens necessariam connexionem præsentem cum effectu futuro . Hæc enim responsio nec est ad rem , cum saltet à constitutione futuri, de qua est lis, ad cognitionem futuri, cuius est propria infallibilitas : nec est vera , cum repugnet doctrinæ D. Thomæ divinæ notitiæ infallibilitatem non aliundè desumen-

mentis, quam ab hac ipsa [formali] futu-
 ritione nunc exposita. satis erit legere
 Capreolum supra cit. concl. 4. ubi verbis
 ipsis D. Th. probaturus scientiæ visionis
 infallibilitatem, nihil profus habet de
 connexionione per decretum, sed eam to-
 tam trahere nititur ab ipsa futuri sup-
 posita præsentialitate in sua temporis dif-
 ferentia, qua divino intellectui subji-
 citur longe evidentius, quam sensui sensi-
 bile præsens.

Sit tertia ratio ducta ex paritate præ-
 teriti, quod certe sufficientissimè consti-
 tuitur in sua denominatione per non es-
 se in præsentia, & esse in tempore antec-
 denti; nec præterea est opus præsens ali-
 qua dispositio causæ, qua formalitet
 præteritum denominetur. idem ergo
 proportionaliter de futuro dicendum. &
 quidem cum tempus ipsum sit præteritū
 per habitudinem anterioritatis, & futu-
 rum per habitudinem posterioritatis ad
 præsens, ut res in illo existens dicitur
 præterita, ita & existens in hoc dicitur
 futura comparativè ad tempus præsens.

Disparitatem duplicem, quam affert
 Vives apud Borrul citatum vide ibi; neq;
 enim rejiciendæ ulterius sunt apertæ
 petitiones principii. Eiusdem farinae est
 responsio Goudini, quam insinuat p. 2.

Dd 3

Log.

Log. q. un. ar. 2. in resp. ad inst. 4. arg. ubi *Obiectum*, inquit, *præteritum est determinatum, cum sit extra causam: sed obiectum futurum non est determinatum, cum claudatur in potestate cause, qua adhuc indifferens est ad alterutrum. Sed contra; quia istæ de rigore sermonis, & sine ulla ampliacione prolatae sunt falsæ, præteritum est determinatum, præteritum est extra causam, cum verum sit, determinationem, & exteiritatem non habere, sed habuisse. atqui hoc idem proportionaliter valet in futuro, quod determinationem, & exteiritatem non habet, sed habebit. Ut ergo præteritum nunc est præteritum per determinationem non quam habet, sed quam habuit; ita & contendo futurum esse futurum per determinationem non quam habet, sed quam habebit. Ubi est ergo disparitas?*

Aliam viam alii ingrediuntur, tradentes disparitatem ex differentia, quæ est inter carentiam rei præteritæ, & carentiam rei futuræ. res enim præterita non potest amplius reproduci, adeoque habet carentiam sui naturaliter inaufe-ribilem, cum tantum futurum habeat carentiam auferibilem naturaliter. illa ergo carentia ut pote determinata potest constituere præteritum ut præteri-
tio

io præfens: hæc verò ut pote indifferēs non potest constituere futurum ut præfens futuritio.

Sed contrà est 1. quia hinc fieret, ut si supponamus rem præteritam naturaliter reproducibilem, jam per locum intrinsicum fieret, præteritam eam non esse, quamvis olim fuisset, & nunc non esset: quemadmodum juxta Thomistas res per locum intrinsicum non est futura, præciso Dei decreto. at quis, quæso, intelligens terminos, non concedat præteritam rem, quæ non est, & fuit, sed expectet ulterius ad hoc affirmandum, ut videat, utrū sit irreproducibilis, necne? 2. non esse rei præteritæ non differt à non esse rei futuræ secundum rationem non essendi; ut enim præteritum, & futurum secundum esse non differunt, ita nec secundum non esse. Jam ergo quod determinat causam ad non posse amplius naturaliter præteritum reproducere, non est non esse rei, sed non esse rei, quæ jam fuit. Quod ergo habetur de præfenti in ea carentia, est plane indifferens. 3. Quod supponit denominationem constitutam, non potest illam constituere. at irreproducibilitas supponit præteritum constitutum in esse præteriti; irreproducibile enim est, quod non potest secundò produci: hoc autem sup-

ponit evidenter illud esse jam aliàs primò productum, & nunc non esse: adeoque supponit evidenter rem præteritã. Adde, quod ideo res reproduci non potest, quia est præterita, non è contrario; adeoque irreproducibilitas non affert, sed sequitur præteritionem, ut omne exigitum sequitur universim suum exigitivum.

Alii demum respondent, denominationem de præterito importare & ipsam determinativum aliquid de præsentì, vel scilicet effectum aliquem à præterito relictum; vel saltem determinationem ejusdem, quæ manet de præsentì in causis rei præteritæ necessariò connexa cum existentia, quam habuit; ut enim res est futura per decretum præsens de futuro, ita est præterita per decretum præsens de præterito.

Sed contra primã partem hujus responsionis est, quod modò dicebam, quod si supponamus rem præteritam fuisse omninò sterilem, & nullum effectum post se reliquisse, sequitur per locum intrinsecum, eam nunc non esse præteritam. ex quo fit, ut tenearis concedere hanc consequentiam, Res fuit omninò sterilis, ergo non fuit: cum tamen sequatur contradictoria, ergo fuit. Et quidem quod præteritum in effectum relicto di-

catur moraliter perseverare, & esse præ-
sens, facile intelligo. at quomodo potest
intelligi, requiri effectum relictum, non
ut in eo præteritum sit præsens, sed ut
in eo sit præteritum?

Altera pars responsionis tam abest,
ut evacuet argumenti difficultatem, ut
potius locum faciat novæ probationi
conclusionis.

Sit igitur quarta ratio. nulla est assi-
gnabilis dispositio causæ, quæ futurum
constituat in esse futuri. quæ enim?
certè decretum. at hoc non potest; sic
enim arguo. Quod applicatum subiecto,
non est determinativum ipsius pro una,
potius, quam pro alia denominatione,
non est forma denominationis sic est
decretum divinum relate ad futurum.
ergo non est forma denominans futurum.
major est certa; quis enim appellet for-
mam albi id, quod positum in subiecto
finit illud indifferens ad denominatio-
nem albi, & nigri? atque ita constat in-
ducendo per reliquas denominationes,
& quidem formæ nomine omnes Philo-
sophi actum, & actuativum, & determi-
nativum intelligunt. prob. jam min. de-
cretum divinum est in se penitus immu-
tabile, adeoque idem perseverat etiam,
dum res futura transit in præteritam.
ergo secundum se stat cum eo, quod res
de-

denominetur futura, & cum eo, quod res denominetur præterita. ergo non est determinativum unius potius, quam alterius denominationis.

Conf. peto enim ab aduersario, quid sit, quod calor non denominat subiectū albū, ut Dei decretum denominat rem futuram? Certe ideò calor nullatenus pertinet ad albi denominationem; quia neque pertinet ad illam, ut subiectum denominatum, neque ut forma denominans. Et si ulterius inquiri, cur hoc secundum? nihil aliud rectius repones, nisi, quod forma denominans ea est, quæ subiecto applicata, & quocumque alio præciso denominat: quod non accidit in calore applicato parieti, manenti adhuc post talem applicationem cum indifferentia omnimoda ad esse album, aut nigrum. Hoc totum est verum de divino decreto relate ad futurum, ut probavi. ergo non est decretum forma futuri.

Dices. hoc ipsum solvendum à me esse in denominatione futuri in causa, relate ad quam admitto decretum esse formam.

Resp. in hac denominatione futuri in causa rectum esse futurum ipsum in se. quare decretum non addit reverà denominationem futuri, sed solum huic præ-

sup-

suppositæ addit, ut sit causaliter tale. quare hoc etiam variato, denominatio semper manet eadem; ex futuro enim causaliter, evadit præteritum causaliter: in qua mutatione variatur tātum, quod est materiale denominationis, præteritum nim. & futurum: non vero quod est formale, nim. esse, quodcumque est, per decretum causaliter.

Ex his omnibus liquet, futuri denominationem hætenus assertam duo importare, non esse nunc, & esse postea, adeoque constitui in habitudine posterioritatis esse ad non esse: eut è contrario præteritum importat non esse nunc, & esse antea, adeoque stat in habitudine posterioritatis non esse ad esse. Hinc autem rursus apparet neutram ex his denominationibus importare omnia sua constitutiva de præsentī; esse enim, & non esse; ex quibus constat, incōpossibilia sunt. Sunt ergo denominationes non physicæ, sed logicæ, qualem in physicis dicemus esse denominationem mutati, quæ importat subiectum aliquid habens nunc, quod antea non habebat; adeoque constituitur ex habere nunc, & antea non habere.

C A P V T IV.

Obiectis aduersus precedentem doctrinam occurritur.

Obiic. 1. Denominatio futuri est realis, nec intrinseca, sed extrinseca rei denominata; quid enim sit intrinsecum rei non existenti? Non est autem alia forma extrinsecè denominans rem futuram, nisi præsens dispositio causæ. ergo hæc una est forma denominativa, & constitutiva futuri.

Resp. denominationem futuri esse realem, sed partim de præsentem, partim de futuro. quare est denominatio partim extrinseca secundum non esse, quod importat de præsentem, partim intrinseca secundum esse, quod importat de futuro. Dum ergo dicitur, rei non existenti nihil esse posse intrinsecum, verum est, si sermo sit de præsentem; falsum, si de futuro.

Obiic. 2. Per illud res constituitur in esse futuræ, per quod distinguitur à merè possibili, & existenti; per illud enim res constituitur, per quod distinguitur. atqui per præsentem dispositionem causæ res intelligitur nec merè possibilis, nec
actu

actu existens. ergo per eandem constituitur futura.

Resp. dispositionem causæ præsentem distinguere futurum à nō futuro extrinsecè, non intrinsecè; quemadmodum extrinsecè, non intrinsecè actualis dispositio causæ determinatæ ad causandum nunc distinguit existens à non existente. Principium vero, in quo tota vis argumenti fundatur, quod scilicet omne distinctivum sit idem constitutivum, est evidenter falsum tum in exemplo dato; tum etiam quia omne proprium seu physica, seu metaphysicum distinguit, & non constituit.

Obiic. 3. Denominatio futuri convenit rei non de futuro, sed de præsentis; nunc enim dicitur res futura, cum in futuro tempore non dicatur futura, sed præsens. ergo nunc convenit rei forma futuritionis, quæ alia esse non potest, quam præsens decretum. conseq. prob. Nulla denominatio constituta potest competere subiecto in tempore, quo formale constitutivum non est. quod principium probatur dupliciter. 1. quia denominatio constituta non distinguitur à suo formali constitutivo. ergo impossibile est haberi denominationem præsentem sine suo formali constitutivo præsentis. 2. quia magis connectitur effectus

Stus formalis cum formali constitutivo, quam effectus causæ efficientis cum causa efficiente; ibi enim est identitas, hic mera connexio. atqui repugnat effectum esse tempore priorem sua causa efficiente. plus ergo repugnabit effectum formalem esse tempore priorem sua causa formali.

Resp. dum dicitur, Res est futura, importari futuritionem causalem, nō formalem, quæ exprimitur per illam, Res erit, ut patet ex iis, quæ dicta superius sunt ex Philosopho, & D. Thoma, sed quidquid sit de hoc rigore loquendi jam communiter nō usurpato, dico ad argumentum, denominationem futuri esse de præsentis solum logicè, quatenus tota simul enunciatur per propositionem, & significatur per nomen. quod si physicè accipiatur, non est nunc, sed partim nūc, & partim postea, ut dictum est. sic accidit in denominatione mutati, quæ tota est denominativè, & Logice in instanti generationis, physicè verò tota nunquā est simul, præsens. Concesso igitur cum data distinctione antecedente, nego cōsequ. si loquatur de convenientia physica, & reali, non logica, & denominativa.

Adversus primam ejus probationem est instantia manifesta; quia illud principium multo magis est verum de subiecto,

iecto, quam de forma denominationis; subiectum enim illud est; quod per denominationem importatur in recto, adeoque illud, de quo uno denominatio prædicatur in concreto; nemo enim dicat, quod albedo, sed quod paries sit albus. multò magis igitur opus est ad denominationem præsentem existentias subiecti, quam formæ: & tamen juxta omnes res, quæ futura nunc denominatur, nunc non est. Quæ verò à nonnullis affertur disparitas, quod scilicet denominatio non sit distincta à forma, & sit distincta à subiecto, manifeste est nulla; quia si denominatio sumitur in concreto, ut sumitur, dum res dicitur futura, potius est distincta à forma, & indistincta à subiecto, & propterea verè affirmatur de subiecto, & negatur de forma: ut enim hoc album est hic paries, ita non est hæc albedo; aliter liceret concludere, Hoc album est hic paries, hæc albedo est hoc album, ergo hæc albedo est hic paries.

Directa responsio patet ex dictis; cum enim denominatio ejusque constitutiva non distinguantur, ut habetur denominatio, sic constitutiva. at physice denominatio non est nunc tota, sed partim nunc, partim postea ex hoc ipso, quod ex ejus constitutivis aliud est nunc, aliud

po-

postea. Verum logicè, & quoad denominare omnia sunt nunc, ut tota est nunc Logicè denominatio, quatenus illa ipsa existentia, quæ nunc non est, sed erit, nunc verificat & propositionis enunciationē, & nominis significationem circa futurum.

Ad secundam ejusdem consequentiæ probationem patet ex modò dictis paritatem allatam esse extra rem; supponit enim, nunc esse simpliciter denominationem futuri, cum illa tamen nec sit, nec sit futura, nec possit esse, aut futura esse pro ullo tempore; aliter in eo coadunarentur simul esse, & non esse, ex quibus ista denominatio constat. potest tamen in certo tempore, aut instanti enunciari, ac significari simul tota.

Obiic. 4. ut ad denominationem præsentem non requirantur omnia constitutiva præsentia, illud certe de præsentia requiritur, quod est ultimum determinativum denominationis; hoc enim de præsentia non intellecto, quidquid est præsens cum sit indifferens ad hanc, vel illam denominationem, non poterit ad hanc potius, quam illam de præsentia determinare. Hoc autem præsens sublativum indifferentiæ relate ad denominationem futuri non est, nisi decretum.

Ad hoc etiam facile responderetur ex
di-

dictis, determinativum ejusmodi non debere esse physicè, nisi pro tempore, quo à significatione denominationis exigitur. & quia dum appello rem futuram, non significo determinationem essendi præsentem, sed futuram; consequens est, ut determinatio non debeat esse præsens, sed futura, aut præsens solum logicè, non physicè, ut est jam satis explicatum.

C A P V T V.

Num veritas determinata, aut determinata falsitas insit propositionibus singularibus de futuro contingente.

Resolutio affirmativa consequens est ad dicta; cum enim sit certum esse propositionibus h. m. veritatem, & solum disputetur, in quo habeant veritatem, ostenso in superioribus futurum in se tale esse, præciso decreto, ostensum est consequenter, veritatem his propositionibus inesse immediate, & formaliter per ipsa futura in se considerata. Propterea D. Thomas consequenter ad ea, quæ de

de futuro in se tam frequenter docuerat, in hac etiam parte nostram sententiam tam manifeste præivit, ut tergiversationi non sit locus. sic enim habet q. 1. de ver. ar. 5. ad 10. *Dicendum, quod sicut ex prædictis patet, intellectus non solum adequatur (in hac adæquatione superius dixerat consistere veritatem) his, quæ sũt actu, sed etiã his, quæ actu nõ sunt, præcipue intellectus divinus, cui idem est præteritum, & futurum. Unde quamvis res non fuerit ab æterno in propria natura, intellectus tamen divinus fuit adequatus rebus in propria natura futuris in tẽpore; & ideo veram cognitionem habuit ab æterno de rebus etiam in propria natura, quamvis rerum veritates ab æterno non fuerint. Sed juvat tamen ex his ipsis ulterius positam resolutionem confirmare.*

Sit igitur prima ratio fundamentalis, quæ mihi demonstrativa est, descenditq; ex duplici suppositione indubitabili. 1. suppositio est Propositio est vera, vel falsa ex eo quod res est, vel non est eõ modo, loco, & tempore, quo per enunciationem significatur. nam & est vera hic propositio enuncians Pontificem esse Romæ per hoc præcisè, quod Pontifex sit Romæ: & est vera nunc propositio enuncians sessionem fuisse heri per hoc, quod

scilicet

fessio fuit in tempore hesternò: & similiter enuncians rem fore, vera est nunc, si res erit, falsa, si res non erit. Hoc totum sequitur ex notione veritatis communiter ab omnibus admissa, nec utiliter disputabili, qua dicitur veritas conformitas, seu adæquatio propositionis cum obiecto, quod ita sit, vel non sit, & pro eo tempore, aut loco sit, vel non sit, pro ut esse, & pro quo esse à propositione enunciatur.

Altera suppositio est. In contingente, in quo semper est indeterminatio de possibili, nunquam tamen est, aut esse potest indeterminatio de inesse. Prima pars hujus suppositionis est evidens ex notione contingentis, quod quidem dividitur contra impossibile, & contra necessarium; potest enim esse, per quod opponitur impossibili, & potest non esse, per quod opponitur necessario. quare definitur contingens i. priorum *possibile non necessarium*. Hoc posse esse, & posse non esse appello cum antiquis indifferentiam de possibili, quam certum est semper retinere contingens; nam si est, stat cum potentia antecedenti ad non esse: si non est, stat cum potentia antecedenti ad esse. Altera pars suppositionis est evidens ex virtute primi principii. Quodlibet est, vel non est: ex quo mani-
fe-

festè repugnat rem aliquam neq; esse, neque non esse, & in certo aliquo reali instanti neque accipere determinationem essendi, neque determinationem non essendi: quæ appellatur ab iisdem antiquis indeterminatio de inesse.

His suppositis, sic arguo. Illam ipsam necessitatem, quam habet res ut sit determinatè, vel determinatè non sit pro tempore futuro per copulam importato, habet nunc propositio de futuro, ut sit determinatè vera, vel determinate falsa. Atqui est metaphysicè necessarium, ut res pro eò tempore determinate sit, vel determinatè non sit. ergo est metaphysicè necessarium, ut nunc propositio sit determinate vera, vel determinatè falsa. consequenter tenet. minor est evidens ex suppositione secunda; major ex prima; propositio enim enuncians rem fore, vera nunc est, si res erit: falsa, si res non erit. ergo ità est necessarium, ut propositio nunc vera sit, vel sit falsa, ut est in tempore futuro necessarium, ut res sit, vel non sit. quæ consequentia evidens est, cum procedat à definitione ad definitum.

Hanc rationem si probe penetraveris, intelliges statim, quam sit abs re effugium Patris Gonet in suo manuali tr. 3. De Sc. Dei c. 4. §. 1. concl. 3. ubi ait, quod

quod vis contradictionis, in qua nitimur, id unum postulat, ut altera ex contradicentibus etiã de futuro sit vera in instanti reali, non verò pro signo rationis priori ad divinum decretum. toto igitur præfenti conatu nihil est actum.

Est, inquam, hoc effugium abs re; quia statum quæstionis invertit: consultò, an secus, author videat. Ostendimus jam capite primo non hic disputari inter nos, & Thomistas de veritate propositionum ejusm. de futuro, sed de earum verificativo, sit ne decretum præfens, an res ipsa futura. In præfenti est demonstratum, propositionibus de futuro inesse veritatem, vel falsitatem ex ipsa determinatione, quam necessario habebit in se res futura vel essendo, vel non essendo, eamq; habebit ex vi primi principii, Quodlibet est, vel non est, quemadmodum ex vi ejusdem principii veritas, vel falsitas inest propositionibus de præfenti, in quibus tantùm non est veritas, vel falsitas in priori, sed in posteriori ad determinationem causæ præfentem. ergo est demonstratum intentum. At enim non est probatum hanc determinationem antecedere decretum. Ita, sed quis unquam hoc intendit? certe hoc ipsi volumus, nisi in scriptis adversariorum, ubi fingunt hoc nos velle, ut habeant, quos

E c

ap-

apparenter impugnent. Vide iterum, quæ primo cap. dicta sunt.

Sic secunda ratio: pro qua suppono adversarios negantes cum Philosopho veritatem, falsitatemque determinatam propositionibus istiusmodi de futuro, duo asserere. 1. ex his contradicentibus, *bellum navale erit cras, bellum navale non erit cras*, neutram esse veram, neutram falsam. 2. esse tamen veram hanc categoricam de prædicato disiuncto, *bellum navale cras, vel erit, vel non erit*; adeoque falsam ejus contradictoriam, *bellum navale cras neque erit, neque non erit*. Quæ sit inter hæc duo aperta inconsequentia, qui pluribus demonstratum volet, legat Ariminensem in 1. d. 38. q. 1. ar. 1. & 2. Equidem paucis illam ostendo. Neque est verum, quod bellum navale erit, neque est verum, quod bellum navale non erit. ergo bellum navale neque erit, neque non erit. consequ. prob. 1. quia, ut verissime ait ibi Greg., à copulativa negativa, cujus partes sunt duæ singulares de inesse, tenet universim consequentia ad categoricam negativam de extremo copulato: ut si est vera ista, *neque Sortes sedet, neque Sortes currit*, erit vera & hæc, *Sortes neque sedet, neque currit*. aut si hanc generalem regulam negant adversarii, afferant, si habent, vel unam

instantiam in contrarium.

Prob. 2. eadem conf. inquirendo, unde sit, quod hæc propositio, *bellum navale eras neque erit, neque non erit*, sit impossibilis veritatis: & hæc, *bellum navale eras vel erit, vel non erit*, sit necessariæ veritatis? Non aliam certe rationem afferre possunt, quam veritatem primi principii ostendentis inter contradictoria nec esse medium per inclusionem, nec per exclusionem utriusque extremi, & hanc de facto rationem Philosophus tradit. At si lex contradictionis transferranda sit ad futurum nostra conclusio est demonstrata. ut enim est primum principium complexum metaphysicè prolatum, *Quodlibet est, vel non est*: ita est primum prolatum logicè, *De quolibet est affirmatio, aut negatio vera*. mirum autem esset, velle illud retinere circa futura, & hoc, quod est evidenter consequens ad illud, ad arbitrium velle circa eadem futura destruere.

Sit tertia ratio hinc fundata in natura contradictionis, cujus est invehere metaphysicam necessitatem, ut altera ex contradicentibus sit vera, altera falsa. atqui duæ istæ, *bellum erit, bellum non erit*, sunt contradicentes. ergo altera ex his est vera, altera falsa.

Negant adversarii cum Philosopho

E c 2 ma-

majorem, si extendatur etiam ad contradic-
 torias de futuro; quia, inquit, futu-
 rum secundum se spectatum pendulum
 est, & indifferens ad fore, & non fore: sed
 contra est; quia eadem plane ratio, quæ
 probat cōtradictorias de præterito, & de
 præsentī huic legi subesse, probat & sub-
 esse contradictorias de futuro. Ratio au-
 tē est ipsa cōtradictio, quæ in hoc stat, ut
 quidquid ab una ponitur, negetur ab al-
 tera. quidquid autem ponitur ab hac,
bellum erit, tollitur ab illa, *bellum non*
erit. Conf. quia ex ipsa vi contradictionis
 admittitur ab ipso Philosopho nō posse,
 ne in futuris quidē concedi utraq; cōtra-
 dictoria, aut utraque negari, cum potius
 neutra debeat concedi, neutra negari;
 quòd neutra sit vera, neutra falsa. Jam
 ergo vis contradictionis ad futurum etiā
 pertingit; cur autem ad aliquos, non ad
 omnes effectus, equidem non video.
 certe quod dicitur de pendentia, & inde-
 terminatione futuri, nullum est dictum;
 aut enim loquitur indeterminationem
 de possibili, atque hæc non est ad rem:
 aut indeterminationem de inesse, atque
 hæc est evidenter chimæra, ut est in sup-
 positione secunda ad primam rationem
 demonstratum.

Sit quarta ratio ex hac animadver-
 sione. Idem omninò est, quod enuncia-
 tur

tur per propositiones de præterito, de præfenti, & de futuro: & diverfitas dumtaxat est in tempore, in quo fit enunciatio, & in diverfis veluti profpectibus, unde intellectus confpicit idem inftās. fit enim feflio Petri in inftanti B medio inter A prius, & C pofterius; jam poteft intellectus feflionem Petri in inftanti B ex triplici inftanti enunciare. fi enim eam enunciet ex inftanti A, dicitur enūciare feflionem futuram; fi ex B, præfentem, fi ex C, præteritam: fed eadem femper feflio, & pro eodem inftanti, quamvis in inftanti diverfo enuncietur. fimile quid habes in loco. fedeat enim Petrus in loco B v.g. in foro; jam poteft intellectus feflionem Petri enunciare, exiftens & ipfe in foro; atque ita dicitur enunciare feflionem localiter ipfi præfentem: & poteft eandem enunciare exiftens in loco diffito; atque ita dicitur enunciare feflionem localiter ab ipfo diftāntem. eadem tamen eft feflio, & pro eodem loco enunciata, quamvis enunciata in loco diverfo. Hæc doctrina minus debet displicere Thomiftis propterea, quod eft defumpta ex D. Thoma, qui fimili doctrina, & exemplo pluribus in locis, fed præfertim De malo q. 16. ar. 7. explicat modum, quo Deo nihil eft præteritum, & futurum, quod ita fe habet à

Ec 3.

fua

sua æternitate contingentia prospiciēs, ut qui constitutus in alta specula prætereuntes omnes per viam uno intuitu præsentēs habet.

Hinc autem triplex argumentum instruo ad veritatem conclusionis stabi-
liendam. 1. In enunciatione de præsentī indubitatum est, haberi veritatem determinatam, aut determinatam falsitatem. atqui idem omninò enunciatur à propositione de præsentī, atque à propositione de futuro; qui enim dicit, hodie Petrus sedet, hoc idem dixit heri, dum dixit, cras Petrus sedebit. ergo etiam propositio de futuro vera est, aut falsa determinatè.

2. Propositiones de præterito habent veritatem determinatam. qui idem prorsus enunciatur à propositionibus de futuro; qui enim hodie dicit, Petrus heri peccavit, idem prorsus dixit nudius tertius, dum dixit, Petrus cras peccabit. Ut ergo peccatum Petri hesternum verificat hodie propositionem de præterito. potuit, & debuit verificare nudius tertius propositionem de futuro; cum idem sit omninò peccatum pro eodem determinato tempore ab utraque propositione enunciatum.

3. Argui potest à paritate loci. ut
enim

enim propositio est vera hic, quæ Petrum enunciat alibi sedere, & per hoc præcisè est vera, quod Petrus alibi sedeat: Ita est vera nunc propositio enuncians Petrum non nunc, sed in alio tempore sedere, si vere Petrus in alio tempore sedet. Et in hoc quidem est eadem plane ratio, siue aliud tempus sit præteritum, siue futurum; modo reverà Petrus in illo sedeat,

C A P V T V I.

Satisfit adversariorum argumentis.

Obiicit primo loco Goudinus, recē-
tior ille Gallus, qui nos telas ar-
nearū texere adversus Thomistas dicti-
taverat, quod non recte distinguamus in
ante, & post decretum, fallentes scilicet,
aut falsi. sic ergò arguit. Non potest esse
vera determinatè propositio de futuro,
dum ejus obiectum non est determinatè
futurū. ergo ante decretum nulla est ve-
ritas propositionis de futuro. Hic est
unicus principalis syllogismus: cujus
deindè minorem, *quam solam*, inquit,
adversarii negant, multipliciter probat:
imo nec aliud rationibus sequentibus
probat, quam hanc minorem.

Ec 4

Qui

Qui sint isti adversarii, non dicit quidem, sed nos intento veluti digito ostendit. Poterat tamen indicare, apud quem ex nostris, aut ubi legerat sic negatam sine ulla distinctione illam minorem; nec gratis renovare rejectam olim à suis ipsis calumniam: atque apud doctos (de industria, aut secus id fecerit) dedecus sibi conciliare vel imposituræ, vel negligentiae. Itaque uno verbo ad argum. resp. negando minorem, & consequ. si *ly ante* facit sensum formalem (de quo tamen ne verbum quidem in tota illa inutili serie rationum). concedendo totum, si *ly ante* facit sensum causalem, ut facere revera apud Goudinum colligere est ex probationibus, quas addit. Non est ergo mirandum, quod in uno aliquo ex suis argumētis titulum illum gloriosum apposuit, quod nec solum sit hactenus, nec solvendum. Ita enim est. sed ratio tituli germana ea est, quod veritatem frustra probare nititur nec negatam ab adversariis, quos impetit, nec negandam. Vide dicta cap 1.

Obiicit idem 2. Contradictio nō magis determinat unam partem, quam aliā. ergò ex vi contradictionis non magis est vera una pars determinatè, quam altera. ergò malè ex vi contradictionis argui-

guimus determinatam veritatem unius propositionis de futuro præ altera.

Posset addi hæc confirmatio . Hæc propositio, *neceſſe eſt alteram ex contradicentibus de futuro eſſe veram*, vera eſt veritate in neutram ex contradicentibus determinatè cadente ; neutra enim eſt neceſſariò vera. ergò hæc propositio, *altera ex contradicentibus de futuro eſt vera*, poteſt eſſe vera veritate in neutram determinatè cadente.

Argumentum eſt ex penu Patris Gonet, qui propterea à P. Nicolao Martinez l. cit. contr. 3. diſp. 3. ſect. 5. eſt merito mulctatus . Nego igitur ultimam conſequentiam. quis enim unquam ſic arguit? dicimus quidem virtute cõtradictionis ſequi neceſſariò, aut rem determinatè eſſe, aut determinatè non eſſe, nec poſſe rem in ſtatu reali manere ab utroque ſuſpenſam ; adeoque neceſſariò proſitionem, aut eſſe determinatè veram, aut determinatè falſam, nec poſſe à veritate ſimul, & falſitate ſuſpendi : ſed non hinc fit, ut eſſe potiùs, quam non eſſe, veritas, quam falſitas inferatur.

Ad conf. iſtantiã eſt evidens in contradicentibus de præſenti. Poſſet enim pariter argui : Iſta proſitio, *neceſſe eſt Petrum ſedere, aut non ſedere*, vera eſt veritate ſupra neutram partem cadente,

Ec ſ qua-

quatenus neque est necesse Petrum sedere, neque est necesse Petrum non sedere. ergò idem poterit dici de hac, *aut Petrus sedet, aut Petrus non sedet*; adeoque poterit esse verum, quod neque Petrus sedeat, neque Petrus non sedeat. Disparitas jam est evidens, quia in prima non disiunguntur contradictorię, ut in secunda; Ut enim istę categoricę contradicunt, *Petrus sedet, Petrus non sedet*: non sic contradicunt duę istę modales, *necesse est Petrum sedere, necesse est Petrum non sedere*, cum ambę sint falsę, & oppositę earum, *contingens est Petrum sedere, contingens est Petrum non sedere*, ambę sint verę, imò ab una teneat mutuò consequentia ad aliam, quę à Dialecticis appellatur conversio in oppositam qualitatem.

Obiic. 3. Hęc veritas, *bellum navale cras erit*, est essentialiter connexa cum bello navali crastino; repugnat enim ex ipsa notione veritatis, hodie hanc esse veram, & bellum navale cras non fore. Sed nihil est in natura hodie connexum cum bello crastino. ergò non est hodie veritas eius propositionis, adeoque ea non est vera. Nec juvat respondere, non esse opus, ut sit hodie veritas ejus dicti; cum ea sit bellum ipsum navale cras futurum. contra enim est. *Propositio ve-*
ra

ra hodie habet necessariò veritatem hodiernam. at bellum non est hodiernum, sed crastinum. ergò bellum non est veritas propositionis.

Resp. veritatem, seù potiùs verificatium formale ejus propositionis non esse hodie, sed cras; & ex hoc ipso hodie verificare. Propositio enim est vera per conformitatem ad suum obiectum: cum ergò propositio enunciet bellum non hodie esse, sed cras; per hoc quod bellum non sit hodie, sed cras; manifestum est, quod verificat propositionem. Quare, ut notat egregiè laudatus Martinez, qui sic arguit; *Propositio de futuro est vera nunc, ergò debet habere nunc formale verificatium*, arguit à positione definiti ad negationem definitionis; Propositio enim vera de futuro est, quæ habet verificatium suum formale, non nunc, sed in futuro. At quo pacto, inquires, potest propositio esse nunc vera sine præsentì veritate? Resp. veritatem esse præsentem, non physicè (sic enim non esset veritas, seù verificatium, sed falsitas, seù falsificatium) sed logicè quoad denominare propositionem veram, ut dictum superius est, & patet exemplo propositionis de præterito, & de longinquo.

Obiic. 4. auctoritatem, & rationem

Ec 6

Phi

Philosophi, quam proponam verbis Boetii. Si verum est, omnia quaecumque facta sunt, definitè verè potuisse prædici; quoniã veritatem propositionis rei necessitas sequitur, quod verè definitè prædictũ erat, non evenire non poterat. sed si non evenire non poterat, ut non eveniret, erat impossibile. Quod autem non fieri impossibile est, fieri necesse est. eventus igitur ejus ex necessitate consequitur. nihil ergo ad usum libet, neque à casu erit.

Hoc argumentum, ut constat, evertit omnem notitiam veram futurorum non solum creatam, sed increatam: imo hanc à fortiori; quia creata notitia potest esse vera, & non necessariò vera: non sic increata. atque hinc apparet, quam meritò (quidquid in contrarium reclamant Thomistæ, desertores Philosophi nos appellantes) dixerim prius, Aristotilem in hac parte non à nobis modo, sed & ab omnibus Catholicis deseri. & propterea hanc ipsam Philosophi sententiam hæreticam, & impiam, rationem vero ipsius sophisticam appellavit S. Bonav. in 1. d. 38. ar. 2. q. 1.

Resp. igitur futurum posse comparari ad propositionem veram tum creatam fallibilem, tum divinam infallibilem. utraq; inducit, seu verius supponit in futuro necessitatem non antecedentem, sed

sed ex suppositione, seu consequentem; cum hoc tamen discrimine, quod propositio creata est vera ex suppositione, quod res sit futura: & si ut est possibile antecedenter, res futura non esset, propositio nunc non vera, sed falsa esset. ac notitia divina est ex suppositione, quod res sit futura: quæ quidem si non esset futura, divina notitia non quidem falsa esset, sed non esset. Et hoc est, quod dixit loco cit. Bonav.: quod futurum *aliter potest esse, quia Deus potest aliter præscire: & cum ponitur, quod aliter sit, ponitur quod aliter præscit.*

Hoc posito, liceat mihi extremo loco retorquere in adversarios argumentum, quod ipsi plausibiliter, ut videtur, in nos intorquent. Res, inquit, ista de constitutione futuri, & veritate h. m. propositionum, quod futurum sit scil., quod non est nunc, & est postea, & per hoc præcisè propositio de futuro sit vera, quod res enunciata non est nunc, & est postea, non est tam grande mysterium, nec speculatio tam acuta, quæ Aristotelis ingenium latere potuisset. Si ergo Philosophus nō propterea dimotus est à sua sententia, signum est, quod argumentum nostrum non valet.

Omitto responsionem directam huic instantiæ, quæ posset afferri tum ex Gre-
ga-

gorio ex hoc ipso arguente minus excusabilem Philosophum, cum ex D. Thoma aliò mentem Philosophi directam volente, ut dictum in superioribus est; ego enim non eam hic attuli, ut solverem, sed ut retorquerem: quod præsto dupliciter. 1. ex illo enim antecedente potius sequitur, quod cum doctrina data sit evidens, credendum est Aristotelem nihil adversus illam esse meditarum, sed solum exclusisse veritatem futurorum in causa. 2. pariformiter arguo. Responsio modò dicta ad argumentum ipsius fundata in distinctione necessitatis in antecedentem, & consequentem non est tam grande mysterium, aut speculatio tam acuta, quæ Aristotelis ingenium latere potuisset. Vidit ergò illam Philosophus, & argumentum tamen attulit declaratum, imo & approbatum, ut concedunt Thomistæ, à D. Thoma, qui sanè multo minus hanc necessitatis distinctionem ignoravit, quam sepè ex Philosopho docuit. Dicendum igitur verius, quod Aristoteles eo argumento noluit impugnare veritatem propositionis de futuro in futuro inductivam necessitatis futuri dumtaxat consequentem, quæ stat cum contingentia simpliciter dicta: in qua scilicet impugnanda nulla est proba-

ba.

babilitatis apparentia in ejus ratione,
sed potius veritatem propositionis de
futuro in causa futuri prædeterminan-
te, aut prædeterminata ad unum:
in qua una impugnanda magna
est finè dubio vis Aristo-
telicę rationis.

LIBER QVARTVS

De iis, qua spectant ad intelligentiam illatam.

QVÆSTIO PRIMÀ

De Syllogismo.

Totam de syllogismo tractationē quatuor libris Aristoteles cōprehendit, quorum primi duo inscribuntur Priora Analytica, seū de Priori Analyti h.e. Resolu-

tione, & totam syllogismi in genere structuram tradunt; alii duo inscribuntur Posteriora Analytica, seū de Posteriori Analyti, & naturam scrutantur Demonstrationis, quæ inter syllogismi species princeps est non utilitate minus, quam dignitate. Est autem Analyti, seū Resolutio examinatio quædam, qua de re aliqua iudicium fertur, utrum legitima sit, ac perfecta juxtâ naturam suam: quod præstatur, resolvendo illam in suas partes,

tes, ac principia. Sed universim duo sūt, quæ syllogismi perfectionem cōstituūt, forma evidens, & evidens materia: prima pertinet ad syllogismum in communi; & propterea de hac agitur in libris Priorum: altera propria est Demonstrationis; de eaque tractatur in libris Posteriorum: Jam in præsentia agam prius de syllogismo in communi, tum de Demonstratione; postremo de scientia, quæ est Demonstrationis effectus; atque ita, quidquid Logicæ superest, tandem absolvam.

C A P I T U L U M I.

Explicatur natura syllogismi.

Definitur à Philosopho Syllogismus *Oratio, in qua, quibusdam positis, aliud quidem ab his, qua posita sunt, ex necessitate accidit, eò quod hæc sint.* Sensus est, syllogismum esse orationem non simplicem, sed compositam, in qua quibusdam veritatibus positis, h. e. concessis, ut multi interpretantur, vel dispositis in modo, & figura, ut volunt alii, aliã veritatem à positis consequi necesse est, quæ quidem negare concedenti priores integrum non fit. additur eo quod hæc sint, h. e. ut explicat Fonseca, ex vi formæ;

ma; ut indicetur, verum ac rectum syllogismum non concludere tantum ex necessitate materię, ut alię argumentationes, verum etiam ex necessitate formę, seu dispositione terminorum.

Hinc est discrimen inductionis à syllogismo; quia inductio non procedit ex positis, h. e. ex præmissis in recta forma dispositis, ut syllogismus. Est & aliud discrimen, quod in hac definitione non explicatur; quia syllogismus probat ex medio, cum inductio probet ex tercio, ut in prima quęst. est explicatum.

Dissensio est nunc inter authores, utrū conclusio pertineat intrinsecè ad essentiam syllogismi. in qua lite, quę mera de voce est, ita censeo. Syllogismi nomine venit non rarò præmissarum collectio ad inferendam conclusionem idonea: quo pacto accipitur syllogismus demonstrativus à Philosopho 1. post. t. 5. ubi illum definit, quod sit syllogismus faciens scire. atque ita certum est, conclusionem esse extra essentiam syllogismi; sic enim conclusio est syllogismi effectus: omnis autem effectus est extrà essentiam causę suę. Venit etiam Syllogismi nomine collectio rationis; seu tertia intellectus operatio, quę dicitur cognitio illata: atque ita sola conclusio est syl-

syllogismus; præmissæ enim ambæ sunt
 cognitiones compositæ, adeoque non ad
 tertiam, sed ad secundam pertinent in-
 tellectus operationem. Venit demum
 syllogismi nomine discursus integer,
 qui est aggregatum ex præmissis, & con-
 clusione; quo pacto sumitur in præsentia
 à Philosopho in data definitione, in qua
 & exprimuntur præmissæ sub iis parti-
 culis, *quibusdam positis*, & conclusio sub
 iis, *aliud ab his, qua posita sunt*. atque
 hic est communior modus accipien-
 di syllogismum, in quo sanè
 conclusio venit ut pars
 syllogismi consti-
 tutiva.

CAPUT II.

An, & quis ordo intercedat Præmissas inter, & Conclusionem.

Duplicem ordinem loqui possumus: alter est ordo naturæ, seù realis causalitatis; atque ita quæritur, utrum præmissæ sint causæ conclusionis efficientes. alter est ordo temporis, seù realis successionis; atque ita quæritur, utrum præmissæ præcedant tempore conclusionem.

Dico I. Præmissæ sunt causæ efficientes conclusionis. Est contra Arriagam disp. 15. Log. sec. 5. ubi vult cum communiore, ut ait, sententia, præmissas concurrere ad conclusionem non efficienter, sed formaliter, illuminando intellectum, illumque dirigendo, quo pacto in proœmiali quæst. dixi concurrere practicam cognitionem ad productionem praxis non realiter dando esse, sed idealiter dirigendo causam, quæ dat esse. Nostrum tamen dictum docuit D. Th. 1. cõtra Gentès c. 57. rat. 4. ubi asserit, quod *Principia sunt quodammodo causa efficiens conclusionis: unde & demonstratio dicitur syllogismus faciens scire.* dicit quodammodo; quia, ut notat ibi Ferraricensis, præmissæ non sunt causæ simpli-

ci-

ēiter, sed rationes agendi: quo non excluditur efficientia, sed limitatur ad instrumentalem. Hanc quoq; sententiam complectuntur Conimbr., Ruvius, alii- que.

Prob. eodem argumento, quo in physicis universim asseritur unius in alterum efficientia. Ab eo procedit efficienter effectus, ad cuius presentiam producitur, & in quo perfectiones, quas accipit, præsupponit. at conclusio & producitur, præsentibus præmissis, ut est omnibus certum; & perfectiones conclusionis in unis præmissis præsupponuntur; certitudo enim, evidentia, probabilitas, & sim. non nisi à præmissis derivantur in conclusionem; quæ proindè præmissas in his perfectionibus superare non potest; atque adeo præmissæ sunt ipsius quoad perfectionem mensura: quod est causæ proprium. sunt ergo præmissæ vera causa conclusionis efficiens. Simili argumento communis sensus utitur ad probandam efficientiam impressæ speciei in cognitionem: quia enim in cognitione sunt prædicata obiecti intentionaliter transfusa, ad quæ potentia formaliter non se extendit, consequens est, ut obiectum, vel vice obiecti species debeat confluere ad cognitionem. Idem prorsus dic de evidentia, certitudine &c. in conclusio-

ssione reperitis, quas intellectus adæquatè non continet; si enim contineret, ex necessitate agendi, quam habet, in omnem eas cognitionem æquè refunderet: indiget ergo quoad hoc complemento, nec satis est species impressa tum quia intellectus sola specie munitus posset in conclusionem immediatè prorumpere. tum quia non video, cur species continens virtualiter perfectiones conclusionis, & non item præmissa continens easdem formaliter debeat conclusionem efficere.

Dices una cognitio aliam producere non solet; neque enim visio visionem in oculo, nec una intellectio aliam similem efficit in mente.

Sed alia est ratio visionum in oculo, & universim cognitionum solo numero distinctarum, in quibus non est subordinatio unius ad aliam, adeoque nec dependentia naturalis, qualis est conclusionis ad præmissas. Rursus cognitio nec potest ab alia numero distincta produci; aut enim altera superfluit; & natura non dat vires ad superfluum. aut si secunda priorem intenderet, idem ageret in se, adeoq; se usq; ad summum perficeret intra eandem speciem, quod adversatur experientiæ. At vero cum intellectus sit potentia se promovens à noto ad ignotum,

tum, debet posse adiutus à cognitione unius veritatis progredi ad cognitionem alterius: & sic debet una cognitio posse in aliam non ejusdem, sed diversę rationis influere

Dices iterum. Voluntas sine coefficientia cognitionis per solam propositionem bonitatis obiecti satis determinatur ad amandum. ergò intellectus sine coefficientia præmissarum per solam propositionem connexionis extremorum cum medio satis determinatur ad concludendum.

Sunt qui negant cons. & paritatem; quia, inquit, cognitio cum sit intentionalis obiecti assimilatio, adeoque habens intentionaliter prædicata obiecti, opus habet obiecti concursu: qui quidem ut ad cognitionem simplicem præstatur à specie, ità ad iudicium præstatur per apprehensionem, & ad conclusionem per iudicium. at volitio non est obiecti similitudo, & expressio, adeoque non indiget effectivo concursu obiecti seù per speciem, seù per cognitionem adhibito. Sed melius mihi videtur negandum antec. de quo in libris de Anima.

Dico 2. Regulariter intellectus noster, ut discurrat, indiget successione temporis, saltem cum prima vice syllogizat. non est tamen id indispensabiliter necess-

cessarium, cum possit, non rarò etiam soleat simul tempore assentiri præmissis, & conclusioni.

Prima hujus dicti pars docetur à D. Th. 1. p. q. 14 ar. 7. o. ubi ait, quod *Procedentes à principiis ad conclusionem, non simul utrumq; considerant*. Ratio est ab imperfectione intellectus, qui non modo veritatem, & evidentiam præmissarum secundum se non statim penetrat, sed neque penetrat statim vim, quam habent, illativam; quamvis enim ubi præmissæ manifestè concludunt, quod accidit in 4. modis primæ figuræ, talis mora, nulla sit; est tamen non nihil moræ in aliis modis non ita manifestè concludentibus.

Alterà dicti pars etiam constat; data enim evidentiâ primâ præmissarum, quæ per se notæ sint, intellectus benè dispositus, scientiisq; versandis assuetus nulla indiget ad assentiendum mora. sed neq; mora indiget ad assentiendum conclusioni. causa enim completa cum primò est, tunc primò potest agere, nisi impediatur. intellectus autem præmissis instructus in instanti A, est in eodem completè potens conclusionem, nec habet, à quo impediatur. ergò potest in eodem conclusionem producere. Quod ipsum multo magis est verum, dum demonstra-

tio-

tionem aliàs elicitam recordatur; tunc enim mora non est opus ad præmissas intimè penetrandas; adeoque simul poterit & præmissas, & conclusionem amplecti.

Oppones 1. Phil. 1. Top. c. 4. loco 33. dicentem: *Contingit plura scire, cogitare autem non*. ubi pro *scire* habitum, pro *cogitare* actum intelligit. non ergo potest intellectus noster præmissas simul, & conclusionem, quæ plura sunt, cognoscere. 2. aliud est Phil. dictum 3. de Anima, *Intelligentem oportet speculari phantasmata*. at productio phantasmatum semper est successiva. successiva fit ergo semper oportet cognitionum positio.

Ad 1. posset facile Phil. exponi de pluribus non ordinatis, nec connexis inter se: quod non contingit in syllogismo. sed revera alia est ibi Phil. mens. nomine cogitationis phantasma intelligi eo loco vult Comment. nihil autem ibi decernitur, possumus, nec nè simul multa phantasiari; sed solum contenditur, rectum esse illum arguendi modum, quod si scire multa possumus, imaginari autem non nisi unum, scire non est imaginari. Ad 2. multa possumus etiã per phantasiã cogitare; cū enim fit comparativa potentia, & omnis comparatio fit inter plura simul cognita, necesse est, ut possit

F f phan-

674 L I B E R
phantasia quoque plura simul cogno-
scere.

C A P U T I I I .

An conclusio reflectat in Premissas.

PRæmissæ sunt motivum, & ratio, cur intellectus assentiatur conclusioni. ex connexionem enim, quam habet extrema cum tertio, movetur ad asserendam connexionem eorundem inter se. quaeritur ergo, utrum actus conclusionalis non solum asserat connexionem extremorum, tanquam obiectum assertum, sed prætereà asserat indispensabiliter connexionem eorundem cum tertio, tanquam asserendi motivum. In qua re affirmativam partem tenet D. Th.

1.2.q.8.ar.3.o. quem sequuntur omnes Thomistæ, & Recc. nostri communiter.

§.

§. I.

Resolutio negativa eligitur, & probatur.

Dico tamen, non esse de ratione assensus illati, ut reflectat in præmissas, & intrinsecè attingat non modo veritatem illatam, sed etiam rationem inferendi.

Prob. 1. motivum actus non debet universim attingi ab actu, sed à potentia eliciente actum. at præmissæ, seu verius præmissarum obiectum, non sunt, nisi motivum conclusionis. ergo non debet attingi à conclusione, sed solum per actus prævios ab intellectu eliciente conclusionem. major prob. ratio motivi, & terminativi in obiecto sunt rationes formales invicem distinctæ, & separabiles. quare sicuti est dabile obiectum, quod sit terminativum, & non motivum actus, quatenus est veritas affirmata, & nō ratio affirmandi; ita & poterit dari obiectum, quod sit motivum actus, & non terminativum ejusdem, quatenus est ratio affirmandi, & non eodem, sed alio actu affirmata. Et quidem motivum affirmandi ex propria sua ratione non habet, nisi ut positum in potentia illam de-

Ff 2

ter-

terminet, ac moveat ad actum consequentem: quod totum stat in sola efficientia actus in actum, quamvis actus consequens intrinsecè non attingat motivum suum.

Prob. 2. retorquendo præcipuum adversariorum argumentum. Conclusio est essentialiter conclusio. ergo non reflectit in præmissas. consequentia una est probanda; nam antecedens est illud, ex quo reflexionem suam adversarii maxime probant. sic igitur arguo. Quæ propositio habet in se veritatis suæ rationem, non indiget alia propositione prævia, ut sit; qua enim alia de causa propositiones per se notæ sunt primæ, aliisque prioribus non indigentes? atqui conclusio reflectens in obiectum præmissarum est propositio in se habens veritatis suæ rationem, quam intrinsecè attingit; unde & ab adversariis actus rationalis specialiter appellatur. ergo ut sit, non indiget alia prævia propositione. Rursus quæ propositio præviis propositionibus non indiget, illata essentialiter non est, ut constat ex terminis, adeoque nec conclusio ergo conclusio reflectens in præmissas non est essentialiter conclusio.

Unum video posse responderi ex Ariaga: conclusionem non reflectere in præmissas explicitè, sed implicitè, dicendo

do tantum, *hinc sequitur* &c. Verum in hac responsione adversarii non sibi coherent. contendunt enim intellectum, potentiam necessariam, assentiri conclusioni, & simul præmissis ut rationi assentiendi, quia ipsi concludenti non solum proponitur veritas conclusionis, sed etiam ratio assentiendi. Huic majori subiungo hanc minorem. sed ratio assentiendi proponitur non implicite, sed explicitè ergo intellectus, potentia necessaria, debet eam non solum implicite, sed etiam explicitè amplecti. Præterea actus, qui ex natura sua habet attingere aliquod obiectum, habet illud attingere juxta modum propositionis, & applicationis. si ergo motivum explicitè proponitur, explicitè debet attingi ab actu conclusionis, si hic de sua natura est attractivus motivi.

Prob. 3. aut ista reflexio in motivum assensus est propria consequentiæ syllogisticæ, aut est communis cuicumq; consequentiæ. primum dicitur sine coherentia; rationes enim quæ afferuntur, probant de omni consequentia secundum si asseratur, fiet, ut aliqua consequentia, quæ apud summulistas est formalis, sit merè identica, & inepta. Etenim à causali hypothetica ad categoricam præjacentem est formalis juxta omnes conse-

quentia: ut, *lux est, quia Sol est; ergo lux est.* at si in hac etiam repetatur motivū, fiet manifestè consequens identicum antecedenti suo, nihilq; re ipsa inferetur, dum sic inferetur: *Lux est, quia sol est; ergo lux est, quia sol est.*

Conf. ex duplici alio in summulis absurdo, quod inde sequeretur. 1. quod ex categoricis non inferretur categorica, sed causalis hypothetica: v. g. ex istis, *omne rationale est risivum, omnis homo est rationalis,* non sequeretur hæc, *ergo omnis homo est risivus,* sed illa, *ergo omnis homo est risivus, quia est rationalis:* quod nemo hactenus Dialecticus somniavit. 2. medium ingrederetur indisparabiliter conclusionem adversus vulgatissimos canones summularum. Quod si vitiosa hæc sunt in vocali syllogismo, quid ni pariter in mentali?

§. I I.

Contrariis obiectionibus fit satis.

Obiic. 1. Ubi est unum propter aliud, ibi est unum tantum 3. Top. c. 2. at conclusioni assentimur propter præmissas. ergo uno actu assentimur & conclusioni, & præmissis. Conf ex D. Th. in 3. d. 14. ar. 1. q. 4. ubi ait, quod *ratio cognoscendi est forma rei in quantum est cognita, quia per eam fit cognitio in actu. unde sicut ex materia, & forma est unum esse, ita ratio cognoscendi, & res cognita sunt unum cognitum; & propter hoc utriusque in quantum hujusm. est una cognitio.* Una igitur est cognitio; conclusionis, & præmissarum, quæ sunt rationes cognoscendi conclusionem.

Resp. unum propter aliud potest haberi in obiecto attacto cum expressa habitudine ad aliud: atque hoc pacto attingens unum verum propter aliud verum, necessario utrumque attingit. unum propter aliud potest rursus haberi in actu, qui alium actum prævium sequatur; atque hoc pacto non est necessè, imò non est possibile, ut sit unus actus. conclusio autem non attingit verum propter verum, sed est attingentia unius veri se-

Ff 4

quens

quens attingentiam alterius . atque ex hoc ordine sequelæ sine ulla reflexione fit etiam suo modo unum , unus scilicet syllogismus. Ad conf. dico D. Th. ibi loqui non de ratione *ex qua* , sed *in qua* ; loquitur enim de iis , quæ videntur in Verbo non discursivè , sed per simplicem intuitum.

Obiic. 2. Voluntas non potest amare media , quin eodem actu amet finem , quia media non amat , nisi propter finem. ergo non potest intellectus assentiri cōclusioni , quin actu eodem assentiatur præmissis , quia cōclusioni non assentitur , nisi propter præmissas.

Arriaga censet posse negari paritatē ; quia , inquit , tota bonitas , & amabilitas medii est ordo ad finem : at veritas cōclusionis non est ordo ad præmissas , sed ad obiectum suum , cui conformatur . Quidquid sit de ista disparitate (quæ posset facile urgeri , quia licet veritas cōclusionis non sit ordo ad præmissas , est tamen talis ordo , & connexio totæ cōclusionis affirmabilitas) nego eundem antecedens , de cuius falsitate agā in Ethicis ex professo .

Obiic. 3. Scire est rem per suas causas cognoscere. at nō potest sciri hoc propter hoc , nisi per actum , qui attingat hoc , & hoc , ergo conclusio scita attingit

& ve-

& veritatem illatam, & rationem inferendi.

Responsio patet ex dictis ad 1. distingue igitur inter has propositiones : *Propter causam scitam scio effectum, & scio effectum esse propter causam* primū pertinet ad demonstrationem, qua intellectus ab uno cognito trāsit ad aliud cognoscendum. Secundum potest pertinere ad altiore sciendi modum, qualis est in angelica, & divina scientia, quæ dicit etiam lucem esse propter Solem, & creaturam propter Deum, sed nō progreditur à notitia Solis, & Dei ad notitiam lucis & creaturæ : qui est noster modus cognoscendi discursivus, & imperfectus. Maior igitur intellectus, de scientia, quæ est demonstrationis effectus, ut sit vera, debet facere primum sensum, in quo falsa est minor.

Obiic. 4. intellectui non modò proponitur veritas conclusionis, sed etiam ratio eiusdem veritatis. ergò cum utraque evidenter in demonstratione proponatur, utramque debet, dum concludit, amplecti.

Resp confici dumtaxat necessitatem assentiendi tum præmissis, tum conclusioni; sed non video, quo pacto vel apparenter conficiatur necessitas assentiendi præmissis per actum conclusio-

F f s nis

nis . Sic dum assentitur Intellectus minori , stat evidentia maioris , nec tamē debet per minorem iterū assentiri maiori , idem dic de assensu conclusionis , quem ingredi ut obiectum non potest evidentia præmissarum , quin iterum necessitetur intellectus ad assentiendū præmissis . quod si iterum , cur non tertio ? cur non quarto ? frustranei ergò sūt alii assensus . ad frustraneum autem necessitas esse non potest.

Obiic. 5. Conclusio est actus rationalis . sed si nesciret rationem , propter quam assentitur , rationalis non esset . ergò scit rationem suam , adeoque attingit objecta præmissarum .

Aliter esse debet rationalis potentia , aliter actus præsertim illatus , & imperfectus . potentia est rationalis cognoscendo rationem , à qua movetur : actus est rationalis supponendo cognitam à potentia rationem motivam .

Obiic. 6. Achillem adversariorum . actus conclusionis est intrinsecè , & essentialiter actus conclusionis , cum sit tertia intellectus operatio , adeoq; specie differens à prima , & secunda . ergò intrinsecè reflectit in præmissas : aliter non esset , nisi merum iudicium simplicis veritatis assertivum : in quo à præmissis non differret.

Conf.

Conf. 1. particula *ergo*, quæ ponitur in conclusione, & est nota rationis, denotat aliquid, quod per assensum illatum cognoscatur præter veritatem ipsam illatam. atqui hoc aliud non est, nisi præmissarum obiectum. ergo hoc etiam per conclusionem attingitur.

Conf. 2. scit quisq; per suorum actuû experientiam, ex tribus actibus conflantibus syllogismum quis sit conclusio, quis præmissa. at si conclusio in præmissas non reflecteret, scire id non posset. ergo. min. prob. est syllogismus, in quo potest indifferenter præmissa quævis transire in conclusionem, & conclusio in præmissam: ut videre est in hoc expositorio in prima figura, *Petrus est Rex, hic homo est Petrus, ergo hic est Rex*: qui potest sic mutari in secunda figura, *Petrus est Rex, hic homo est Rex, ergo hic homo est Petrus*: vel sic in tertia, *hic homo est Rex, hic homo est Petrus, ergo Petrus est Rex*. Jam queritur, dum istos tres actus simul habes, unde nosti, hunc esse conclusionem, hunc præmissam? quod est querere, quid nosti in actu determinans eius indifferenciam? non aliud certè, quam reflexionem ab adversariis intentam.

Antecedens argumèti probavit mihi superius conclusionem in præmissas

F f 6 non

non reflectere; hoc enim dato, jam constat, quo pacto propositio nota per aliud sit essentialiter propositio secūda, adeoque essentialiter illata, cum non involvat aliam notam per se; & per consequens indiget actu prævio, quo attingatur nota per se.

Quod si ulterius inquiras, in quo stet ratio propria conclusionis, ut à iudicio quā tali distincta, & explicata per particulam ergo: quæ est difficultas proposita in prima confirmatione; Resp. constitui conclusionem proportionaliter ad modum, quo explicata est constitutio iudicii lib. 2. q. 3. c. 1. ut enim ibi dixi iudicium involvere de materiali duas cognitiones, de formali autem intentionale quoddam signum syncategorematicum quod sit nota trahens eas cognitiones in identitatem, aut alietatem suppositionis expressa per verbum *est*, aut *non est*: itā nunc censeo, discursum importare de materiali iudicium, de formali autem proportionale syncategorema, quod sit nota rationis, scū dependentiæ iudicii ex iudicio expressa per particulam *ergo*, & dependentiæ quidem ista, quam notat, non est merè physica, qualis est lucis à Sole, sed præterea intentionalis consistēs in progressu à veritate una cognita, & affirmata,
ad

ad aliam cognoscendam, & affirmandam. Frustra igitur sunt adversarii, si speciale quærunt obiectum particulæ ergò correspondens.

Ad 2. conf. iam patet ex dictis, adversarios hæere nobiscum in eadem salebra; cū enim suus etiam ille actus possit non esse illatus, unde notum, hic & nunc esse illatum? Dico igitur primò posse id sciri quandoque ex natura veritatum, quarum alia est prima, & per se nota, alia secunda, & nota per aliud. 2. ex posterioritate temporis unius ad alium actum; quamvis enim in discursu attendendus sit ordo non tam temporis, quam naturæ, hic tamen ab illo tanquã à signo sæpè dignoscitur. sic quod ignis *a* sit effectus, & ignis *b* sit causa, ex eo unicè habemus, quia ignis *b* tempore præcessit ignem *a*; unde arguimus in igne *b* independentiam, dependentiam in *a* ad alterius præsentiam geniti. idem valet in actibus nostræ mentis. 3. id ipsum potest innotescere ex natura præmissarum, quæ quidem non sunt duo actus omninò disparati, cum minor debeat aliquo modo reflectere suprã maiorem, non solum scil. affirmando medium de minori extremo, sed etiam cognoscendo, medium, quod est prædicatum minoris, esse idem cum eo, quod est

est maioris subiectum. aliter non habetur motivum sufficiens concludendi. ille igitur sunt præmissæ, quarum una tendit in extremum alterius, altera talem tendentiam terminat: quæ neutrum habet, conclusio est.

Instabis tamen adhuc ex hac doctrina. videtur enim debere conclusio reflectere in præmissas, uti minor in maiorem, ut sciat scil. easdem esse extremitates, quæ invicem in conclusione, & quæ seorsim in præmissis affirmantur.

Resp. non oportere. reflexio enim minoris est necessaria, ut teneatur motivum, quod non est, nisi identitas medii. Scito autem motivo veritatis cuiuspiam naturaliter ad illam determinante, eo ipso talis veritas innotescit: nec oportet scire ulterius signatè quod illa ipsa est veritas, ad quam tale motivum determinat. quamvis possit, & sæpè solet per alium actum reflexum id ipsum sciri: sed talis reflexus actus ad conclusionem non pertinet.

C A P V T IV.

An ad assensum conclusionis praequiratur iudicium de bonitate consequentiae.

DICO I. ad conclusionis assensum nō est opus universim praeiudicium de bonitate consequentiae.

Reicienda prius est communis quorundam ratiocinatio, qua dictum istud stabilire contendunt; non quòd aliorū probationes reicere quidquam pensi nunc habeam, quod in cæteris non curo: sed quia opus in præsenti id est ad sensum conclusionis enucleandum. Sic igitur arguunt. antecedenter ad conclusionem, nec debet, nec potest praeiudicium ipsa conclusio, at iudicium de bonitate illationis est indivisim iudicium de veritate illati, in quo stat formalis conclusio. ergo. probant min. stantibus his praeiudicium. *Omnis homo est rationalis, Petrus est homo*, iudicium de bonitate consequentiae affirmaret, sequi ex his, quod *Petrus est rationalis*: quod iudicium manifestè affirmat, quod Petrus sit rationalis; adeoque iudicat consequentis veritatem.

Fal-

Falsa tamen est minor, aliud siquidē ex genere est veritas consequentis, aliud bonitas consequentiæ; nec solum aliud, sed etiam mutuò separabile; contingit enim ut consequens sit verum, sed non sequatur ex præmissis; rursus ut sequatur ex præmissis, & tamen sit falsum quamvis autem, dum præmissæ sunt veræ, & in recta forma dispositæ, stare non possit bonitas consequentiæ sine veritate consequentis, cum ex vero non sequatur nisi verum; ex hoc tamen non fit, ut eadem sit formaliter, etiam in hoc casu bonitas cons. cum veritate consequ. sed solum quod una sit virtualiter altera: quemadmodum quod veritas præmissarum stare non possit sine veritate conclusionis, non fit eandem formaliter esse utrarumq; veritatem, sed solum quod veritas conclusionis virtualiter contineatur in veritate præmissarum, quod ipsum inde constat, quia bona est, & formalis; non verò identica ea illatio; *Petrum esse rationalem sequitur ex præmissis veris, & rectè dispositis, ergo Petrus verè est rationalis.*

Probatur jam nostra conclusio ex eo, quod nulla apparet eius iudicii necessitas. Et quidem nec Philosophus inter præcognitiones, & præcognita demonstrationis bonitatem illationis usquam

nu.

numerat: nec experientia id docet. Rur-
 sus adversarii tenentur concedere non
 duas, sed tres præmissas necessarias esse
 syllogismo. Demum illa eadem uni-
 versalia principia evidentia, quæ regu-
 lant in universali syllogismum, contra-
 cta ad particularem materiam regulant
 eundem in particulari, sive ergo syllo-
 gismus reguletur per *dici de omni*, ut ve-
 teres Logici omnes volunt, sive per il-
 lud, *Quæ sunt eadem uni 3. sunt eadem
 inter se*, ut communiter Recentiores, si-
 vè per utrumque, quia utrumque est e-
 videns; illud idem, quod est satis ad af-
 firmandam in simplici iudicio veritatẽ
 eorum principiorum, satis erit ad infe-
 rendam in discursu unam veritatem ex
 alia. atqui ad ea principia affirmanda
 non est opus alio iudicio prævio, quo
 iudicetur terminorum connexio, aut
 identitas. tum quia sic illa non esset per
 se nota, sed ab alio deducta tum quia
 ex dictis cap. 8. de universalibus in cõ-
 muni constat, nec debere, nec posse an-
 te affirmationem attingi connexionem,
 seu identitatem intercedentem inter
 subiectum & prædicatum. ergò simili-
 ter ad concludendum præmitti non de-
 bet iudicium de connexionem inter ante-
 cedens, & consequens. sed hoc fiet exer-
 citè per ipsam illationem, qua sibi in-
 telle-

tellectus manifestat veritatem ex veritate, quemadmodum per formale iudicii sibi loquitur identitatem subiecti cū prædicato.

Dices cum Arriaga. impossibile est judicare, quod non est apprehensum. at per conclusionem affirmatur non modo identitas inter subiectum, & prædicatū, sed etiam connexio veritatis illatæ cum ratione inferendi. ergo talis connexio præcognoscitur.

Argumentum primò peccat in minore, cuius falsitas satis est superiori capite declarata. Deindè iudicium connexionis, si quod esset, perinde se haberet ut iudicium identitatis: ad quod non est opus prævia cognitio identitatis, quoad an est, sed solum quoad quid est, quatenus qui affirmat prædicatum de subiecto, non debet præcognoscere, quod prædicatum inest subiecto (hoc enim esset affirmare antè affirmationem) sed solum debet scire in universum, quid sit identitas. idem dic de connexione veritatis cum veritate, quæ ab illam affirmante non scitur, nisi per actum, quo affirmatur; aliter ipsa etiam affirmaretur priusquam affirmaretur.

Dico 2. iudicium de bonitate illationis non fertur ne per actum quidem ipsum conclusionis.

Con-

Conclusio præsens est manifesta ex probatis superiori capite ; si enim conclusio judicaret illationis suæ bonitatē , attingeret sui connexionem cum præmissis , in qua stat illa bonitas . adeoque reflecteret in præmissas , cum attingi connexio non possit sine termino connexionis .

Conf. non potest in conclusione affirmari , nisi veritas , quæ sequitur ex præmissis rectè dispositis . atqui ex his sola veritas illati deduci potest , non verò bonitas illationis . ergò bonitas illationis non potest in conclusione affirmari .
 min. prob. consequentiam esse bonam , & consequens esse verum sunt duæ veritates distinctæ , & demonstrabiles per distinctos syllogismos , secunda scilicet per syllogismum directum , prima per reflexum , in quo regulæ logicæ in præmissas assumantur . Neque valet , quod bonitas consequentiæ trahat in aliquo casu veritatem consequentis ; quamvis enim admirativum , & risibile sint perfectiones connexæ , & illud trahat homo : non idcirco syllogismus probans de homine admirativum , probat indivisim risibile , sed debet novus syllogismus constitui ad hoc probandum ; Dum ergo sic arguo ; *Omne rationale est admirativum , omnis homo est rationalis ;*

NON

non possum hinc inferre, nisi quod *omnis homo sit admirativus*. & hoc est facere exercitè bonam consequentiam, cognoscere autem signatè, quod hæc consequentia sit bona, est opus alterius syllogismi, quo ostendatur is esse in debito modo, & figura.

C A P V T V.

Num positis assensibus præmissarum necessitetur intellectus ad assensum conclusionis.

PRæsens difficultas consurgit ex definitione syllogismi, in qua dicitur, quod *quibusdam positis, aliud, quid à positis necessè est contingere*: quod perindè est, ac conclusionem necessariò sequi ex præmissis. Porro duplex est necessitas, (ut & duplex proportionaliter libertas) altera contradictionis, scù exercitii, altera contrarietatis, scù specificationis. prima necessitas est, cum potentia ità necessitatur ad actum, ut nō possit illum non ponere; ut si voluntas ita necessitetur ad amandum, ut non possit non amare. altera, cum potentia ità necessitatur ad actum, ut possit illum non ponere, suspendendo omnem actum,

actum, sed non possit tamen ponere actum oppositum; ut si voluntas ita necessitetur, ut possit quidem suspendere amorem, sed non possit ponere odium. De utraque necessitate procedit quæstio præsens. Itaque potest quæri primò, utrum, positis assensibus præmissarum, possit intellectus dissentiri conclusioni: quod si non potest, habebit necessitatē, specificationis. seù contrarietatis. potest quæri secundò, utrum, stantibus præmissis, possit suspendere assensum conclusionis: quod si non potest, habebit necessitatem contradictionis, seù exercitii. Verum quia censeo in hac re aliter philosophandum in demonstrativo, aliter in probabili syllogismo, de utroque scorsim agam.

§. I.

Statuitur, quid dicendum de assensu demonstrato.

DICO I. Positis præmissis evidentibus, non potest intellectus dissentiri conclusioni, adeoque conclusio demonstrata est necessaria necessitate specificationis. Cōclusio hæc est omnibus certa; conclusio enim in demonstratione

tra-

trahit à præmissis evidentiam; evidentia autem ponit in actu impossibilitatē falsitatis. ergò ponit in eodem impossibilitatem dissensus, qui non est nisi ad falsum; ut odium in voluntate non est, nisi ad malum.

Dico 2. Positis præmissis evidentibus, non potest intellectus non assentiri, adeoque conclusio demonstrata habet necessitatem contradictionis etiam, seu exercitii. Conveniunt in huius dicti veritate approbanda D. Th. Scotus, Durandus, Fonseca, & alii, quos citant, & sequuntur Conimbr. 1. post. c. 1. q. 4. ar. 4. quod notasse non frustra est; non parum enim iuvat consensus authorum in re, quæ maximè pendet ab experientia nostrorum actuum.

Prob. ex ipsa natura evidentia, cuius est determinare potentiam ad assensum veritatis, cui inest, etiam quoad exercitium. cum ergò certum sit ex præmissis evidentibus sequi evidens etiam consequens, certum etiam erit, non posse intellectum suspendi ab assensu consequentis. antecedens prob. 1. experimur enim in veritatibus primis, ac per se notis assensum suspendi non posse. nam quis, proposita hac veritate, *duo & tria faciunt quinque*, poterit ex arbitrio nihil affirmare, ac proindè remanere dubius

bius de ea veritate? Profectò post cuiusmodi veritates propositas, si se interroget, nemo sibi poterit respondere, *nescio*. Signum ergo est, omninò necessarium iis præstari assensum. Neque verò quod ea sit evidentia prima, conclusionis autem sit evidentia secunda, apta est ad rē disparitas. primitas enim ad summum facit evidentiam maiorem. ut sit ergo in conclusione minor evidentia, verè tamen est evidētia quæ una facit assensus necessitatem, maiorem ad summum si sit maior, & prima; minorem, si sit minor, & secunda.

2 In obiectis evidentibus convenit planè intellectus cum sensu; at non alia ratione sensus rapitur ab obiecto, quin possit in suo actū impediri à voluntate, quàm quia obiectum intuitivè, & evidenter proponitur. ut ergò non potest vi arbitrii oculus præsentem lucem non videre, tactus præsentem calorem non sentire, & sic de aliis: imò nec potest intellectus ipse cum sensu, & phantasia non operari ad iudicandum obiectum à sensu experimentaliter exhibitum; aliter posset molestum, aut iucundum præsens non iudicare, adeoque impedire tristitiam, & gaudium inde resultans: quod experientiæ refragatur: ità nec poterit universim ab obiecto quocumque
sub

sub evidentia proposito resiliere, nihil penitus iudicando.

Dices, paritatem sensuum probare nimis. probat enim, non posse intellectum munitum specie evidenti non actu cognoscere. oppositum tamen constat in speciebus rememorativis, evidentibus quidem, & experimentalibus, sed quæ perseverant in nobis, etiam nil cogitantibus, ac dormientibus.

Resp. species etiam rememorativas necessitare ad cognitionem, & assensum, ubi intellectus est ab aliis cognitionibus expeditus, & illæ sunt excitatæ; qua excitatione omninò indigent propter debilitatem, cum sint species abstractivæ de objecto iam præterito; & præterea sensum cum tempore infirmentur, ac pereant. Contrarium accidit in iis ipsis, cum recentes sunt, & fortiter satis impressæ; tunc enim quantumcumque laboremus ad avertendam cognitionem, recurrunt tamen usque, nobis etiam invitis, ut videre est in memoria recentis gravioris offensæ, quam excutere licet velimus, non tamen possumus. Quod si aliquando species istæ sopiuntur, ex eo est, quod vim per se sufficientem ad movendum non habent: cuius oppositum accidit sine dubio in præmissis. Confirmat ergo potius instantia conclusionem, quàm evertat.

3. Pro-

3. Probat^{ur} idem antecedēs à prio-
 ri; quia imperium voluntatis in intel-
 lectum ad ipsum à veritate evidēter pro-
 posita avertendum, chimæricum planè
 est. quod ut ostendatur, notanda est ex
 D.Th. ratio, cur voluntas in reliquas
 potentias naturaliter dominetur. Sic.n.
 habet 1.2. q 9. ar. 1. o. *Vtimur aliis po-*
sentis, cum volumus; nàm fines, & per-
fectiones aliarum potentiarum compre-
henduntur sub obiecto voluntatis, sicut
quadam particularia bona. semper au-
tem ars, vel potentia, ad quam pertinet
fnis universalis, movet ad agendum ar-
tem, vel potentiam, ad quam pertinet fi-
nis particularis sub illo universali com-
prehensus. Ex hoc fit, ut dominium vo-
 luntatis in exteriores potentias non sit
 despoticum, & tyrannicum. sed regale,
 ac politicum, ordinatum scilicet in bo-
 num non voluntatis dominantis, sed po-
 tentiarum subditarum. Unam excipe
 potentiam loco motivam, quæ quia ha-
 bet rationem non finis, sed mediæ, estq;
 universale instrumentum, quo utitur
 appetitus ad inferiores potentias regu-
 landas, debuit posse illa uti etiam in
 malum ipsius potentiaæ motivæ.

Hinc est primò, posse à voluntate im-
 pediri indirectè actus omnium poten-
 tiarum inferiorum: quod constat tum

ab experientia; facit enim voluntas, ut oculus non videat, auris non audiat, &c. non quidem præfente obiecto: quod est impedire directè: sed avertendo potentiam ab obiecto, ut claudendo oculos, aures, &c. quod est impedire indirectè: quo etiam pacto potest impedire assensum intellectualem veritatis etiam evidētis, intellectum distrahendo ad veritatis alterius considerationem. tum à priori ex modò dictis; pertinet enim ad bonum, & perfectionem potentiz cognoscitivæ, ut possit se convertere successivè ad multa, quæ simul considerare non potest.

Est secundò, non posse à voluntate impediri directè actus evidētes inferiorum potentiarum. illatio in sensibus est manifesta; & probatur universalius à priori ex dictis; quia si hoc posset voluntas, cederet in malum potentiarum; non vis enim diverti potētiā ad aliud obiectum; non vis averti ab omni obiecto ad quietem; sed vis obiectum potentiz propositum, nec tamen à potentia attractum, & possessum; quod est privare potentiam perfectione hic, & nunc debita, non quia hoc est potentiz bonum, sed quia sic placitum voluntati. hoc autem est voluntatem exercere
in

in potentias non imperium, sed tyrannidem.

4 Demum arguo à paritate voluntatis, quæ sanè, ut fert communior, meliorque sententia, à bono summo clarè proposito necessitate exercitii movetur. ergò item movebitur necessariò intellectus à vero summo. atqui omne verum evidens est verum summum. ergò ab omni vero evidenti necessariò, quoad exercitium intellectus movetur. subsumpta prob. quia bonum est summum per necessariam exclusionem omnis materiæ. atqui omne verum evidens necessariò excludit omne falsum. ergò omne verum evidens est summum verum.

Obiic. 1. potentiæ naturales, & operantes ex omnimoda necessitate naturæ non sunt capaces habituum facilitantium; aliter poni potest habitus in igne ad comburendum. atqui intellectus est capax habitus etiam relatè ad conclusionem demonstratam. ergò non assentitur eiusdem conclusioni ex omnimoda necessitate naturæ, sed habebit in hanc quoq; libertatem aliquam saltem exercitii.

Si nomine habitus arguens intelligat qualitatem à speciebus rememorativis distinctam, & mortuo quodam modo

potentiam inclinātem , nulla est in meis principiis potentia capax habitus; quia nullos tales habitus agnosco. quod si veniant , ut debent, species ipsæ rememorative , manifestum est , quod intellectus sit capax habitus , etiam ubi naturaliter operatur. neque verò is erit frustra; inserviet enim ad facilius operandum , sublevando potentiam defatigationis capacem: inserviet ad potentiam alliciendam , inclinandamque; nām quamvis eiusm. inclinatione non sit opus , dū positæ sunt præmissæ , habitus tamen moveret ad ipsas præmissas ponendas ex amore conclusionis. inserviet demum , ut possit intellectus assentiri conclusioni , etiam dum præmissas non considerat ; cum sit sufficiens motivum assentiendi meminisse , quod assensus aliàs sit.

Obiic. 2. aliundè est necessitas specificationis , aliundè necessitas exercitii. prima est ab obiecto : secunda ab ipso exercitio , quo potentia fertur in obiectum; & in quo , ut ab eo cesset potentia , videat oportet rationem aliquam mali , aut impedimentum majoris boni. Et hoc voluit D. Th. loco nuper cit. dum ait, quod *Voluntas indiget movēte quoad duo, scil. quantum ad exercitium, vel usum actus, & quantum ad determina-*

sionem actus: quorum primum est ex parte subiecti, aliud autem est ex parte obiecti, &c. Et ex hoc probat videntes Deū necessitari quoad exercitium ad Dei amorem 3. contra Gentes c. 62. rat. 6. Atqui potest intellectus in assensu conclusionis apprehendere rationem mali, lassitudinem nim. ex attentione simultanea ad tot obiecta, & impedimentum maioris boni; impeditur enim, quo minus attendat ad alia, quæ sunt quandoq; perfectiora, & quorum proindè notitia magis perficit intellectum. ergò potest suspendere assensum conclusionis.

Si hæc doctrina sit vera, de quo non non disputo. non lædit, sed roborat potius nostram sententiam. etenim veritas evidenter proposita non potest apparere, ut imperfectiva intellectus, qui scil. & à veritate perficitur, & à pura veritate, cui nihil falsitatis ne suspicio quidem subest, purè perficitur. neque potest in hoc apprehendi lassitudo, ut non potest apprehendi lassitudo in oculari visione, stante potentia obiecti; est enim ità vehemens motio evidentiz, ut laborandum sit potius in non assensu, quam in assensu. potest quidem aliqua lassitudo haberi in continuatione eorūdem actuum; & propterea debet solum posse voluntas alio divertere, & sensum;

& intellectum. quod ipsum ex eo patet ; quia qui non vult finem, tollit medium. præmissæ sunt medium ad assensum cōclusionis. ergo qui vult suspendere conclusionem, tollit præmissas. Deindè nec potest impedire aliam, maioremvè perfectionem, quæ scil. impeditur ab ipsiis præmissis, cum quibus stare non possunt cognitiones aliæ disparatæ.

Obiic. 3. si intellectus necessitaretur ab evidentia vera, necessitaretur etiam ab evidentia putata. consequens est falsum. ergò & antecedens. probatur sequela ; evidentia vera necessitat, quia excludit omne dubium, omnemque suspicionem de opposito, adeoque facit apparere verum sub pura veri ratione. at Putata evidentia hoc idem præstat ; impossibile enim est, ut A putetur evidens, & simul sit aliqua suspicio in oppositum. Et quidem ut voluntas est ad bonum apparens, ità & intellectus ad apparens verum, ut ergò voluntas æquè movetur à bono apparente, sive illud sit re ipsa bonum, sive secus ; ità & intellectus equè movebitur à vero sive realiter, sive apparenter evidenti. Accedit, quod si esset libertas in assensu evidenti putato, & necessitas in vero, haberemus manifestum discerniculum evidentia putatæ à vera : quod tamen falsum est.

esse docet experientia . Falsitas autem consequentis ex eo patet, quod indè fieret, ut intellectus necessitaretur ad falsū putatam evidenter verum : necessitas autem ad malum suum à natura esse non potest . Hinc ad probabile , ut mox dicam, necessitas assensus non est ; cum enim probabili possit subesse falsū , noluit natura ut ipsi tribueretur . atqui id ipsum militat à fortiori in evidentiā putata . ergò sub hac non potest esse necessitas assensus .

Totum argumentum instrui potest ad probandum , evidentiā nec inducere necessitatem quoad specificationem . Nego igitur minorem . ad probationem dico necessitatem ad falsum non posse esse à natura per se , posse tamen esse per accidens . Sic voluntas à puro bono sive quoad specificationem , sive quoad exercitium determinata , eandem habet determinationem , sive illud sit re ipsa tale , sive tantum appareat ; adeoque potest etiam ipsa necessitari ad malum suum non per se , & sub ratione mali , sed per accidens , quatenus ex defectu notitiæ præviæ induit rationem boni . Hoc idem contingit iuxta omnes in intellectu necessitato quoad specificationem ab evidentiā vera . quam eandem necessitatem accipit similiter ab evidentiā

tia putata. Quid ni ergo necessitatis ab evidentia vera quoad exercitium, necessitetur pariter sine absurdo à putata? cum in utroque casu sit necessitas ad falsum, h. e. ad malum suum non per se, sed per accidens, quatenus hoc accipit veri, h. e. boni sui apparentiam. Quo autem pacto una necessitas alteri non officiat, & evidentia putata vitium non inferat veræ, declarabitur infra c. 1. quæstionis 5.

Vnum tamen adverto, aliter induci necessitatem à vera, aliter à putata evidentia, à vera inducitur ex præcisa vi motivi: à putata inducitur ex vi motivi non per se spectati, sed ut substantis iudicio reflexo erroneo de eiusdem evidentia hinc sequitur aliud discrimen quod vera ità firmat assensum, ut per nullum superveniens motivum in oppositum possit ab eo intellectus recedere. falsa & putata ità firmat assensum, ut licet non possit ab eo recedere intellectus, dum stat existimatio illa, possit, tamè per superveniens motivum deturbari ab existimatione simul, & ab assensu. Hinc fortasse defendi posset nõ esse bonam consequentiam à necessitate inducenda per evidentiam veram ad eandem inducendam pariter per putatam, cum sit argumentum à maiori ad minus, constat enim

enim ex modo dictis longè fortio-
 rem esse motionem evidentiz veræ , quam
 putaræ. Prior tamen responsio, & so-
 lidior multò , & verior est .

§. I I.

*Decernitur quid dicendum de assensu
 conclusionis probabili.*

Dico I. stantibus præmissis probabi-
 libus, in recta forma syllogistica
 dispositis, non potest intellectus con-
 clusioni dissentiri; adeoque conclusio
 probabilis est necessaria necessitate spe-
 cificationis.

Hæc conclusio à nemine hætenus ,
 quòd sciam , fuit in controversiam ad-
 ducta , præterquam à nuperrimo Recē-
 tiore , qui censuit posse negari conclu-
 sionem syllogismi probabilis . quod
 probat I. ex D. Th. I. Periher. lec. 14.
 non procul à fine , ubi , *Quadam*, inquit
sunt, qua non ex necessitate consequuntur
ex principiis, ita scil. quod possent esse
falsa principiis existentibus veris: sicut
*sunt opinabilia, quibus non ex neces-
 sitate assentit intellectus, &c.* Si ergò opi-
 nabilia possunt esse falsa, præmissis etiã
 veris, poterit iis nō solū nō assentiri, sed

G g s etiam

etiam positivè dissentiri intellectus. 2.
 probat id ipsum à priori; quia Probabile ex Philos. est, quod plerumq; contingit. dum ergo formatur hic syllogismus, *Omnis mater diligit filium, Berta est mater, ergò diligit filium*; maior eo ipso, quod probabilis est non distribuit omninò subiectum secundum universalitatem metaphysicam, sed solum secundum universalitatem topicam, secundum quam *omnis mater* idem sonat, ac *pleraque mater*. hoc posito, manifestum est consequentiam negari posse; quia maior re ipsa particularis est, non universalis.

Sed neque D. Thomas aliquid habet pro ista sententia; nec ratio valet; & traducitur quæstio ad alium sensum ab eo, quem communiter intendunt auctores. Et quidem qui præsentem quæstionem instituunt, de conclusione loquuntur illata per syllogismum ritè dispositum, adeoque regulatū per *disci de omni* in toto rigore sumptum, ac plenè distributum; in quo sensu posse formari syllogismum etiam probabilem negari non potest, ut mox dicam. Deinde D. Th. loco cit. non intelligit utraq; simul præmissam, sed maiorem tantum universalem, ac per se in suis terminis probabilem, quæ una veni ratione

ne

ne principii, & qua supposita ut vera, adhuc sæpè contingit conclusio propter contingentiam minoris.

Ratio demum peccat primò, quia nõ rectè accipit notionè probabilis à Philosopho allatam, quæ si intelligatur, ut vult hic author de contingentia ut plurimum obiecti, non amplectitur omnè propositionem probabilem. tum quia sæpè probabilis est propositio, quæ non in plerisque, sed aut in omnibus, aut in nullis verificatur. sic est probabile cælum esse fluidum, essentiam creatam nõ distingui ab existentia, & aliæ huiusm. sexcent. tum quia sæpè utraque contradictionis pars est probabilis, ut Doctores omnes supponunt. at non potest utraque plerumque contingere, ut est evidens; aliter pars A frequentius cõtingeret, quam pars B, & rursus B frequentius, quam A: quod est ex terminis repugnans.

Peccat secundò, quia etiam data notionè probabilis in eo sensu, secundum quem restringitur ad certas propositiones, ut ad illas *omnis mater diligit filiũ*; aliud est, quod contingentia in plerisque est motium assentiendi propositioni illi universali, aliud, quod propositio illa non universaliter, sed solum ut in plerisque enuncietur. primum est ve-

G g 6 rum,

rum, sed non ad rem: alterum est falsū. quod ex eo demonstro; toties enim fieri potest propositio metaphysicè universalis, quoties prædicatum distribui potest in singula, nullo excepto, in subiecto contenta. atqui ita est in casu; ut enim possum ex eo, quod plerumque contingit à matribus filios diligi, de singulis matribus seorsim affirmare, quod diligant suos (quod ab ipsis adversariis conceditur, & negari non potest; aliter ex illo universali principio utcumque sumpto numquam vel probabiliter inferri posset, quod hæc, vel illa mater diligit filium) ità & possum de omni matre in metaphisica distributione id affirmare. Quod ipsum ostenditur ex eo, quia illa propositio non est; nisi probabilis, adeoque negari potest. at si non faceret sensum, nisi ut in plerisque, negari non posset; cum sic constet ab experientia, & sit physicè, aut saltem moraliter evidens. sensus ergo ipseus est universalis metaphysicè, & nō solum topicè.

Probatur ergo iam posita conclusio
 1. ex Philosopho definiente syllogismū,
 ut genus est ad probabilem, & demonstrativum, per necessitatem consequentis; ait enim, quod aliud quid à positis necessè est contingere, est ergo aliqua

ne-

necessitas consequentis, positis præmissis, in quolibet syllogismo, adeoque saltem necessitas specificationis 2. nullus intellectus benè dispositus, & penetrans terminos, potest ut veras simul amplecti duas contradictorias. at si intellectus negaret conclusionem in topico syllogismo, admissa veritate præmissarum, duas contradictorias simul esse veras assereret; si enim iudicat verum quod omnis mater diligit filium, & quod Berta mater non diligit, simul iudicat verum, quod omnis mater diligit, & aliqua mater non diligit filium.

Dico 2. stantibus præmissis probabilibus, potest intellectus non assentiri conclusioni, adeoque conclusio probabilis non est necessaria necessitate exercitii.

Prob. 1. ad assensum probabilem nõ potest intellectus quoad exercitium necessitari. Sed stantibus assensibus præmissarum probabilium, assensus conclusionis illatæ non est, nisi probabilis. ergo non potest ad illũ intellectus quoad exercitium necessitari. minor est certa; quæcumque enim perfectio assensus illati in præmissis inferentibus præsupponitur. præmissæ ergo probabiles cū nec certitudinem, nec evidentiam habeant, sed solam probabilitatem, hanc
unam

unam refundent in assensum illatum .
 maior constat ex communi sensu , jux-
 tà quem intellectus voluntati subiicitur
 quoad probabilia ; ut enim voluntas ,
 ubi est admixtio boni cum malo , non
 necessitatur ; ità nec potest necessitari
 intellectus , ubi est admixtio veri cum
 falso , seù verius cum falsi suspitione ,
 ac formidine , seù actuali , seù radicali .
 Hinc potest intellectus conclusioni pro-
 babili etiam dissentiri , nisi obstaret e-
 videns repugnantia in assertionem duplici-
 cis contradictoriæ , ut dictum est .

Prob. 2. non potest esse in consequen-
 te maior probabilitas , quam sit in præ-
 missis , ut est certum , cum potius sem-
 per sit minor . at si consequentis esset ne-
 cessitas simpliciter , qualis certè non est
 in præmissis , maior esset probabilitas in
 consequens derivata ; quam sit in ipsis
 præmissis . sumo enim propositionem
 per se ex suis terminis probabilem , &
 propositionem probabilem ex præmis-
 sis . nunc sic . Probabilitas est vis sua-
 siva , & maior probabilitas vis maior sua-
 siva , seù tractiva intellectus ad assen-
 sum , ac probabilitas propositionis primæ
 si stat cum libertate assensus , cum qua
 non stat probabilitas propositionis se-
 cundæ syllogizatae , minus suadet , cum

mi-

minus trahat. ergo illa erit minor, hæc maior probabilitas.

Prob. 3. non magis veritas consequentis continetur in antecedente, quam antecedens unum in altero secundum numerum distincto; illud enim virtualiter, hoc etiam formaliter continetur, ac si possibile sit intellectum pluribus numero actibus eidem veritati probabili assentiri, poterit ex nutu voluntatis unum ponere, alium suspendere, quamvis non possit simul ponere actum oppositum; hoc enim fert libertas assensus. Et quidem da, cognitiones etiam intendi per additionem partis ad partem; cum possit in casu intellectus assensum remissorem ponere, nonposito intensiore, ut voluntas potest amorem, si bonum sit mixtum; poterit unum actum ponere sine alio individualiter distincto. ergo à fortiori poterit præmissarum assensum ab assensu conclusionis separare, quamvis non possit illum coniungere cum conclusionis dissensu. Conf. quia ubi actus est, solo numero distinctus, habetur omnimoda veritatis identitas; ubi actus est illatus, habetur solum veritatis connexio. plus autem ex genere potest identitas, quam connexio. ergo si identitas utcumque evidenter ostensa non facit in uno casu necessa-

sua-

statem alterius actus, nec illam inducet connexio quamvis evidenter appa-rens. Conf iterum, ubi est actus solo numero distinctus, non est novum, sed idem periculum errandi, at in conclu-sione cum sit nova veritas, novum est errandi periculum. ergò à fortiori poterit ab hac intellectus resilire.

Prob. demum 4. stantibus præmissis, aut potest intellectus de opposito con-sequentis formidare, aut non potest. se-cundum tollit ab actu rationem opinio-nis, quæ stat in eo, quod sit compossi-bilis cum formidine de opposito. quare juxta omnes formido si minus actualis, certè radicalis est de essentia opinio-nis. Primum destruit omnia argumen-ta adversariorum, quæ fundantur in consequentiæ, seu illationis evidentia. si enim assensus inducitur vi talis evi-dentiæ, manifestum est, quod excludit omnem formidinem de opposito; cir-cà verum enim evidenter propositum tam est impossibile non assentiri, quàm formidare.

Obiic. I. assensus conclusionis virtua-liter continetur in præmissis etiã pro-babilibus. ergo post assensum præmis-sarum non potest non sequi assensus cō-clusionis.

Nego cons. contineri virtualiter est

CON-

contineri ut in causa . causa autem non semper est necessaria , nec semper necessitans . sic peccatum m. continet virtualiter in genere causæ meritorix pænas inferni ; nec tamen qui peccat , tenetur ex hoc velle pænas inferni . quamvis ergo probabiles præmissæ cōclusionem contineant , non idcirco intellectus ab iis ad conclusionem necessariò descendit : cum enim in præmissis bis se exposuerit errandi periculo , poterit id nolle tertium .

Obiic. 2. Aequè evidentè ex præmissis probabilibus sequitur conclusio probabilis , ac ex evidentibus evidens . at in evidentibus non est libertas exercitii in assensu conclusionis . ergo neque in probabilibus .

Nego conf. quæ ut sequatur , debet in minore addi , evidentiam sequelæ esse rationem , cur sit necessaria , quoad exercitiū conclusio demonstrata : quod est falsum , & probandū ; quia vera ratio est evidentia cōsequentis . Itaq; ex toto argumento nihil fit , nisi esse in intellectu vi syllogismi probabilis necessitatē assentiendi evidenti conf. nō verò probabilis consequenti : veritatem autem consequentis , & bonitatem consequentiæ esse duas veritates distinctas , & separabiles , & unam proindè affirmabilem
sine

sine alia, certum mihi est, & cap. superiori sufficienter ostensum.

Obiic. 3. Veritati evidenti simpliciter non potest intellectus nō assentiri simpliciter. ergo veritati evidenti ex suppositione tenetur assentiri ex suppositione, at veritas conclusionis probabilis est evidens ex suppositione, quod sine veræ præmissæ ergo ex suppositione, quod intellectus iudicaverit præmissas veras, non potest non iudicare conf. verum.

Arg. primò probat, ex suppositione præmissarum intellectum non posse formidare de veritate consequentis. 2. dist. conf. veritati evidenti ex suppositione tenetur, &c. secundum id, quod est evidens, cōcedo: secundum, quod est solum probabilis, nego cōf. deindè dist. subsumptam: est evidens evidentiā cōsequentiæ conc. evidentiā consequentis, nego subs. ex hoc autem non sequitur, nisi necessitas iudicandi bonam consequentiam, nō verum consequens, ut dictum est.

Obiic. 4. non potest intellectus asserere, quod detur necessitas, ut A sit verum, quin simul iudicet A verum. sed in assensu præmissarum iudicat dati necess.

cessitatem , ut conclusio sit vera . ergò
iudicat necessariò conclusionē veram.

Primò minor est falsa ; quia conclu-
sionem non debet præire iudicium de
bonitate illationis , ut dictum est. 2. e-
tiam hoc dato, dicendum , quod maior
sit vera , si necessitas iudicetur eviden-
ter : falsa , si solum iudicetur probabi-
liter. si oppositum sine probatione assu-
matur, punctum quæstionis præcipuum
assumitur.

† Obiic. 5. cum Arriaga sensum om-
nium Doctorum, apud quos est certum,
quod si quis in syllogismo rite disposi-
to concedat præmissas iam censetur cõ-
victus, & coactus concedere consequen-
tiam , quamvis præmissæ non sint, nisi
probabiles. aliter is posset vim argu-
menti evadere dicendo, suspendo assen-
sum conclusionis.

Resp. præmissas probabiles concesi-
sas satis cõvincere per hoc unum, quod
non sinant negari conclusionem ; cum
tamen adversarius, qui oppositã astruit,
ut eam tueatur, debeat posse conclusio-
nem negare .

Obiic. 6. voluntas liberè , & effica-
citer amans finem, non potest non eli-
gere medium unicè necessarium ad ta-
lem finem . ergò intellectus liberè as-
sentiens præmissis probabilibus, non
po-

potest non assentiri conclusioni ex iis necessariò consequenti.

Sed 1. antecedens non est verum, nisi dum urget executio præintenta : antecedenter autem potest voluntas suspendere unci medii electionem retardata à medii difficultate , quæ tanta potest esse , ut retractet intentionem . ergo similiter , si quid paritas probat , poterit intellectus suspendere assensum conclusionis probabilis ad tempus , retardatus à voluntatis contumacia , quæ tanta potest esse , ut retractet assensum præmissarum . 2. non omnis intentio id habet , sed solum efficax , ac firmans voluntatem in fine : assensus autem probabiles prævii potius comparantur affectui inefficaci , cū non firment intellectum in vero . 3. quæcumque afferuntur in loco ad probandam necessitatem electionis unci medii pro re nostra non faciunt ; sicuti quæ pro libertate conclusionis articuli , libertatem electionis non probant , ut patebit applicanti . Frustrà ergò disparitas à nobis queritur , dum paritas ab adversariis non ostenditur.

Obiic. 7. tota ratio , cur stet libertas conclusionis probabilis , est ipsa probabilitas , seu periculum falsitatis in actu

actu . at hæc ratio nulla est . ergò . nim. prob. stante contēptu periculi , non potest à periculo retardari , ne assentiat . sed periculum errandi in conclusione est jam contemptum in præmissis , in quibus virtualiter continetur . ergò periculum errandi non potest facere libertatem assensus probabilis .

Resp. negando min. ad probationem 1. est instantia per tertiam probationem conclusionis , & efficacior per quartam , quod scilicet non posset intellectus cum assensu conclusionis conjungere formidinem , ad quam deberet moveri à periculo errandi , & non posset , quia hoc est iam contemptum . 2. ut contemptus periculi est liberè in præmissis , ità potest liberè etiam non haberi in conclusione ; neque enim qui contemnit A , debet eo ipso contemnere B quantumvis connexum cum A , ; ut videre est in exemplo ad primum dato , quod qui contemnit malum culpæ , illudque amplectitur , non contemnit eo ipso malum pænæ cum illo connexum , nisi solum virtualiter , & in causa : & uno hoc pacto contemnitur in præmissis periculum errandi in conclusione : cum quo stat , ut idem formaliter in se non contemnatur , & moveat non
qui-

quidem ad reiiciendam, sed ad non
amplectendam conclusionem . quod
ipsum dicendum esse in casu ab adver-
sariis, manifestum est ex data instan-
tia de formidine .

QVA-

QUÆSTIO SECUNDA

De Demonstratione .

CAPUT I.

Quid, & quotuplex sit demonstratio.

Geminam demonstrationis definitionem tradidit Arist. 1. post. c. 2. alteram per effectum sic: Demonstratio est syllogismus faciens scire. alteram per partes ipsius constitutivas sic: Demonstratio est syllogismus ex primis veris, immediatis, prioribus, notioribus, causisq; conclusionis.

Quæ ut intelligantur, dividenda est prius demonstratio in demonstrationem *propter quid*, & demonstrationem *quia*, inter quas duplex est discrimen. 1. quod prima est à priori, & ex causa manifestat effectum, ut si Lunæ defectum ex terræ interpositione dignoscas. altera est à posteriori, & ex effectu ostendit causam, ut si terræ interpositionem ex Lunæ defectu demonstres. 2. quod prima, quæ & potissima, extinguit una omnem inquisitionem circa conclu-

clusionem, quamvis maneat quandoque inquisitio circa præmissas. hoc autem ex eo est, quia procedit per causam proximam, & immediatam; cum tamen demonstratio *quia* procedat, & ipsa quandoque per causam, remotam tamen, & mediatam: ut si quis probet terram non respirare, quia non est animal; adhuc enim ulterior causa inquiri potest, quod scilicet caret pulmone: qua assignata, iam habetur demonstratio *propter quid*, & cessat ulterior inquisitio veritatis.

Explicatur nunc prior definitio demonstrationis. scire tripliciter stat. 1. pro comprehensione certa, & evidenti cuiuslibet veritatis, seu necessariæ, seu contingentis: sic dum video Sortem scribentem, scio quod scribat. 2. pro comprehensione certa, & evidenti veritatis cuiuslibet necessariæ, & immutabilis: & hoc modo sciuntur etiam principia. 3. pro simili comprehensione veritatis rei per suam causam: & hoc est propriissimum scire, quod est demonstrationis effectus. Porro cognoscere rem per causam contingit dupliciter 1. quia notitia unius causat notitiam alterius: & ita etiam scire pertinet ad demonstrationem *quia*.

2. Quia non solum notitia notitiæ.
sed

sed res, quæ assumitur in medium, est causa rei, quæ in conclusione probatur: & hoc est proprium demonstrationis à priori, quæ perinde & potior, & magis in rigore demonstratio est; gignit enim propriissimum scire, quod est rem per rei causam cognoscere.

Posterior definitio explicat proprietates, quæ inesse debent præmissis potissimæ demonstrationis. & I. dicit, præmissas debere esse primas, h. e. non ulterius demonstrabiles à priori. Ostendit hic Philos. in propositionibus demonstrabilibus procedi in infinitum non posse, sed necessario deveniendum ad primas, & per se notas. Omnis enim demonstratio constat duobus extremis, & medio. at neque in extremis, neque in medio est abire in infinitum. non in extremis; aut enim in sursum, dum à subiecto progredimur ad superiora prædicata: & hoc non, tum quia omnia prædicata terminantur in decem prædicamentis. ac demum in ente, tum quia infinita essent de definitione unius: quo posito, nihil posset sciri; adeoque nihil demonstrari. aut in deorsum, dum à primo summoque prædicato descendimus ad inferiora subiecta; & hoc non; quia certum est dari singularia, quæ sunt prima subiecta, quæ proinde terminant

H h

de-

descēsum à supremis. aut demum circulariter, ita ut quodlibet sit superius, & inferius, pars, & totum relatè ad idem: & hoc non. omnia enim prædicata vel accidentalia sunt, vel substantialia. non circulantur in infinitum accidentalia; accidens enim de substantia, ut de subiecto dicitur, cuius scilicet ens est; adeoque prædicatio accidentalis, & denominativa in substantia terminatur ut in subiecto, in accidente, ut in forma. Nec circulantur in infinitum substantialia; si enim progressus in his à sursum in deorsum, & contrà, finitus est, non potest in his circulus esse infinitus: ut si prædicas directè animal de homine, & indirectè hominē de animali, iam conficis omnem prædicationem hominē inter, & animal. Rursus licet sit possibilis aliquis circulus in prædicatis, non tamen in eodem genere prædicationis; aliter idem assumeretur ut notius, & ignotius eodem, ut totum potestativum, & pars subiectiva secundum idem: quod repugnat.

Hinc autem conficitur nec in medijs posse in infinitum procedi. si enim ab A, quod est subiectum infimum, usque ad C, quod est prædicatum supremum, media essent infinita, ascendendo ab A, nunquam esset devenire ad C; quia medium

dium est infinitum, & infinitum numerando pertransiri non potest. ergo C non erit ultimum prædicatum cōtra suppositum. impossibile igitur est media esse infinita, si extrema sunt determinata; esset enim, ut ait Themistius, sicuti qui diceret, esse numerum finitum ab unitate usque ad denarium; & tamen inter ea extrema intercedere numeros medios infinitos.

Ex his tria corollaria sequuntur. 1. in demōstrationibus esse devenire ad prima principia indemonstrabilia; secus enim omnes propositiones esse demonstrabiles, adeoque inter cuiuslibet propositionis extrema daretur medium; & per consequens extrema, & media irent in infinitum. 2. Omnis propositio, quæ habet medium inter prædicatum, & subiectum, est propositio demonstrabilis: propositio autem, quæ medio caret, & dicitur immediata, demonstrabilis non est. Omnis enim demonstratio est per medium. ibi ergo capacitas, aut incapacitas demonstrationis est, ubi est capacitas, aut incapacitas mediij. 3. cum in propositionibus subordinatis, in quibus ex una demonstratur alia, ut ex prima secunda, & ex secunda tertia, & sic usque ad centesimam, centesima h. e. ul-

tim a demonstratur per omnes propo-
 sitiones antecedentes, quæ omnes sunt
 una demonstratio. quare totum aggre-
 gatam ex præcedentibus rectè dicitur
 ab Alberto de Saxonia *Syllogismus unus*
compositus ex præmissis multis præsyllo-
gizatis. atque ita verificatur, quod om-
 nis demonstratio, h.e. integra, & com-
 pleta sit ex primis.

Deinde dicit definitio, præmissas de-
 bere esse *veras*; quia per eas scitur, adeo-
 que vera res per veram causam cogno-
 scitur: *causas*; quia facit scire, hoc
 est rem per causam cognoscere:

priores, & notiores; causæ

enim priores sunt

effectibus suis,

atque etiam

notiores

saltem in quæstione, propter
 quid res est, in qua causa
 notificet effectum.

CAPUT II.

De Propositione per se nota,

ubi

*An Premissa notiores sint con-
clusionem.*

Quia non desunt, qui propositionem per se notam confundunt cum immediata (quod si est verum, iam omnis demonstratio debet constare ex per se notis & breviter videndum quid sit propositio per se nota, & an cum immediata coincidat.

Equidem missis diffidijs, quæ super hæc re, plurima sunt inter scholas, propositionem per se notam sic definit: Est propositio, quæ ex proprijs terminis cuilibet ratione utenti est naturaliter nota sine indigentia notitiæ alicuius extrinseci. Explicatur. multi putant, non propositionem, sed propositionis significatum propriè dici per se notum. sed nihil obstat, quo minus ipsa propositio dicatur nota per se; quia scilicet aliqua propositio est, in qua vi terminorum ritè penetratorum intellectus determinatur ad

H h 3

assen-

assensum, & simul certificatur de assensu ipsius veritate: & hoc est assensum per se innotescere; quod significatur per particulam illam, *in proprijs terminis*. Additur, quod debet esse naturaliter nota *cuiilibet* ad differentiam aliquarum propositionum, quæ primò & immediatè per experientiam uni innotescunt, ut mihi quod vivo, quod sentio, &c. Postremò debet esse nota *sine indigentia extrinseci* ad ostendendum, quod talis propositio innotescit ex *foliis suis terminis*, qui sunt eiusdem partes intrinsecæ.

Porro cum hac definitione coincidit, quæ à Philosopho affertur, dum ait, quod dignitas seu propositio maxima (sic appellat per se notam) est propositio immediata non quæcumque, sed quam necesse est habere aliquem docendum, antequam doceatur. tales enim propositiones, inquit Comment. 3. de an. absque doctrina cuiilibet naturaliter veniunt in mentem. Consonat Boetius, dum ait per se notam esse, quam quisque probat auditam. Consonat Scotus, dum per se notam definit eam, quæ ex proprijs terminis habet evidentem veritatem.

Habes hinc i. nullam propositionem contingentem esse per se notam; quia nulla est cuiilibet naturaliter nota, sed cuiilibet fit nota per experientiam. hinc

Phi -

Philos. expressè ait omnem dignitatem esse necessariam.

Habes 2. nullam categoricâ de inesse singularem esse per se notam; pariter enim omnis eiuſm. propositio per solam experienciâ manifestatur, nec cuiquâ ante experienciâ, naturaliter venit in mētē.

Habes 3. non omnem propositionem immediatam esse per se notam. Ita Philos. 1. post. ubi dividit propositionem immediatam in Dignitatem, & Propositionem. Ratio est; quia aliqua propositio immediata cognosci non potest, nisi per experientiam singularem, ut est ista, omnis calor est calefactivus, omnis equus est hinnibilis, & universaliter principia scientiarum particularia, quæ sumuntur per viam experientiae, & probantur inductione, quæ propterea est demonstrationis subsidium.

Habes 4. non omnem propositionem per se notam esse immediatam. Prob. exposita notione per se notæ, quæ tota reperiri potest in propositione habente medium sive intrinsecum per causam Metaphysicam, sive extrinsecum per Physicam. quid enim repugnet extrema mediata suam connexionem suis ipsis notionibus manifestare? Certè id in habentibus causam extrinsecam cōmunius conceditur; omnes enim veritates crea-

82, inter quas multæ sunt per se notæ, per Deum ipsum possunt à beato à priori demonstrari. quid ni ergo id poterit per intrinsecam sine violatione propositionis per se notæ? Ad hæc per se nota constat per notionem terminorum proportionaliter, ut singularis per experientiam, quæ & ipsa quodammodo per se facit rem innotescere: & tamen per experientiam quantumvis clarissimè nota possunt ulterius innotescere per causam. Sed de hac re iterum in Metaphysicis, ubi proponam rationem, cur creaturæ repugnet potentia creandi.

Hab. 5. non recte definiri propositionē per se notam illam, cuius prædicatum includitur in definitione subiecti. 1. quia hæc est ad summum notio propositionis immediatæ, quam ostendi non debere confundi cum per se nota. 2. quia neq; est cōmunis notio propositionis immediatæ; nam propositio, in qua prima passio prædicatur de definitione, est immediata; & tamē prædicatum non includitur in subiecto. 3. hinc fieret, ut omnis propositio, in qua definitio prædicatur de definito, esset per se nota; quod est falsissimum; nam in notionibus, ac definitionibus tradendis plurimum est inter Philosophos dissidium: quod nullum esse potest in per se notis. 4. ista est per se

no-

nota, homo est equus, vel non equus: & tamen prædicatum in subiecti definitione non includitur.

Hab. 6. non recte dividi propositionem per se notam in per se notam quoad se, & per se notam quoad nos. 1. quia per se nota, quoad se vocatur ab his auctoribus immediata, quam tantum non esse per se notam ex mente Philosophi, & ipsa vocum significatione satis ostendi. 2. quia sicuti ly quoad nos facit sensum, quod propositio per se nobis innotescit; ita ly quo ad se faceret sensum, quod propositio innotesceret sibi: vel si alicui intellectui, cui quæso, Angelico, an Divino? neutri sane, quia in neutro est propositio, seu iudicium compositum ex terminis, ex quibus innotescat.

Hab. 7. Demum, non omnem demonstrationem constare ex per se notis. 1. quia in demonstrationis definitione non ponuntur per se notæ, sed primæ, & immediatæ. 2. quia plures sunt demonstrationes, quæ ex per se notis non constant, sed ex universalibus, quæ per singularem experientiam colliguntur. hinc Arist. inductionem statuit argumentationem, quæ subsidio sit demonstrationi, quatenus probat universales, & primas propositiones, quæ in demonstratione in maiorem assumuntur.

H h 5

Vi-

Videndum nunc, utrum maior sit notitia, seu evidentia tum in per se notis, tum in immediatis, quæ sunt demonstrationis principia, quàm in conclusione: quod pertinet ad explicandam illam particulam *notionibus* in definitione demonstrationis appositam. Affirmativam partem probat Arist. ex eo celebri principio, *Propter quod unumquodque tale, & illud magis. sed conclusio nota est propter præmissas. ergo præmissæ sunt notiores conclusione.*

Hoc principium ut sit verum, & probet intentum, indiget quibusdam limitationibus. 1. est, ut prædicatum, in quo aliqua duo comparantur secundum magis, & minus in sit utrique. hinc non sequitur, quod si homo est ebrius propter vinum, vinum est magis ebrium. 2. ut prædicatum sit capax suscipiendi magis, & minus. hinc non sequitur, quod si Sortes est homo propter Platonem patrem suum, Plato sit magis homo, quam Sortes. 3. ut quæ comparantur, unum sit causa alterius secundum esse, in quo comparantur. hinc non tenet: Sortes est propter Platonem patrem suum, & Sortes est doctus, ergo Plato est doctior Sortes. Plato enim est causa, cur Sortes sit, non verò, cur doctus sit. 4. ut causa, propter quam

quam res est talis, sit adæquata, hinc nulla est ista consequentia: diligo Paulum propter Platonem, & Sortem, ergo magis diligo Platonem: aut ista, ergo magis diligo Sortem: sed solum ista, ergo magis diligo utrumque, quam unum Paulum.

Istæ conditiones ubi adsunt omnes, principium est verum; quia uniuersim, ut rectè ait Scotus qu. 12. 1. post. *illud, quod reperitur in effectu, nobilias, & excellentius reperitur in causa; quia est de ratione causa, quod excellat effectum.* quod & constat inductione in agentibus accidentalibus univocis, quæ nunquam effectum ponunt æqualem sibi; ut videre est in calido, lucido &c. Atqui omnes istæ conditiones reperiuntur in re nostra. ergò præmissæ notiores sunt conclusionem, non quidem singularæ seorsim, sed ambæ simul, ut integrant unum antecedens.

C A P U T I I I.

De Medio, Pracognitionibus, & Pracognitis Potissima Demonstrationis.

POtissima demonstratio ea est, in qua propria passio probatur de subiecto per definitionem ipsius subiecti. Et quidem definitio ipsa de subiecto demonstrari à priori non potest, cum nihil mediet inter rem, eiusque essentiam definitione explicatam. superest ergo ut solum accidens possit de subiecto demonstrari. Rursus, quia veritas demonstrata debet esse necessaria, & nullum accidens commune insit rei necessario, superest ut solum accidens proprium sit de subiecto demonstrabile.

Præterea eiusmodi passio debet de subiecto demonstrari, cui primò inest convertibiliter. Sic quia habere tres angulos duobus rectis æquales est proprietas trianguli ut sic, non æquilateri, de illo, non de hoc debet demonstrari. aliter neque attingetur prima, & universalis ratio, cur ea passio triangulo competat: & dabitur occasio errandi; si quis enim audiet eam probari de æquilatero, putabit fortasse alijs triangulis non venire.

De-

Demum demonstrationis potissimæ medium assigno definitionem subiecti, non passionis: quæ est communis sententia contra Zabarellam l. 1. de media demonstr. c. 3. Prob. Illud est medium potissimæ demonstrationis, quod est prima, & immediata causa, cur subiecto infit passio. sed sola rei essentia per definitionem explicata est eiusmodi. ergo. min. prob. quia propria passio fluit à principijs intrinsecis subiecti, eiusque essentia. ergo essentia subiecti est prima, & immediata causa passionis: essentia verò passionis cum sit accidens, ut est ipsa passio, adeoque supponat in priori suum substantiale exigitivum, non potest esse prima ratio, cur passio infit subiecto. Conf. illud est medium potissimæ demonstrationis, quod ità aliud demonstrat, ut ipsum non sit demonstrabile: aliter demonstratio ista non esset ex primis, & immediatis. at sola definitio subiecti est indemonstrabilis de subiecto, cum definitio passionis habeat causam in natura subiecti, adeoque per illam sit demonstrabilis. ergo.

Addo, quod si definitio passionis assumatur in medium, non demonstratio fiet, sed petitio principij; cum enim definitio passionis, & passio pro eodem stent, qui dubitat, utrum passio infit sub-

ic-

recto, dubitat pariter, utram eius essentia, ac definitio subrecto insit; adeoque qui hoc assumit, principium petit. Confesse passionis est inesse subiecto, cum univrsim omnis accidentis esse sic inesse. ergo qui assumit in medium esse passionis definitione explicatum, assumit, quod passio subiecto insit; adeoque assumit in medium veritatem demonstrandam: quod est petere principium.

Hinc ulterius fit. ut definitio non *quid nominis*, sed *quid rei* sit tale medium; aliter non fit demonstratio, sed principij petitio. Sic qui velit probare principium illud per se notum, *Omne rotum est minus sua parte*, poterit illud probare Syllogismo constante ex veris, & necessarijs, non tamen notioribus, assumendo in medium definitionem, quid nominis hoc pacto: *Omne quod continet aliquid, & amplius est minus eo. omne rotum est continens suam partem, & amplius. ergo rotum est minus sua parte*. Sed maior non est conclusione notior; quia in maiore probatur de definitione quid nominis id quod in conclusione de subiecto. & quia tam a demonstrante, quã ab eo, cui demonstrat, prænoscitur, ut dicam, quid nominis tum subiecti, tum passionis, consequens est, ut tam ignoretur ante demonstrationem, quod pas-

passio conveniat subiecto ; quam eius definitioni quid nominis. Accedit, quod medium debet esse causa , cur prædicatum subiecto insit : at non definitio explicans nominis potestatem , sed explicans rei naturam explicat talem causam . ergo non quid nominis , sed quid rei est medium potissimæ demonstrationis.

Ex his sequitur, rectè assignari à Philosophis tria præcognita demonstrationis, & duas præcognitiones . præcognitiones sunt, altera, qua de re innotescit, quod sit. altera, qua innotescit, quid sit. prima adhuc est duplex, aut enim innotescit per ipsam, quod est rei, seu quod res verè sit in rerum natura aut possibilis sit; aut innotescit per ipsam, quod est principiorum, seu quod principia vera sint. Secunda etiã est duplex, quid rei scil. & quid nominis. Præcognita sunt Principium, Subiectum, & Passio: in quæ sic distribuit Arist. præcognitiones . De Principijs debet præcognosci , quod vera sint . De subiecto, quod sit, & quid sit . De passione solum quid nominis; quod enim sit , & quid rei sit, non præcognoscitur, sed per demonstrationem colligitur. quem usum servat Mathematici , qui prius proponunt notiones subiecti, & passionis demonstrandæ . tum generalia quædam principia
sup-

supponunt, unde cōclusio deduci potest.

Porro tam de subiecto, quàm de passione præcognoscendum esse quid nominis, certum est; quia nulla quæstio procedere potest inter non intelligentes nominum significationem. Rursus de subiecto præcognosci debet, quod sit; aliter erit quæstio de subiecto non supponente. hinc in physicis inutiles dicam illas quæstiones ex impossibili hypothese, quæ non servant, sed destruunt quæstionis subiectum. Quid rei subiecti non debet præire demonstrationem, cū sit medium; & probatio passionis de subiecto. probatio autem probationem nõ præit. Philosophi enim omnes præsertim naturales non nisi ex notitia effectuum per experientiam accepta deveniunt in notitiam causæ. quod si non liceret à causis regredi ad effectus, possibilis non esset scientia, quæ est cognitio rei per causam. Neque verò in tali casu ut in conclusione expresso est circulus; quia non est idem notius, & ignotius eodem. ubi enim intellectus deprehendit causam ex effectu, tum verò causam attentius considerat, & penetrat; & ex ea aliunde iam notiore redit ad effectum.

Dico demum 4. possibile est regredi circulariter in eadem quæstione propter quid, dum sumus in diverso genere-

nere causæ, realis, scilicet, & intentionalis. Prob. ex possibilitate mutux prioritatis inter causas efficientem, & finalem: de qua in physicis. sic ex sanitate tamquam ex fine demonstratur à priori sanitas.

De passione demum debet præcognosci solum quid nominis; quod sit enim, per demonstrationem colligitur; dum enim colligitur passionem subiecto inesse, colligitur & passionem esse. Quid rei vero sit, sciri non potest, nisi supponatur, quod sit quæstio enim, *quid rei est,* supponit quæstionem, *an est.*

C A P V T I V.

An sit possibilis Regressus Demonstrativus, & in quo differat à Circulo.

Regredi demonstrativè est, post factam unam demonstrationem, qua A probetur per B, alteram demonstrationem formare, qua B vicissim probetur per A. hoc quidem potest utiliter fieri, & appellatur Regressus: & potest fieri inutiliter, ac vitiosè, & appellatur circulus.

Di-

Dico nunc 1. impossibile est regredi circulariter demonstrando, dum conclusio unius demonstrationis assumpta in præmissam alectius non aliunde notificatur, quam à præmissis primæ demonstrationis.

Prob. conclusio demonstrata debet esse ex præmissis notioribus sc. si ergo non aliunde melius notificetur conclusio, semper remanet minus nota præmissis suis; adeoque numquam relatè ad illas præmissa evadere potest; aliter esset illis notior simul, & ignotior. Unde constat impossibilitas circuli ex natura demonstrationis.

Dico 2. impossibile est regredi circulariter in eadem questione propter quid, ut si effectus per causam à priori, & iterum à priori causa per effectum demonstraretur in eodem genere causæ realis. Conclusio hæc constabit ex dicendis in physicis de impossibilitate mutæ prioritatis in eodem, aut diverso genere causæ realis. & hinc sequitur impossibilitas circuli ex ipsa natura rei.

Dico 3. possibile est regredi demonstrativè, dum conclusio assumpta in præmissam aliundè melius notificatur, quam à prioribus præmissis.

Probat 1. ex Arist. 1. post. ubi approbat regressū, & exemplificat in Planetis,

tis, qui ex eo, quod propè sunt, arguuntur non scintillare: quod est demonstrare à priori: & rursus ex eo, quod scintillant, arguuntur propè esse: quod est demonstrare vice versa à posteriori. 2. Si universim regressus esset impossibilis, impossibilis nobis esset omnis vera scientia Philosophi.

QUÆSTIO TERTIA

*De scientia Demonstrationis
Effectu.*

CAPVT I.

An sit Scientia, & an de novo.

Sceptici, qui & Pyrrhonicus ab Eleo Pirrhone eius hæresis authore, seu verius instauratore, promotore vè, scientiam eliminarunt. quare studium omne in aliorum dumtaxat dictis evertendis impendebant. Hæc secta degeneravit ab Academicis, Platonis nimirum discipulis, cæpitque seipsa ab Archefilao Polæmonis in Academiæ magisterio successore, ut habet Varro apud Aug. 19. de Civ. c. 1. Adversus istos Academicos, ut aiunt, novos idem Aug. tribus libris disputat ex professo: illudque pulcrum inter cætera ostendit l. 3. *Quantò minus malum sit indoctum esse, quam indocibilem. Ex quo, inquit, deinceps Academicus ille iactantulus de omnium scholis non ferulis, quod esset deformius, quàm molestius,*

stius, sed illorum palliatorum clavis, & fustibus proicietur. non enim magnum negotium erit, contra communem pestem velut Herculeam quadam postulare auxilia Cynicorum. tum ostendit, quam in glorij isti sint, qui laudem affectant, in qua illis stultissimus quisque æquatur. Pergit porro demonstrare originem, unde tam absona sententia ortum suum traxerit, ex animæ nimirum creditæ mortalitate, opinioneque quod Deus alius ab igne non sit. quo fit, ut hæc secta sit maximè cum Atheismo coniuncta; destruit enim certas de Deo, de Anima, de Principijs Honestatis, ac Moralitatis persuasiones. Quæ quidem idcirco monui, ut videant isti, qui apud nos iam se Scepticos esse gloriantur, in quam se scholam seu imperiti, seu improbi dent.

Plato autem, à quo nomen, non doctrinam isti hauserunt, scientiam omnino admisit: negavit tamen illam acquiri de novo; sed voluit non aliam eam esse à reminiscencia, putavit enim animam nostram primùm à Deo extrà corpus creari cum perfecta rerum omnium notitia: tum verò in corpus infusam ex materiæ contagione rerum omnium oblivisci: quarum deinde sensuum ope, studioque suo paulatim reminiscatur.

Pe-

Peripatetica, imò, & Catholica sententia est, scientiam dari, eamque de novo acquiri.

Probatum primum. aut enim scientia sumitur pro quacumque certa, & evidenti notitia, aut pro ea, quæ per demonstrationem acquiritur. Vtramque certum est dari: & primam quidem; quæ enim multa sunt, quæ se ita intellectui manifestant, ut omne dubium, omnemque suspicionem de opposito interimant? sic sunt ista, *idem non potest simul esse, & non esse: quæpe totum est maius sua parte: quæ sunt equalia uni 3. sunt equalia inter se: Quod tibi non vis, alteri ne faceris, &c.* De quibus nemo sanus merito dubitet. Sic quisque de se scit, se esse hominem (quid enim? dubitet, hominem se esse, an belluam?) se vivere, se cogitare, se hoc vel illud agere. Alteram, verò itidem est certum dari; quam enim multa ex primis principiis evidenter inferuntur tum in physicis, tum in Mathematicis, tum in Moralibus Deum esse, num erit, qui in dubium vocare audeat? amplectendam temperantiam, vitandam avaritiam cui non est evidens etiam eorum qui peccant, quibus numquam non oblatrat synderesis?

Conf. non potest id esse impossibile, ad quod natura inclinatur: nulla enim na-

tu-

raturalis inclinatio frustrà est. ad sciendum autem omnes inclinamur . ergo scire non est nobis impossibile. datur ergo de facto scientia ; tum quia hanc non dari ex eius impossibilitate Sceptici colligunt. tum quia non est naturaliter possibile, ad quod numquam pervenitur.

Prob. secundum 1. quia falsum supponit Plato, dum animam vult extra corpus creatam : cuius scilicet oppositum definit Conc. Lateran. sub Leone X. sess. 8. quod ipsum multis ostēdit D. Th. 2. contra Gentes c. 83. & nos etiam in loco. 2. quia nullum habemus fundamentum asserendi rem tam mirabilem, quod cæco etiam sit scientia. de coloribus, Surdo de sonis, & universim notitia de re qualibet plena stultissimo cuique. 3. Natura dedit homini sensus, ut eorum ministerio acquireret rerum species: dedit, ut per actuum frequentationem se melius disponeret ad eosdem, aliosque actus eliciendos. ergo nec species, nec habitus habuit quisque à principio. prob. conf. nemo enim prudenter operans dat media ad acquirendum, quod iam ante fuit habitum. 4. inter notitiam, quam primò acquirimus, & quam per reminiscentiam reparamus, hoc differt, quod per hanc non modò cogno-

sci-

scimus obiectum ut in se, sed ut cognitum olim à nobis. atqui evidens experientia docet, dum quis ad facultatem aliquam accedit, non meminisse aliàs eam à se cognitam, Scientia ergo, quam parat, reminiscencia non est.

Objc. 1. pro Scepticis. Omnis notitia intellectiva est per sensitivam. sensitiva autem, ut plurimum est fallax; videmus enim remum fractum in aqua, solem parvum, cibum amarum, qui dulcis est &c. ergo fallax item est notitia intellectiva. Conf. 1. nihil est tam certum, quod ab aliquo non fuerit dubitatum; quid enim certius primo principio, *idem non potest simul esse, & non esse?* & tamen de eo dubitavit Protagoras apud Arist. 4. met. signum ergò est, nihil re ipsa certum esse. Conf. 2. sæpè putamus nos demonstrare, & scire, cum ità non sit. unde ergo distinguemus veram evidentiam à putata? ex eo igitur, quod deprehendimus, nos errasse, dum censuimus, nos scire, numquam nos quidquam scire dicemus, si prudentes sumus; adeoque prudenter de rebus omnibus dubitabimus.

Ad arg. dico, quod circà prima principia, & conclusiones inde deductas non contingit intellectum errare ex errore sensuum. etenim in his intellectus à sensu non mutuatur nisi unas rerum ap-
pre-

prehensiones , at non ex sensus fide, sed ex innato lumine , quod signavit super nos Deus, præbet assensum . Circà alia, quæ sensu percipimus , licet quandoque contingat errare ex defectu vel medii, vel organi , vel distantix obiecti , corrigitur tamen ab intellectu ex aliorum sensuum iudicio , aut evidenti ratione . nec tamen propterea de aliis omnibus dubitandum : præcipuè cum sensus rectè dispositus nunquam fallatur , ne in his quidem , quæ in argumento afferuntur , ut alibi dicam . certè non fallitur, ubi actus sunt multi, & uniformes idem omninò omnibus testantes .

Ad Conf. 1. resp. non propter paucorum seu contumaciam , seu inscitiam debere nos meritò de qualibet veritate dubitare . Quod attinet ad primum principium , putat meritò Arist. illud à veteribus non nisi ore tenus negatum . Quod & nos ostendemus in metaphys.

Ad 2. conf. ex eo, quod dormiès quis affirmet sine dubio se volare , & in hoc fallatur , non idcirco idem vigilans , & affirmans se vigilare , de hoc unquam dubitabit : imò & ridebit, si quis id velit ipsi in dubium revocare . Constat ergo unicuique ab experientia suorum actuum, quod aliter afficitur ab evidèntia vera , aliter à putata . & quidem dū

I i pu-

purè putamus evidenter nos aliquid scire, semper admiscetur aliqua non solum inconsideratio, sed passio, qua in nostris opinionibus obfirmamur Si quis ergo placato animo rem à doctissimis viris, imò & ab omnibus acceptatam ut veram consideret, non video, quo pacto ex errore, in quem incidit aliquando, possit de ea dubitare.

Objc. 2. pro Platone. Si quis adolescens, vel rusticus, qui numquam Geometriæ operam dedit, rectè, & ordinatè interrogetur de multis veritatibus Geometricis aptè respondebit: quod fusè præstat Socrates in Menone. signum ergo est, quod habuit aliquando species earum veritatum; quibus per interrogationem excitatis, rectè respondet. Conf. 1. dum quis inquit veritatem aliquam, aut illam prius novit, aut non. primum est intentum à Platone. Secundum dici non potest; quo pacto enim inquit, quod nullatenus cognoscit? Conf. 2. Multi, dum primò veritas aliqua obijcitur, statim asserunt ita esse. at non possent ita dicere, nisi eam prius nosset. Quemadmodum si quis quærat hostem, nisi prius illum cognoverit, non potest, eo invento, dicere, hic est.

Ad arg. si rudis in Geometria de rebus Geometricis abstrusioribus inter-

rogetur, ineptè respondet. Si verò de manifestis, ac per se obvijs, rectè. non ergo apta responsio est à reminiscèntia, quæ in utrisque veritatibus eadem esset, sed ex uno naturali lumine.

Ad 1. conf. dico, quod veritatem, quam quis inquirat, non tenet, nisi secundum terminorum notitiam, qui tamen, nescit, affirmandi ne sint invicem, an negandi, & hanc sibi dubitationem rationibus vult eripere. Ad 2. conf. Multæ sunt veritates, quæ quidem se ipsæ intellectui manifestant sive evidenter, sive probabiliter. Nec est idem de hoste; nemo enim in sui notitiâ manifestat se esse amicum potius, quam hostem: & idcirco indiget alia notitiâ prævia manifestante.

C A P U T I I.

In quo differat scientia ab opinione.

Duo sunt, in quibus scientia ab opinione, cæterisque intellectus nostri actibus discriminatur, Evidentia, & Certitudo: quæ si explicentur tum per se, tum per oppositas imperfectiones, naturam scientiæ, & opinionis, quorum actuum præcipue differentia hoc loco solet inquiri, sub aspectum ponent.

Solet evidentiā describi, determinatio ad assensum. Rectè quidem, sed nondum plenè. principio enim ista determinatio non est formalis, & in actu secundo; quia sic omnis assensus etiam opinativus est formalis, actualisque determinatio potentiæ ad assentiendum potius, quàm ad dissentiendum: nec propterea actus opinativus est evidens. Intelligenda igitur est determinatio causalis, & in actu primo, nec tamen omnis; assensus enim ipsi præmissarum probabilium determinant intellectum ad assensum conclusionis saltem quoad specificationem: nec tamen faciunt evidentiā. Pariformiter si Deus prædeterminaret intellectum ad actum Fidei, is quidem utcumque in suis principiis determinatus, inevidens esset, & obscurus. Quæ igitur determinatio evidentiā facit?

Equidem rem istam non parum explicatu difficilem ita conficio. Evidentiā ex vi vocis videntia quædam, seu visio est. itaque primò descendit in cognitionem intuitivam, & experimentalem, qualis est in sensibus præsertim in oculo; tum in simplicem intellectus apprehensionem, quæ una in rigore iuxta superius probata cognitio est, obiecti scilicet sui repræsentatio, & expressio: &
in

in hac proinde una sensum imitatur intellectus.

At vero actus omnes, quos vocamus evidentes, & nec cognitiones sunt simplices, nec intuitiones, ad istas, quotquot sunt, revoquantur; aut enim determinantur, ac pendent immediatè à notitia terminorum, ut sunt propositiones primæ, & per se notæ; aut mediatè, ut sunt propositiones secundæ, & per primas demonstratæ: aut si sunt primæ, & immediatæ, non tamen per se notæ, colliguntur per experientiam singularium, adeoque à cognitione intuitiva determinantur. Itaque universim illum assensum evidentem appello, qui à cognitione, vel intuitione determinatur, denominatione desumpta scilicet à videntia, seu visione tamquam a causa. Hanc verò determinationem in nullo actu, qui inevidens dicitur, reperies. & quidem assensus opinabiles aut sunt primi, seu probabiles ex terminis: & ad hos quidem terminorum notitiæ inclinant, sed non determinant; quare manet intellectus liber, seu verius libertati subordinatus etiam ad dissensum. aut sunt assensus deducti in probabili syllogismo: & neque ad hos determinant, sed tantum inclinant præmissæ; quamvis enim his stantibus, non possit intelle-

ctus dissentire, hoc non accidit ex vi præmissarum in ratione causæ, sed solum in ratione formæ, quatenus si intellectus conclusioni dissentiret, duas simul contradictorias amplecteretur, ut dictum in superioribus est.

Hinc est non extrinseca solum, sed & intrinseca distinctio assensus evidentis ab inevidenti. primus enim natura sua à cognitionibus unis determinatur, ab iisque proinde accipit, ut formidinem omnem, ac suspicionem de opposito excludat. quandoquidem cum à natura sit totus, infallibilis sit oportet; natura enim ad malum non determinat. Contrà inevidens assensus cum pendeat ab arbitrio, fallibilitati obnoxius est: eiusque falsitas, si qua est aliquando, non naturæ, sed arbitrio determinanti tribuenda.

Altera scientiæ perfectio est certitudo, quæ tantum est eius propria non quarto, sed secundo modo, quatenus omni convenit, sed non soli actui evidenti; fides enim divina utcumque obscura, & inevidens, certissima tamen est. Certitudo autem dividitur in obiectivam, & subiectivam. Obiectiva rursus (quæ ita appellatur, non quod sit in obiecto, ut perperam supponit, & ex hoc eam reprobat Arriaga, sed quia est in actu,

actu ex natura non actus, sed obiecti) vel est ab obiecto, vel à motivo; cum enim talis certitudo non sit, nisi necessitas, & infallibilitas veritatis, hæc quidem potest nasci, vel quia obiectum ipsum ita est, ut affirmatur, nec potest aliter esse: ut si quis enunciet, Deum esse unum: vel quia licet obiectum sit cōtingens, & possit aliter esse, non potest tamen aliter esse, si consideretur ut stās sub infallibili motivo. Sic Anti-Christum esse futurum, cōtingens est veritas, quæque adeo poterit non esse: si tamen spectetur ut à Deo revelata, non potest non fore.

Subiectiva deinde certitudo est firmitas quædam adhæſionis, qua mens ita complectitur unam partem, ut omninò respuat non modo oppositam, sed etiam oppositæ suspicionem. Hæc quidē firmitas vel est in ipsa natura actus, vel ex imperio voluntatis. primo modo est in omni actu evidenti; propria enim, & vera evidentia per se facit, ut non possit contrarium motivum supervenire, quod ab assensu suo intellectum ullatenus avertat. Secundo modo est in actibus etiam inevidentibus, vel ex pio voluntatis affectu iuxta meritum motivi, ut in credentibus divina Fide, vel ex perverſitate, ut in hæreticis, &c

Eiusmodi perfectiones in scientia re-
 pertæ opinioni desunt : quæ certè actus
 est inevidens, & obscurus, cum à præ-
 vijs cognitionibus non determinetur,
 sed ultimam determinationem expe-
 ctet ab imperio, aut permissione volun-
 tatis. Est etiam actus incertus, non qui-
 dem semper obiectiva incertitudine ab
 obiecto derivata (de obiecto enim ne-
 cessario dari potest opinio) sed semper
 incertitudine derivata à motivo, quod
 aut re ipsa intrinsecum, & connexum
 essentialiter cum veritate affirmata nõ
 est, aut si est, ut tale non apparet. quare
 actus ex modo suo imperfecto tendendi
 semper manet coniungibilis cum for-
 midine de opposito.

C A P U T III.

*Quid sit formido, & an sit de essentia
 opinionis.*

Præsenti quæsti decisio ad melio-
 rem scientiæ notitiam ducit, cui
 scilicet formido opponitur. ducit etiam
 ad decisionem celebris illius quæstio-
 nis, in qua compossibilitas scientiæ cum
 opinione discutitur. Prius ergo viden-
 dum, quid alij de formidine sentiant :

tum

tum addendum, quod probabilius videtur.

Formidinem sunt 1. qui putent non esse actum, sed modum quemdam opinativi iudicij, ab eoque planè indistinctum: quo scilicet intellectus dum veritatem probabilem iudicat, hæsitando, fluctuando, ac titubando id facit.

Sed isti non explicant formidinem, nisi per formidinem, assumptis quibusdam metaphoris, quæ rem non explicant, sed involvunt. Vel ergo assumunt, formidinem esse inexplicabilem (quod placitum satis infrà reijcietur ipsa formidinis explicatione) vel satis vitiosè procedunt.

Secundo alij formidinem explicant per iudicium quoddam, quo iudicatur utraque pars contradictionis, sed una simpliciter, altera cum addito *fortassè*; ut, Berta diligit filium, & fortasse non non diligit.

Sed vel isti iudicium illud negativum simpliciter iudicium volunt: atque ita eorum sententia pugnat cū primi principij veritate, quæ negat contingere de eodem affirmationem, & negationem veram: quod ipsum cum evidenter constet intellectui, non poterit in tale iudicium complexum erumpere. Vel additum illud *fortassè* distrahit propriam

rationem iudicij; atque ita nihil explicant, cum tamen debuissent ulterius actus istius non iudicativi naturam manifestare.

Tertio. Alij formidinem putant esse iudicium, quo dicatur, Res ita esse, & posse aliter esse.

Sed hic actus quandoque est scientificus, quãdoque essentialiter falsus: quorum neutrum cadit in opinionem formidolosam, quæ ex genere, & de sua natura, nec debet coincidere cum actu evidenti, nec cum erroneo. Et quidem aut opinio est de contingentibus, v. g. quod Petrus currat: atque in his iudicium illud potest evidens esse: Deus enim sciens evidenter Petrum currere, scit simul ita illum currere, ut possit non currere. aut est opinio de veritatibus necessarijs; atque in his fieret, ut quævis opinio esset essentialiter erronea: quod est absurdissimum. Restat ergo ut formido nec sit iudicium de opposito veritatis opinatæ, nec de potentia ad oppositum.

Quarto. Lugo existimat formidinem esse iudicium de motivo, de quo asseratur, non esse tantæ efficaciz, ut non possit quandoque coniungi cum falsitate. Ripalda censet formidinem esse iudicium reflexum de ipso actu, de quo as-

se-

seratur, habere modum tendendi non omninò securum, cum quo potest stare falsitas.

Neutra sententia placet. utraque enim statuit formidinem composibilem cum scientia: quod verat communis sensus. Et quidem ista iudicia, *Res quantum est ex vi motivi potest aliter esse, scù, motivum non est essentialiter connexum cum veritate actus, & Actus hic opinativus potest ex se esse falsus*, aliquando sunt iudicia evidentiæ, nec pugnant cum iudicio evidenti directo de obiecti veritate. Evidentiæ enim evidentiæ non opponitur, nec veritas veritati. 2. ut mox dicam; de multis veritatibus probabilitatem non excedentibus, formidinem non habemus: & tamen certe scimus, & motiva esse fallibilia, & actū incertum.

Aptissimè omnium, quos legerim, philosophatur Haunoldus noster l. 3. Theol. spec. tr. 1. cap. 3. contr. 1. § 2. cuius ego sententiam sic aliquantò penitius evolvo. Formido nomē est propriè spectans ad appetitum; idem enim est, ac timor, quod si ad intellectum in casu spectat, non est quia in intellectu sit actus, sed obiectum formidinis, quatenus formidatur de malo intellectus, quod est falsum. Minus propriè igitur

formido potest pertinere etiam ad intellectum; estque ille actus, qui formidinem voluntatis, proprieque dictum timorem inducit; adeoque est formido non formaliter, sed causaliter. Porro timor ex imaginatione futuri mali est, non cuiuscumque sed propinqui; timeamus enim, inquit Phil. 2. Rhet. c. 5. *ea qua non longè absunt, sed prope videntur, ut iam impendeant. remota namque nimium non timent. omnes enim sciunt se morituros: verum quoniam non prope, idcirco non curant.* Quare illud iudicium timorem in casu determinabit, quo iudicatur propinquitas erroris, & falsitatis, quæ & periculum dicitur, quod & describitur ibidem *timenda rei appropinquatio*. Sit igitur formido intellectualis in re nostra iudicium, quo intellectus affirmat, versari se in periculo errandi.

Hinc habes 1. formidinem debere habere motivum. Prob. si enim iudiciū est, motivo niti debet; siquidem intellectus est potentia rationalis, numquam asserens sine asserendi ratione.

Habes 2. formidinem quandoque evidentem esse, ac necessariam, quandoque inevidentem, ac liberam. Prob. quia quandoque motivum iudicandi, quod versetur quis in errandi periculo,

cvi-

evidens est: ut si quis credat homini quidquam asserenti in materia, in qua constat illum sæpè mentiri. aut si quis quidquam asserat ex levibus motivis, quæ solèt plerumque coniungi cum falsitate: & hoc ipsum evidenter innotescat. Quandoque verò motivum, quo iudicatur periculum, non est evidens, sed probabile; & tunc erit iudicium, adeoque formido inevidens, ac libera, ut dicam.

Habes 3. formidinem inevidentem aliquando prudentem esse, aliquando imprudentem, ac temerariam. erit prudens, dum motivum, ex quo periculum iudico, grave est; ut si homini aliquid restanti credam cum formidine ex eo, quod habeam vehemens argumentum, quod hic & nunc aut fallatur, aut fallat. quod si periculum iudico ex levi aliqua ratione, formido imprudens eris.

Habes 4. motivum formidandi sufficiens numquam esse illud ipsum, cui nititur opinio directè affirmans obiecti sui veritatem. Prob. Motivum, cui nititur opinio, est vnum rationis pondus, ac vis suavis: fallibilitas autem eiusdem motivi, aut etiam motiva in contrarium trahentia non movent assensum, à quo scilicet retardant potius, ac repellunt, at iudicium de periculo er-

roris, in quo formidinem repositi, à rationis pondere moveri non potest, nisi in quantum ea deficit. Sicuti ergo dum voluntas amat efficaciter medicinam, ut sanativam, eandemque inefficaciter odit ut amaram, sola bonitate movetur ad amandum, sola malitia, & defectu ad odio habendum: item intellectus dum assensu prosequitur verum, idemque formidine quodammodo refugit, sola vi suavisiva motivi inclinatur ad affirmandum: ad formidandum verò non suavisivam motivi respicit, sed defectum.

Habes 5. solam motivi, præc. samque fallibilitatem non esse prudens moti-
vum formidandi. Prob. Sola fallibilitas
motivi non facit, nisi possibilitatem er-
roris. possibilitas una erroris non est pe-
riculum erroris, quod non in malo me-
rè possibili, sed impendente, & appro-
pinquante consistit. ubi autem non est
periculum erroris, non est formido er-
roris prudens. ergo à primo ad ultimum
sola motivi fallibilitas non satis est ad
prudentem formidinem. Conf. si enim
ad formidandum prudenter sola suffi-
ceret motivi fallibilitas, formidaremus
primò in naturaliter evidentibus, in
quibus est possibilitas erroris Metaphy-
sica formidaremus in evidentibus mo-
raliter, in quibus est possibilitas erroris
phy-

physica. formidaremus semper in absē-
 su fidei humanæ: quod est falsissimum; si
 quis enim viro valdè gravi quidquam
 credat creditu facillimum, v. g. quod
 mercator ierit ad nundinas, credit sine
 ulla formidine; imo verò formido po-
 test esse in tali casu omnino imprudens,
 & dicenti iniuriosa. Non ergo una est
 satis ad formidandum motivi fallibili-
 tas; non enim illi, qui potest, sed qui so-
 let fallere, creditur formidolosè.

Habes 6 opinionem posse separari à
 formidine. Sunt enim distincta iudicia,
 distinctisque motivis nitentia; nihil er-
 go est, quod earum separationem impe-
 diat & quidem ubi solum apparet mo-
 tivum fallibile, haberi potest actus opi-
 nionis, ut constat; sed non actus formi-
 dinis, ut modo probatum est.

Conf 1. aliud est motivum opinionis,
 aliud formidinis, ut patet ex 4. illatio-
 ne: & neutrum movet necessariò, nisi
 dum motivum formidinis est evidens;
 quod non semper contingit, ut dictum
 est illatione secunda. poterit ergo ex
 voluntatis imperio intellectus unum
 amplecti, & alterum contemnere, adeo-
 que opinari, quin formidet.

Conf. 2. etiam dato, quod formido
 nitatur sufficienter in sola fallibilitate
 motivi, adhuc potest dari opinio nitens

me-

motivo quidem fallibili, sed non cognito ut fallibili . at in tali casu esset opinio sine formidine, ut constat , quia nullum scilicet esset formidandi motivum . ergo. maior prob. 1. ex Arist. 7. eth. c. 3. ubi sic habet: *Nam si vera opinio, & non scientia sit, ex qua continenter agunt homines, nihil ad rationem id refert; cum nonnulli ex his, qui opinantur, non ambigant, sed certo se scire existiment.* in quo casu manifestum est non cognosci fallibilitatem motivi, cum qua existimatio scientiæ stare non posset . 2. si motivum probabile appareat cum tota sua vi suavisiva ; & simul intellectus eiusdem fallibilitatem non attēdat, potest adhuc assentiri; si enim potest assentiri, cognita fallibilitate retardante, à fortiori potest, ea non cognita . Iste autem assensus opinio est. quis enim, quæso, alius actus? Præsumptuosus, inquit, ac temerarius. Sed contra est; quia manet totum id, ratione cuius opinio est prudens, pondus scil. ac vehemens vis suavisiva motivi . non enim est intelligibile, quod sola fallibilitas non cognita detrahat suum motivo pondus, reddatque illud omninò leve, nulliusque momenti : quod opus est ad actum imprudentem, ac temerarium . Certe nullas virtus minoratur, nisi per detractionem

vir-

virtutis. fallibilitas autem, quæ à motivo separatur, non virtus est, sed virtutis potius impedimentum.

Habes 7. omnem opinionem compossibilem esse cum formidine. Patet ex dictis in calce capitis superioris. proprium enim est evidentiae ita firmare intellectum in vero, ut à nullo superveniente motivo possit aut in oppositum assensum, aut in oppositi suspicionem induci. at opinio cum nitatur motivo dumtaxat fallibili, & quod cum veritate plerumque, non tamen semper, ac necessario connectitur, consequens est, ut possit supervenire motivum, quo possibilis error propinquus iam esse ostendatur; adeoque fieri potest, ut intellectus opinans simul formidet.

Habes demum 8. de essentia opinionis non esse actualem formidinem, h. e. iudicium illud de periculo errandi, sed solam formidinem, ut aiunt, radicalem, h. e.

unam cum formidine compos-
sibilitatem.

CA-

C A P U T I V.

An circa idem obiectum contingat eundem intellectum scire simul, & opinari.

Resolutio huius controversiæ affirmativa descendit ex modo dictis. nulla enim sunt in opinione prædicata, ratione quorum illi repugnet stare cum scientia circa idem. ad summum hinc fieret, quod opinans non formidaret. atqui satis ostensum est, formidinem separari ab opinione. cadit ergo præcipuum oppositiæ sententiæ fundamentum; alia enim, quæ aliunde afferuntur, ut constabit, levia sunt.

Obije. I. Scientia non est, nisi de necessarijs. opinio est etiam de contingētib. idem verò non potest simul esse necessariam, & contingens. ergo non potest idem sub scientiam simul, & sub opinionem cadere.

Poterat etiam inferri, quod neque seorsim. Dico igitur hoc argumento conclusionem non tangi; neque enim omnem opinionem compossibilem cum scientia assero, sed eam unam, cuius est obiectum scibile, adeoque necessarium.

Ex

Ex eodem capite aliqua scientia stare non potest cum opinione, quia obiectum non est opinabile, ut sunt fortasse veritates per se notæ, aliæque valde evidentes, qualis est cuique, quod cogitet, quod vivat, &c.

Obijc. 2. actus scientiæ est evidens, & certus. actus opinionis inevidens, & incertus; adeoque intellectus sciens, & opinans idem, illud evidenter, & non evidenter, certò, & non certò cognosceret.

Sexcentæ sunt instantiæ: quibus evidenter argumentum redarguatur. nam apprehensio iudicativa non est, ut est enunciatio; adeoque intellectus apprehendens simul, & enunciatus iudicat, & non iudicat. volens expressivè obiecti sui non est, ut est cognitio; adeoque anima volens simul, & cognoscens, exprimit & non exprimit. Dico igitur, repugnantiam nullam in eo esse, quod intellectus sit certus per unum actum (idem dic de evidentia) & non sit certus per alium, quod est firmari in vero per unum, & non per alium actum. sic qui stupeo simul filo, & ferrea catena vinciretur, ab utroque quidem, sed infirmiter ab illo, ab hac firmissime vinciretur.

Obijc. 3. Actus opinionis est essentialiter in actu & non solum in radice formidolosus. ergo stare cum scientia
cir-

circà idem non potest. prob. antec. 1.
 omnis actus scientiæ nitens motivo infallibili est non solum radicaliter, sed etiam actualiter certus. ergo omnis actus opinionis nitens motivo fallibili est non solum radicaliter, sed etiam actualiter trepidus.

2. Quamvis sola fallibilitas motivi non pariat formidinem, parit tamen iudicium nihilò minus impossibile cū scientia. parit enim iudicium saltem de erroris possibilitate, adeoque de periculo aliquo erroris remoto: quod etiam iudicium à scientifico motivo repellitur, sub quo scilicet errari nullatenus potest.

3. Quoties aliquod genus est contrahibile per duas differentias virtualiter contradictorias, impossibilis est sub eo species non constituta per alterutrā ex iis differentiis, ut patet inductione. nam ex hoc impossibilis est linea, quæ neque recta sit, neque curva: impossibile iudicium, quod neque assensus sit, neque dissensus: impossibilis voluntas, quæ neque amor sit, neque odium. atquæ actualis certitudo, & actualis formido sunt rationes virtualiter contradictoriæ contrahentes idem genus iudicii. ergo impossibile est iudicium, quod neque certum sit actualiter, neque actualiter
 for-

formidolosum. quare cum opinio non sit actualiter certa, restat ut sit actualiter formidans.

Nego majorem. ad 1. prob. nego consequentiam. disparitas ex dictis est manifesta. 1. actus scientiæ nititur in ipsa, motivi infallibilitate, quæ scilicet, & perfectio est motivi quâ talis, ipsumque reponit in propria ratione motivi scientifici. at opinio, ut probavi, nec nititur, nec niti formaliter potest in motivi fallibilitate; nemo enim ad assentiendum movetur à possibilitate falsi, quæ est vis non motiva, sed remotiva, sed solum à connexionem cum vero, quæ est unicè vis motiva: ex quo superius arguebam separationem opinionis à formidine. 2. infallibilitas est motivum certitudinis actualis, ut constat: fallibilitas non est motivum sufficiens actuali formidini, ut & supra ostendi. 3. fallibilitas potest non cognosci in motivo opinionis, absq; eo quod violetur opinio. non est ergo mirum, si in opinionem quandoque non influit formidinem. infallibilitas non potest non cognosci in motivo scientiæ; & idcirco scientia semper habet actua-lem certitudinem. Omnia constant ex dictis.

Ad 2. resp. iudicium illud de possibilitate erroris posse multipliciter deesse.

I ex

1. ex fallibilitate non cognita. 2. ex fallibilitate cognita, sed non evidenter; tunc enim posset intellectus ad nutum voluntatis nihil de illa judicare. 3. ex consortio motivi scientifici: quod quidē ut juxta adversarios impedit amplexum motivi opinabilis; ita & juxta me impedit à fortiori amplexum fallibilitatis, quatenus ea probat veritatem ipsam esse fallibilem; cujus oppositum à motivo scientifico evidenter ostenditur.

Ad 3. major ad summum est vera in rationibus contrahentibus essentialibus, non vero accidentalibus, ac denominativis: qualem esse denominationē formidantis in-opinione jam supra demonstravi. Deinde major illa non videtur universaliter vera; quia nec probatur à priori, nec inductione sufficienti. non à priori; cum enim differentiae sint ambae positivae, non est, cur sub eodem etiam genere non possit inter eas dari medium per utriusque remotionē siquidem virtualis contradictio id unū præstat, ut non possint in eadem entitate coadunari. non inductione; ut enim sit verum in linea, quod nec possit simul habere curvitatē, & rectitudinem, nec possit simul utraque carere, cum semper sequatur eadem contradictio, recessus scilicet, & non recessus ab eodem medio:

dió: in aliis vero eadem contradictio nõ sequitur. hinc admittitur à multis optimæ notæ authoribus actus voluntatis, qui neque amor sit, neque odium: à Nominalibus secunda intellectus operatio, quæ neque assensus sit, neque dissensus, &c.

Obiic. 4. **motivum opinativum** in cõsortio motivi scientifici motivum amplius non est, quòd amittat vires omnes movendi. ut enim parvæ candelæ minima lux ad solis præsentiam non illuminat, ita nec probabilitas ad præsentiam evidentiam. quamvis ergò simul obiiciantur motiva scientificum, & opinativum, vi tamen hujus opinio elici non poterit.

Argumentum probat non modò opinionem, sed scientiam etiam pugnare cum scientia; cum enim evidentia suscipiat magis, & minus, poterit intellectus habere de eodem obiecto ex uno motivo evidentiam ut duo, ex alio evidentiam ut centum: quæ evidentiam juxtà arguentem impossibiles erunt. ex quo fiet, ut malè Theologi in Christo scientias beatam intuitivam, & abstractivam infusam constituerent. Rursus hoc idem solvendum a plerisque adversariis, qui censent posse intellectum assentiri obiecto per actum non fluctuantem, sed simul nitentem duplici mo-

motivo, altero certo, altero fallibili. Directè dico motivum opinabile retinere semper suam vim alterius rationis à vi motivi scientifici. nec obstat paritas de luce; parva enim lux nō illuminat in eo casu, quia reperit passum illuminatū ultra suam intensiōem: nullum autem agens intrā suam speciem agit in passum aut æquè intensum, aut intensius. hinc autem solum fit, ut motivum opinabile non possit augere actum scientiæ, non vero ut non possit gignere opinionem, quæ est actus alterius non speciei modò, sed generis.

Obiic. 5. auctoritatem Philosophi 1. post. c. 24. ubi, *Manifestum est, inquit, quod neque opinari idem simul, & scire contingit; simul enim haberet existimationem, quod aliter se habere idem, & non aliter posset.*

Resp. opinionem ibi accipi à Philosopho non pro quocumque actu infirmo, & inevidenti, qui præstatur veritatibus etiam necessariis ex fallibili motivo: sed accipi opinionem, in quantum est existimatio veritatis contingentis, & obiecti, quod potest aliter se habere, ut constat ex toto contextu ejus capituli. quamvis enim exemplificet de opinione etiam in materia necessaria; subdit tamen, tunc esse in hac materia opinionem,

nem, cum veritas necessaria sumitur nō
 ut necessaria, sed ut contingens. ait enim
 t. c. 200. *consimiliter autem & scientia,
 & opinio est ejusdem, ut quod homo sit
 animal: sed illa sic ut non contingat non
 esse animal: hac vero ut contingat. ma-
 nifestum est autem, quod scientia, quæ
 affirmat veritatis necessitatem, & opinio
 quæ affirmat ejusdem contingentiam,
 non possunt stare simul; aliter intelle-
 ctus judicaret idem obiectum & neces-
 sarium esse, & contingens. Nos vero de
 opinione aliter loquuti sumus, eam scil.
 sumendo ut affirmat etiam necessitatem
 obiecti, ex motivo tamen fallibili, &
 modo quodam tendendi imperfecto, ac
 patiente falsitatis. Nihil ergo contra
 nostram sententiam habet Arist. quin
 & aliquid expressè habet pro nostra
 7. eth. c. 3. superiori capite recitatum.*

F I N I S.

.K k IN-

I N D E X

Titulorum Tomi Primi.

Questio proœmialis . In uni-
versam Aristotelis Philoso-
fiam. pag. 1.

Cap. 1. De nomine, notione, divisio-
neque Philosophia. 2.

Cap. 2. Singulari Philosophia par-
tium nomen, materia, divisio. 8.

Cap. 3. Ad quem habitum intelle-
ctualem Philosophia partes per-
tineant. 14.

Cap. 4. Qua pars Philosophia specu-
lativa, quae practica sint. 24.

Cap. 5. Singulari Philosophia par-
tium subiecta inquiruntur. 46.

Cap. 6. De ordine partium Philo-
sophia inter se. 69

Proœmium. 89.

Liber I. De Logicis præception. 93.

Quaestio 1. De notionibus ad Lo-
gica præcepta prærequisitis.

Cap. 1. De Terminis. 94

K k 2 cap 2.

TITVLORVM

Cap. 2. De terminorum proprietatibus.	97.
Cap. 3. De propositionibus.	101.
Cap. 4. De proprietatibus propositionum.	106.
Cap. 5. De consequentia, eiusq; speciebus.	111.
Cap. 6. De partibus Syllogismi.	116.
Cap. 7. De modo perfecto, & imperfecto, deque reductione imperfecti ad perfectum.	121.
Quaestio 2. De regulis logicis.	126.
Cap. 1. Regula suppositionum,	227.
Cap. 2. Regula Ampliationum, & Appellationum.	139.
Cap. 3. Regula Exponibilium.	143.
Cap. 4. Generales Consequentiae leges.	162.
Cap. 5. Particulares Consequentiae leges.	175.
Cap. 6. Leges Conversionis.	187.
Cap. 7. Regula Oppositarum.	201.
Cap. 8. De principiis Syllogismi regulatinis.	204.
Cap. 9. Leges Syllogisticae gen.	208.
cap. 10.	

I N D E X

<i>Cap. 10. Leges singularum figurarum propria.</i>	206.
<i>Cap. 11. Leges Syllogismorum modalium.</i>	222
<i>Cap. 12. Regula ad fallacias dignoscendas.</i>	227
<i>Cap. 13. De regulis obligationū.</i>	233
<i>Cap. 14. Definitionis, ac Divisionis leges.</i>	237.
<i>Cap. 15. De argumēto mirabili.</i>	242
<i>Liber secundus. De iis quae spectant ad simplicem intelligentiam.</i>	247.
<i>Quaest. 1. De Universalibus in communi.</i>	247.
<i>Cap. 1. Quid sit, & an sit universale Metaphysicum.</i>	249.
<i>Cap. 2. An sit universale metaphysicum in re separatum a singularibus.</i>	255.
<i>Cap. 3. An sit in re universale completum per formalem inexistētiā in singularibus.</i>	261.
<i>Cap. 4. An sit in re natura universalis negativè, & per indiff.</i>	270
K k 3	cap. 5.

TITVLORVM

- Cap. 5. An sit in re natura uniuersalis in statu antecessionis.* 276.
- Cap. 6. An nulla sit in re natura uniuersalis.* 281
- Cap. 7. An, & qua ratione intellectus faciat uniuersalitatem in rebus.* 292.
- Cap. 8. An ad logicum uniuersale constituendum simplici aliqua comparatione sit opus.* 307.
- Cap. 9. Qua ratione cum predicabilitas rebus principaliter competat, nomina tamen secunda intentionis ad inferiora prima non descendant.* 314.
- Cap. 10. An uniuersale, dum predicatur, uniuersalitatem retineat.* 321.
- Questio 2. De uniuersalibus in particulari.* 331.
- Cap. 1. Numerus uniuersalium, seu predicabilium assignatur.* 331.
- Cap. 2. De genere.* 337.
- Cap. 3. De specie.* 343.
- Cap. 4. De Individuo.* 347.
- cap. 5.*

TITVLORVM

- Cap. 5. An genus requirat essentialiter multitudinem specierũ sub se, & species individuorum.* 353
Cap. 6. De differentia. 362.
Cap. 7. Quid sit differre specie. 368
Cap. 8. An omnis specifica differentia importet inaequalitatem perfectionis. 376.
Quaestio 3. De Ante Pradicamentis. 386.
Cap. 1. De Aequivocis. 387.
Cap. 2. De Univocis. 393.
Cap. 3. De Denominativis. 400.
Cap. 4. De divisione entis in decem pradicamenta. 409.
Cap. 5. Vtrum ens analogicè, an univocè ad pradicamenta descendat. 420.
Cap. 6. Infertur ex modo dictis Deũ in pradicamento non esse, 440.
Quaestio 4. De Pradicamentis. 443
Cap. 1. De substantia. 443.
Cap. 2. De quantitate. 449.
Cap. 3. De Qualitate. 454.
Cap. 4. De Relatione. Quid sit, & quo-

I N D E X

- quotuplex.* 458
Cap. 5. Quo pacto relatio predicamentalis a transcendentali discernitur, & an sit realis. 463.
Cap. 6. An relatio predicamentalis sit proprium genus entis ab entibus aliorum predicamentorum secundum rem distinctum. 472.
Cap. 7. Num relationes primi generis sint completè reales. 485.
Cap. 8. Deciduntur questiones alia circa relationem. 495.
Cap. 9. De Post-Predicamentis. 500

Liber Tertius. De iis, quae spectant ad intelligentiam compositam.

- Questio 1. De vocali enunciatione, qua ratione, quo ordine sit significativa.* 505.
Cap. 1. Quid est signum. 506.
Cap. 2. Naturaliter, an ad placitum voces significant. 511.
Cap. 3. Unde habeatur formaliter in vocibus vis significandi 526

6.4.

TITVLORVM

Cap. 4. *Res, an conceptus immediatus, ac principalius à vocibus significentur.* 526.

Quaestio 2. *de Mentali enunciatione.*

Cap. 1. *In quo stet propria ratio enunciationis mentalis.* 534.

Cap. 2. *Utrum enunciatio in affirmationem, negationemque diuisa distinguatur a iudicio diuiso in assensum, & dissensum.* 545.

Quaestio 3. *De Propositionis veritate.*

Cap. 1. *Quid sit veritas, & an sit enunciationis propria.* 560

Cap. 2. *Num veritas sit adaequatè intrinseca aetui vero* 567.

Cap. 3. *Num veritas suscipiat magis, & minus.* 575

Cap. 4. *An possit veritas simul esse cum falsitate in eodem aetui.* 580

Cap. 5. *An possit veritas, & falsitas esse successivè in eodem aetui.* 591

Quaestio 4. *De veritate propositionum singularium de futuro contingenti.*

INDEX

- ingente.* 610.
 Cap. 1. *Status questionis, & authorum placita.* 671.
 Cap. 2. *An futurum sit formaliter per se, non verò per ullam causam, præsentem dispositionem futurum iuxta Philosophum, & D. Thomam.* 619
 Cap. 3. *An secundum veritatem præter futurum in causa sit necessario admittendum futurum in se, quod sit tale formaliter præcisa, quavis actuali dispositione cause.* 630.
 Cap. 4. *Obiectis in præcedentem doctrinam occurritur.* 640
 Cap. 5. *Num veritas determinata, aut determinata falsitas in sit propositionibus singularibus de futuro contingente.* 645
 Cap. 6. *Satis sit adversariorum argumentis.* 655.
 Liber 4. *De his, que spectant ad intelligentiam illatam.*
 Cap. 1. *Explicatur natura syllogismi.* 664. 6.2.

TITVLORVM

Cap. 2. An, & quis ordo intercedat
premissas inter, & conclusionem.
668.

Cap. 3. An conclusio reflectat in
premissas. 674.

Cap. 4. An ad assensum conclusio-
nis prerequisiteatur iudicium de
bonitate consequentia. 687

Cap. 5. Num positus assensibus pre-
missarum necessitetur intellectus
ad assensum conclusionis. 692.

Questio 2. De Demonstratione

Cap. 1. Quid, & quotuplex sit de-
monstratio. 719

Cap. 2. De propositione per se nota.
725.

Cap. 3. De medio, praecognitionibus,
& praecognitis potissima demon-
strationis. 732

Ca. 4. An sit possibilis regressus de-
monstrativus, & in quo diffe-
rat a circulo. 737

Questio 3. De scientia demonstra-
tionis effectu.

cap

I N D E X

- Cap. 1. *An sit scientia, & an de
novo.* 740.
- Cap. 2. *In quo differat scientia ab
opinione.* 747
- Cap. 3. *Quid sit formido, & an sit
de essentia opinionis.* 752.
- Cap. 4. *An circa idem obiectum,
contingat eundem intellectum
scire simul, & opinari.* 762

I H S.

1.50

